

Risale-i Nur Külliyyatı'ndan

Mirkâtü's-Sünne ve Tiryâk-ı Mararî'l-Bid'a

Sünnet-i Seniyye Risalesi

Allah ve Resûlullah'a Dair Bu Risale ve Kuvvîlar

*Bediüzzaman
Said Nursî*

Sünnet-i Seniyye
Risalesi

Bediüzzaman Said Nursî

Risale-i Nur Külliyyatı'ndan

Mirkâtü's-Sünne ve Tiryâk-u Marazî'l-Bid'a

Sünnet-i Seniyye Risalesi

Allah ve Resûlullah'a Dair Bazı Risale ve Kısımlar

Bediüzzaman

Said Nursî

İstanbul - 2008

SÜNNET-İ SENİYYE RİSALESİ

Copyright © Şahdamar Yayınları, 2008

*Bu eserin tüm yayın hakları Işık Yayıncılık Ticaret A.Ş.'ye aittir.
Eserde yer alan metin ve resimlerin Işık Yayıncılık Ticaret A.Ş'nin önceden
yazılı izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt
sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.*

ISBN

978-605-4038-02-2

Yayın Numarası

101

Basım Yeri ve Yılı

Çağlayan Matbaası

Sarıç Yolu Üzeri Nu: 7 Gaziemir / İZMİR

Tel: (0232) 252 20 96

Haziran 2008

Genel Dağıtım

Gökkuşaklı Pazarlama ve Dağıtım

Merkez Mah. Soğuksu Cad. Nu: 31 Tek-Er İş Merkezi

Mahmutbey/İSTANBUL

Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Şahdamar Yayınları

Emniyet Mahallesi Huzur Sokak Nu: 5

34676 Üsküdar/İSTANBUL

Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20

www.sahdamaryayinlari.com

İçindekiler

Birinci Lem'a	2
İkinci Lem'a	7
<i>Birinci Nükte</i>	8
<i>İkinci Nükte</i>	10
Birinci Vecih	10
İkinci Vecih	11
Üçüncü Vecih	11
<i>Üçüncü Nükte</i>	12
<i>Dördüncü Nükte</i>	13
<i>Beşinci Nükte</i>	15
Birinci Mesele	15
İkinci Mesele	17
Üçüncü Mesele	18
<i>Hâtime</i>	19
Üçüncü Lem'a	21
<i>Birinci Nükte</i>	21
<i>İkinci Nükte</i>	23
<i>Üçüncü Nükte</i>	25
Dördüncü Lem'a	30
<i>Birinci Makâm</i>	31
Birinci Nükte	31

İkinci Nükte.....	32
Üçüncü Nükte.....	34
Dördüncü Nükte.....	37
On Yedinci Söz'ün İkinci Makamındaki Münâcât.....	48
On Birinci Lem'a: Mirkâtü's-Sünne ve Tiryâku Marazî'l-Bid'a.....	62
<i>Birinci Nükte</i>	63
<i>İkinci Nükte</i>	64
<i>Üçüncü Nükte</i>	64
<i>Dördüncü Nükte</i>	65
<i>Beşinci Nükte</i>	68
<i>Altıncı Nükte</i>	70
<i>Yedinci Nükte</i>	72
<i>Sekizinci Nükte</i>	74
<i>Dokuzuncu Nükte</i>	76
<i>Onuncu Nükte</i>	78
Birinci Nokta.....	79
İkinci Nokta.....	81
Üçüncü Nokta.....	82
<i>On Birinci Nükte</i>	83
Birinci Mesele.....	83
İkinci Mesele.....	85
Üçüncü Mesele.....	85
<i>Zeyl</i> (Yirmi Altıncı Söz'den).....	88
<i>Hâtime</i>	92
<i>Üçüncü Mevkîf</i> (Otuz İkinci Söz'den).....	95
Birinci Mebhas.....	95
Nokta (Mesnevî-i Nuriye, Katre'den).....	105
[Mesnevî-i Nuriye, Habbe'den].....	105

İÇİNDEKİLER _____ g

[Mesnevî-i Nuriye, Şûle'den].....	107
[Mesnevî-i Nuriye, Hubab'dan].....	108
[Mesnevî-i Nuriye, Zeylû'l-Hubab'dan].....	108
[Mesnevî-i Nuriye, Habbe'den].....	109
[Mesnevî-i Nuriye, Habbe'den].....	109
[Mesnevî-i Nuriye, Habbe'den].....	110
[Mesnevî-i Nuriye, Habbe'den].....	111
On Dokuzuncu Söz (Risâlet-i Ahmediye'ye Dairdir.).....	112
Birinci Reşhası.....	112
İkinci Reşha.....	113
Üçüncü Reşha.....	114
Dördüncü Reşha.....	115
Beşinci Reşha.....	116
Altıncı Reşha.....	116
Yedinci Reşha.....	117
Sekizinci Reşha.....	118
Dokuzuncu Reşha.....	118
Onuncu Reşha.....	119
On Birinci Reşha.....	120
On İkinci Reşha.....	121
On Üçüncü Reşha.....	123
On Dördüncü Reşha.....	126
<i>Mu'cizât-ı Ahmediye (aleyhissalâtü vesselâm) Zeylî'nin Bir Parçasıdır</i> (On Dokuzuncu Mektup'tan).....	133
On Dokuzuncu Nükteli İşaret (On Dokuzuncu Mektup'tan).....	142
<i>Âyetü'l-Kübrâ Risalesi'nin Risâlet-i Ahmediye'den Bahseden On</i> <i>Altıncı Mertebesi</i> (On Dokuzuncu Mektup ve Yedinci Şuâ'dan).....	151

Birincisi.....	152
İkincisi.....	153
Üçüncüsü.....	153
Dördüncüsü.....	156
Beşincisi.....	157
Altıncısı.....	157
Yedincisi.....	158
Sekizincisi.....	159
Dokuzuncusu.....	159
<i>Nübüvvet Hakkında</i> (İşârâtü'l-İ'caz'dan).....	165
Dördüncü Mesele.....	166
Birinci Nükte.....	166
İkinci Nükte.....	166
Üçüncü Nükte.....	166
Dördüncü Nükte.....	167
Beşinci Mesele.....	168
Birinci Nükte.....	168
İkinci Nükte.....	168
Üçüncü Nükte.....	169
Dördüncü Nükte.....	169
[Mesnevî-i Nuriye, Hubab'dan].....	173
[Mesnevî-i Nuriye, Habbe'den].....	174
[Mesnevî-i Nuriye, Zerre'den].....	175
[Mesnevî-i Nuriye, Şemme'den].....	175
Müminin Mümine En İyi Duası Nasıl Olmalıdır (Yirmi Üçüncü Mektup'tan).....	178
İkinci Sualiniz.....	178

<i>Yirmi Dördüncü Mektub'un Birinci Zeyli</i>	180
Birinci Nükte.....	180
İkinci Nükte.....	182
Üçüncü Nükte.....	185
Dördüncü Nükte.....	185
Beşinci Nükte.....	186
Altıncı Sır (On Dördüncü Lem'a'nın İkinci Makamı'ndan).....	187
Beşinci Nokta (Yirmi Üçüncü Söz'den).....	190
[Kastamonu Lâhikası'ndan].....	195
İki Acîb Suale Karşı Def'aten Hatıra Gelen Garip Cevaptır (Birinci Şuâ'dan).....	198
[Mesnevî-i Nuriye, Habbe'den].....	201
[Mesnevî-i Nuriye, Katre'nin Zeyli'nden].....	202
[Mesnevî-i Nuriye, Hubab'dan].....	202
Nükte (Mesnevî-i Nuriye, Şûle'den).....	203
[Mesnevî-i Nuriye, Onuncu Risale'den].....	205
Kaynakların Tesbitinde Faydalanılan Eserler.....	207
Şahıslar.....	215
Karma İndeks.....	231

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 فَنادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ¹
 إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ²
 فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ
 تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ³
 حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ⁴ ، لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ⁵
 يَا بَاقِيَ أَنْتَ الْبَاقِي.. يَا بَاقِيَ أَنْتَ الْبَاقِي⁶
 لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ⁷

Otuz Birinci Mektub'un birinci kısmı; her zaman, hususan mağrib ve işâ ortasında otuz üçer defa okunması çok faziletli bulunan mezkûr kelimât-ı mübarekenin her birinin çok envârından birer nurunu gösterecek altı lem'adır.

¹ "Sonra, (düştüğü balığın karnının, gecenin ve denizin, bir de bulunduğu halin) karanlıkları içinde, "Sen'den başka ilâh yoktur. Sen, her türlü kusurdan, eksiklikten, eşi-ortağı bulunmaktan mutlak münezzehsin. Ben, gerçekten kendine yazık edenlerden oldum!" diye yakardı." (Enbiyâ sûresi, 21/87)

² "Ya Rabbî, bu dert bana iyice dokundu. Sen merhametlilerin en merhametli olanı-sın." diye niyaz etmişti." (Enbiyâ sûresi, 21/83)

³ "(Ey Resûlüm! Sen böyle onların üzerine titrerken) onlar hâlâ senden ve yolundan yüz çevirecek olurlarsa de ki: Bana (yardımcı ve destekçi olarak) Allah kâfidir. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Ben O'na dayandım, O'na güvendim ve O, (bütün kâinatın, bütün varlıkların idare merkezi olan) Büyük Arş'ın Rabbi, (bütün kâinatın mutlak Sultanı, bütün varlıkların yegâne sığınağı, besleyip yaşatanı, koruyup gözetendir)." (Tevbe sûresi, 9/129)

⁴ "Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!" (Âl-i İmran sûresi, 3/173)

⁵ "Hareket ve güç, ancak yüceler yücesi ve pek büyük olan Cenâb-ı Hakk'ın dilemesi ile olur." Peygamber Efendimiz (salâllâhu aleyhi ve sellem) bu sözün, cennet hazinelerinden bir hazine olduğunu bildirmiştir. Bkz.: Buhârî, meğâzî 38, deavât 51, 68, kader 7; Müslim, zikir 44-46.

⁶ Ey Kendinden başka her şeyin fânî olduğu tek Bâkî!

⁷ "O (Kur'ân), iman edenler için hidâyet ve şifadır." (Fussilet sûresi, 41/44)

Birinci Lem'a

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Hazreti Yûnus İbni Mettâ (*alâ Nebîyyinâ ve aleyhissalâtü vesselâm*)'ın münâcâtı, en azîm bir münâcâttır ve en mühim bir vesîle-i icâbe-i duadır.¹

Hazreti Yûnus (*aleyhisselâm*)'ın kıssa-yı meşhûresinin hülâsası:

Denize atılmış, büyük bir balık onu yutmuş.² Deniz fırtınalı ve gece dağdağalı ve karanlık ve her taraftan ümit kesik bir vaziyette,

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ³

münâcâtı, ona süraten vasıta-yı necat olmuştur.

Şu münâcâtın sırr-ı azîmi şudur ki:

O vaziyette esbap bilküllüye sukut etti. Çünkü o hâlde ona necat verecek öyle bir Zât lâzım ki; hükmü hem balığa, hem denize, hem geceye, hem cev-v-i semâya geçebilsin. Çünkü onun aleyhinde “gece, deniz ve hût” ittifak etmişler. Bu üçünü birden emrine musahhar eden bir Zât onu sâhil-i selâmete

¹ Bkz.: Tirmizî, *deavât* 81; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsne'd* 1/170.

² Kıssanın tamamı için bkz.: et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 17/79-81.

³ “Sen'den başka ilâh yoktur. Sen, her türlü kusurdan, eksiklikten, eşi-ortağı bulunmaktan mutlak münezzehsin. Ben, gerçekten kendine yazık edenlerden oldum!” (Enbiyâ sûresi, 21/87)

Azîm: Büyük.

Bilküllüye: Bütünöyle, tamamen.

Cevv-i semâ: Atmosfer, hava.

Dağdağa: Gürültü.

Esbap: Sebepler.

Hût: Balık.

Kıssa-yı meşhûre: Meşhûr hâdise.

Musahhar etmek: Emri altında tutmak.

Münâcât: Yakarış, sessizce, içten içe dua etme.

Necat: Kurtuluş.

Sahil-i selâmet: Güvenli sahil.

Sırr-ı azîm: Çok büyük sır.

Sukut etmek: Ortadan kalkmak, düşmek.

Süraten: Hızlı bir şekilde.

Vasıta-yı necat: Kurtuluş aracı, vesilesi.

Vesile-i icabe-i dua: Dua-ya cevap verilme sebebi.

çıkarabilir. Eğer bütün halk onun hizmetkârı ve yardımcısı olsa idiler, yine beş para faydaları olmazdı.¹

Demek esbabın tesiri yok. Müsebbibü'l-esbap'tan başka bir melce olamadığını aynelyakîn gördüğünden, sırr-ı ehadiyet, nur-u tevhid içinde inkişâf ettiği için şu münâcât birdenbire geceyi, denizi ve hûtu musahhar etmiştir. O nur-u tevhid ile hûtun karnını bir tahte'l-bahir gemisi hükmüne getirip ve zelzeleli dağvâri emvâc dehşeti içinde; denizi, o nur-u tevhid ile emniyetli bir sahrâ, bir meydan-ı cevelân ve tenezzüh-gâhı olarak o nur ile semâ yüzünü bulutlardan süpürüp, kameri bir lâmba gibi başı üstünde bulundurdu. Her taraftan onu tehdit ve tazyik eden o mahlûkat, her cihette ona dostluk yüzünü gösterdiler. Tâ sâhil-i selâmete çıktı, şecere-i yaktîn² altında o lûtf-u rabbânîyi müşâhede etti.

İşte, Hazreti Yûnus (aleyhisselâm)'ın birinci vaziyetinden yüz derece daha müthiş bir vaziyetteyiz. Gecemiz, istikbaldir. İstikbalimiz, nazar-ı gafletle, onun gecesinden yüz derece daha karanlık ve dehşetlidir. Denizimiz, şu sergerdân küre-i zeminiyizdir. Bu denizin her mevcinde binler cenaze bulunuyor; onun denizinden bin derece daha korkuludur. Bizim hevâ-yı nefsimiz, hûtumuzdur; hayat-ı ebediyemizi sıkıp mahvına

¹ Bkz.: En'âm sûresi, 6/17; Yûnus sûresi, 10/107; Fâtır sûresi, 35/2.

² Bkz.: "Üzerine gölge yapması için, orada asma kabak cinsinden bir ağaç bitirdik." (Sâffât sûresi, 37/146)

Aynelyakîn: Görerek öğrenme.

Emvac: Dalgalar.

Hayat-ı ebediye: Ebedî, sonsuz hayat.

Hevâ-yı nefis: Nefsin harâm olan şeylere karşı arzu ve isteği.

Kamer: Ay.

Küre-i zemin: Yeryüzü.

Lûtf-u rabbânî: Cenâb-ı Hakk'ın kullarına iyiliği ve ihsanı.

Melce: Sığınak.

Mevc: Dalga.

Meydan-ı cevelân: Gezilebilecek alan.

Müsebbibü'l-esbap: Sebepleri birbirine bağlı icad eden, yaratan Hz. Allah.

Nazar-ı gaflet: Gafletli bakış.

Nur-u tevhid: Cenâb-ı Hakk'ın birliğini gösteren nur.

Sergerdan: Başı dönen, şaşkın.

Sırr-ı ehadiyet: Cenâb-ı Hakk'ın birliğinin her varlıkta özel şekilde tecelli etmesi.

Şecere-i yaktîn: Kabak, kavun, karpuz gibi toprakta uzanan bitki.

Tahte'l-bahir: Denizaltı.

Tenezzühgâh: Gezinti yeri.

çalışıyor.¹ Bu hût, onun hûtundan bin derece daha muzırdır. Çünkü onun hûtu yüz senelik bir hayatı mahveder. Bizim hûtumuz ise, yüz milyon seneler hayatın mahvına çalışıyor.

Madem hakikî vaziyetimiz budur; biz de Hazreti Yûnus (*aleyhisselâm*)'a iktidâen, umum esbaptan yüzümüzü çevirip doğrudan doğruya Müsebbibü'l-esbap olan Rabbimize ilticâ edip لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ demeliyiz ve aynelyakîn anlamalıyız ki; gaflet ve dalâletimiz sebebiyle aleyhimize ittifak eden istikbâl, dünya ve hevâ-yı nefsin zararlarını defedecek yalnız o Zât olabilir ki; istikbâl taht-ı emrinde, dünya taht-ı hükmünde, nefsimiz taht-ı idaresindedir. Acaba Hâlık-ı semâvât ve arz'dan başka hangi sebep var ki, en ince ve en gizli hâtırât-ı kalbimizi bilecek ve bizim için istikbâlî, âhiretin icâdıyla ışıklandıracak ve dünyanın yüz bin boğucu emvâcından kurtaracak, -hâşâ- Zât-ı Vâcibü'l-vücut'dan başka hiçbir şey, hiçbir cihette O'nun izni ve iradesi olmadan imdat edemez ve halâskâr olamaz.³ Madem hakikat-i hâl böyledir. Nasıl ki Hazreti Yûnus (*aleyhisselâm*)'a o münâcâtın neticesinde hûtu ona bir merkûb, bir tahte'l-bahir ve denizi bir güzel sahrâ ve gece mehtâplı bir latîf sûret aldı. Biz dahi o münâcâtın sırrıyla لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ demeliyiz.

¹ Bkz.: "Rabbimin merhamet edip korudukları hariç, nefis daima fenalığı ister, kötülüğe sevk eder." (Yûsuf sûresi, 12/53)

² "Sen'den başka ilâh yoktur. Sen, her türlü kusurdan, eksiklikten, eşi-ortağı bulunmaktan mutlak münezzehsin. Ben, gerçekten kendine yazık edenlerden oldum!" (Enbiyâ sûresi, 21/87)

³ Bkz.: Kehf sûresi, 18/23-24; Dehr sûresi, 76/30; Tekvir sûresi, 81/29; Hac sûresi, 22/65.

Dalâlet: Sapıklık, İslâm'a uymayan her türlü yanlış düşünce.

Hakikat-i hâl: Gerçek durum.

Halâskâr: Kurtarıcı.

Hâlık-ı semâvât ve arz: Göklerin ve yerin Yüce

Yaratıcısı Hz. Allah.

Hâtırât-ı kalb: Kalbe gelen duygular, fikirler.

İktidaen: Uyarak.

Latîf: Güzel, hoş.

Merkûb: Binek.

Taht-ı emir: Emri altında.

Taht-ı hüküm: Hükmü altında.

Taht-ı idare: İdaresi altında.

Zât-ı Vâcibü'l-vücut: Varlığı kendinden ve kesin tek varlık olan Allah.

¹ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ² cümlesiyle istikbâlimize, ² شُبْحَانَكَ kelimesiyle dünyamıza, ³ كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ⁴ fıkrasıyla nefsimize nazar-ı merhametini celb etmeliyiz.⁴ Tâ ki, nur-u iman ile ve Kur'ân'ın mehtâbıyla istikbalimiz tenevvür etsin ve o gecemizin dehşet ve vahşeti, ünsiyet ve tenezzühe inkılâp etsin. Ve mütemâdiyen mevt ve hayatın değişmesiyle seneler ve karnlar emvâcî üstünde hadsiz cenazeler binip ademe atılan dünyamız ve zeminimizde, Kur'ân-ı Hakîm'in tezgâhında yapılan bir sefine-i mâneviye hükmüne geçen hakikat-i İslâmiyet içine girip selâmetle o denizin üstünde gezip, tâ sâhil-i selâmete çıkarak hayatımızın vazifesi bitsin. O denizin fırtınaları ve zelzeleleri, sinema perdeleri gibi tenezzühün manzaralarını tazelandirmekle, vahşet ve dehşet yerine, nazar-ı ibret ve tefekkürü keyiflendirerek okşayıp ışıklandırır. Hem o sır-ı Kur'ân'la, o terbiye-i Furkâniye ile; nefsimiz bize binmeyecek, merkûbumuz olup, bizi ona bindirip, hayat-ı ebediyemizin kazanmasına kuvvetli bir vasıtamız olsun.

Elhâsıl: *Madem insan, mâhiyetinin câmiyeti itibarıyla sıt-madan müteallim olduğu gibi, arzın zelzele ve ihtizâzâtından*

¹ “Sen'den başka ilâh yoktur.” (Enbiyâ sûresi, 21/87)

² “Sen, her türlü kusurdan, eksiklikten, eşi-ortağı bulunmaktan mutlak münezzehsin.” (Enbiyâ sûresi, 21/87)

³ “Ben, gerçekten kendine yazık edenlerden oldum!” (Enbiyâ sûresi, 21/87)

⁴ Peygamber Efendimiz'in (sallâllâhu aleyhi ve sellem) Hz. Ebû Bekir'e (radiyallâhu anhu) tavsiye buyurduğu bir dua şöyledir: “Allahım! Ben nefsimi çok zulmettim. Günahları ancak Sen affedersin. Öyle ise beni, şânına lâayık bir mağfiretle bağışla, bana merhamet et. Sen affedici ve merhamet edicisin.” (Buhârî, ezân 149, tevhid 9, deavât 16; Müslim, zikir 47, 48, hudûd 23)

Adem: Yokluk.

Câmiyet: Çok kapsamlı olma.

Celb etmek: Kendine çekmek

Hakikat-i İslâmiyet: İslâmiyet gerçeği

İhtizâzât: Titremeler, sarsılmalar.

İnkılâp etmek: Dönüşmek.

Karn: Asır, çağ.

Mevt: Ölüm.

Müteallim: Acı, ızdırap çeken, üzüntülü.

Mütemadiyen: Devamlı, sürekli olarak.

Nazar-ı ibret: İbretle bakma.

Nazar-ı merhamet: Merhametli bakış.

Sefine-i mâneviye: Mecâzî anlamda bir gemi.

Sırr-ı Kur'ân: Kur'ân'ın sırrı.

Tenevvür etmek: Aydınlanmak, nurlanmak.

Tenezzüh: Gezinti, dolaşma.

Terbiye-i Furkâniye: Kur'ân'ın terbiyesi.

Ünsiyet: Birine ısınma, dostluk, ahabplık.

ve kâinatın Kıyâmet hengâmında zelzele-i kübrâsından müteallim oluyor.

Ve nasıl ki hurdebînî bir mikroptan korkar; ecrâm-ı ulviye-den zuhur eden kuyruklu yıldızdan dahi korkar.

Hem nasıl ki hânesini sever; koca dünyayı da öyle sever. Hem nasıl ki küçük bahçesini sever; öyle de, hadsiz ebedî cenneti dahi müştâkâne sever.

Elbette, böyle bir insanın Mâbudu, Rabbi, melcei, halâskârı, maksûdu öyle bir Zât olabilir ki, umum kâinat O'nun kabza-yı tasarrufunda, zerrât ve seyyârât dahi taht-ı emrinde dir.¹

Elbette öyle bir insan dâimâ Yûnusvârî (aleyhüsselâm) لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ demeye muhtaçtır.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ³

¹ Bkz.: “Göklerin ve yerin hazinelerinin anahtarları O’nun nezdindedir.” (Zümer sûresi, 39/63; Şûrâ sûresi, 42/12). “Göklerin ve yerin mirası Allah’ındır.” (Âl-i İmran sûresi, 3/180; Hadîd sûresi, 57/10)

² “Sen’den başka ilâh yoktur. Sen, her türlü kusurdan, eksiklikten, eşi-ortağı bulunmaktan mutlak münezzehsin. Ben, gerçekten kendine yazık edenlerden oldum!” (Enbiyâ sûresi, 21/87)

³ “Sübhanısın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

Ecrâm-ı ulviye: Çok büyük gök cisimleri, yıldızlar.

Hengâm: Vakit, sıra.

Hurdebînî: Mikroskobik, mikroskopla görülebilecek derecede küçük olan.

Kabza-yı tasarruf: Yönetimi altında.

Mâbud: Kendisine ibadet edilen, ilâh.

Müştâkâne: Büyük bir ölçümle.

Seyyârât: Gezegenler.

Yûnusvârî: Hz. Yûnus (a.s.) gibi.

Zelzele-i kübrâ: En büyük zelzele, kıyamet.

Zerrât: Zerreler.

İkinci Lem'a

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ¹

Sabır kahramanı Hazreti Eyyûb (*aleyhisselâm*)'ın şu münâcâtı, hem mücerreb, hem tesirlidir.² Fakat âyetten iktibas sûretinde bizler münâcâtımızda ³ رَبِّ إِنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ demeliyiz.

Hazreti Eyyûb (*aleyhisselâm*)'ın meşhur kıssasının hülâsası şudur ki:⁴

Pek çok yara bere içinde epey müddet kaldığı hâlde, o hastalığın azîm mükâfâtını düşünerek kemâl-i sabırla tahammül edip kalmış. Sonra yaralarından tevellüd eden kurtlar, kalbine ve diline iliştığı zaman, zikir ve mârifet-i ilâhiyenin mahalleri olan kalb ve lisânına iliştikleri için,⁵ o vazife-i ubûdiyete hâlel gelir düşüncesiyle kendi istirahatı için değil, belki ubûdiyet-i ilâhiye

¹ “Yâ Rabbî, bu dert bana iyice dokundu. Sen merhametlilerin en merhametli olanı-sın.” diye niyaz etmişti.” (Enbiyâ sûresi, 21/83)

² Allah Teâlâ, duanın yer aldığı âyet-i kerîmenin hemen ardından, Hz. Eyyûb'un (*aleyhisselâm*) duasını kabul buyurduğunu beyan etmektedir. (Bkz.: Enbiyâ sûresi, 21/84)

³ Yâ Rabbî, bu dert bana iyice dokundu. Sen merhametlilerin en merhametli olanı-sın.

⁴ Kıssanın teferruatlı hâli için bkz.: İbnü'l-Mübârek, *ez-Zühd* s.49; et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 17/71-72, 23/165-166; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî* 6/421.

⁵ Bkz.: İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih* 1/98-100.

Azîm: Büyük.

Halel: Zarar, ziyan.

İktibas: Alma, aktarma.

Kemâl-i sabır: Pek büyük bir sabır.

Kıssa: Hâdise, olay.

Lisân: Dil.

Mârifet-i ilâhiye: Allah'ı tanıma, bilme.

Mücerreb: Denenmiş, tecrübe edilmiş.

Münâcât: Yakarış, sessizce, içten içe dua etme.

Tevellüd etmek: Doğmak, ortaya çıkmak.

Ubûdiyet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'a karşı kulluk.

Vazife-i ubûdiyet: Kulluk vazifesi.

için demiş: “Yâ Rab! Zarar bana dokundu, lisânen zikrime ve kalben ubûdiyetime halel veriyor.” diye münâcât edip, Cenâb-ı Hak o hâlis ve sâfi, garazsız, lillâh için o münâcâtı gayet hârika bir sûrette kabul etmiş. Kemâl-i âfiyetini ihsân edip envâ-ı merhametine mazhar eylemiş.¹

İşte bu Lem’a’da “Beş Nükte” var.

Birinci Nükte

Hazreti Eyyûb (*aleyhisselâm*)’ın zâhirî yara hastalıklarının mukâbili bizim bâtınî ve ruhî ve kalbî hastalıklarımız vardır. İç dışa, dış içe bir çevrilsek, Hazreti Eyyûb’dan daha ziyâde yaralı ve hastalıklı görüneceğiz. Çünkü işlediğimiz her bir günah, kafamıza giren her bir şüphe, kalb ve ruhumuza yaralar açar.

Hazreti Eyyûb (*aleyhisselâm*)’ın yaraları, kısacık hayat-ı dünyeviyesini tehdit ediyordu. *Bizim mâneuî yaralarımız, pek uzun olan hayat-ı ebediyemizi tehdit ediyor. O münâcât-ı Eyyûbiye’ye, o hazretten bin defa daha ziyâde muhtacız.*

Bâhusus, nasıl ki o hazretin yaralarından neş’et eden kurtlar, kalb ve lisânına ilişmişler; öyle de, bizleri, günahlardan gelen yaralar ve yaralardan hâsıl olan vesveseler, şüpheler –neûzü billâh– mahall-i iman olan bâtın-ı kalbe ilişip imanı zedeler

¹ Bkz.: Enbiyâ sûresi, 21/84; Sâd sûresi, 38/42-43. Ayrıca bir gün Cenâb-ı Hak, Hz. Eyyûb (*aleyhisselâm*) üzerine altın çekirgeler indirmiştir: (Bkz.: Buhârî, *gusûl* 20, *enbiyâ* 20, *salât* 42)

Bâtın-ı kalb: Kalbin içi.

Envâ-ı merhamet: Çeşit çeşit lütuflar.

Garaz: Gizli maksat, gaye.

Hayat-ı dünyeviye: Dünya hayatı.

Hayat-ı ebediye: Sonsuz, ebedî hayat, âhiret hayatı.

Kemâl-i âfiyet: Pek büyük bir sağlık.

Lillâh: “Allah için” anlamında Arapça ifade.

Mahall-i iman: İmanın yeri.

Mazhar eylemek: Nail etmek, şereflendirmek.

Mukabil: Karşı, karşılık.

Münâcât-ı Eyyubiye: Hz. Eyyub’un (a.s.) duası.

Neş’et etmek: Meydana gelmek.

Neûzu billâh: Allah korusun!

Zâhirî: Görünen, görünürdeki.

ve imanın tercümanı olan lisânın zevk-i ruhânîsine ilişip zikirden nefretkârâne uzaklaştırarak susturuyorlar.¹

Evet günah kalbe işleyip, siyahlandıra siyahlandıra tâ nur-u imanı çıkarıncaya kadar katılaştırıyor.² Her bir günah içinde küfre gidecek bir yol var. O günah istiğfar ile çabuk imha edilmezse,³ kurt değil, belki küçük bir mânevî yılan olarak kalbi ısırtıyor.

♦ *Meselâ*, utandıracak bir günahı gizli işleyen bir adam, başkasının ıttılândan çok hicap ettiği zaman, melâike ve ruhâniyâtın vücudu ona çok ağır geliyor. Küçük bir emâre ile onları inkâr etmek arzu ediyor.

♦ *Hem meselâ*, cehennem azabını intâc eden büyük bir günahı işleyen bir adam, cehennemin tehdidâtını işittikçe istiğfar ile ona karşı siper almazsa, bütün ruhuyla cehennemin ademini arzu ettiğinden, küçük bir emâre ve bir şüphe, cehennemin inkârına cesaret veriyor.

♦ *Hem meselâ*, farz namazını kılmayan ve vazife-i ubûdiyeti yerine getirmeyen bir adamın küçük bir âmirinden küçük bir vazifesizlik yüzünden aldığı tekdirden müteessir olan o adam, Sultan-ı Ezel ve Ebed'in mükerrer emirlerine karşı farzında yaptığı

¹ Bkz.: Tâhâ sûresi, 20/124; Zuhuf sûresi, 43/36.

² Bkz.: Mutaffîfîn sûresi, 83/14; Tirmizî, *tefsîru sûre (83) 1*; İbn Mâce, *zühd* 29; Muvatta, *kelâm* 18.

³ İnsanın, günahı tevbe ettiği zaman, o günahı hiç işlememiş hâle geleceğine dair bkz.: İbn Mâce, *zühd* 30.

Adem: Yokluk.

Emâre: Alâmet, belirti, işaret.

Hicap: Sıkılma, utanıp çekinme.

İttılâ: Öğrenme, haberdar olma.

İntaç etmek: Netice vermek, meydana getirmek.

İstiğfar: Af dileme.

Melâike: Melekler.

Mükerrer: Tekrar edilen.

Müteessir: Etkilenmiş.

Nefretkârâne: Nefret ettirecek, soğutacak bir tarzda.

Nur-u iman: İman nuru.

Ruhaniyât: Cismi olmayan, ruhanî varlıklar.

Sultan-ı Ezel ve Ebed:

Başlangıcı, öncesi ve sonu

olmayan Sultan, Cenâb-ı Hak.

Tehdidât: Tehditler.

Tekdir: Azarlama.

Vazife-i ubûdiyet: Kulluk görevi.

Zevk-i ruhânî: Ruhun aldığı lezzet.

bir tembellik, büyük bir sıkıntı veriyor ve o sıkıntıdan arzu ediyor ve mânen diyor ki: “Keşki o vazife-i ubûdiyeti bulunmasa idi.” Ve bu arzudan bir mânevî adâvet-i ilâhiyeyi ısmam eden bir inkâr arzusu uyanır. Bir şüphe, vücûd-u ilâhiyeye dâir kalbe gelse, kat’î bir delil gibi ona yapışmaya meyleder. Büyük bir helâket kapısı ona açılır.

O bedbaht bilmiyor ki: İnkâr vasıtasıyla, gayet cüz’î bir sıkıntı vazife-i ubûdiyetten gelmeye mukâbil, inkârda milyonlar ile o sıkıntıdan daha müthiş mânevî sıkıntılara kendini hedef eder.¹ Sineğin ısırmasından kaçıp, yılanın ısırmasını kabul eder. Ve hâkezâ... bu üç misale kıyas edilsin ki بَلَّ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ² sırrı anlaşılsın.

İkinci Nükte

Yirmi Altıncı Söz’de sırr-ı kadere dâir beyân edildiği gibi, musîbet ve hastalıklarda insanların şekvâya üç vecihle hakları yoktur.

Birinci Vecih

Cenâb-ı Hak, insana giydirdiği vücud libâsını sanatına mazhar ediyor. İnsanı bir model yapmış, o vücud libâsını o model üstünde keser, biçer, tebdil eder, tağyir eder; muhtelif esmâsının cilvesini gösterir. Şâfi ismi hastalığı istediği gibi, Rezzâk ismi de açlığı iktizâ ediyor. Ve hâkezâ...

¹ Bkz.: Nûr sûresi, 24/39; Hac sûresi, 22/31.

² “Bilâkis onların kalpleri paslandı.” (Mutaffifin sûresi, 83/14)

Adâvet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk’a karşı düşmanlık.

Cüz’î: Küçük, az.

Hâkezâ: Böylece, bunun gibi...

Helâket: Ölme, yok olma.

İsmam etmek: Hissettirmek, duyurmak, koklatmak.

Libâs: Elbise.

Mazhar etmek: Nail etmek, şereflendirmek.

Rezzâk: Yarattıklarının muhtaç oldukları rızıkları zamanında yetiştiren, Hz. Allah.

Şâfi: Şifâ veren, iyileştiren.

Şekvâ: Şikayet.

Tebdil ve tağyir etmek: Değiştirip başka şekle sokmak.

Vücûd-u ilâhi: Cenâb-ı Hakk’ın varlığı.

مَا لَكَ الْمَلِكِ يَتَصَرَّفُ فِي مُلْكِهِ كَيْفَ يَشَاءُ¹

İkinci Vecih

Hayat musîbetlerle, hastalıklarla tasaffî eder,² kemâl bulur, kuvvet bulur, terakki eder, netice verir, tekemmül eder; vazife-i hayatiyeyi yapar.³ Yeknesak istirahat döşegindeki hayat, hayr-ı mahz olan vücuddan ziyâde, şerr-i mahz olan ademe yakındır ve ona gider.

Üçüncü Vecih

Şu dâr-ı dünya, meydan-ı imtihandır⁴ ve dâr-ı hizmettir.⁵ Lezzet ve ücret ve mükâfât yeri değildir. Madem dâr-ı hizmettir ve mahall-i ubûdiyettir.⁶ Hastalıklar ve musîbetler, dinî

¹ Mülk sahibi, mülkünde dilediği gibi tasarruf eder.

² Allah Teâlâ'nın, arındırmak istediği kullarına musibet ve belâlar verdiğine (İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* 7/81; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 1/500); hastalıkların, geçmiş günahlara keffâret, geri kalan hayat için de bir öğüt olduğuna (Müslim, *birr* 52; Ebû Dâvûd, *cenâiz* 1); hastalıkların, Allah Teâlâ'dan birer hediye olduklarına dair bkz.: ed-Deylemî, *el-Müsned* 1/123; el-Hakim et-Tirmizî, *Nevâdiru'l-usûl* 1/286.

³ Bkz.: "Mümin kişiye bir ağrı, bir yorgunluk, bir hastalık bir üzüntü hatta bir ufak tasa isabet edecek olsa, Allah onun sebebiyle müminin günahından bir kısmını mağfiret buyurur." (Buhârî, *merdâ* 1; Müslim, *birr* 52); "Erkeğiyle kadınıyla müminlerin bizzat kendisinde, çocuğunda, malında belâ eksik olmaz. Tâ ki hatasız olarak Allah'a kavuşsun." (Tirmizî, *zühd* 57; Muvatta, *cenâiz* 40; Dârimî, *rikak* 76)

⁴ Bkz.: Bakara sûresi, 2/155; Âl-i İmran sûresi, 3/152, 154, 186; Mâide sûresi, 5/48; En'âm sûresi, 6/165; A'râf sûresi, 7/129; Yûnus sûresi, 10/14.

⁵ Bkz.: Tevbe sûresi, 9/105; Necm sûresi, 53/39.

⁶ Bkz.: Bakara sûresi, 2/21; Necm sûresi, 53/36.

Dâr-ı dünya: Dünya yurdu.

Dâr-ı hizmet: Hizmet, çalışma yeri.

Hayr-ı mahz: Sırf, tamamen hayır.

Kemâl bulmak: Olgunlaşmak, mükemmelleşmek.

Mahall-i ubûdiyet: Kulluk yeri.

Meydan-ı imtihan: İmtihan alanı.

Şerr-i mahz: Sırf, tamamen şer.

Tasaffi etmek: Saflaşmak, süzlüp durulaşmak.

Tekemmül etmek: Gelişmek, mükemmelleşmek, olgunlaşmak.

Terakki etmek: İlerlemek, yükselmek.

Vazife-i hayatiye: Hayat görevi.

Yeknesak: Tekdüze, bitevîye.

olmamak ve sabretmek şartıyla¹ o hizmete ve o ubûdiyete çok muvâfık oluyor ve kuvvet veriyor. Ve her bir saati, bir gün ibadet hükmüne getirdiğinden² şekvâ değil, şükretmek gerektir.

Evet ibadet iki kısımdır:

Bir kısmı müsbet, diğeri menfî.

Müsbet kısmı mâlûmdur.

Menfî kısmı ise, hastalıklar ve musîbetlerle musîbetzede zaafını ve aczini hissedip Rabb-i Rahîmine ilticâkârâne teveccüh edip, O’nu düşünüp, O’na yalvarıp hâlis bir ubûdiyet yapar. Bu ubûdiyete riyâ giremez, hâlistir. Eğer sabretse, musîbetin mükâfâtını düşünse, şükretse, o vakit her bir saati bir gün ibadet hükmüne geçer. Kısacık ömrü uzun bir ömür olur. Hatta bir kısmı var ki, bir dakikası bir gün ibadet hükmüne geçer.

Hatta bir âhîret kardeşim, Muhâcir Hâfız Ahmed isminde bir zâtın müthiş bir hastalığına ziyâde merak ettim. Kalbime ihtar edildi: “Onu tebrik et. Her bir dakikası bir gün ibadet hükmüne geçiyor.” Zâten o zât, sabır içinde şükrediyordu.

Üçüncü Nükte

Bir-iki Söz’de beyân ettiğimiz gibi: Her insan geçmiş hayatını düşünse, kalbine ve lisânına ya “Ah!” veya “Oh!” gelir. Yani ya teessüf eder, ya “Elhamdülillâh” der.

¹ Peygamber Efendimiz’in dualarında şu ifadeler vardır: “Allahım! Yakîninden öyle bir hisse lutfet ki dünyevî musibetlere tahammül kolaylaşsın.. ve bize, dinî musibet verme.” (Tirmizî, *deavât* 79; en-Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 6/106)

² Bkz.: Dârimî, *rikak* 56; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsne'd* 2/159, 194, 198, 3/148, 238, 258.

İlticâkârâne: Sığınarak.

Menfî: Olumsuz.

Müsbet: Olumlu.

Rabb-i Rahîm: Yarattıklarına karşı merhamet ve

ihşanı çok fazla olan, daima sonsuz ve sınırsız şefkat ve merhamet eden Hz. Allah.

Riyâ: Gösteriş.

Teessüf: Üzülme, eseflenme.

Teveccüh etmek: Yönelmek.

Ubûdiyet: Kulluk.

Teessüfü dedirten, eski zamanın lezâizinin zevâl ve firâkından neş'et eden mânevî elemelerdir. Çünkü zevâl-i lezzet elemidir. Bazen muvakkat bir lezzet, dâimî elem verir. Düşünmek ise o elemi deşiyor, teessüf akıtıyor.

Eski hayatında geçirdiği muvakkat âlâmın zevâlinde neş'et eden mânevî ve dâimî lezzet, "Elhamdülillâh" dedirir. Bu fitrî hâletle beraber, musîbetlerin neticesi olan sevâp ve mükâfât-ı uhreviye ve kısa ömrü, musîbet vasıtasıyla uzun bir ömür hükmüne geçmesini düşünse, sabırdan ziyâde, şükreder. ¹اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ سِوَى الْكُفْرِ وَالضَّلَالِ demesi iktizâ eder.

Meşhur bir söz var ki: "Musîbet zamanı uzundur." Evet musîbet zamanı uzundur. Fakat örf-ü nâsta zannedildiği gibi sıkıntılı olduğundan uzun değil, belki uzun bir ömür gibi hayatî neticeler verdiği için uzundur.

Dördüncü Nükte

Yirmi Birinci Söz'ün Birinci Makamı'nda beyân edildiği gibi: Cenâb-ı Hakk'ın insana verdiği sabır kuvvetini evhâm yolunda dağıtmazsa, her musîbete karşı kâfi gelebilir. Fakat vehmin tahakkümüyle ve insanın gafletiyle ve fânî hayatı bâkî tevehhüm etmesiyle sabır kuvvetini mâzi ve müstakbele dağıtıp hâl-i hâzırda musîbete karşı sabrı kâfi gelmez, şekvâya başlar. Âdetâ

¹ "Bize uygun gördüğü her hâlimizden ötürü hamdolsun Rabbimize.. yeter ki küfür ve dalâlete düşüp de cehennemlik olmayalım.." Bkz.: Tirmizî, *deavât* 128; Ebû Dâvûd, *edeb* 97, 98; İbn Mâce, *edeb* 55, *dua* 2; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/117.

Âlâm: Elemeler.

Evham: Zanlar, aslı esası olmayan kuruntular.

Fitri hâlet: Tabii durum.

Firâk: Ayrılık.

İktizâ etmek: Gerekmek.

Lezâiz: Lezzetler.

Muvakkat: Kısa süreli, geçici.

Mükâfât-ı uhreviye: Âhîrette alınacak mükâfatlar.

Neş'et etmek: Meydana gelmek.

Örf-ü nâs: İnsanlar arasında kabul görmüş âdet, gelenek.

Şekvâ: Şikâyet.

Tahakküm: Zorla baskı altına alma, boyun eğdirme.

Tevehhüm: Sanma, vehmetme.

Zevâl: Yok olma, bitme, kaybolup gitme.

Zevâl-i lezzet: Lezzetin bitmesi.

–hâşâ– Cenâb-ı Hakk’ı insanlara şekvâ eder. Hem çok haksız bir sûrette ve dîvânesine şekvâ edip sabırsızlık gösterir.

Çünkü geçmiş her bir gün, musîbet ise zahmeti gitmiş, rahatı kalmış; elemi gitmiş, zevâlindeki lezzet kalmış; sıkıntısı geçmiş, sevâbı kalmış. Bundan şekvâ değil, belki mütelezzizâne şükretmek lâzım gelir. Onlara küsmek değil, bilâkis muhabbet etmek gerektir. Onun o geçmiş fânî ömrü, musîbet vasıtasıyla bâkî ve mesût bir nevi ömür hükmüne geçer. Onlardaki âlâmı vehim ile düşünüp bir kısım sabrını onlara karşı dağıtmak, dîvâneliktir.

Amma gelecek günler ise madem daha gelmemişler; içlerinde çekeceği hastalık veya musîbeti şimdiden düşünüp sabırsızlık göstermek, şekvâ etmek, ahmaklıktır. “Yarın, öbür gün aç olacağım, susuz olacağım.” diye bugün mütemâdiyen su içmek, ekmek yemek, ne kadar ahmakçasına bir dîvâneliktir; öyle de, gelecek günlerdeki, şimdi adem olan musîbet ve hastalıkları düşünüp, şimdiden onlardan müteallim olmak, sabırsızlık göstermek, hiçbir mecburiyet olmadan kendi kendine zulmetmek öyle bir belâhet-ir ki, hakkında şefkat ve merhamet liyâkatini selb ediyor.

Elhâsıl: *Nasıl şükür, nimeti ziyâdeleştiriyor;¹ öyle de şekvâ, musîbeti ziyâdeleştirir, hem merhamete liyâkati selb eder.*

Birinci Harb-i Umumî’nin birinci senesinde, Erzurum’da mübarek bir zât müthiş bir hastalığa giriftâr olmuştu. Yanına gittim, bana dedi:

“Yüz gecedir ben başımı yastığa koyup yatamadım.” diye acı bir şikâyet etti.

Ben çok acıdım. Birden hatırıma geldi ve dedim:

¹ Bkz.: “Eğer şükrederseniz, Ben nimetlerimi daha da artırırım.” (İbrahim sûresi, 14/7)

Adem: Yokluk.

Âlâm: Elemler.

Belâhet: Aptallık, budalalık.

Müteallim: Elem duyan, üzülen.

Mütelezzizâne: Lezzet alarak.

Mütemâdiyen: Devamlı,

sürekli olarak.

Selb etmek: Çekip almak, yok etmek.

Zevâl: Yok olma, bitme, kaybolup gitme.

“Kardeşim, geçmiş sıkıntılı yüz günün şimdi sürurlu yüz gün hükmündedir. Onları düşünüp, şekvâ etme; onlara bakıp şükret. Gelecek günler ise, madem daha gelmemişler. Rabbin olan Rahmân-ı Rahîm’in rahmetine itimâd edip, dövülmeden ağlama, hiçten korkma, ademe vücud rengi verme. Bu saati düşün; sendeki sabır kuvveti bu saate kâfi gelir.

Dîvâne bir kumandan gibi yapma ki: Sol cenah düşman kuvveti onun sağ cenahına iltihak edip ona taze bir kuvvet olduğu hâlde, sol cenahındaki düşmanın sağ cenahı daha gelmediği vakitte, o tutar, merkez kuvvetini sağa sola dağıtıp merkezi zayıf bırakıp, düşman ednâ bir kuvvet ile merkezi harap eder.”

Dedim: “*Kardeşim, sen bunun gibi yapma, bütün kuvvetini bu saate karşı tahşid et. Rahmet-i ilâhiyeyi ve mükâfât-ı uhreviyeyi ve fânî ve kısa ömrünü, uzun ve bâkî bir sûrete çevirdiğini düşün. Bu acı şekvâ yerinde ferahlı bir şükret.*”

O da tamamıyla bir ferah alarak: “Elhamdülillâh!” dedi, “Hastalığım ondan bire indi.”

Beşinci Nükte

Üç meseledir.

Birinci Mesele

Asıl musîbet ve muzır musîbet, dine gelen musîbettir. Musîbet-i diniyeden her vakit dergâh-ı ilâhîye ilticâ edip feryad etmek gerektir.¹

¹ Peygamber Efendimiz (sallâllâhu aleyhi ve sellem), dünyevî musibetlere tahammülü istemiş, dinî musibet vermemesi için Allah Teâlâ’ya duada bulunmuştur: Tirmizî, *deavât* 79; en-Nesâî, *es-Sünenü’l-kübrâ* 6/106.

Cenah: Kanat, yön.
Dergâh-ı ilâhî: Cenâb-ı Hakk’ın huzuru.
Ednâ: En değersiz, en basit.

İltica: Sığınma.
İltihak: Katılma, birleşme.
Musibet-i diniye: İnsanî dinine zarar veren şeyler, günahlar.

Mükâfât-ı uhreviye: Âhiret-te alınacak mükâfatlar.
Sürûr: Sevinç.
Tahşid etmek: Yoğunlaşmak, yığılmak.

Fakat dinî olmayan musîbetler, hakikat noktasında musîbet değildirler. Bir kısmı ihtar-ı rahmânîdir. Nasıl ki çoban, gayrın tarlasına tecâvüz eden koyunlarına taş atıp, onlar o taştan his-sederler ki: Zararlı işten kurtarmak için bir ihtardır, memnunâne dönerler.¹ Öyle de, çok zâhirî musîbetler var ki, ilâhî birer ihtar, birer ikazdır. Ve bir kısmı keffâretü’z-zünûbdur.² Ve bir kısmı gafleti dağıtıp, beşerî olan aczini ve zaafını bildirerek bir nevi huzur vermektir.

Musîbetin hastalık olan nev’i, sâbikan geçtiği gibi o kısım, musîbet değil, belki bir iltifât-ı rabbânîdir, bir tathirdir.³ Rivâyet-te vardır ki: “Ermiş bir ağacı silkmekle nasıl meyveleri düşüyor, sıtmanın titremesinden günahlar öyle dökülüyor.”⁴

Hazreti Eyyûb (*aleyhisselâm*) münâcâtında istirahat-i nefis için dua etmemiş, belki zikr-i lisânî ve tefekkür-ü kalbîye mâni oldu-ğu zaman ubûdiyet için şifâ talep eylemiş.

Biz, o münâcât ile –birinci maksadımız– günahlardan gelen mânevî ruhî yaralarımızın şifâsını niyet etmeliyiz.

¹ Koyunlarını başkasına ait yerin hemen bitişiğinde otlatmaktan kaçınılması gerekti-ğine dair bkz.: Buhârî, *imân* 39, *büyü’* 2; Müslim *müsâkat* 107. Ayrıca şefkatli bir çoban, koyunlarını tehlikeli yerlere girmekten nasıl koruyorsa, Allah Teâlâ’nın da mümin kulunu öyle koruduğuna dair bkz.: İbn Ebî Âsım, *ez-Zühd* s.65; Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-evliyâ* 1/11; ed-Deylemî, *el-Müsneid* 5/227.

² Bkz.: Buhârî, *merdâ* 1; Müslim, *birr* 50-52; Tirmizî, *tefsîru sûre* (4) 24; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsneid* 2/303, 335, 402...

³ Hastalıkların, geçmiş günahlara keffâret, geri kalan hayat için de bir öğüt oldu-ğuna dair bkz.: Müslim, *birr* 52; Ebû Dâvûd, *cenâiz* 1. Ayrıca hastalıkların, Allah Teâlâ’dan birer hediye olduklarına dair bkz.: ed-Deylemî, *el-Müsneid* 1/123; el-Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdiru’l-usûl* 1/286.

⁴ Bkz.: İbn Mâce, *tıb* 18; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* 2/441. Hastalık ismi zikredilme-yen rivâyetler için bkz.: Buhârî, *merdâ* 2, 14, *tefsîru sûre* (14) 1; Müslim, *münâfikîn* 64.

İhtar-ı rahmânî: Pek mer-hametli Cenâb-ı Hakk’ın ihtar.

İltifât-ı rabbânî: Cenâb-ı Hakk’ın iltifatı, ihsanı.

İstirahat-i nefis: Kendisini rahat ettirme isteği.

Keffâretü’z-zünûb: Günah-ların affına vesile olan yü-kümlülükler.

Sâbikan: Daha önce.

Tathîr: Temizleme.

Tefekkür-ü kalbî: Kalben düşünme.

Ubûdiyet: Kulluk.

Zikr-i lisânî: Dil ile anma.

Maddî hastalıklar için ubûdiyete mâni olduğu zaman ilticâ edebiliriz. Fakat mûterizâne, müştekiyâne bir sûrette değil, belki mütezellilâne ve istimdatkârâne ilticâ edilmeli. Madem O'nun rubûbiyetine râzıyız, o rubûbiyeti noktasında verdiği şeye rıza lâzım.

Kaza ve kaderine itirazı işmâm eder bir tarzda "Ah! Of!" edip şekvâ etmek, bir nevi kaderi tenkiddir, rahîmiyetini ittihamdır. *Kaderi tenkid eden, başını örse vurur kırar. Rahmeti ittiham eden, rahmetten mahrum kalır. Kırılmış el ile intikam almak için o eli istimâl etmek, nasıl kırılmasını tezyid ediyor. Öyle de, musîbete giriftâr olan adam, itirazkârâne şekvâ ve merakla onu karşılamak, musîbeti ikileştiriyor.*

İkinci Mesele

Maddî musîbetleri büyük gördükçe büyür, küçük gördükçe küçülür. Meselâ, gecelerde insanın gözüne bir hayal ilişir. Ona ehemmiyet verdikçe şişer, ehemmiyet verilmezse kaybolur. Hücum eden arılara iliştikçe fazla tehâcüm göstermeleri, lâkayt kaldıkça dağılmaları gibi; maddî musîbetlere de büyük nazarıyla ehemmiyetle baktıkça büyür. Merak vasıtasıyla o musîbet cesetten geçerek kalbde de kökleşir, bir mânevî musîbeti dahi netice verir, ona istinâd eder, devam eder.

Ne vakit o merakı, kazaya rıza ve tevekkül vasıtasıyla izâle etse, bir ağacın kökü kesilmesi gibi maddî musîbet hafifleşer

Giriftar olmak: Tutulmak, yakalanmak.

İstimâl etmek: Kullanmak.

İstimdatkârâne: Yardım isteyerek, yalvararak.

İstinad etmek: Dayanmak.

İşmam etmek: Hissettirmek, duyurmak, koklatmak.

İtirazkârâne: İtiraz eder bir tarzda.

İzale etmek: Gidermek.

Kazâ: Allah (c.c.) tarafından takdir olunan şeylerin gerçekleşmesi.

Muterizâne: İtiraz edersesine.

Müştekiyâne: Şikâyet edersesine.

Mütezellilâne: Kendi küçüklüğünü gösterir bir tarzda.

Rahîmiyet: Cenâb-ı Hakk'ın yarattıklarına karşı daima sonsuz ve sınırsız şefkat ve merhamet etmesi

Rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi yaratıp, yönetmesi, terbiyesi.

Tehacüm göstermek: Toplanıp üşüşmek, saldırmak

Tezyid etmek: Arttırmak.

hafifleşe kökü kesilmiş ağaç gibi kurur gider. Bu hakikati ifade için bir vakit böyle demiştim:

Bırak ey bîçâre feryadı, belâdan kıl tevekkül.

Zira feryad belâ-ender, hatâ-ender belâdır bil.

Eğer belâ vereni buldunsa, safâ-ender, atâ-ender belâdır bil.

Eğer bulmazsan, bütün dünya cefâ-ender, fenâ ender belâdır bil.

Cihan dolu belâ başında varken, ne bağırırsın küçük bir belâdan, gel tevekkül kıl!

Tevekkül ile belâ yüzünde gül, tâ o da gülsün. O güldükçe küçülür, eder tebeddül.

Nasıl ki; mübârezede müthiş bir hasma karşı gülmekle, adâvet musâlâhaya, husûmet şakaya döner, adâvet küçülür mahvolur.¹ Tevekkül ile musîbete karşı çıkmak dahi öyledir.

Üçüncü Mesele

Her zamanın bir hükmü var.² Şu gaflet zamanında musîbet şeklini değiştirmiş. Bazı zamanda ve bazı eşhasta belâ, belâ değil, belki bir lütf-u ilâhîdir.

¹ Bkz.: “İyilikle kötülük bir olmaz. O hâlde sen kötülüğü en güzel tarzda uzaklaştırmaya bak. Bir de bakarsın ki seninle kendisi arasında düşmanlık olan kişi candan, sıcak bir dost oluvermiş!” (Fussilet sûresi, 41/34)

² “Her durumun, söylenecek uygun bir sözü vardır.” ifadesi için bkz.: el-Beyhakî, Şuabü’l-îmân 4/263; Hatîb el-Bağdâdî, el-Câmi’ li ahlâki’r-râvî ve âdâbi’s-sâmi’ 1/212, 407.

Adâvet: Düşmanlık.

Atâ-ender-atâ: İyilik, lütuf içice.

Belâ-ender-belâ: Belâ içinde belâ.

Cefâ-ender-cefâ: Sıkıntılarla dolu.

Eşhas: Şahıslar.

Fenâ-ender: Yokluklarla dolu.

Hasım: Muhalif, düşman.

Hata-ender-hata: Hata içinde hata.

Husumet: Düşmanlık.

Lütf-u ilâhî: Cenâb-ı Hakk’ın lütfu, ihsanı.

Musalâha: Barış.

Mübareze: Çatışma, mücadele.

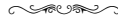
Safâ-ender-safâ: Rahatlık, huzur içice.

Tebeddül: Değişim.

Ben şu zamandaki hastalıklı sâir musîbetzedeleri –fakat musîbet, dine dokunmamak şartıyla– bahtiyar gördüğümünden, hastalık ve musîbet aleyhtarı bulunmak hususunda bana bir fikir vermiyor. Ve bana, onlara acımak hissini îrâs etmiyor.

Çünkü hangi bir genç hasta yanıma gelmiş ise, görüyorum; emsâllerine nisbeten bir derece vazife-i diniyeye ve âhirete karşı merbûtiyeti var. Ondan anlıyorum ki: Öyleler hakkında o nevi hastalıklar musîbet değil, bir nevi nimet-i ilâhiyedir. Çünkü çendan o hastalık onun dünyevî, fânî, kısacık hayatına bir zahmet îrâs ediyor, fakat onun ebedî hayatına faydası dokunuyor, bir nevi ibadet hükmüne geçiyor.

Eğer sıhhat bulsa, gençlik sarhoşluğuyla ve zamanın sefâheteyle elbette hastalık hâletini muhafaza edemeyecek, belki sefâhete atılacak.

Hâtime

Cenâb-ı Hak, hadsiz kudret ve nihayetsiz rahmetini göstermek için insanda hadsiz bir acz, nihayetsiz bir fakr derceylemiştir.

Hem hadsiz nukûş-u esmâsını göstermek için insanı öyle bir sûrette halketmiş ki, hadsiz cihetlerle elemeler aldığı gibi, hadsiz cihetlerle de lezzetler alabilir bir makine hükmünde yaratmış. Ve o makine-i insâniyede yüzer âlet var. Her birinin elemi ayrı,

Acz: Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz kudreti karşısında âcizliğini anlama.

Çendan: Gerçi.

Derc: Yerleştirme, içine koyma,

Fakr: Cenâb-ı Hakk'a olan ihtiyacını bilme.

Hâlet: Hâl, durum.

Halketmek: Yaratmak.

Îrâs etmek: Sebep olmak, vermek.

Makine-i insâniye: Vücut makinesi, beden.

Merbutiyet: Bağlılık, irtibat.

Nimet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın lütfettiği iyilik, nimet.

Nukûş-u esmâ: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimlerinin tecellileri.

Sefâhet: Haram helâl demeden zevk peşinde olma, beyinsizlik.

Vazife-i diniye: Dinî yükümlülük.

lezzeti ayrı, vazifesi ayrı, mükâfâtı ayrıdır. Âdetâ; insan-ı ekber olan âlemde tecelli eden bütün esmâ-yı ilâhiye, bir âlem-i asgar olan insanda dahi o esmânın umumiyetle cilveleri var.

Bunda sıhhat ve âfiyet ve lezâiz gibi nâfi emirler, nasıl şükürü dedirtir, o makineyi çok cihetlerle vazifelerine sevk eder. İnsan da bir şükür fabrikası gibi olur. Öyle de, musîbetlerle, hastalıklarla, âlâm ile, sâir müheyyiç ve muharrik ârızalar ile o makinenin diğer çarklarını harekete getirir, tehyîc eder. Mâhiyet-i insâniye-de mûnderiç olan acz ve zaaf ve fakr madenini işlettiriyor. Bir lisân ile değil, belki her bir âzânın lisânıyla bir ilticâ, bir istimdat vaziyeti verir.

Güyâ insan o ârızalar ile, ayrı ayrı binler kalemi tazammun eden müteharrik bir kalem olur. Sayfa-yı hayatında veyahut levh-i misalî'de mukadderât-ı hayatını yazar, esmâ-yı ilâhiyeye bir ilânnâme yapar ve bir kaside-i manzûme-i sübhâniye hük-müne geçip, vazife-i fitratını îfâ eder.

Âlâm: Elemler.

Âlem-i asgar: Pek küçük âlem.

Ârıza: Dış tesirle meydana gelen, sonradan olan.

Âzâ: Uzuqlar, organlar.

Esmâ-yı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'a ait güzel isimler.

İfâ etmek: Yerine getirmek.

İnsan-ı ekber: Büyükçe bir insan.

İstimdat: Medet isteme, yardım dileme.

Kaside-i manzûme-i sübhâniye: Cenab-ı Hakk'ın mükemmel, şiiir gibi eseri.

Levh-i misalî: Misal âlemi-ne ait levha, tablo.

Lezâiz: Lezzetler.

Mâhiyet-i insâniye: İnsanın mâhiyeti, asıl kimliği.

Muharrrik: Harekete geçiren, tahrik eden.

Mukadderât-ı hayat: Hayatın kaderi, alın yazısı.

Müheyyiç: Heyecan veren, sürükleyen.

Mûnderiç: Bir şeyin içine konulmuş bulunan, içinde bulunan.

Müteharrik: Hareket eden.

Nâfi: Faydalı.

Sayfa-yı hayat: Hayat sayfası, ömür.

Tazammun: İhtivâ etme, içermek.

Tecelli etmek: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin eşyada görünmesi.

Tehyiç etmek: Heyecan vermek, sürüklemek.

Vazife-i fitrat: Yaratılış görevi.

Üçüncü Lem'a

Bu Lem'a'ya bir derece his ve zevk karışmış. His ve zevkin coşkunculukları ise aklın düsturlarını, fikrin mîzanlarını çok dinlemediklerinden ve mürâat etmediklerinden bu Üçüncü Lem'a mantık mîzanları ile tartılmamalı.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ¹

âyetinin meâlini ifade eden ² يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي iki cümlesi mühim iki hakikati ifade ediyorlar. Ondandır ki: Nakşîlerin rüesâsından bir kısım, bu iki cümle ile kendilerine bir hatme-i mahsus yapıp muhtasar bir hatme-i Nakşiye hükmünde tutuyorlar. Madem o azîm âyetin meâlini bu iki cümle ifade ediyor. Biz bu iki cümlenin ifade ettiği iki hakikat-i mühimmenin birkaç nüktelerini beyân edeceğiz.

Birinci Nükte

Birinci defa يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي bir ameliyat-ı cerrahiye hükmünde kalbi mâsivâdan tecrit ediyor, kesiyor. Şöyle ki:

1 “O’nun vechi (Zâtı), hariç her şey yok olacaktır. Hüküm O’nundur ve hepiniz O’nun huzuruna götürüleceksiniz.” (Kasas sûresi, 28/88)

2 Ey Kendinden başka her şeyin fânî olduğu tek Bâkî!

Ameliyat-ı cerrahiye: Ameliyat.

Azîm: Pek büyük.

Hakikat-i mühimme: Önemli gerçek.

Hatme-i mahsus: Topluca belli duaların ve surelerin okunduğu zikir biçimi.

Hatme-i Nakşiye: Nakşibendi tarikatında belirli günlerde toplanarak belirli sure ve duaları yine belirli sayılarda okuma şekli.

Mâsivâ: Allah’tan başka bütün varlıklar.

Mizan: Ölçü.

Muhtasar: Kısa, öz.

Mürâat etmek: Uymak, riayet etmek.

Nakşî: Nakşibendî Tarikatı’ne mensup olan.

Rüesâ: Reisler, başkanlar.

Tecrit etmek: Ayırmak, soyutlamak.

İnsan, mâhiyet-i câmiyeti itibarıyla mevcûdâtın hemen ekserisiyle alâkadardır. Hem insanın mâhiyet-i câmiasında hadsiz bir istidâd-ı muhabbet dercedilmiştir. Onun için insan da umum mevcûdâta karşı bir muhabbet besliyor. Koca dünyayı bir hânesi gibi seviyor. Ebedî cennete bahçesi gibi muhabbet ediyor. Hâlbuki muhabbet ettiği mevcûdât durmuyorlar, gidiyorlar. Firâktan daimâ azap çekiyor. Onun o hadsiz muhabbeti, hadsiz bir mânevî azaba medâr oluyor.

O azabı çekmekte kabahat, kusur ona âittir. Çünkü kalbindeki hadsiz istidâd-ı muhabbet, hadsiz bir cemâl-i bâkiye mâlik bir Zât'a tevcih etmek için verilmiş. O insan sû-i istimâl ederek o muhabbeti fânî mevcûdâta sarf ettiği cihetle kusur ediyor, kusurun cezasını, firâkın azabıyla çekiyor.

İşte bu kusurdan teberri edip o fânî mahbûbattan kat-ı alâka etmek, o mahbublar onu terk etmeden evvel o onları terk etmek cihetiyle Mahbûb-u Bâkî'ye hasr-ı muhabbeti ifade eden يَا بَاقِي olan birinci cümlesi: “Bâkî-i Hakikî yalnız Sensin. Mâsivâ fânîdir. Fânî olan elbette bâkî bir muhabbete ve ezeli ve ebedî bir aşka ve ebed için yaratılan bir kalbin alâkasına medâr olamaz.” mânâsını ifade ediyor. “Madem o hadsiz mahbûbat fânîdirler, beni bırakıp gidiyorlar; onlar beni bırakmadan evvel ben onları يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي demekle bırakıyorum. *Yalnız Sen Bâkî'sin ve Senin ibkân ile mevcûdât bekâ bulabildiğini bilip*

Bâkî-i Hakikî: Gerçek, ölümsüz, daimi tek Zât.

Cemâl-i Bâkî: Bitmeyen, daimi güzellik.

Derc etmek: Yerleştirmek, içine koymak.

Ezeli ve ebedî aşk: Bitmez tükenmez, daimi aşk.

Fânî mahbubat: Güzellği devam etmeyen geçici sevgililer.

Firâk: Ayrılık.

Hasr-ı muhabbet: Sevgisini O'na ait kılmak.

İbkâ: Kalıcı, sürekli kılmak.

İstidâd-ı muhabbet: Sevmeye kabiliyeti, yeteneği.

Kat-ı alâka etmek: İlişkiyi kesmek.

Mahbûb-u Bâkî: Daimi güzellik sahibi sevgili.

Mahbup: Sevgili.

Mahiyet-i câmiyet: Kapsamlı, geniş özellik.

Mâlik: Sahip.

Medâr olmak: Sebep, vesile olmak.

Sû-i istimâl: Kötüye kullanma.

Teberri etmek: Yüz çevirmek, uzaklaşmak.

Tevcih etmek: Yöneltmek.

itikat ederim. Öyle ise Senin muhabbetinle onlar sevilir. Yoksa alâka-yı kalbe lâıyk değiller.” demektir.

İşte bu hâlette kalb, hadsiz mahbubatından vazgeçiyor. Hüsün ve cemâlleri üstünde fânîlik damgasını görür, alâka-yı kalbi keser. Eğer kesmezse, mahbubları adedince mânevî cerihalar oluyor.

İkinci cümle olan يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي o hadsiz cerihalara hem merhem, hem tiryak oluyor. Yani: يَا بَاقِي “Madem Sen Bâkî’sin, yeter, her şeye bedelsin. Madem Sen varsın, her şey var.”

Evet, mevcûdâtta sebab-i muhabbet olan hüsün ve ihsân ve kemâl, umumiyetle Bâkî-i Hakikî’nin hüsün ve ihsân ve kemâlâtının işarâtı ve çok perdelerden geçmiş zayıf gölgele-ridir, belki cilve-i esmâ-yı hüsnânın gölgelerinin gölgeleridir.

İkinci Nükte

İnsanın fitratında bekâya karşı gayet şedit bir aşk var. Hatta her sevdiği şeyde kuvve-i vâhime cihetiyle bir nevi bekâ tevehhüm eder, sonra sever. Ne vakit zevâlini düşünse veya görsen, derinden derine feryad eder. Bütün firâklardan gelen feryadlar, aşk-ı bekâdan gelen ağlamaların tercümanlarıdır. Eğer tevehhüm-ü bekâ olmazsa muhabbet edemez. Hatta denilebilir ki, âlem-i bekânın ve ebedî cennetin bir sebab-i vücudu, şu

Alâka-yı kalb: Kalb ilgisi.

Âlem-i bekâ: Kalıcı, ölüm-süz âlem, ahiret âlemi.

Aşk-ı bekâ: Kalıcı, ebedî olmaya duyulan aşk.

Bekâ: Kalıcı olma, ebedilik.

Cemâl: Ferdi, özel güzellik.

Cerihâ: Yara.

Cilve-i esmâ-yı hüsnâ: Cenâb-ı Hakk’ın güzel isimlerinin tecellisi.

Fitrat: Tabiat, yaratılış.

Hâlet: Hâl, durum.

Hüsün: Genel güzellik.

İhsan: İyilik, güzellik.

İşarât: İşaretler.

İtikad etmek: İnanmak, tasdik etmek.

Kemâl: Mükemmellik.

Kemâlât: Mükemmellikler.

Kuvve-i vâhime: Vehim ve kuruntu kurma duyusu.

Sebeb-i vücud: Var olma sebebi.

Şedit: Şiddetli.

Tevehhüm etmek: Sanmak, zannetmek.

Tevehhüm-ü beka: Kalıcı olma, yok olmama kuruntusu.

Tiryak: İlaç.

Zevâl: Yok olma, bitme, kaybolup gitme.

mâhiyet-i insâniyedeki o şiddetli aşk-ı bekâdan çıkan gayet kuvvetli arzu-yu bekâ ve bekâ için fitrî umumî duadır ki, Bâkî-i Zülcelâl o şedid sarsılmaz fitrî arzuyu, o tesirli kuvvetli umumî duayı kabul etmiştir ki, fânî insanlar için bakî bir âlemi halk etmiş.

Hem hiç mümkün müdür ki, Fâtır-ı Kerîm, Hâlık-ı Rahîm, küçük midenin cüz'î arzusunu ve muvakkat bir bekâ için lisân-ı hâl ile duasını hadsiz envâ-ı mat'ûmât-ı leziziyenin icâdiyla kabul etsin de umum nev-i beşerin pek büyük bir ihtiyâc-ı fitrîden gelen pek şiddetli bir arzusunu ve küllî ve daimî ve haklı ve hakikatli, kâlli, hâlli, bekâyâ dair gayet kuvvetli duasını kabul etmesin? Hâşâ, yüz bin defa hâşâ. Kabul etmemek mümkün değildir. Hem hikmet ve adâletine ve rahmet ve kudretine hiçbir cihetle yakışmaz.

Madem insan bekâyâ âşıktır, elbette bütün kemâlâtı, lezzetleri, bekâyâ tâbidir. Ve madem bekâ, Bâkî-i Zülcelâl'e mahsustur ve madem Bâkî'nin esmâsı bâkîyedir. Ve madem Bâkî'nin aynaları Bâkî'nin rengini, hükmünü alır ve bir nevi bekâyâ mazhar olur. *Elbette insana en lâzım iş, en mühim vazife, o Bâkî'ye karşı alâka peydâ etmektir ve esmâsına yapışmaktır. Çünkü Bâkî yoluna sarf olunan her şey, bir nevi bekâyâ mazhar olur.*

İşte ikinci **إِنَّ الْبَاقِيَ بِأَبَاقِي** cümlesi bu hakikati ifade ediyor. İnsanın hadsiz mânevî yaralarını tedâvi etmekle beraber, fitratındaki gayet şiddetli arzu-yu bekâyı onunla tatmin ediyor.

Arzu-yu bekâ: Kalıcı olma, ölümsüzlük arzusu.

Bâkî-i Zülcelâl: Ölümsüz, daimi Yüce Zât.

Cüz'i: Küçük, az.

Envâ-ı mat'umat-ı leziye: Lezzetli yiyecek çeşitleri.

Esmâ: İsimler.

Fâtır-ı Kerîm: Pek cömert Yüce Yaratıcı.

Fitri: Yaratılıştan gelen, tabii

Hâlık-ı Rahîm: Merhamet ve ihsanı pek çok Yüce Yaratıcı.

Halk etmek: Yaratmak.

İhtiyac-ı fitri: Yaratılıştan gelen, tabii ihtiyaç.

Kâl: Söz, sözlü ifade.

Kemâlât: Güzellikler, faziletler.

Küllî: Genel, bütünü içine alan.

Lisân-ı hâl: Hâl dili, davranışların ortaya koyduğu durum.

Muvakkat: Kısa süreli, geçici.

Peydâ etmek: Elde etmek, oluşturmak.

Umum nev-i beşer: Bütün insan türü.

Üçüncü Nükte

Şu dünyada zamanın, fenâ ve zevâl-i eşyadaki tesirâtı gayet muhtelifdir. Ve mevcûdât ise mütedâhil dâireler gibi birbiri içinde iken, hükümleri zevâl noktasında ayrı ayrı oluyor.

Nasıl ki saatin saniyelerini sayan dâiresi, dakikayı ve saati ve günleri sayan dâireleri zâhiren birbirine benzer, fakat süratte birbirine muhaliftir. Öyle de, insandaki cisim, nefis, kalb, ruh dâireleri öyle mütefavittir. Meselâ, cismin bekâsı, hayatı, vücudu, bulunduğu bir gün, belki bir saat olduğu ve mâzi ve müstakbeli mâdum ve meyyit bulunduğu hâlde, kalbin hazır günden çok gün evvel, çok gün sonraki zamana kadar dâire-i vücudu ve hayatı geniştir. Ruhun hazır günden seneler evvel ve seneler sonraki bir dâire-i azîme, dâire-i hayatına ve vücuduna dâhildir.

İşte bu istidâda binâen hayat-ı kalbî ve ruhîye medâr olan mârifet-i ilâhiye ve muhabbet-i rabbâniye ve ubûdiyet-i sübhâniye ve marziyât-ı rahmâniye cihetiyle bu dünyadaki fânî ömür, bakî bir ömrü tazammun eder ve ebedî ve bakî bir ömrü intâç eder ve bakî ve lâyemut bir ömür hükmüne geçer.¹

¹ Bkz.: "Allah, karşılık olarak cenneti verip müminlerden canlarını ve mallarını satın almıştır." (Tevbe sûresi, 9/111)

Daire-i azîme: Büyük daire.

Daire-i vücud: Varlık daire-i.

Hayat-ı kalbî ve ruhî: Kalb ve ruhun kendine özgü hayatı.

İntâç etmek: Netice vermek, meydana getirmek.

Lâyemut: Ölümsüz.

Mâdum: Varlığı olmayan, yok.

Mârifet-i ilâhiye: Allah'ı sıfat, isim ve fiilleriyle tanı-

mak, bilmek (Allah bilgisi).

Marziyât-ı rahmâniye: Merhamet ve ihsanı pek fazla olan Hz. Allah'ın rızasını kazandıracak şeyler.

Mevcudat: Varlıklar.

Meyyit: Ölü.

Muhabbet-i rabbâniye: Her şeyin sahibi ve Rabbi olması hasebiyle Allah'ı sevmek.

Mütedahil: İç içe.

Mütefavit: Aralarında fark olan, farklı.

Tazammun etmek: İhtivâ etmek, içermek.

Tesirat: Tesirler.

Ubûdiyet-i sübhâniye: Her türlü kusurdan, eksiklikten münezze olan Allah'a kullukta bulunma.

Zâhiren: Görünüşte.

Zevâl-i eşya: Varlıkların yok olması, kaybolup gitmesi.

Evet Bâkî-i Hakikî'nin muhabbet, mârifet, rızası yolunda bir saniye, bir senedir. Eğer O'nun yolunda olmazsa, bir sene bir saniyedir. Belki O'nun yolunda bir saniye, lâyetmuttur, çok senelerdir. Ve dünya cihetinde ehl-i gafletin yüz senesi, bir saniye hükmüne geçer.

Meşhur böyle bir söz var ki: *سِنَّةُ الْفِرَاقِ سِنَّةٌ وَسِنَّةُ الْوَصَالِ سِنَّةٌ* yani: “Fırâkın bir saniyesi, bir sene kadar uzundur ve visâlin bir senesi, bir saniye kadar kısadır.” Ben bu fıkranın bütün bütün aksine diyorum ki:

Visâl, yani Bâkî-i Zülcelâl'in rızası dâiresinde livechillâh bir saniye visâl, değil yalnız böyle bir sene, belki daimî bir pencere-i visâldir. Gaflet ve dalâlet fırâkı içinde değil bir sene, belki bin sene, bir saniye hükmündedir. O sözden daha meşhur şu söz var:

أَرْضُ الْفَلَاةِ مَعَ الْأَعْدَاءِ فَنَجَانٌ سَمُّ الْخِيَاطِ مَعَ الْأَحْبَابِ مَيْدَانٌ¹

hükmümüzü teyid ediyor.

Meşhur evvelki sözün sahih bir mânâsı budur ki: *Fânî mev-cûdâtın visâli madem fânîdir, ne kadar uzun da olsa yine kısa hükmündedir. Senesi, bir saniye gibi geçer, hasretli bir hayal ve esefli bir rüya olur. Bekâyı isteyen kalb-i insanî bir sene visâlde, yalnız bir saniyecikte ancak zerre gibi bir zevkini alabilir. Fırâk ise saniyesi bir sene değil, senelerdir. Çünkü fırâkın meydanı geniştir. Bekâyı isteyen bir kalbe, fırâk çendan bir saniye de*

¹ Düşmanla beraber iken koca sahrâ bir fincan kadar dar, dostlarla beraberken iğne deliği bile bir meydan kadar geniştir. Bkz.: İbnü'l-Cevzî, *el-Müdhiş* 1/385; *el-Aclûnî, Keşfü'l-hafâ* 2/246.

Bâkî-i Hakikî: Gerçek, ölümsüz, daimi tek Zât.

Çendan: Gerçi.

Dalâlet: Sapıklık, İslam'a uymayan her türlü yanlış düşünce.

Ehl-i gaflet: Gerçeklerden habersiz yaşayanlar.

Fırâk: Aynlık.

Livechillâh: Allah rızası için.

Pencere-i visal: Kavuşma vesilesi olan pencere.

Teyid etmek: Desteklemek, pekiştirmek.

Visâl: Kavuşma, ulaşma.

olsa, seneler kadar tahribât yapar. Çünkü hadsiz firâkları ihtar eder. Maddî ve süflî muhabbetler için bütün mâzi ve müstakbel, firâkla doludur.

Şu mesele münâsebetiyle deriz: Ey insanlar! Fânî, kısa, faydasız ömrünüzü, bakî, uzun, faydalı, meyvedar yapmak ister misiniz? Madem istemek insâniyetin iktizâsıdır; Bâkî-i Hakikî'nin yoluna sarf ediniz. Çünkü Bâkî'ye müteveccih olan şey, bekânın cilvesine mazhar olur.

Madem her insan gayet şiddetli bir sûrette uzun bir ömür ister, bekâyâ âşıktır ve madem bu fânî ömrü, bakî ömre tebdil eden bir çare var ve mânen çok uzun bir ömür hükmüne geçirmek mümkündür. Elbette insâniyeti sukut etmemiş bir insan, o çareyi arayacak ve o imkânı bilfiile çevirmeye çalışacak ve tevfik-i hareket edecek.

İşte o çare budur: *Allah için işleyiniz, Allah için görüşünüz, Allah için çalışınız. "Lillâh, livechillâh, lieclillâh" rızası dairesinde hareket ediniz.*¹ O vakit sizin ömrünüzün dakika-ları, seneler hükmüne geçer.

Bu hakikate işareten Leyle-i Kadir gibi bir tek gece, seksen küsûr seneden ibaret olan bin ay hükmünde olduğunu nass-ı Kur'ân gösteriyor.² Hem bu hakikate işaret eden ehl-i velâyet ve

¹ Allah için veren, Allah için men eden, Allah için seven, Allah için buğzeden ve Allah için nikâhlanan kimsenin, imanını tamamlamış olacağına dair bkz.: Tirmizî, *sünnet* 15; Ebû Dâvûd, *kıyâmet* 60; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 3/438, 440. Ayrıca amelleri sırf Allah için yapmak gerektiği, aksi takdirde kabul buyurulmayacağına dair bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 8/140; ed-Dârakutnî, *es-Sünen* 1/51.

² Bkz.: "Kadir gecesi, bin aydan hayırlıdır." (Kadir sûresi, 97/3)

Bilfiile çevirmek: Gerçekleştirmek, mevcut hâle getirmek.

Ehl-i velâyet ve hakikat: Daima hak ve hakikat peşinde olup gerçeği bulan, tam bir iman ve takvâ ile Allah'a kul olanlar.

İhtar etmek: Hatırlatmak.

İktiza: Gerekme.

İnsâniyet: İnsan olma.

Lieclillâh: Allah emrettiğinden dolayı.

Lillâh: Allah için.

Livechillâh: Allah rızası için.

Meyvedar: Meyveli.

Müteveccih: Yönelik.

Nass-ı Kur'ân: Kur'ân'ın metni, Kur'ân'ın hükmü.

Sukut etmek: Düşmek.

Süflî: Alçak, bayağı, pes.

Tebdil etmek: Değiştirmek.

Tevfik-i hareket etmek: Uygun hareket etmek.

Şu “bast-ı zaman” herkesçe musaddak bir nev'i, rüyada görünüyor. Bazen bir dakikada insanın gördüğü rüyayı, geçirdiği ahvâlî, konuştuğu sözleri, gördüğü lezzetleri veya çektiği elemeleri görmek için yakaza âleminde bir gün, belki günler lâzımdır.

Elhâsıl: İnsan çendan fânîdir. Fakat bekâ için hakedilmiş ve Bâkî bir Zât'ın aynası olarak yaratılmış ve bakî meyveleri verecek işleri görmekle tavzif edilmiş ve Bâkî bir Zât'ın, bakî esmâsının cilvelerine ve nakışlarına medâr olacak bir sûret verilmiştir. Öyle ise, böyle bir insanın hakikî vazifesi ve saâdeti, bütün cihâzâtı ve bütün istidâdatıyla o Bâkî-i Sermedî'nin dâire-i marziyâtında esmâsına yapışıp, ebed yolunda o Bâkî'ye müteveccih olup gitmektir. Lisânı ¹ يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي dediği gibi; kalbi, ruhu, aklı, bütün letâifi

هُوَ الْبَاقِي هُوَ الْأَزَلِّيُّ هُوَ السَّرْمَدِيُّ هُوَ الدَّائِمُ هُوَ
الْمَطْلُوبُ هُوَ الْمَحْبُوبُ هُوَ الْمَقْصُودُ هُوَ الْمَعْبُودُ²

demeli.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ³
رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا⁴

¹ Ey Kendinden başka her şeyin fânî olduğu tek Bâkî!

² Bâkî O'dur, Ezeli O.. Sermedî O'dur, Dâim O.. Matlûb O'dur, Mahbub O.. Maksûd O'dur, Mâbud O..

³ “Sübhanısın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

⁴ “Ey Rabbimiz! Unutur veya hataya düşer de bir kusur işlersek bizi onunla hesaba çekme!” (Bakara sûresi, 2/286)

Ahvâl: Hâller.

Bâkî-i Sermedî: Ölümsüz, daimî Yüce Zât.

Cihâzât: Cihazlar.

Daire-i marziyât: Cenâb-ı Hakk'ın rızasını kazandırma-

cak işlerin bütünü.

Esmâ: İsimler.

Hakedilmek: Yaratılmak.

İstidâdat: İstidâtlar, kabiliyetler.

Letâif: Mânevî duyular.

Musaddak: Tasdik edilen.

Müteveccih: Yönelmiş.

Tavzif edilmek: Görevlendirilmek.

Yakaza: Uyanıklık.

Dördüncü Lem'a

“Minhâcü's-Sünne” bu risaleye lâayık görülmüştür.

“Mesele-i imamet” bir mesele-i fer'iyye olduğu hâlde, ziyâde ehemmiyet verildiğinden bir mesâil-i imaniye sırasına girip, İlm-i Kelâm'da ve Usûlü'd-Din'de medâr-ı nazar olduğu¹ cihetle, Kur'ân'a ve imana âit hizmet-i esâsiyemize münâsebeti bulunduğundan cüz'î bahsedildi.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ ۝ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ

رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ²

قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى³

¹ Bkz.: el-İcî, *Kitâbü'l-Mevâkıf* 3/331; Ahmed İbn Muhammed, *Kitâbü Usûli'd-dîn* s.269-279.

² “(Ey Resûlüm! Sen böyle onların üzerine titrerken) onlar halâ senden ve yolundan yüz çevirecek olurlarsa de ki: Bana (yardımcı ve destekçi olarak) Allah kâfidir. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Ben O'na dayandım, O'na güvendim ve O, (bütün kâinatın, bütün varlıkların idare merkezi olan) Büyük Arş'ın Rabbi, (bütün kâinatın mutlak Sultanı, bütün varlıkların yegâne sığınağı, besleyip yaşatanı, koruyup gözetendir).” (Tevbe sûresi, 9/129)

³ “De ki: Ben bu risalet ve irşad hizmetinden ötürü, sizden akrabalık sevgisinden başka beklediğim hiçbir karşılık yoktur.” (Şûrâ sûresi, 42/23)

Cüz'î: Pek az.

Hizmet-i esasiye: Esas, aslî hizmet.

İlm-i kelâm: İslâm'ın inanca ait meselelerini inceleyen ilim dalı.

Medar-ı nazar: Farklı görüşlerin beyan edilme sebebi.

Mesâil-i imaniye: İmana ait meseleler.

Mesele-i fer'iyye: Ayrıntılara ait mesele.

Mesele-i imamet: İmamlık meselesi; müminlerin emiri, reisi kim olacağı meselesi.

Minhâcü's-Sünne: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) Sünnet'inin geniş caddesi.

Usulü'd-din: Akâid İlmî (İslâm'ın inanca ait meselelerini inceleyen ilim dalı).

Şu âyet-i azîmenin çok hakâik-i azîmesinden bir-iki hakikati-ne “İki Makam” ile işaret edeceğiz.

Birinci Makam

“Dört Nükte” dir.

Birinci Nükte

Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*)’ın ümmetine karşı kemâl-i şefkat ve merhametini ifade ediyor.

Evet rivâyet-i sahiha ile mahşerin dehşetinden herkes hatta enbiyâ dahi “*Nefsî, nefsi!*” dedikleri zaman, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) “*ümmeî, ümmetî*” diye re’fet ve şefkatini göstereceği gibi,¹ yeni dünyaya geldiği zaman ehl-i keşfin tasdikiy-le vâlidesi O’nun münâcâtından “*Ümmetî, ümmetî!*”² işitmiş. Hem bütün tarih-i hayatı ve neşrettiği şefkatkârâne mekârim-i ahlâk, kemâl-i şefkat ve re’fetini gösterdiği gibi ümmetinin hadsiz salavâtına hadsiz ihtiyaç göstermekle,³ ümmetinin bütün saâdetleriyle kemâl-i şefkatinden alâkadar olduğunu göstermekle hadsiz bir şefkatini göstermiş.

¹ Bkz.: Buhârî, *tevhîd* 32; Müslim, *îmân* 326.

² Doğduğu zaman Efendimiz’in (*sallâllâhu aleyhi ve sellem*), başını kaldırıp bakışlarını semâyâ diktğine.. secdede, ellerini kaldırmış, çok muztar bir vaziyette dua ettiğine.. tekbir getirdiğine.. dair rivâyetler için bkz.: es-Suyûtî, *el-Hasâisu’l-kübrâ* 1/80, 85, 91; en-Nebhânî, *Huccetullâhi ale’l-âlemin* s.224, 227, 228.

³ Bkz.: Ahzâb sûresi, 33/56; Tirmizî, *kıyâmet* 24.

“**Nefsî, nefsi**” demek: Herkesin kendi derdi ile meşgul olması.

“**Ümmetî, ümmetî**” demek: “Ümmetim ne durumda” diye ümmetini düşünmesi.

Âyet-i azîme: Büyük âyet.

Ehl-i keşif: Basiretleri açılmış olan, Allah’ın bazı gayb-ları bildirdiği kimseler.

Enbiyâ: Peygamberler.

Kemâl-i şefkat: Mükemmel bir şefkat.

Mekârim-i ahlâk: Yüce, üstün ahlâk.

Münâcât: Yakarış, sessizce,

içten içe dua etme.

Neşretmek: Yaymak.

Re’fet: Acıma, merhamet etme.

Rivâyet-i sahiha: Sahih, doğru rivâyet.

Şefkatkârâne: Şefkatli bir tarzda.

İşte bu derece şefkatli ve merhametli bir Rehber'in sünnet-i seniyyesine mürâat etmemek, ne derece nankörlük ve vicdansızlık olduğunu kıyâs eyle.

İkinci Nükte

Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), küllî ve umumî vazife-i nübüvvet içinde bazı hususî, cüz'î maddelere karşı azîm bir şefkat göstermiştir. Zâhir hâle göre o azîm şefkati, o hususî, cüz'î maddelere sarf etmesi, vazife-i nübüvvetin fevkalâde ehemmiyetine uygun gelmiyor. Fakat hakikatte o cüz'î madde, küllî umumî bir vazife-i nübüvvetin medârı olabilecek bir silsilenin ucu ve mümessili olduğundan, o silsile-i azîmenin hesabına onun mümessiline fevkalâde ehemmiyet verilmiş.

Meselâ, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) Hazreti Hasan ve Hüseyin'e karşı küçüklüklerinde gösterdikleri fevkalâde şefkat ve ehemmiyet-i azîme,¹ yalnız cibillî şefkat ve hiss-i karâbetten gelen bir muhabbet değil, belki vazife-i nübüvvetin bir hayt-ı nuranîsinin bir ucu ve verâset-i nebeviyenin gayet ehemmiyetli bir cemaatinin menşei, mümessili, fihristesi cihetiyledir.

Evet, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), Hazreti Hasan'ı (*radîyallâhu anhî*) kemâl-i şefkatinden kucağına alarak başını öpmesiyle,²

¹ Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in (*radîyallâhu anhumâ*) faziletleri ile ilgili hadislerin bir kısmı için bkz.: Buhârî, *fezâilü ashâb* 22; Müslim, *fezâilü's-sahâbe* 56-60.

² Bkz.: Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 5/47; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 3/32, 22/274.

Azîm: Büyük.

Cibillî: Tabîî, yaratılıştan olan.

Ehemmiyet-i azîme: Büyük önem.

Hayt-ı nuranî: Nurlu ip, bağ

Hiss-i karâbet: Akrabalık duygusu.

Kemâl-i şefkat: Mükemmel

bir şefkat.

Küllî: Genel, bütün.

Medâr: Sebep, vesile.

Menşe: Kaynak, asıl, esas.

Mümessil: Temsil eden, temsilci.

Mûraat: Gözetmek, riayet etmek.

Silsile-i azîme: Kesintisiz devam eden büyük kâfile.

Sünnet-i seniyye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) üstün davranış, söz, hâl ve buyrukları.

Vazife-i nübüvvet: Peygamberlik vazifesi.

Verâset-i nebeviye: Peygamber vârisliği.

Zâhir: Açık, görünen.

Hazreti Hasan'dan teselsül eden nurânî nesl-i mübarekenden Gavs-ı Âzam olan Şah-ı Geylânî gibi çok mehdî-misal verese-i nübüvvet ve hamele-i şeriat-i Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) olan zâtların hesabına Hazreti Hasan'ın başını öpmüş ve o zâtların istikbâlde edecekleri hizmet-i kudsiyelerini nazar-ı nübüvvetle görüp takdir ve istihsân etmiş ve takdir ve teşvike alâmet olarak Hazreti Hasan'ın başını öpmüş.

Hem Hazreti Hüseyin'e karşı gösterdikleri fevkalâde ehemmiyet ve şefkat, Hazreti Hüseyin'in (*radıyallâhu anhu*) silsile-i nuraniyesinden gelen Zeynelâbidîn, Câfer-i Sâdık gibi eimme-i âlişan ve hakikî verese-i nebeviye gibi pek çok mehdî-misal zevât-ı nuraniyenin nâmına ve Din-i İslâm ve vazife-i risâlet hesabına boyunu öpmüş,¹ kemâl-i şefkat ve ehemmiyetini göstermiştir.

Evet, Zât-ı Ahmediye'nin (*aleyhissalâtü vesselâm*) gayb-âşına kalbiyle, dünyada Asr-ı Saadet'ten ebed tarafında olan meydan-ı haşri temaşa eden² ve yerden cenneti gören³ ve zeminden gökteki

¹ Bkz.: İbn Mâce, *mukaddime* 11; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 4/172.

² Pek çok hadise Peygamber Efendimiz (*sallallâhu aleyhi ve sellem*), haşir meydanı ve orada olacıklara dair haberler vermektedir. Meselâ bunlardan birinde, "Kıyâmet günü insanlar beyaz, bembeyaz, has unun çöreği gibi bir yerde toplanacaklar. Orada hiç kimsenin bir işareti (evi, bağı vs.) olmayacak." buyurmaktadır. (Buhârî, *rikak* 44; Müslim, *münâfikin* 28)

³ Bkz.: Buhârî, *mevâkîtü's-salât* 11, *i'tisam* 3; Müslim, *fezâil* 136.

Asr-ı Saadet: Mutluluk çağı, Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) varlığı ile şereflenen asır.

Eimme-i âlişan: Büyük şanlı imamlar, rehberler.

Gavs-ı Âzam: "En büyük velî" anlamında Hz. Abdulkadir Geylani'nin (k.s.) makamı.

Gayb-âşinâ: Gaybı bilen.

Hamele-i şeriat-ı Ahmediye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) getirdiği büyük dini, diğer kuşaklara taşıyanlar.

Hizmet-i kudsiye: Kutlu, mukaddes hizmet.

İstihsân etmek: Beğenmek, güzelliğini takdir etmek.

Mehdî misal: Kıyametten önce gelip Müslümanların başına geçecek büyük kurtarıcı Mehdi'ye benzer.

Nazar-ı nübüvvet: Peygamber bakışı.

Nuranî nesl-i mübarek: Bereketli, nurlu soy.

Silsile-i nuraniye: Nurlu kafiye.

Şah-ı Geylânî: Hz. Abdulkadir Geylani (k.s.).

Temâşâ etmek: Bakmak, seyretmek

Teselsül etmek: Kesintisiz devam etmek.

Vazife-i risâlet: Peygamberlik vazifesi.

Verese-i nübüvvet: Peygamber vazifesinin vârisleri.

Zât-ı Ahmediye: Peygamber Efendimiz aleyhi's-salâtü ve's-selâm.

Zevât-ı nuraniye: Nurlu zâtlar.

melâikeleri müşâhede eden¹ ve zaman-ı Âdem'den beri mâ-zî zulûmâtının perdeleri içinde gizlenmiş hâdisâtı gören,² hatta Zât-ı Zülcelâl'in rü'yetine mazhar olan³ nazar-ı nuranîsi, çeşm-i istikbâl-bînisi, elbette Hazreti Hasan ve Hüseyin'in arkalarında teselsül eden aktab ve eimme-i verese ve mehdîleri görmüş ve onların umumu nâmına başlarını öpmüş. Evet, Hazreti Hasan'ın başını öpmesinden, Şah-ı Geylânî'nin hisse-i azîmesi var.

Üçüncü Nükte

⁴ **إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ** âyetinin bir kavle göre mânâsı: “Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), vazife-i risâletin icrâsına mukâbil ücret istemez, yalnız Âl-i Beyt'ine meveddeti istiyor.”⁵

Eğer denilse: Bu mânâyâ göre karâbet-i nesliye cihetinden

¹ Bkz.: Tirmizî, *zühd* 9; İbn Mâce, *zühd* 19.

² Meselâ, müşriklerin işkence ve eziyetlerinden şikâyetçi olan ashâbına Peygamber Efendimiz (*sallâllâhu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştu: “Önceki ümmetlerden öyleleri vardı ki, kendisi için hazırlanan çukura konuyor, sonra getirilen bir testere ile başının ortasından ikiye bölünüyordu. Bazısı da vardı, demir taraklarla taranıyor, vücudunda sadece et ve kemik kalıyordu. Bütün bu yapılanlar onları dininden çeviremiyor-du...” (Bkz.: Buhârî, *menâkıb* 25, *ikrâh* 1; Ebû Dâvûd, *cihâd* 107)

³ Bkz.: Tirmizî, *tefsîru sûre* (53) 3; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 11/332; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 2/629.

⁴ “(Ben bu risalet ve irşad hizmetinden ötürü), sizden akrabalık sevgisinden başka beklediğim hiçbir karşılık yoktur.” (Şûrâ sûresi, 42/23)

⁵ Bkz.: Buhârî, *menâkıb* 1, *tefsîru sûre* (42) 1; Tirmizî, *tefsîru sûre* (42) 1; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/229, 286. Daha geniş bilgi için ayrıca bkz.: et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 25/23-26.

Aktab: Kutublar.. En büyük velâyet makamına ermiş büyük veliler.

Âl-i Beyt: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) kızı Hz. Fatıma ve damadı Hz. Ali vasi-tasıyla devam eden mübarek soyu (r.anhum).

Çeşm-i istikbâl-bîn: Geleceği gören göz, bakış.

Eimme-i verese: Peygamberlik vazifesine vâris olmuş büyük imamlar, rehberler.

Hâdisât: Hâdiseler.

Hisse-i azîme: Büyük pay.

Karâbet-i nesliye: Soy yakınlığı.

Kavl: Söz, görüş.

Melâike: Melekler.

Meveddet: Sevgi, muhabbet.

Nazar-ı nuranî: Nurlu bakış.

Zât-ı Zülcelâl'in rü'yetine mazhar olmak: Cenâb-ı Hakk'ı görme bahtıyarlığına ermek.

Zulûmât: Karanlıklar.

Aktâb-ı Âl-i Beyt-i Muhammediye'yi (*aleyhissalâtü vesselâm*) görmüş. Onun için

قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ¹

demesiyle emrolunarak, Âl-i Beyt'e karşı ümmetin meveddetini istemiş. Bu hakikati teyid eden diğer rivâyetlerde ferman etmiş: "Size iki şey bırakıyorum. Onlara temessük etseniz, necat bulursunuz: Biri Kitâbullah, biri Âl-i Beyt'im."² Çünkü sünnet-i seniyyenin menbaı ve muhâfızı ve her cihetle iltizam etmesiyle mükellef olan Âl-i Beyt'tir.

İşte bu sırra binâendir ki; *Kitap ve Sünnet'e ittibâ unvanıyla bu hakikat-i hadîsiye bildirilmiştir. Demek Âl-i Beyt'ten, vazife-i risâletçe muradı, sünnet-i seniyyesidir. Sünnet-i seniyyeye ittibâı terk eden, hakikî Âl-i Beyt'ten olmadığı gibi, Âl-i Beyt'e hakikî dost da olamaz.*³

Hem ümmetini Âl-i Beyt'in etrafında toplamak arzusunun sırrı⁴ şudur ki: *Zaman geçtikçe Âl-i Beyt çok tekessür edeceğini*

1 "De ki: Ben bu risalet ve irşad hizmetinden ötürü, sizden akrabalık sevgisinden başka beklediğim hiçbir karşılık yoktur." (Şûrâ sûresi, 42/23)

2 Tirmizî, *menâkıb* 31; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 3/14, 17, 26, 59, 5/181.

3 Bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 3/338; et-Taberânî, *el-Mu'cemü's-sağır* 1/199. Ayrıca bir başka hadiste Efendimiz (*sallallâhu aleyhi ve sellem*), ehl-i beytinden olduğu hâlde kendisinden saymadığı bir kimseden bahsetmekte ve gerçek dostlarının müttakiler olduğunu ifade buyurmaktadır: Ebû Dâvûd, *fiten* 2; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/133.

4 Peygamber Efendimiz (*sallallâhu aleyhi ve sellem*), ehl-i beytini Hz. Nuh'un (*aleyhisselâm*) gemisine benzetmiş; binenin kurtulacağını, binmeyenin ise batacağını beyan buyurmuştur: el-Bezzâr, *el-Müsned* 9/343; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 3/45, 46, 12/34.

Aktâb-ı Âl-i Beyt-i Muhammediye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) nurlu soyundan gelen en büyük veliler, kutuplar.

Hakikat-i hadîsiye: Hadis-i Şerif ile ifade edilen gerçek.

İltizam etmek: Taraf tutmak, kabullenmek, benimsemek.

İttibâ: Tâbi olma, uyma, arkasında olma.

Kitâbullah: Cenab-ı Hakk'ın yüce kitabı, Kur'an-ı Kerim.

Mükellef olmak: Sorumlu, yükümlü olmak.

Mükerrer: Tekrar edilen.

Necat bulmak: Kurtulmak.

Sünnet-i seniyye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.)

üstün davranış, söz, hâl ve buyrukları.

Tekessür etmek: Artmak, çoğalmak.

Temessük etmek: Sıkıca tutunmak, sarılmak.

Teyid etmek: Pekiştirmek, desteklemek.

izn-i ilâhî ile bilmiş ve İslâmiyet zaafa düşeceğini anlamış. O hâlde gayet kuvvetli ve kesretli bir cemaat-i mütesânide lâzım ki, Âlem-i İslâm'ın terakkiyât-ı mâneviyesinde medâr ve merkez olabilsin. İzn-i ilâhî ile düşünmüş ve ümmetini Âl-i Beyt'i etrafına toplamasını arzu etmiş.

Evet, Âl-i Beyt'in efrâdı ise, itikat ve iman hususunda sâirlerden çok ileri olmasa da yine teslim, iltizam ve taraftarlıkte çok ileridedirler. Çünkü İslâmiyet'e fıtraten, neslen ve cibilliyeten taraftardır. Cibillî taraftarlık zayıf ve şansız, hatta haksız da olsa bırakılmaz. Nerede kaldı ki, gayet kuvvetli, gayet hakikatli, gayet şanlı, bütün silsile-i ecdâdı bağlandığı ve şeref kazandığı ve canlarını fedâ ettikleri bir hakikate taraftarlık, ne kadar esaslı ve fitrî olduğunu bilbedâhe hisseden bir zât, hiç taraftarlığı bırakır mı? Ehl-i Beyt, işte bu şiddet-i iltizam ve fitrî İslâmiyet cihetiyle Din-i İslâm lehinde ednâ bir emâreyi, kuvvetli bir burhân gibi kabul eder. Çünkü fitrî taraftardır. Başkası ise, kuvvetli bir burhân ile sonra iltizam eder.

Dördüncü Nükte

Üçüncü Nükte münâsebetiyle Şîalarla Ehl-i Sünnet ve Cemaat'ın medâr-ı nizâi, hatta akâid-i imaniye kitaplarına ve

Akâid-i imaniye: İmana,

inanca ait temel konular.

Bilbedâhe: Apaçık, aşikâr.

Burhan: Delil.

Cemaat-i mütesânide: Bir biriyle dayanışma içinde olan cemaat, topluluk.

Cibilliyeten: Yaratılış, soy gereği; tabiat itibariyle.

Ednâ: En basit.

Efrad: Fertler, şahıslar.

Ehl-i Sünnet ve Cemaat:

İnançlarında ve amellerinde Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.), O'nun nurlu ashabının yoluna tâbî olanlar.

Fıtraten: Doğuştan, tabii.

İtikad: Kesin inanç, şüphesiz inanma.

Kesret: Çokluk, çoğunluk.

Medar-ı nizâ: Çekişme, kavga sebebi.

Neslen: Soy olarak.

Silsile-i ecdâd: Geçmiş dedelerden babaya kadar gelen soy zinciri.

Şîa: Şiiler, Peygamber Efendimiz'den sonra ümmetin yönetiminin Hz. Ali (r.a.) ve soyuna verilmesi gerektiğini savunanlar.

Şiddet-i iltizam: Sıkı sıkıya taraf tutma.

Terakkiyât-ı mâneviye: Mânevî ilerlemeler.

esâsât-ı imaniye sırasına girecek derecede¹ büyütölmüş bir meseleye kısaca bir işaret edeceğiz. Mesele şudur:

Ehl-i Sünnet ve Cemaat der ki: “Hazreti Ali (radıyallâhu anı), Hulefâ-yı Erbaa’nın dördüncüsüdür. Hazreti Sıddık (radıyallâhu anı) daha efdaldır ve hilâfete daha müstehak idi ki, en evvel o geçti.”²

Şîalar *derler* ki: “Hak, Hazreti Ali’nin idi. Ona haksızlık edildi. Umumundan en efdal Hazreti Ali’dir.”³ dâvâlarına getirdikleri delillerin hülâsası: Derler ki: Hazreti Ali hakkında vârid ehâdis-i nebeviye⁴ ve Hazreti Ali’nin “Şah-ı Velâyet” unvanıyla ekseriyet-i mutlaka ile evliyanın ve tarîklerin mercii ve ilim ve şecâat ve ibadette hârikulâde sıfatları ve Hazreti Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm) ona ve ondan teselsül eden Âl-i Beyt’e karşı şiddet-i alâkası gösteriyor ki; en efdal odur, daimâ hilâfet onun hakkı idi, ondan gasp edildi.

¹ Bkz.: et-Teftâzânî, Şerhu’l-akâid (Terc.: Süleyman Uludağ) s.321 vd.

² Bkz.: İbn Ebi’l-izz, Şerhu Akideti’t-Tahâviyye 1/545-548; Ahmed İbn Hanbel, el-Akide 1/123.

³ Abdurrahman İbn Muhammed, el-Ğunye fi Usûli’d-din 1/180-190.

⁴ “Ben kimin efendisiysem, Ali de onun efendisidir.” (Tirmizî, menâkıb 19; İbn Mâce, mukaddime 11; Ahmed İbn Hanbel, el-Müsned 1/84, 118, 4/281, 5/347). Peygamber Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem), Hz. Ali (radıyallâhu anı) hakkında, Hayber savaşındaki iltifatları için bkz.: Buhârî, cihâd 102, 143, fezâilü’s-sahâbe 9, meğâzî 38; Müslim, cihâd 132, fezâilü’s-sahâbe 32, 3/1440, 4/1871, 1872. Kendi soyunun Hz. Ali’den devam edeceğine dair beyanları için bkz.: et-Taberânî, el-Mu’cemü’l-kebir 3/43; ed-Deylemî, el-Müsned 1/172. Ayrıca (el-Heysemî, Mecmeu’z-zevâid 9/100-146) arasında, Hz. Ali’nin faziletleriyle ilgili pek çok hadis yer alıyor.

Efdal: En faziletli.

Ehâdis-i nebeviye: Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) mübarek hadisleri, sözleri.

Ekseriyet-i mutlaka: Genel çoğunluk.

Esasât-ı imaniye: İman esasları.

Evliya: Allah dostları.

Hazret-i Sıddık: Özü sözü doğru, en büyük tasdikçi anlamında Hz. Ebû Bekir’in (r.a.) lâkâbı.

Hulefâ-yı Erbaa: Dört büyük halife: Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali (r.anhüm.).

Merci: Başvurulan yer, kaynak.

Müstehak: Hak eden.

Şah-ı Velâyet: Velilik yolunun önderi.

Şecaat: Cesaret, yiğitlik.

Şiddet-i alâka: Şiddetli, büyük ilgi.

Tarîk: Yol, tarikat.

Teselsül etmek: Art arda gelmek.

Vârid: Gelen, ulaşan.

İclevap: Hazreti Ali (*radıyallâhu anhu*) mükerreren kendi ikrarı¹ ve yirmi seneden ziyâde o hulefâ-yı selâseye ittibâ ederek onların şeyhü'l-İslâmlığı makamında bulunması, Şîaların bu dâvâlarını cerh ediyor. Hem hulefâ-yı selâsenin zaman-ı hilâfetlerinde fütûhât-ı İslâmiye ve mücâhede-i âdâ hâdiseleri ve Hazreti Ali'nin zamanındaki vâkıalar, yine hilâfet-i İslâmiye noktasında Şîaların dâvâlarını cerh ediyor. Demek Ehl-i Sünnet ve Cemaat'ın dâvâsı, haktır.

Eğer denilse: Şîa ikidir. Biri; Şîa-yı Velâyet'tir, diğeri; Şîa-yı Hilâfet'tir. Haydi, bu ikinci kısım garaz ve siyaset karıştırmasıyla haksız olsun. Fakat birinci kısımda garaz ve siyaset yok. Hâlbuki Şîa-yı Velâyet, Şîa-yı Hilâfet'e iltihak etmiş, yani; ehl-i turuktaki evliyanın bir kısmı Hazreti Ali'yi (*radıyallâhu anhu*) efdal görüyorlar. Siyaset cihetinde olan Şîa-yı Hilâfet'in dâvâlarını tasdik ediyorlar.

İclevap: Hazreti Ali'ye iki cihetle bakılmak gerektir. Bir ciheti; şahsî kemâlât ve mertebesi noktasından. İkinci cihet: Âl-i Beyt'in şahs-ı mânevîsini temsil ettiği noktasındandır. Âl-i Beyt'in şahs-ı mânevîsi ise, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın bir nevi mâhiyetini gösteriyor.

¹ Hz. Ali'nin, Hz. Ebû Bekir (*radıyallâhu anhu*) ve Hz. Ömer (*radıyallâhu anhu*) hakkındaki ikrarlarına dair bkz.: Buhârî, *fezâilü ashâb* 5; Ebû Dâvûd, *sünne* 7; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/106.

Cerh etmek: Çürütmek.

Ehl-i turuk: Tarikatlere müntesip olanlar.

Fütûhât-ı İslâmiye: İslâmî fetihler.

Garaz: Kötü kasıt, düşmanca niyet.

Hulefâ-yı selâse: Üç büyük halife: Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman (r.an-hüm).

İkrar: Tasdik, kabul.

İltihak etmek: Katılmak,

birleşmek.

İttibâ etmek: Tâbi olmak, uymak, arkasında olmak.

Mahiyet: Bir şeyin hakikati.

Mücâhede-i a'dâ: Düşmanlarla savaşma.

Mükerreren: Defalarca.

Şahs-ı mânevî: Hükmî şahsiyet.

Şahsî kemâlât: Şahsî faziletler, erdemler.

Şeyhü'l-İslâmlık: Toplumun ve yönetimin meselelerine

dini açıdan cevap veren makam. Osmanlılarda eğitim, diyanet ve adliye teşkilatlarını kapsayan bakanlık.

Şîa-yı Hilâfet: İlk halifenin Hz. Ali (r.a.) olması gerektiği hâlde bu hakkının gasp edildiğini ileri süren Şiiler.

Şîa-yı Velâyet: Hz. Ali'nin (r.a.) velâyetinin ve faziletinin diğer halifelerin (r.an-hüm) üstünde olduğunu ileri süren Şiiler.

İşte, birinci nokta itibarıyla Hazreti Ali başta olarak bütün ehl-i hakikat, Hazreti Ebû Bekir ve Hazreti Ömer'i (*radıyallâhu anhumâ*) takdim ediyorlar.¹ Hizmet-i İslâmiyet'te ve kurbîyet-i ilâhiyede makamlarını daha yüksek görmüşler.

İkinci nokta cihetinde Hazreti Ali şahs-ı mânevî-i Âl-i Beyt'in mümessili ve şahs-ı mânevî-i Âl-i Beyt, bir hakikat-i Muhammediye'yi (*aleyhissalâtü vesselâm*) temsil ettiği cihetle, müvâzeneye gelmez. İşte Hazreti Ali hakkında fevkalâde senâkârâne ehâdis-i nebeviye,² bu ikinci noktaya bakıyorlar. Bu hakikati teyid eden bir rivâyet-i sahiha var ki; Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) ferman etmiş: “Her nebinin nesli kendindendir. Benim neslim, Ali'nin neslidir.”³

Hazreti Ali'nin (*radıyallâhu anhi*) şahsı hakkında sâir hulefâdan ziyâde senâkârâne ehâdisin kesretle intişarının sırrı şudur ki: Emevîler ile Hâriciler, ona haksız hücum ve tenkis ettiklerine mukâbil Ehl-i Sünnet ve Cemaat olan ehl-i hak, onun hakkında rivâyâtı çok neşrettiler. Sâir Hulefâ-yı Râşidîn ise, öyle tenkid ve tenkise çok mâruz kalmadıkları için, onlar hakkındaki ehâdisin intişarına ihtiyaç görülmedi.

Hem istikbâlde Hazreti Ali (*radıyallâhu anhi*) elîm hâdisâta ve dâhilî fitnelere mâruz kalacağını nazar-ı nübüvvetle görmüş, Hazreti

¹ Bkz.: el-Gazâlî, *Kavâidü'l-akâid* s.228; el-Kelâbâzî, *et-Taarruf li mezhebi Ehli't-Tasavvuf* 1/57. Ayrıca bu konuyla ilgili teferruatlı bilgi için bkz.: İmam Rabbânî, *el-Mektûbât* 1/134 (251. Mektup), 146 (266. Mektup).

² Yukarıda, ilgili kaynaklara temas edilmisti.

³ et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 3/43; ed-Deylemî, *el-Müsned* 1/172.

Elîm hâdisât: Üzücü olaylar.

Ehâdis: Hadisler. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) mübarek, nurlu beyanları.

Hakikat-i Muhammediye: Hz. Muhammed'in (s.a.s.) nurunun ilk yaratılan varlık olup, risaletinin de evrensel olduğunu ifade eden fikir.

İntişar: Yayılma.

Kesret: Çokluk, bolluk.

Kurbîyet-i ilâhiye: Kulun Allah'a yakın olması.

Muvâzene: Ölçme, tartma.

Mümessil: Temsil eden, temsilci.

Nazar-ı nübüvvet: Peygamberlik bakışı, görüşü.

Rivâyet-i sahiha: Sahih, doğru rivâyet.

Senâkârâne: Övgüyle.

Şahs-ı mânevî-i Âl-i Beyt: Âl-i Beyt'in hükmi şahsiyeti.

Tenkis etmek: Başkalarını eksik kabul etmek, görmek.

Teyid etmek: Desteklemek.

Ali'yi (*radıyallâhu anhı*) meyûsiyetten ve ümmetini onun hakkında sû-i zandan kurtarmak için ¹ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلَيْ مَوْلَاهُ gibi mühim hadîslerle Ali'yi (*radıyallâhu anhı*) teselli ve ümmeti irşâd etmiştir.

Hazreti Ali'ye karşı Şîa-yı Velâyet'in ifrâtkârâne muhabbetleri ve tarîkat cihetinden gelen tafdilleri, kendilerini Şîa-yı Hilâfet derecesinde mesul etmez. Çünkü ehl-i velâyet meslek itibarıyla, muhabbet ile mürşidlerine bakarlar. Muhabbetin şe'ni ifrâttır.² Mahbubunu makamından fazla görmek arzu ediyor ve öyle de görüyor. Muhabbetin taşkınlıklarında ehl-i hâl mâzur olabilirler. Fakat onların muhabbetten gelen tafdili, Hulefâ-yı Râşidîn'in zemmine ve adâvetine gitmemek şartıyla ve usûl-ü İslâmiye'nin hâricine çıkmamak kaydıyla mâzur olabilirler.

Şîa-yı Hilâfet ise, ağrâz-ı siyaset, içine girdiği için, garazdan, tecâvüzden kurtulamıyorlar, itizar hakkını kaybediyorlar. Hatta ³ لَا لِحُبِّ عَلِيٍّ بَلْ لِبُغْضِ عُمَرَ cümlesine mâsadak olarak Hazreti Ömer'in (*radıyallâhu anhı*) eliyle İran milliyeti ceriha aldığı için,⁴ intikamlarını hubb-u Ali sûretinde gösterdikleri gibi, Amr İbnü'l-Âs'ın

¹ “Ben kimin efendisiysem, Ali de onun efendisidir.” (Timizî, *menâkıb* 19; İbn Mâce, *mukaddime* 11; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/84, 118, 4/281, 5/347)

² Efendimiz (*sallâllâhu aleyhi ve sellem*), bir şeye karşı duyulan sevginin, insanı görmez ve duymaz hâle getirdiğini beyân etmiştir: Ebû Dâvûd, *edeb* 113; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 5/194, 6/450.

³ Maksat Hz. Ali'ye duyulan sevgi değil; Hz. Ömer'e duyulan kindir.

⁴ Bkz.: İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 6/12, 21; et-Taberî, *Târihu'l-ümem ve'l-mülûk* 3/283-289; İbn Kesîr, *el-Bidâye* 7/60-70.

Adâvet: Düşmanlık.

Ağrâz-ı siyaset: Siyasî kasıtlar, niyetler.

Ceriha almak: Yara almak.

Ehl-i hâl: Hal ehli, Tas: bulunduğu geçici hâlin mahariyetleriyle, zevkleriyle kendinden geçenler.

Hubb-u Ali: Hz. Ali'yi sevmek (r.a.).

İfratkârâne: Ölçüyü, dengeyi aşar bir tarzda.

İtizar: Özür dileme.

Mahbub: Sevgili.

Mâsadak olmak: İfade edilen hükme uygun, onun kapsamında olmak, bir hükmü tasdik etmek.

Meyûsiyet: Ümitsizlik.

Mürşid: Rehber, doğruyu gösteren.

Sû-i zan: Kötü, olumsuz düşünme.

Şe'n: Karakter, işleyiş tarzı.

Tafdil: Diğerlerinden üstün tutarak tercih etme.

Usul-ü İslâmiye: İslâmî esaslar, dinî temel prensipler.

Zem: Kınama, yerme.

Hazreti Ali'ye karşı hurucu¹ ve Ömer İbni Sa'd'ın Hazreti Hüseyin'e (*radiyallâhu anhî*) karşı feci muharebesi,² Ömer ismine karşı şiddetli bir gayz ve adâveti Şîalara vermiş.

Ehl-i Sünnet ve Cemaat'e karşı Şîa-yı Velâyet'in hakkı yoktur ki, Ehl-i Sünnet'i tenkid etsin. Çünkü Ehl-i Sünnet, Hazreti Ali'yi tenkîs etmedikleri gibi ciddî severler. Fakat hadîsçe tehlikeli sayılan ifrât-ı muhabbetten³ çekiniyorlar. Hadîsçe Hazreti Ali'nin şîası hakkındaki senâ-yı nebevî,⁴ Ehl-i Sünnet'e âittir. Çünkü istikâmetli muhabbetle Hazreti Ali'nin (*radiyallâhu anhî*) şîaları, ehl-i hak olan Ehl-i Sünnet ve Cemaat'tir. Hazreti İsâ (*aleyhisselâm*) hakkındaki ifrât-ı muhabbet, nasârâ için tehlikeli olduğu gibi, Hazreti Ali (*radiyallâhu anhî*) hakkında da o tarzda ifrât-ı muhabbet, hadîs-i sahihte tehlikeli olduğu tasrîh edilmiş.⁵

Şîa-yı Velâyet *eğer dese* ki: Hazreti Ali'nin kemâlât-ı fevkalâdesi kabul olunduktan sonra Hazreti Sıddık'ı (*radiyallâhu anhî*) ona tercih etmek kâbil olmuyor.

Elcevap: Hazreti Sıddık-ı Ekber'in ve Fârûk-u Âzam'ın

¹ Bkz.: İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 3/32; et-Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk* 3/101-105; İbn Kesîr, *el-Bidâye* 7/277-283.

² Bkz.: et-Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk* 3/298; İbn Kesîr, *el-Bidâye* 8/193; ez-Zehabî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ* 3/307-309.

³ Bkz.: Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/160; en-Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 5/137; el-Bezzâr, *el-Müsned* 3/12. Ayrıca 'dengeli sevme' prensibiyle ilgili olarak bir hadiste şu ölçü verilmektedir: "Dostunu ölçülü sev; bir gün düşmanın olabilir. Düşmanına da ölçülü kız; bir gün dostun olabilir." (Tirmizî, *birr* 60; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* 7/260)

⁴ Bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 6/354-355, 7/343.

⁵ Yukarıda, ilgili kaynaklara temas edilmişti.

Gayz: Öfke, hınç.

Hadis-i sahih: Güvenilirliği ve hafızası tenkide uğramamış râvilerin, kesintisiz senetle naklettikleri hadis.

Hazret-i Fârûk-u Âzam: Hz. Ömer (r.a.).

Hazreti Sıddık-ı Ekber:

Özü sözü doğru, en büyük tasdikçi anlamında Hz. Ebû Bekir'in (r.a.) lâkâbı.

Huruc: Çıkış.

İfrat-ı muhabbet: Sevgide aşırıya gitme, fanatizm.

Kabil olmak: Mümkün olmak.

Kemâlât-ı fevkalâde: Olağanüstü erdemler, faziletler.

Nesârâ: Hristiyanlar.

Senâ-yı nebevî: Peygamber övgüsü.

Tasrîh edilmek: Açıklanmak, açıkça söylenmek.

(*radıyallâhu anhumâ*) şahsî kemâlâtıyla ve verâset-i nübüvvet vazifesiyle zaman-ı hilâfetteki kemâlâtı ile beraber bir mîzanın kefesine, Hazreti Ali'nin (*radıyallâhu anhi*) şahsî kemâlât-ı hârikasıyla, hilâfet zamanındaki dâhilî bilmecburiye girdiği elîm vâkıyalardan gelen ve sû-i zanlara mâruz olan hilâfet mücâhedeleri beraber mîzanın diğer kefesine bırakılsa, elbette Hazreti Sıddık'ın (*radıyallâhu anhi*)veyahut Fâruk'un veyahut Zinnureyn'in (*radıyallâhu anhumâ*) kefesi ağır geldiğini Ehl-i Sünnet görmüş, tercih etmiş.

Hem On İkinci ve Yirmi Dördüncü Sözlerde isbat edildiği gibi, nübüvvet, velâyete nisbeten derecesi o kadar yüksektir ki, nübüvvetin bir dirhem kadar cilvesi, bir batman kadar velâyetin cilvesine müreccahtır. Bu nokta-yı nazardan Hazreti Sıddık-ı Ekber'in (*radıyallâhu anhi*) ve Fâruk-u Âzam'ın (*radıyallâhu anhi*) verâset-i nübüvvet ve tesîs-i ahkâm-ı risâlet noktasında¹ hisseleri taraf-ı ilâhîden ziyâde verildiğine, hilâfetleri zamanlarındaki muvaffakiyetleri Ehl-i Sünnet ve Cemaatçe delil olmuş. Hazreti Ali'nin (*radıyallâhu anhi*) kemâlât-ı şahsiyesi, o verâset-i nübüvvetten gelen o ziyâde hisseyi hükümden iskat edemediği için, Hazreti Ali (*radıyallâhu anhi*) Şeyheyn-i Mükerreremeyn'in zaman-ı hilâfetlerinde onlara şeyhü'l-İslâm olmuş ve onlara hürmet etmiş. Acaba Hazreti Ali'yi seven ve hürmet eden ehl-i hak ve sünnet, Hazreti Ali'nin

¹ Hz. Ömer'e ilim ve dinin verildiğine dair bkz.: Buhârî, *imân* 15, *ta'bîr* 17, 18, *fezâilü ashâb* 6; Müslim, *fezâilü's-sahâbe* 15, 16; Tirmizî, *rûyâ* 9.

Batman: Eski ağırlık ölçü birimlerinden olup yaklaşık 8 kg. dir.

Bilmecburiye: Mecburen.

Dirhem: Eski ağırlık ölçü birimlerinden olup yaklaşık 3.25 gr. dir.

Hazreti Zinnureyn: Hz. Osman'ın (r.a.) Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) iki defa damat olduğunu ifade eden "iki nur sahibi" anlamında bir lâkabı.

İskat etmek: Düşürme, hükümsüz kılma.

Mîzan: Ölçü aleti, terazi.

Mücahede: Gayret, mücadele, savaş.

Müreccah: Tercih edilen, seçilen.

Nübüvvet: Peygamberlik.

Şahsî kemâlât: Şahsî faziletler, erdemler.

Şeyheyn-i Mükerreremeyn: Hz. Ebû Bekir ve Hz.

Ömer'e (r.anhumâ) verilen "iki değerli zât" anlamında bir lâkap.

Tesis-i ahkâm-ı risalet: Peygamberliğe ait hükümleri yerleştirmek.

Velâyet: Allah dostluğu, Allah'a yakınlık.

Veraset-i nübüvvet: Peygamber vârisliği.

(*radîyallâhu anhu*) sevdiği ve ciddî hürmet ettiği Şeyheyn'i nasıl sevmesin ve hürmet etmesin?

Bu hakikati bir misal ile izah edelim: Meselâ, gayet zengin bir zâtın irsiyetinden evlâdlarının birine yirmi batman gümüş ile dört batman altın veriliyor. Diğerine beş batman gümüş ile beş batman altın veriliyor. Öbürüne de üç batman gümüş ile beş batman altın verilse; elbette âhirdeki ikisi çendan kemmiyeten az alıyorlar, fakat keyfiyeten ziyâde alıyorlar. İşte bu misal gibi Şeyheyn'in verâset-i nübüvvet ve te'sîs-i ahkâm-ı risâletinden tecelli eden hakikat-i akrebiyet-i ilâhiye altınından hisselerinin az bir fazlalığı, kemâlât-ı şahsiye ve velâyet cevherinden neş'et eden kurbîyet-i ilâhiyenin ve kemâlât-ı velâyetin ve kurbîyetin çoğuna galip gelir. Müvâzenede bu noktaları nazara almak gerektir.¹ Yoksa şahsî şecâatı ve ilmi ve velâyeti noktasında birbiri ile müvâzene edilse, hakikatin sûreti değişir.

Hem Hazreti Ali'nin (*radîyallâhu anhu*) zâtında temessül eden şahs-ı mânevî-i Âl-i Beyt ve o şahsiyet-i mâneviyede verâset-i mutlaka cihetiyle tecelli eden hakikat-i Muhammediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) noktasında müvâzene edilmez. Çünkü orada Peygamber (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın sırr-ı azîmi var.

Ammâ Şîa-yı Hilâfet ise, Ehl-i Sünnet ve Cemaate karşı mahcûbiyetinden başka hiçbir hakları yoktur. Çünkü bunlar

¹ Bkz.: Tirmizî, rüyâ 10; Ebû Dâvûd, *sünnet* 8; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsne'd* 5/44, 50.

Âhir: En son.

Çendan: Gerçi.

Hakikat-i akrebiyet-i ilâhiye: Allah'ın kulunu kendine yaklaştırması.

Hakikat-i Muhammediye: Muhammedî gerçek. Tas: Bütün güzel isimleri kendinde barındıran Zât, buna İsm-i Âzam da denir.

İrsiyet: Soy, kan bağı.

Kemâlât-ı şahsiye: Şahsî faziletler, erdemler.

Kemâlât-ı velâyet: Allah'a yakın olma ile mazhar olunan faziletler, erdemler.

Kemmiyeten: Nicelik olarak.

Keyfiyeten: Nitelik olarak.

Kurbîyet-i ilâhiye: Allah'a yakınlık.

Muvâzene: Tartma, kıyaslama.

Neş'et etmek: Meydana gelmek.

Sırr-ı azîm: Büyük sır.

Şahsiyet-i mâneviye: Tüzel kişilik.

Tecelli etmek: Belirmek, görünmek.

Temessül: Görünme.

Veraset-i mutlaka: Kayıtsız bir şekilde varis olma.

Hazreti Ali'yi fevkalâde sevmek dâvâsında oldukları hâlde tenkîs ediyorlar ve sû-i ahlâkta bulunduğunu onların mezhepleri itizâ ediyor. Çünkü diyorlar ki: "Hazreti Sıddîk ile Hazreti Ömer (*radıyallâhu anhumâ*) haksız oldukları hâlde Hazreti Ali (*radıyallâhu anlı*) onlara mümâşât etmiş, Şîa ıstılâhınca takiyye etmiş, yani onlardan korkmuş, riyâkârlık etmiş."¹ Acaba böyle kahraman-ı İslâm ve "Esedullah" unvanını kazanan² ve sıddıkların kumandanı ve rehberi olan bir zâtı, riyâkâr ve korkaklık ile ve sevmediği zâtlara tasannûkârâne muhabbet göstermekle ve yirmi seneden ziyâde havf altında mümâşât etmekle haksızlara tebaiyeti kabul etmekle muttasıf görmek, ona muhabbet değildir. O çeşit muhabbetten Hazreti Ali teberri eder.

İşte ehl-i hakkın mezhebi hiçbir cihetle Hazreti Ali'yi tenkîs etmez, sû-i ahlâk ile itham etmez. Öyle bir hârika-yı şecâate korkaklık isnâd etmez ve derler ki: "Hazreti Ali, Hulefâ-yı Râşidîn'i hak görmeseydi, bir dakika tanımaz ve itaat etmezdi. Demek ki onları haklı ve râcih gördüğü için, gayret ve şecâatini hakperestlik yoluna teslim etmiş."³

¹ Bkz.: er-Râzî, *İ'tikâdâtü fırakî'l-müslimîn ve'l-müşrikîn* 1/60, 61; İbn Teymiyye, *Minhâcû's-sünne* 6/320-322.

² Bkz.: Ahmed İbn Abdullah et-Taberî, *er-Riyâdu'n-nadîra* 1/245; Ahmed İbn Abdullah et-Taberî, *Zehâiru'l-ukbâ* 1/92.

³ Meselâ Hz. Ali, Hz. Ebû Bekir hakkında şu sözleri sarfetmiştir: "Eğer biz, Ebû Bekir'de hilâfet işine liyâkat görmeseydik, hilâfeti ona bırakmazdık." "İçimizde hilâfete en lâyık olan Ebû Bekir'dir. O, Efendimiz'le beraber mağara arkadaşlığı yapmıştır. Yaşı da hilâfete müsaittir. Efendimiz kendi sağlığında Ebû Bekir'i namaz kıldırması için görevlendirmişti." (Bkz.: İbn Ebi'l-Hadîd, *Şerhu Nehci'l-Belâğa* 1/130-132)

Ehl-i hak: Daima hak ve hakikat peşinde olup gerçeği bulanlar.

Esedullah: "Allah'ın Aslanı" mânâsında Hz. Ali'nin (r.a.) bir lâkabı.

Hakperestlik: Daima hak ve adaleti gözetir olmak

Harika-yı şecaat: Yiğitlik harikası.

Havf: Korku.

Hulefâ-yı Râşidîn: Dört büyük halife: Hz. Ebû Bekir,

Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali (r.anhüm.).

İstilah: Terim, kavram.

Muttasıf: Vasıflı, söz konusu sığara hâiz olan.

Mümâşât etmek: Bir kimse- nin fikrine katılıyormuş gibi görünmek, ayak uydurmak.

Râcih: Üstün, tercih durumunda daha ağır basan şık.

Riyâkârlık: İki yüzlülük.

Sû-i ahlâk: Kötü ahlâk.

Takiyye: Bir kimsenin

sahip olduğu inanç veya fikirlerini gizleyerek çevresinden gelebilecek zararlardan kendini koruması.

Tasannukârâne: Yapmacık bir tarzda.

Tebaiyet: Uymak, tâbî olmak.

Teberri etmek: Yüz çevirmek, uzaklaşmak, beri olduğunu bildirmek.

Tenkis etmek: Başkalarını eksik kabul etmek, görmek.

Elhâsıl: Her şeyin ifrât ve tefriti iyi değildir. İstikâmet ise hadd-i vasattır ki,¹ Ehl-i Sünnet ve Cemaat onu ihtiyâr etmiş. Fakat, maatteessüf Ehl-i Sünnet ve Cemaat perdesi altına Vehhabîlik ve Hâricîlik fikri kısmen girdiği gibi, siyaset meftunları ve bir kısım mülhidler, Hazreti Ali'yi tenkid ediyorlar. Hâşâ, "Siyaseti bilmediğinden hilâfete tam liyâkat göstermemiş, idare edememiş." diyorlar. İşte bunların bu haksız ithamlarından Alevîler, Ehl-i Sünnet'e karşı küsmek vaziyetini alıyorlar. Hâlbuki Ehl-i Sünnet'in düsturları ve esas mezhepleri, bu fikirleri iktizâ etmiyor belki aksini isbât ediyorlar. Hâricîlerin ve mülhidlerin tarafından gelen böyle fikirler ile Ehl-i Sünnet mahkûm olamaz. Belki Ehl-i Sünnet, Alevîlerden ziyâde Hazreti Ali'nin taraftarındırlar. Bütün hutbelerinde, dualarında Hazreti Ali'yi lâıyk olduğu senâ ile zikrediyorlar. Hususan ekseriyet-i mutlaka ile Ehl-i Sünnet ve Cemaat mezhebinde olan evliya ve asfiyâ, onu mürşid ve Şâh-ı Velâyet biliyorlar.² Alevîler, hem Alevîlerin hem Ehl-i Sünnet'in adâvetine istihkak kesbeden Hâricîler'i ve mülhidleri bırakıp, ehl-i hakka karşı cephe almamalıdırlar. Hatta bir kısım Alevîler, Ehl-i Sünnet'in inadına sünneti terk ediyorlar. Her ne ise bu meselede fazla söyledik. Çünkü ulemânın bey-ninde ziyâde medâr-ı bahsolmuştur.

¹ Bkz.: "İşlerin en hayırlı olanı vasat olanıdır." (İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* 7/179; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 3/402, 5/261; el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 1/470)

² Bkz.: İmam Rabbânî, *el-Mektûbât* 1/134 (251.Mektup).

Adâvet: Düşmanlık.

Asfiyâ: Perdesiz, engelsiz Hakk'a bakan ve ilâhî tecellilere aşına, ilim ve takvâlaıyla seçkin olup Hz. Peygamberin gerçek varisi kişiler.

Beyn: Ara, arası.

Esas-ı mezhep: Mezhebin esas, temel görüşü.

Evliya: Allah dostları (kul-lukta örnek kişiler).

Hadd-i vasat: Orta çizgi, her şeyin kararı, ortası.

İfrat: Fazlalıktan meydana gelen aşırılık.

İhtiyar etmek: Seçmek, tercih etmek.

İstihkak kesbetmek: Bir şeyi almaya hak kazanmak.

Maatteessüf: Üzülererek.

Medar-ı bahis: Söz konusu.

Mülhid: İnançsız, ateist.

Senâ: Övgü.

Şah-ı Velâyet: Velilik yolunun önderi.

Tefrit: Bir özelliğin aşırı şekilde azlığı.

Ülema: Âlimler.

Ey ehl-i hak olan Ehl-i Sünnet ve Cemaat! Ve ey Âl-i Beyt'in muhabbetini meslek ittihâz eden Alevîler! Çabuk bu mânâsız ve hakikatsiz, haksız, zararlı olan nizâi aranızdan kaldırınız. Yoksa, şimdiki kuvvetli bir sûrette hükmeyleyen zındıka cereyânı, birinizi diğeri aleyhinde âlet edip ezmesinde istimâl edecek. Bunu mağlûp ettikten sonra, o âleti de kıracak. Siz ehl-i tevhid olduğunuzdan uhuvveti ve ittihâdı emreden yüzer esaslı râbîta-yı kudsiye mâbeyninizde varken, iftirâkı iktizâ eden cüz'î meseleleri bırakmak elzemdir.

Ehl-i tevhid: Allah'ın birliğini kabul ve ikrar edenler.
İftirak: Ayrılık.
İstimâl etmek: Kullanmak.

İttihad: Birlik, birleşme.
Mâbeyn: Ara.
Nizâ: Çekişme kavga.
Rabîta-yı kudsiye: Kutlu,

mukaddes bağ, alâka.
Uhuvvet: Kardeşlik.
Zındıka cereyanı: Dinsizlik akımı.

On Yedinci Söz'ün İkinci Makamındaki Münâcât

هَذِهِ الْمُنَاجَاةُ تَحَطَّرَتْ فِي الْقَلْبِ هَكَذَا بِالْبَيَانِ الْفَارِسِيِّ

(Yani bu münâcât, kalbe Fârisî olarak tahattur ettiğinden Fârisî yazılmıştır. Evvelce matbu olan “Hubâb Risalesi”nde dercedilmişti.)

يَا رَبِّ! بَشْشْ جِهَتْ نَظَرٌ مِي كَزْدَمْ، دَرْدِ خُودِرَا دَرْمَانِ نَمِي دِيدَمْ

Yâ Rab! Tevekkülsüz, gafletle, iktidar ve ihtiyârıma dayanıp derdime derman aramak için cihat-ı sitte denilen altı cihette nazar gezdirdim. Maatteessüf derdime derman bulamadım. Mânen bana denildi ki: “Yetmez mi dert, derman sana!”

دَر رَاسَتْ مِي دِيدَمْ كِه: دِي رُوزُ مَرَارِ پَدَرُ مَنَسَتْ

Evet, gafletle sağımdaki geçmiş zamandan teselli almak için baktım. Fakat gördüm ki; dünkü gün, pederimin kabri.. ve geçmiş zaman, ecdâdımın bir mezar-ı ekberi suretinde göründü.. teselli yerine vahşet verdi. (Hâşiye)

(Hâşiye): İman; o vahşetli mezar-ı ekberi, ünsiyetli bir meclis-i münevver ve bir mecma-ı ahabab gösterir.

وَدَرِ چَپِ دِيدَمْ كِه: فَرْدَا قَبْرِ مَنَسَتْ

Sonra soldaki istikbâle baktım. Derman bulamadım. Belki yarınki gün, benim kabrim ve istikbâl ise, emsâlimin ve nesl-i âtînin bir kabri ekberi suretinde görünüp, ünsiyet değil belki vahşet verdi. (Hâşiye)

(Hâşiye): İman ve huzur-u iman, o dehşetli kabri ekberi, sevimli saadet saraylarında bir davet-i rahmâniye gösterir.

Cihât-ı sitte: Altı yön.
Kabr-i ekber: En büyük mezar.

Maatteessüf: Maalesef, üzülerek.
Nesl-i âti: Gelecek nesil.

Tahattur: Hatıra gelmek.
Ünsiyet: Aşinalık, dostluk.

وَإِيمُرُوزُ: تَابُوتِ جِسْمِ يُزْ اضْطِرَابِ مَنَسْت

Soldan dahi hayır görünmediği için, hazır güne baktım. Gördüm ki: Şu gün, güya bir tabuttur. Hareket-i mezbûhânede olan cismimin cenazesini taşıyor. (Hâşiye)

(Hâşiye): İman, o tabutu, bir ticaretgâh ve şâşaalı bir misa-fırhâne gösterir.

بِرْ سَرِ عُمَرِ جَنَازَةِ مَنْ إِيَسْتَادَهُ أَسْت

İşbu cihetten dahi devâ bulamadım. Sonra başımı kaldırıp şecere-i ömrümün başına baktım. Gördüm ki; o ağacın tek meyvesi benim cenazemdir ki, o ağacın üstünde duruyor, bana bakıyor. (Hâşiye)

(Hâşiye): İman, o ağacın meyvesini cenaze değil, belki ebedî hayata mazhar ve ebedî saadete namzed olan ruhumun eskimiş yuvasından, yıldızlarda gezmek için çıktığını gösterir.

دَرِ قَدَمِ: أَبِ خَاكِ خِلْقَتِ مَنْ وَخَاكِسَرِ عِظَامِ مَنَسْت

O cihetten dahi meyûs olup başımı aşağıya eğdim. Baktım ki: Aşağıda, ayak altında kemiklerimin toprağı ile mebde-i hilka-timin toprağı birbirine karışmış gördüm. Derman değil, derdime dert kattı. (Hâşiye)

(Hâşiye): İman, o toprağı, rahmet kapısı ve cennet salonunun perdesi olduğunu gösterir.

چُونِ دَرِ پَسِ مِ نِگَرَمِ، بِنَمِ: اَيْنِ دُنْيَا بِي بُنْيَادِ هِيچِ دَرِ هِيچَسْت

Ondan dahi nazarı çevirip arkama baktım. Gördüm ki; esas-sız, fânî bir dünya, hiçlik derelerinde ve adem zulûmâtında yuvarlanıp gidiyor.

Adem: Yokluk.

Hareket-i mezbuhâne:
Can çekişme hâli.

Meyus: Ümitsiz.

Mebde-i hilka: İlk yara-tılış.

Şecere-i ömür: Ömür

ağacı.

Zulûmât: Karanlıklar.

Derdime merhem değil, belki vahşet ve dehşet zehirini ilâve etti. (Hâşiye)

(Hâşiye): İman, o zulümâtta yuvarlanan dünyayı, vazifesi bitmiş, mânâsını ifade etmiş, neticelerini kendine bedel vücutta bırakmış mektûbât-ı samedâniye ve sahâif-i nukûş-u sübhâniye olduğunu gösterir.

وَدَرْ پِش: اَنْدازهٔ نظر میکنم، درِ قَبْرِ گشاده است
وَرَاهِ اَبْدِ بَدُوَرُو درازِ پدیدارست

Onda dahi hayır görmediğim için ön tarafıma, ileriye nazarımlı gönderdim. Gördüm ki; kabir kapısı yolumun başında açık görünüp, onun arkasında ebede giden cadde, uzaktan uzağa nazara çarpıyor. (Hâşiye)

(Hâşiye): İman, o kabir kapısını, âlem-i nur kapısı ve o yol dahi, saadet-i ebediye yolu olduğunu gösterdiğinden, dertlerime hem derman, hem merhem olur.

مَرَا جُزْ جُزْءِ اِخْتِيَارِي چيزي نيست در دَست

İşte şu altı cihette ünsiyet ve teselli değil, belki dehşet ve vahşet aldığım onlara mukabil, benim elimde bir cüz-ü ihtiyârîden başka hiçbir şey yoktur ki, ona dayanıp onunla mukabele edeyim. (Hâşiye)

(Hâşiye): İman, o cüz-ü lâyetecezzâ hükmündeki cüz-ü ihtiyârî yerine, gayr-i mütenâhî bir kudrete istinad etmek için bir vesika verir ve belki iman bir vesikadır.

كِه اَوْ جُزْءِ هَمَّ عَاجِزْ، هَمَّ كُوتَاهُ و هَمَّ كَمَّ عَيَارِست

Hâlbuki o cüz-ü ihtiyârî denilen silâh-ı insanî hem âciz, hem kısadır, hem ayarı noksandır, îcâd edemez, kisbden başka hiçbir şey elinden gelmez. (Hâşiye)

Cüz-ü ihtiyârî: İnsanın zayıf, küçücük tercih gücü, irade.

Kisb: Çaba, emek, kazanmak.

Silâh-ı insanî: İnsana ait

silâh (insanın kullanabileceği bütün sermayesi, imkânı).

(Hâşiye): İman, o cüz-ü ihtiyârîyi, Allah nâmına istimâl ettirip her şeye karşı kâfi getirir. Bir askerin cüz'î kuvvetini, devlet hesabına istimâl ettiği vakit, binler kuvvetinden fazla işler görmesi gibi...

نَهْ دَرْ مَاضِي مَجَالِ حُلُولِ، نَهْ دَرْ مُسْتَقْبَلِ مَدَارِ نُفُوذِشْت

Ne geçmiş zamana hulûl edebilir, ne de gelecek zamana nü-fûz edebilir. Mâzi ve müstakbele ait emellerime ve elemlerime faydası yoktur. (Hâşiye)

(Hâşiye): İman, dizginini cism-i hayvanînin elinden alıp; kalbe, ruha teslim ettiği için; mâziye nüfûz ve müstakbele hulûl edebilir. Çünkü kalb ve ruhun daire-i hayatı geniştir.

مَيِّدَانِ أَوْ إِنَّ زَمَانَ حَالِ، وَبِكَ أَنْ سَيَّالَسْتِ

O cüz-ü ihtiyârînin meydan-ı cevelânı, kısacık şu zaman-ı hâ-zır ve bir ân-ı seyyâldir.

بَا إِنَّ هَمَّهُ فَقَرَهَا وَضَعْفَهَا، قَلَمِ قُدْرَتِ تُو أَشْكَارَهُ نُوشْتَهْ أَشْتِ،
«دَرْ فِطْرَتِ مَا»: مَثِيلِ أَبَدِ وَأَمَلِ سَرْمَدِ

İşte şu bütün ihtiyaçlarımla ve zayıflığımla ve fakr ve acimle beraber altı cihetten gelen dehşetler ve vahşetlerle perişan bir hâlde iken; kalem-i kudretle sayfa-yı fitratımda ebede uzanan arzular ve sermede yayılan emeller âşikâre bir surette yazılmıştır, mâhiyetimde dercedilmiştir.

بَلْكَهْ هَرْ چِهْ هَسْتِ، هَسْتِ

Belki dünyada ne varsa numûneleri fitratımda vardır. Umum onlara karşı alâkadarım. Onlar için çalıştırıyorum, çalışıyorum.

Ân-ı seyyâl: Akıp giden en kısa zaman, saniye.

Hulûl: Sızmak, sirayet etmek, içine girmek.

Kalem-i kudret: Kudret kalemi.

Meydan-ı cevelân: Gezilebilecek alan.

Nüfuz: Bir şeyin içine girmek, sirayet etmek.

Sayfa-yı fitrat: Yaradılış sayfası.

دَائِرَةُ إِحْتِيَاجٍ مَانَنْدِ دَائِرِ مَدِّ نَظَرِ بُرُزْگِی دَارَسْتُ

İhtiyaç dairesi, nazar dairesi kadar büyüktür, geniştir.

حَيَالِ کُدَامِ رَسَدِ إِحْتِيَاجِ نِیزِ رَسَدِ

دَرِ دَسْتِ هَرِ چِه نِیْسْتُ دَرِ إِحْتِيَاجِ هَسْتُ

Hatta hayal nereye gitse ihtiyaç dairesi dahi oraya gider. Orada da hâcet vardır. Belki her ne ki elde yok, ihtiyaçta vardır. Elde olmayan, ihtiyaçta vardır. Elde bulunmayan ise, hadsizdir.

دَائِرَةُ اِقتِدَارِ هَمِّجُو دَائِرِ دَسْتِ کُوتَاهِ کُوتَاهَسْتُ

Hâlbuki; daire-i iktidar kısa, elimini dairesi kadar kısa ve dardır.

پَسْ فَقَرُّ وِ حَاجَاتِ مَا بَقَدَّرِ جِهَانَسْتُ

Demek fakr ve ihtiyaçlarım, dünya kadardır.

وَسَرْمَايَهٗ مَا هَمِّجُو «جُزْءٌ لَا يَتَجَرَّأُ» اَسْتُ

Sermayem ise, cüz-ü lâyeteccezzâ gibi cüz'î bir şeydir.

اِنْ جُزْءٌ کُدَامِ وَاِنْ کَاثِنَاتِ حَاجَاتِ کُدَامَسْتُ؟

İşte şu cihan kadar ve milyarlar ile ancak istihsâl edilen hâcet nerede ve bu beş paralık cüz-ü ihtiyârî nerede? Bununla onların mübâyaasına gidilmez. Bununla onlar kazanılmaz. Öyle ise, başka bir çâre aramak gerektir.

پَسْ دَرِ رَاهِ تُو، اَزِ اِنْ جُزْءِ نِیزِ بَارِ مِی گُزُشْتَنْ چَارَهٗ مَنِ اَسْتُ

O çâre ise şudur ki; o cüz-ü ihtiyârîden dahi vazgeçip, irade-i ilâhiyeye işini bırakıp, kendi havl ve kuvvetinden teberrî edip, Cenâb-ı Hakk'ın havl ve kuvvetine iltica ederek, hakikat-i tevekküle

Cüz-ü lâyeteccezzâ: Parçalanamayacak kadar küçük şey.

Daire-i iktidar: İktidar alanı.

Hâcet: İhtiyaç.

Hakikat-i tevekkül: Gerçek tevekkül.

Havl: Güç, kuvvet.

İrade-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın iradesi.

İstihsal: Elde etmek, üretmek.

Mübâyaa: Karşılıklı alış-veriş.

yapışmaktır. “Yâ Rab! Madem çâre-i necât budur. Senin yolunda o cüz-ü ihtiyârîden vazgeçiyorum ve enâniyetimden teberrî ediyorum...”

تَا عِنَايَتِ تُو دَسْتِغِيرِ مَنْ شَوْدُ، رَحْمَتِ بِي نِهَايَتِ تُو پَنَاهِ مَنْ اَسْت

Tâ Senin inâyetin, acz ve zaafıma merhameten elimi tutsun. Hem, tâ Senin rahmetin, fakr ve ihtiyacıma şefkat edip bana istinadgâh olabilsin, kendi kapısını bana açsın.”

اِنْ كَسَّ كِهَ بَحْرِ بِي نِهَايَتِ رَحْمَتِ يَافْتَه اَسْت
تَكِّيَه نَه كُنْدَ بَرِّ اَيْنِ جُزْءِ اِخْتِيَارِي كِهَ يَكُ قَطْرَه سَرَابَسْت

Evet her kim ki, rahmetin nihayetsiz denizini bulsa elbette bir katre serâb hükmünde olan cüz-ü ihtiyârına itimad etmez; rahmeti bırakıp ona müracaat etmez...

اَيَوَاهُ! اَيْنِ زَنْدِگَانِي هَمْچُو خَابَسْت
وَيْنِ عُمْرِ بِي بُنْيَادِ هَمْچُو بَادَسْت

Eyvah aldandık!.. Şu hayat-ı dünyeviyeyi sabit zannettik. O zan sebebiyle bütün bütün zâyî ettik. Evet, şu güzêrân-ı hayat bir uykudur, bir rüya gibi geçti. Şu temelsiz ömür dahi bir rüzgâr gibi uçar, gider...

اِنْسَانُ بَرَوَالِ دُنْيَا بَفَنَّا اَسْت، اَمَالِ بِي بَقَا اَلَامَ بَه بَقَا اَسْت

Kendine güvenen ve ebedî zanneden mağrur insan, zevâle mahkûmdur. Sûratle gidiyor. Hâne-i insan olan dünya ise, zulûmât-ı ademe sukut eder. Emeller bekâsız, elemeler ruhta bakî kalır.

Çâre-i necat: Kurtuluş çâresi.

Enaniyet: Benlik, gurur.

Güzêrân-ı hayat: Hayat akışı.

Înâyet: Yardım, destek.

İstinadgâh: Dayanak.

Sukut: Düşmek, değer yitirmek.

Teberri: Yüz çevirmek,

uzak durmak.

Zevâl: Bitmek, yok olmak.

Zulûmât-ı adem: Yokluk, hiçlik karanlıkları.

بَيَا أَيُّ نَفْسٍ نَا فَزَجَامُ! وَجُودِ فَاِنِي خُذْرَا فَدَا كُنْ
خَالِقِ خُودْرَا كِه اَيْنِ هَسْتِي وَدِيْعَه هَسْتِ

Madem hakikat böyledir. Gel ey hayata çok müştâk ve ömre çok tâlib ve dünyaya çok âşık ve hadsiz emeller ile ve elemmler ile müptelâ bedbaht nefsim! Uyan, aklını başına al! Nasıl ki yıldız böceği, kendi ışıkçığına itimad eder, gecenin hadsiz zulûmâtında kalır. Bal arısı kendine güvenmediği için gündüzün güneşini bulur. Bütün dostları olan çiçekleri, güneşin ziyâsıyla yaldızlanmış müşâhede eder. Öyle de kendine, vücûduna ve enâniyetine dayansan, yıldız böceği gibi olursun. Eğer sen fânî vücûdunu, o vücûdu sana veren Hâlık'ın yolunda fedâ etsen bal arısı gibi olursun. Hadsiz bir nur-u vücûd bulursun. Hem fedâ et; çünkü şu vücûd sende vedâ ve emânettir.

وَمُلْكٍ أَوْ وَأَوْ دَادَه فَنَّا كُنْ تَا بَقَا يَا بَدُ،
اَزْ اَنْ سِرِّي كِه: «نَفْيِ نَفْيِ» اِثْبَاتِ اَسْتِ

Hem O'nun mülküdür, hem O vermiştir. Öyle ise, minnet etmeyerek ve çekinmeyerek fenâ et, fedâ et; tâ bekâ bulsun. Çünkü; nefy-i nefy, isbattır. Yani yok, yok ise; o vardır. Yok, yok olsa; var olur.

خُدَايِ پُر كَرَمِ خُودِ مُلْكِ خُودْرَا مِي خَرْدِ اَزْ تُو
بِهَآيِ بِي كِرَانِ دَادَه بَرَايِ تُو نِگَاهِ دَارَسْتِ

Hâlık-ı Kerîm, kendi mülkünü senden satın alıyor. Cennet gibi büyük bir fiyatı verir. Hem o mülkü senin için güzelce muhafaza ediyor. Kıymetini yükselttiriyor. Yine sana hem bakî, hem

Hâlık: Hz. Yaradan.

Hâlık-ı Kerîm: Pek cömert olan yüce Yarattıcı.

Müştak: Arzulu, istekli.

Nefy-i nefy: Olumsuzluğu reddetmek (nefy-i nefy isbattır: Bir şeyin yokluğunu reddetmek, onun varlığını

kabul etmektir.)

Nur-u vücûd: Varlık ışığı.

Vedia: Emanet.

mükemmel bir surette verecektir. Öyle ise, ey nefsim! Hiç durma. Birbiri içinde beş kârlı bu ticareti yap. Tâ beş hasâretten kurtulup, beş ribhi birden kazanasın.¹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
فَلَمَّا أَفْلَقَ قَالَ لَا أَحِبُّ الْأَفْلِقِينَ²

لَقَدْ أَبْكَانِي نَعْيُ «لَا أَحِبُّ الْأَفْلِقِينَ» مِنْ خَلِيلِ اللَّهِ

İbrahim (*aleyhisselâm*)'dan sudûr ile, kâinatın zevâl ve ölümünü ilân eden nây-ı *لَا أَحِبُّ الْأَفْلِقِينَ* beni ağlattırdı.

فَصَبَّتْ عَيْنُ قَلْبِي فَطَرَاتٍ بِأَكْيَاتٍ مِنْ سُؤُونَِ اللَّهِ

Onun için kalb gözü ağladı ve ağlayıcı katreleri döktü. Kalb gözü ağladığı gibi döktüğü her bir damlası da o kadar hazindir, ağlattırıyor. Güya kendisi de ağlıyor. O damlalar, gelecek Fârisî fıkralardır.

لِتَفْسِيرِ كَلَامٍ مِنْ حَكِيمٍ أُنِي نَبِيٍّ فِي كَلَامِ اللَّهِ

İşte o damlalar ise, nebiyy ü peygamber olan bir Hakîm-i ilâhî'nin, kelâmullah içinde bulunan bir kelâmının bir nevi tefsiri-
dir.

نَمِي زِيْبَاسْت «أَفُولَدَه» كُمْ شَدَنْ مَحْبُوب

¹ Buradaki beş kâr ve beş hasâret için Altıncı Söz'e bakınız.

² "(Gece bastırınca İbrahim bir yıldız gördü, '(İddianıza göre) Rabbim budur!' dedi. Yıldız sönünce de) 'Ben öyle sönüp batanları tanı diye sevmem' (dedi)." (En'âm sûresi, 6/76).

Fârisî: Farsça.

Hakîm-i ilâhî: İlâhî hikmetle şereflenen Peygamber.

Hasâret: Kayıp, zarar.

Kelâmullah: Allah kelâmı.

Nây: Ağıt yakmak, inlemek, feryad etmek.

Nebî: Peygamber.

Ribh: Kazanç, kâr.

Sudûr: Kaynaklanma, gelme.

Güzel değil batmakla gâip olan bir mahbup. Çünkü; zevâle mahkûm, hakikî güzel olamaz. Aşk-ı ebedî için yaratılan ve âyine-i Samed olan kalb ile sevilmez ve sevilmemeli!

نَمِي اَرْزَدُ «عُرُوْبُدَه» عَيْبُ شُدْنُ مَطْلُوْبُ

Bir matlup ki, gurûpta gaybûbet etmeye mahkûmdur; kalbin alâkasına, fikrin merakına değmiyor; âmâle merci olmuyor; arkasında gam ve kederle teessüf etmeye lâayk değildir. Nerede kaldı ki; kalb, ona perestiş etsin ve ona bağlansın, kalsın?

نَمِي خَاهَمُ «فَنَادَه» مَحُو شُدْنُ مَقْصُوْدُ

Bir maksud ki fenâda mahvoluyor; o maksudu istemem. Çünkü fânîyim, fânî olanı istemem, neyleyeyim?..

نَمِي خَانَمُ «رَوَالَدَه» دَفْنُ شُدْنُ مَعْبُوْدُ

Bir mâbud ki zevâlde defnoluyor; onu çağırمام, ona ilticâ etmem. Çünkü nihayetsiz muhtacım ve âcizim. Âciz olan; benim pek büyük dertlerime devâ bulamaz, ebedî yaralarıma merhem süremez. Zevâlden kendini kurtaramayan nasıl mâbud olur?

عَقْلُ فَرْيَاذِ مِي دَارْدُ، نِدَاءُ «لَا أَحِبُّ الْأَفْلِينَ» مِي رَنْدُ رُوْحَمُ

Evet zâhire müptelâ olan akıl, şu keşmekeş kâinatta perestiş ettiği şeylerin zevâlini görmek ile meyûsâne feryâder. ve bakî bir mahbubu arayan ruh dahi لَا أَحِبُّ الْأَفْلِينَ feryâdını ilân ediyor.

نَمِي خَاهَمُ نَمِي خَانَمُ نَمِي تَابَمُ فِرَاقِي

Âmâl: Emeller.

Âyine-i Samed: Allah'ın "Samed" isminin tecellileri-ni gösteren ayna.

Gâip olmak: Yok olmak, kaybolmak.

Gaybûbet: Kaybolmak, ortada görünmemek.

Gurub: Batmak.

Keşmekeş: Karışık, düzensiz.

Mâbud: Kendisine ibadet edilen Zât.

Mahbup: Sevgili.

Matlup: İstek, arzu.

Meyusâne: Ümitsizce.

Perestiş: Tapmak, kul olmak.

İstemem, arzu etmem, tâkat getirmem müfarakati...

نَمِي اَرَزْدُ «مَرَاقَه» اَيْنِ زَوَالِ دَرْ پَسِ تَلَا فِي

Der-akap zevâl ile acılanan mülâkatlar, keder ve meraka değildir. İştîyâka hiç lââyık değildir. Çünkü zevâl-i lezzet elem olduğu gibi, zevâl-i lezzetin tasavvuru dahi bir elemdir. Bütün mecâzî âşıkların dîvânları, yani aşknâmeleri olan manzum kitapları, şu tasavvur-u zevâlden gelen elemden birer feryattır.

Her birinin bütün dîvân-ı eş'ârının ruhunu eğer sıksan, elem-kârâne birer feryât damlar.

اَزْ اَنْ دَرْدِ گَرِيْنِ «لَا اَحِبُّ الْاَفْلِيْنَ» مِي زَنْدِ قَلْبِمِ

İşte o zevâl-âlûd mülâkatlar, o elemli, mecâzî muhabbetler derdinden ve belâsındandır ki; kalbim, İbrahimvârî اَحِبُّ لَا اَحِبُّ ağlamasıyla ağlıyor ve bağırıyor.

دَرْ اَيْنِ فَاْنِي بَقَا حَاْزِي بَقَا خِيْزِدُ فَنَادَنْ

Eğer şu fânî dünyada bekâ istiyorsan; bekâ, fenâdan çıkıyor. Nefs-i emmâre cihetiyle fenâ bul ki, bakî olasın.

فَنَا شُو، هَمْ فَدَا كُنْ، هَمْ عَدَمْ بِيْنِ، كِه اَزْ دُنْيَا «بَقَايَه» رَاه «فَنَادَنْ»

Dünya-perestlik esâsâtı olan ahlâk-ı seyyieden tecerrüt et, fânî ol! Daire-i mülkünde ve malındaki eşyayı, Mahbub-u Hakîkî yolunda fedâ et! Mevcudâtın adem-nümâ âkıbetlerini

Adem-nümâ: Yokluğu gösteren, işaret eden.

Ahlâk-ı seyyie: Kötü ahlâk.

Aşknâme: Aşk mektubu.

Daire-i mülk: Eli altında, idaresinde olmak.

Der-akap: Peş peşe, ard arda.

Dîvân-ı eş'âr: Şiir divanı.

Dünyaperestlik: Dünyaya taparcasına düşkün olmak.

Elemkârâne: Acı verircesine.

Esâsât: Esaslar, temeller.

Mahbub-u Hakîkî: Gerçek sevgili.

Mecâzî âşık: Fânî ve geçici şeylere âşık olan.

Müfarakat: Ayrılık.

Mülâkat: Karşılaşmak, kavuşmak.

Nefs-i emmâre: İnsana sürekli kötülükleri emreden nefis.

Tecerrüd: Sınılmak, uzaklaşmak.

Zevâl-âlûd: Yokluğa bulaşmış, yokluk dolu.

Zevâl-i lezzet: Lezzetin bitmesi.

gör! Çünkü; şu dünyadan bekâya giden yol, fenâdan gidiyor.

فَكِرْ فِيزَارِ مِي دَارْدُ، اَنِين «لَا أَحِبُّ الْأَفْلِينَ» مِي زَنْدَ وَجَدَانِ

Esbap içine dalan fikr-i insanî, şu zelzele-i zevâl-i dünya-dan hayrette kalıp meyûsâne fizâr ediyor. Vücûd-u hakîkî isteyen vicdan, İbrahimvârîنِ الْأَفْلِينَ لَا enîniyle mahbubât-ı mecâziyeden ve mevcudât-ı zâileden kat-ı alâka edip, Mevcûd-u Hakikî'ye ve Mahbub-u Sermedî'ye bağlanıyor.

بِدَانِ آيِ نَفْسِ نَادَانَم! كِه: دَرِ هَرِ فَرْدِ أَرِ فَانِي دُو رَاهِ هَسْت

بَا بَاقِي، دُو سِرِّ جَانِ جَانَانِي

Ey nâdân nefsim! Bil ki; çendan dünya ve mevcudât fânîdir, fakat her fânî şeyde bakîye îsâl eden iki yol bulabilirsin ve can ve cânân olan Mahbub-u Lâyezâl'in tecellî-i cemâlin-den iki lem'ayı, iki sırrı görebilirsin. An şart ki sûret-i fânîyeden ve kendinden geçebilirsen...

كِه دَرِ نِعْمَتِهَا اِنْعَامِ هَسْت وَپَسِ اَثَارَهَا اَسْمَا بَگِيرِ
مَغْزِي، وَ مِيرَنْ دَرِ فَنَّا اَنْ قِشْرِ بِي مَعْنَا

Evet, nimet içinde in'âm görünür; Rahmân'ın iltifâtı hissedilir. Nimetten in'âma geçsen Mün'im'i bulursun. Hem her eser-i samedânî; bir mektup gibi, bir Sâni-i Zülcelâl'in esmâsını bildirir.

Çendan: Gerçi.

Enîn: İnilti.

Eser-i samedânî: Allah'ın "Samed" isminin eseri, tecellisi.

Fikr-i insanî: İnsan fikri.

Fizar: Sesli sesli ağlamak.

În'âm: Nimet vermek.

Îsâl: Ulaştırmak, iletmek.

Kat-ı alâka: İlişkiiyi kesmek.

Lem'a: Parıltı, ışık.

Mahbubât-ı mecâziye:

Dünyevî, geçici sevgililer.

Mahbub-u Lâyezâl: Yok olmayan, ölümsüz, ebedî sevgili.

Mahbub-u Sermedî: Ebedî, daimi sevgili.

Mevcudât-ı zâile: Yok olan varlıklar.

Mevcud-u Hakikî: Gerçek varlık (varlığı kendine ait, gerçek olan Hz. Allah).

Meyusâne: Ümitsizce.

Mün'im: Nimet veren.

Nâdan: Cahil, kaba.

Sâni-i Zülcelâl: Her şeyi sanatlı olarak yaradan Ülu Allah.

Suret-i fânîye: Geçici şekiller, suretler.

Tecellî-i cemâlî: Allah'ın "Cemil" isminin görünmesi.

Vücud-u hakikî: Gerçek varlık.

Zelzele-i zevâl-i dünya: Dünyanın yok olup yıkılması.

Nakiştan mânâya geçsen, esmâ yoluyla müsemâyı bulursun. Madem şu masnûât-ı fânîyenin mağzını, içini bulabilirsin; onu elde et.. mânâsız kabuğunu, kışırını, acımadan fenâ seyline atabilirsin.

بَلِّی اَنَارَهَا کَوْنُیْنْدَ، زَاَسْمَا لَفْظِ پُرْ مَعْنَا بِحَانْ
مَعْنَا و مِیَزَنْ دَرْ هَوَا اِنْ لَفْظِ بِی سَوْدَا

Evet masnûâtta hiçbir eser yok ki, çok mânâlı bir lafz-ı mücessem olmasın, Sâni-i Zülcelâl'in çok esmâsını okutturmasın. Madem şu masnûât elfâzdır, kelimât-ı kudrettir; mânâlarını oku, kalbine koy. Mânâsız kalan elfâzı, bilâ-pervâ zevâlin havasına at. Arkalarından alâkadarâne bakıp meşgul olma!

عَقْلَ فَرِیَاذِ مِی دَارْدُ، غِیَاثِ «لَا أَحِبُّ الْأَفْلَیْنَ» مِیَزَنْ اَیْ نَفْسَمْ

İşte zâhir-perest ve sermayesi âfâkî mâlûmattan ibaret olan akl-ı dünyevî, böyle silsile-i efkârı hiçe ve ademe incirâr ettiğinden, hayretinden ve haybetinden meyûsâne feryat ediyor. Hakikate giden bir doğru yol arıyor. Madem ufûl edenlerden ve zevâl bulanlardan ruh elini çekti.. kalb dahi mecâzî mahbuplardan vazgeçti.. vicdan dahi fânîlerden yüzünü çevirdi. Sen dahi bîçâre nefsim, İbrahîmvârî¹ لَا أَحِبُّ الْأَفْلَیْنَ gıyâsını çek, kurtul!

¹ “Ben öyle sönüp batanları Tanrı diye sevmem.” (En’âm sûresi, 6/76)

Âfâkî: Dış dünyaya ait, kişiyi doğrudan ilgilendirmeyen kıymetsiz sözler veya mesele.

Akl-ı dünyevî: Sadece dünyaya ait meselelerle ilgilenen akıl.

Alâkadarâne: İlgilenerek.

Bilâpervâ: Çekinmeden, sıkılmadan.

Elfaz: Lafızlar, kelimeler.

Gıyâs: Yardım talebi, imdat.

İncirâr: Çekilmek, sonunda olmak.

Kelimât-ı kudret: Kudret kelimeleri (Allah'ın bütün icraatı).

Kışır: Dış, kabuk.

Lafz-ı mücessem: Vücut giydirilmiş kelimeler. (Allah'ın kudreti bir kalem, yarattıkları da onun birer kelimesi).

Mağz: Öz.

Masnûât: Sanat değeri olan varlıklar (Allah'ın yarattığı her şey).

Masnûât-ı fânîye: Geçici varlıklar.

Meyusâne: Ümitsizce.

Müsemma: İsim sahibi, isimlenen.

Seyl: Sel, akıntı.

Silsile-i efkâr: Fikir silsilesi, zinciri.

Ufûl: Kaybolmak, görünmemek.

Zâhir-perest: Görünüşe değer veren.

جِهْ خُوشْ گُویْدُ اَوْ شَیْدَا «جَامِی» عِشْقِ خُوی:

Fıtratı aşkla yoğrulmuş gibi sermest-i câm-ı aşk olan Mevlânâ Câmî, kesretten vahdete yüzleri çevirmek için bak ne güzel söylemiş:

یَکِی خَوَاهُ، یَکِی خَوَانُ، یَکِی جُوی، یَکِی بِنُ، یَکِی دَانُ، یَکِی گُوی

demıştır.¹(Hâşiye)

- ✓ Yalnız *Bir'i iste*, başkaları istenmeye değmiyor.
- ✓ *Bir'i çağır*, başkaları imdada gelmiyor.
- ✓ *Bir'i talep et*, başkaları lâayk değiller.
- ✓ *Bir'i gör*, başkalar her vakit görünmüyorlar, zevâl perde-sinde saklanıyorlar.
- ✓ *Bir'i bil*, mârifetine yardım etmeyen başka bilmekler fay-dasızdır.
- ✓ *Bir'i söyle*, O'na ait olmayan sözler mâlâyânî sayılabilir.

نَعَمْ صَدَقَتْ أَيْ جَامِی؛ هُوَ الْمَطْلُوبُ،
هُوَ الْمَحْبُوبُ، هُوَ الْمَقْصُودُ، هُوَ الْمَعْبُودُ

Evet Câmî, pek doğru söyledin. Hakikî mahbup, hakiki matlup, hakiki maksut, hakiki mâbud yalnız O'dur!..

کِه «لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ» بَرَابَرِ مِیَزَنَدَ عَالَمِ

¹(Hâşiye) Yalnız bu satır Mevlânâ Câmî'nin kelâmıdır.

² "Allah, o hak Mâbuddur ki kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur." (Bakara sûresi, 2/163, 255; Âl-i İmran sûresi, 3/2, 6, 18; Nisâ sûresi, 4/87; ...)

Mâbud: Kendisine ibadet edilen.

Mahbup: Sevgili.

Maksut: İstenilen.

Mâlâyânî: Boş, faydasız.

Matlup: Aranan, arzulan.

Sermest-i câm-ı aşk: Aşk

kadehinden içip kendinden geçen (tasavvufî: ilâhî aşka erip kendinden geçen kişi).

Çünkü bu âlem, bütün mevcudâtıyla muhtelif dilleriyle, ayrı ayrı nağamâtıyla zikr-i ilâhînin halka-yı kübrâsında beraber لَا أُحِبُّ الْأَفْلِينَ¹ der, vahdâniyete şehâdet eder. 'nin açtığı yaraya merhem sürüyor ve alâkayı kestiği mecâzî mahbuplara bedel, bir Mahbub-u Lâyezâlî'yi gösteriyor.

¹ “Ben öyle sönüp batanları Tanrı diye sevmem.” (En’âm sûresi, 6/76)

Halka-yı kübrâ: Büyük halka.

Mahbub-i Lâyezâlî: Yok

olmayan, kaybolmayan, ebedî sevgili.

Nağamât: Nağmeler.

Vahdâniyet: Allah'ın birliği.

Zikr-i ilâhî: Allah'ı anmak.

On Birinci Lem'a

Mirkâtü's-Sünne ve Tiryâku Marazî'l-Bid'a

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ
حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ¹

Şu âyetin Birinci Makamı, Minhâcû's-Sünnet, İkinci Makamı, Mirkâtü's-Sünnet'tir.

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ
تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ²
قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ³

Bu iki âyet-i azîmenin yüzer nüktesinden on bir nüktesi icmâlen beyân edilecek.

1 “Size kendi aranızdan öyle bir Peygamber geldi ki zahmete uğramanız ona ağır gelir. Kalbi üstünüze titrer, müminlere karşı pek şefkatli ve merhametlidir.” (Tevbe sûresi, 9/128)

2 “(Ey Resûlüm! Sen böyle onların üzerine titrerken) onlar halâ senden ve yolundan yüz çevirecek olurlarsa de ki: Bana (yardımcı ve destekçi olarak) Allah kâfidir. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Ben O'na dayandım, O'na güvendim ve O, (bütün kâinatın, bütün varlıkların idare merkezi olan) Büyük Arş'ın Rabbi, (bütün kâinatın mutlak Sultanı, bütün varlıkların yegâne sığınağı, besleyip yaşatanı, koruyup gözetendir).” (Tevbe sûresi, 9/129)

3 “De ki; Ey insanlar, eğer Allah'ı seviyorsanız, gelin bana uyun ki Allah da sizi sevsin.” (Âl-i İmran sûresi, 3/31)

Âyet-i azîme: Pek büyük âyet.

İcmâlen: Kısaca, özet olarak.

Minhâcû's-Sünnet: Pey-

gamber Efendimiz'in (s.a.s.) Sünnet'inin genel metodu, takip ettiği geniş cadde.

Mirkâtü's-Sünnet: Peygamber Efendimiz'in

(s.a.s.) Sünnet'inin basamakları, dereceleri.

Tiryak-u Marazî'l-Bid'a: Bid'at hastalığının ilacı.

Birinci Nükte

Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) ferman etmiş:

مَنْ تَمَسَّكَ بِسُنَّتِي عِنْدَ فَسَادِ أُمَّتِي فَلَهُ أَجْرُ مِائَةِ شَهِيدٍ¹

Yani, “Fesâd-ı ümmetim zamanında kim benim sünnetime temessük etse, yüz şehidin ecrini, sevabını kazanabilir.”

Evet sünnet-i seniyyeye ittibâ, mutlaka gayet kıymettardır. Hususan bid’aların istilâsı zamanında sünnet-i seniyyeye ittibâ etmek daha ziyâde kıymettardır. Hususan fesâd-ı ümmet zamanında sünnet-i seniyyenin küçük bir âdâbına mürâat etmek, ehemmiyetli bir takvâyı ve kuvvetli bir imanı ihsâs ediyor. Doğrudan doğruya sünnete ittibâ etmek, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*)’ı hatıra getiriyor. O ihtârdan, o hâtıra, bir huzur-u ilâhî hâtırasına inkılâp eder. Hatta en küçük bir muâmelede, hatta yemek,² içmek³ ve yatmak⁴ âdâbında sünnet-i seniyyeyi mürâat ettiği dakikada, o âdi muamele ve o fitrî amel, sevaplı bir ibadet ve şer’î bir hareket oluyor. Çünkü o âdi hareketiyle Resûl-i Ekrem

¹ et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-evsat* 5/315; İbn Adiyy, *el-Kâmil* 2/327; el-Beyhakî, *ez-Zühed* s.118.

² Meselâ Efendimiz (*sallâllâhu aleyhi ve sellem*), yemeğin başında besmeleyi unutan kimşenin, hatırladığı anda “Hem başı, hem ortası, hem de sonu için Bismillâh” demek suretiyle bunu telâfi edebileceğini belirtmektedir: Tirmizî, *et’ime* 47; Ebû Dâvûd, *eşribe* 15; İbn Mâce, *et’ime* 7; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsneid* 6/143, 207, 265.

³ Meselâ Efendimiz’in (*sallâllâhu aleyhi ve sellem*), suyu üç nefeste içtiğine dair bkz.: Buhârî, *eşribe* 26; Müslim, *eşribe* 122, 123; Tirmizî, *eşribe* 14.

⁴ Meselâ Efendimiz (*sallâllâhu aleyhi ve sellem*), yatarken sağ avucunu yanağının altına aldığına dair bkz.: Buhârî, *deavât* 8; Tirmizî, *deavât* 29; Ebû Dâvûd, *edeb* 177.

Âdâb: Davranış kuralları, ahlâkın gerektirdiği genel hareket tarzı.

Âdi: Basit, sıradan.

Bid’a: Dinde bir aslı olmayıp sonradan ortaya çıkan şey.

Ecr: Sevap, ücret, mükâfat.

Fesâd-ı ümmet: Ümmetin dinî ve ahlakî hayatının bozulması.

Fitrî: Tabiî, doğal.

İhsas etmek: Hissettirmek.

İhtar: Hatırlatma.

İnkılâp etmek: Dönüşmek, başka bir hâl almak.

Mürâât: Uyma, riayet etme.

Sünnet-i seniyye: Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) üstün söz, hâl, davranış ve buyrukları.

Şer’î: Dinî.

Temessük: Tutunma, sınırlama.

(*aleyhissalâtü vesselâm*)’a ittibâını düşünüyor ve şeriatın bir edebi olduğunu tasavvur eder ve şeriat sahibi O olduğu hatırına gelir. Ve O’ndan Şâri-i Hakikî olan Cenâb-ı Hakk’a kalbi müteveccih olur. Bir nevi huzur ve ibadet kazanır.

İşte, bu sırra binâden sünnet-i seniyyeye ittibâi kendine âdet eden, âdâtını ibadete çevirir, bütün ömrünü semeredâr ve sevabdâr yapabilir.

İkinci Nükte

İmam Rabbânî Ahmed-i Fârukî (*ḡuddîse sirruhi*) demiş ki: “Ben seyr-i ruhânide kat-ı merâtîp ederken, tabakât-ı evliya içinde en parlak, en haşmetli, en letâfetli, en emniyetli; sünnet-i seniyyeye ittibâi, esas-ı tarîkat ittihâz edenleri gördüm. Hatta o tabakanın âmî evliyalari, sâir tabakâtın has velilerinden daha muhteşem görünüyordu.”¹

Evet Müceddid-i Elf-i Sâni İmam Rabbânî (*ḡuddîse sirruhi*) hak söylüyor. Sünnet-i seniyyeyi esas tutan, Habibullah’ın zıllı altın-da makam-ı mahbûbiyete mazhardır.

Üçüncü Nükte

Bu fakir Said, Eski Said’den çıkmaya çalıştığı bir zamanda,

¹ İmam Rabbânî, *el-Mektûbât* 1/240 (260.Mektup).

Âmi: Halktan, sıradan, herhangi biri.

Esas-ı tarikat ittihaz etmek: Temel prensip olarak benimsemek

Habibullah: “Allah’ın en çok sevdiği kul” anlamında Peygamber Efendimiz’e (s.a.s.) ait bir sıfat.

Haşmet: Büyüklük, yücelik, ihtişam.

Kat-ı merâtîp: İlerleme, yol alma.

Letâfet: İncelik, güzellik, tatlılık.

Makam-ı mahbubiyet: Allah tarafından sevilme makamı.

Mazhar: Erişme, nâil olma, şereflenme.

Müceddid-i Elf-i Sâni: Hicri ikinci bin döneminin Müceddidi mânâsında İmam Rabbânî Ahmed Faruk’a verilen bir unvan.

Müteveccih: Yönelmiş, yönelik.

Semeredar: Meyveli, faydalı.

Sevabdâr: Sevaplı.

Seyr-i ruhanî: Ruhanî seyahat. Tas: Mânevî arınma yolunma ilerleme.

Şâri-i Hakikî: Hükmetme yetkisi olan Hz. Allah.

Şeriat: Dinî hüküm ve kurallar.

Tabakât: Tabakalar.

Tabakat-ı evliyâ: Velilerin dereceleri.

Zıll: Gölge.

rehbersizlikten ve nefis-i emmârenin gururundan gayet müthiş ve mânevî bir fırtına içinde akıl ve kalbim hakâik içerisinde yuvarlandılar. Kâh Süreyyâ'dan serâyâ, kâh serâdan Süreyyâ'ya kadar bir sukut ve suûd içerisinde çalkanıyorlardı.

İşte, o zaman müşâhede ettim ki, sünnet-i seniyyenin meseleleri, hatta küçük âdâpları, gemilerde hatt-ı hareketi gösteren kılbenâmeli birer pusula gibi, hadsiz zararlı, zulümâtı yollar içinde birer düğme hükmünde görüyordum. Hem o seyahat-i ruhiyede çok tazyikat altında gayet ağır yükler yüklenmiş bir vaziyette kendimi gördüğüm zamanda, sünnet-i seniyyenin o vaziyete temas eden meselelerine ittibâ ettikçe, benim bütün ağırlıklarımı alıyor gibi bir hiffet buluyordum. Bir teslimiyetle tereddütlerden ve vesveselerden, yani, "Acaba böyle hareket hak mıdır, maslahat mıdır?" diye endişelerden kurtuluyordum. Ne vakit elimi çektiysem, bakıyordum, tazyikat çok. Nereye gittikleri anlaşılmayan çok yollar var. Yük ağır, ben de gayet âcizim. Nazarım da kısa, yol da zulümâtı. Ne vakit sünnete yapışsam; yol aydınlaşıyor, selâmetli yol görünüyor, yük hafifleşiyor, tazyikat kalkıyor gibi bir hâlet hissediyordum. İşte o zamanlarımda İmam Rabbânî'nin hükmünü bilmüşâhede tasdik ettim.

Dördüncü Nükte

Bir zaman râbîta-yı mevtten ve ¹ الْمَوْتُ حَقٌّ kaziiyesindeki

¹ "Ölüm kesin bir gerçektir." (Bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 3/180. Ayrıca, ölüm gerçeğini ifade eden âyet-i kerîmeler için bkz.: Bakara sûresi, 2/28; Âl-i İmran sûresi, 3/185; Hac sûresi, 22/66; Câsiye sûresi, 45/26; Kaf sûresi, 50/19; Cum'a sûresi, 62/8; Mülk sûresi, 67/2)

Bilmüşâhede: Bizzat gö-rerek.

Hakaik: Hakikatler.

Hâlet: Hâl, durum.

Hatt-ı hareket: Hareket yönü, rota

Hiffet: Hafiflik.

Kaziyye: Hüküm.

Nefs-i emmâre: Daima kötüye sevk eden, sürekli günah arzusunda olan nefis.

Râbîta-yı mevt: Ölümü çok sık düşünmek.

Serâ: Toprak.

Seyahat-i ruhiye: Ruhanî seyahat.

Sukut: Düşüş.

Suud: Yükseliş.

Süreyyâ: Ülker yıldızı.

Tazyikat: Sıkıntılar.

Zulümât: Karanlıklar.

tasdikten ve âlemin zevâl ve fenâsından gelen bir hâlet-i ruhiye-den kendimi acıp bir âlemde gördüm. Baktım ki: Ben bir cenazeyim, üç mühim büyük cenazenin başında duruyorum.

Birisi: Benim hayatımla alâkadar ve mâzi kabrine giren zîhayat mahlûkatın heyet-i mecmûasının cenaze-i mâneviyesi başında bir mezar taşı hükmündeyim.

İkincisi: Küre-i arz mezaristanında, nev-i beşerin hayatıyla alâkadar envâ-ı zîhayatın hey'et-i mecmûasının mâzi mezarına defnedilen azîm cenazenin başında bulunan, mezar taşı olan bu asrın yüzünde çabuk silinecek bir nokta ve çabuk ölecek bir karıncayım.

Üçüncüsü: Şu kâinatın kıyâmet vaktinde ölmesi muhakkaku'l-vukû olduğu için, nazarımda vâki hükmüne geçti. O azîm cenazenin sekeratından dehşet ve vefatından beht ü hayret içinde kendimi görmekle beraber, istikbâlde de muhakkaku'l-vukû olan vefatım, o zaman vukû buluyor gibi göründü ve فَإِنْ تَوَلَّوْا سِرْرِي فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ¹ la: Bütün mevcûdât, bütün mahbubat, benim vefatımla bana arkalarını çevirip beni terk ettiler, yalnız bıraktılar. Hadsiz bir deniz sûretini alan ebed tarafındaki istikbâle ruhum sevk ediliyordu. O denize ister istemez atılmak lâzım geliyordu.

¹ “(Ey Resûlüm! Sen böyle onların üzerine titrerken) onlar halâ senden ve yolundan yüz çevirecek olurlarsa de ki: Bana (yardımcı ve destekçi olarak) Allah kâfidir. O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Ben O’na dayandım, O’na güvendim ve O, (bütün kâinatın, bütün varlıkların idare merkezi olan) Büyük Arş’ın Rabbi, (bütün kâinatın mutlak Sultanı, bütün varlıkların yegâne sığınağı, besleyip yaşatanı, koruyup gözetendir).” (Tevbe sûresi, 9/129)

Azîm: Büyük.

Beht: Şaşkınlık.

Cenaze-i mâneviye: Mânevî cenaze.

Envâ-ı zîhayat: Canlı türleri.

Hâlet-i ruhiye: Psikolojik durum.

Heyet-i mecmûa: Genel durum, yapı.

Küre-i arz: Yeryüzü.

Mahbubât: Sevgililer.

Muhakkaku'l-vuku: Meydana gelmesi kaçınılmaz, kesin.

Nev-i beşer: İnsan türü.

Sekerât: Can çekişme, ölüm anı.

Vâki: Olmuş, meydana gelmiş.

Zevâl: Yok olma, bitme, kaybolup gitme.

Zihayat: Canlı.

İşte o pek acîp ve çok hazîn hâlette iken, iman ve Kur'ân'dan gelen bir medetle, فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ, âyeti imdadıma yetiştirdi ve gayet emniyetli ve selâmetli bir gemi hükmüne geçti. Ruh, kemâl-i emniyetle ve sürurla o âyetin içine girdi.

Evet, anladım ki, âyetin mânâ-yı sarîhinden başka bir mâ-nâ-yı işârîsi, beni teselli etti ki, sükûnet buldum ve sekînet verdi.

Evet, nasıl ki mânâ-yı sarîhi, Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesse-lâm)'a der: "Eğer ehl-i dalâlet arka verip Senin şeriat ve sünne-tinden i'raz edip Kur'ân'ı dinlemeseler, merak etme! Ve de ki: Cenâb-ı Hak bana kâfidir. O'na tevekkül ediyorum. Sizin yerle-rinize ittibâ edecekleri yetiştirir. Taht-ı saltanatı her şeyi muhîttir. Ne âsîler, hududundan kaçabilirler ve ne de istimdât edenler medetsiz kalırlar!"

Öyle de mânâ-yı işârîsiyle der ki: "Ey insan ve ey insanın re-isi ve mürşidi! Eğer bütün mevcûdât seni bırakıp fenâ yolunda ademe giderse, eğer zîhayatlar senden müfârakat edip ölüm yo-lunda koşarsa, eğer insanlar seni terk edip mezaristana girerse, eğer ehl-i gaflet ve dalâlet seni dinlemeyip zulûmâta düşerse, merak etme!" De ki: "Cenâb-ı Hak bana kâfidir. Madem O var, her şey var. Ve o hâlde, o gidenler ademe gitmediler. O'nun başka memleketine gidiyorlar. Ve onların bedeline o Arş-ı Azîm Sahibi, nihayetsiz cünûd u askerinden başkalarını gönderir. Ve mezaristana girenler mahvolmadılar; başka âleme gidiyorlar.

Adem: Yokluk.

Arş-ı Azîm: Yüce taht, Cenâb-ı Hakk'ın hakimi-yeti.

Cünud: Askerler.

Ehl-i dalâlet: Hak dinden sapanlar, kâfirler.

Ehl-i gaflet: Gerçeklerden habersiz yaşayanlar.

Hazin: Hüzünlü.

İ'raz: Yüz çevirmek, kabul etmemek.

İstimdat: Medet isteme, yardım dileme.

Kemâl-i emniyet: Tam bir güven içinde.

Mânâ-yı işârî: İma yoluyla anlatılan mana.

Mânâ-yı sarîh: Açık mana.

Mufarakat: Ayrılık.

Mürşid: Rehber, doğruyu gösteren.

Sekînet: Huzur, rahatlık.

Sürur: Sevinç.

Zulûmât: Karanlıklar.

Onların bedeline başka vazifedarları gönderir. Ve dalâlete düşenlere bedel, tarîk-ı hakîki takip edecek mutî kullarını gönderebilir. Madem öyledir, O her şeye bedeldir. Bütün eşya, bir tek teveccühüne bedel olamaz!” der.

İşte, şu mânâ-yı işârî vasıtasıyla; bana dehşet veren üç müthiş cenaze, başka şekil aldılar. Yani, hem Hakîm, hem Rahîm, hem Âdil, hem Kadîr bir Zât-ı Zülcelâl’in taht-ı tedbir ve rubûbiyetinde ve hikmet ve rahmeti içinde hikmet-nümâ bir seyeran, ibret-nümâ bir cevelân, vazifedarâne bir seyahat sûretinde bir seyr u seferdir, bir terhis ve tavziftir ki, böylece kâinat çalkalanıyor, gidiyor, geliyor.

Beşinci Nükte

âyet-i azîmesi, ittibâ-ı sünnet ne kadar mühim ve lâzım olduğunu pek kat’î bir sûrette ilân ediyor. Evet şu âyet-i kerîme, kıyâsât-ı mantıkîye içinde, kıyâs-ı istisnâî kısmının en kuvvetli ve kat’î bir kıyâsıdır. Şöyle ki:

Nasıl mantıkça kıyâs-ı istisnâî misali olarak deniliyor: “Eğer güneş çıksa, gündüz olacak.” Müsbet netice için denilir: “güneş çıktı, öyle ise netice veriyor ki şimdi gündüzdür.” Menfî netice

¹ “De ki; Ey insanlar, eğer Allah’ı seviyorsanız, gelin bana uyun ki Allah da sizi sevsin.” (Âl-i İmran sûresi, 3/31)

Âyet-i azîme: Yüce âyet.

Cevelân: Dolaşma, gezme.

Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan, Hz. Allah.

Hikmetnümâ: Hikmetli, hikmeti yansıtan.

İbretnümâ: İbret verici.

İttibâ-ı sünnet: Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) üstün söz, hâl davranış ve buyruklarına uygun bir hayat yaşama.

Kadîr: Her şeye gücü yeten, Kudreti Sonsuz Hz. Allah.

Kıyâsât-ı mantıkîye: Mantık önermeleri.

Kıyas-ı istisnâî: Bir şeyin sonucunu veya zıddını aynı kıyas içinde bulunduran önerme.

Mutî: İtaat eden, uyan.

Müsbet: Olumlu.

Rahîm: Sonsuz, sınırsız şefkat ve merhamet sahibi, Hz. Allah.

Rubûbiyet: Cenâb-ı Hak’ın herkesi ve her şeyi içine alan engin terbiye ve idaresi.

Seyeran: Gezi, seyahat.

Seyr ü sefer: Seyahat, yolculuk.

Taht-ı tedbir: İdaresi altındadır.

Tarik-i hak: Hak, gerçek yol.

Tavzif: Görevlendirme.

Teveccüh: Yönelme, yakınlık gösterme.

Vazifedar: Vazifeli, görevli.

Vazifedarâne: Görevli bir şekilde.

Zât-ı Zülcelâl: Yüceliği ve lütfuyla terbiye eden tek, yektâ Zât.

için deniliyor: “Gündüz yok, öyle ise netice veriyor ki, güneş çıkmamış.” Mantıkça, bu müsbet ve menfî iki netice kat’îdirler.

Aynen böyle de, şu âyet-i kerîme der ki: “Eğer Allah’a muhabbetiniz varsa, Habibullah’a ittibâ edilecek. İttibâ edilmezse, netice veriyor ki, Allah’a muhabbetiniz yoktur.” Muhabbetullah varsa, netice verir ki, Habibullah’ın sünnet-i seniyyesine ittibâ intâç eder.

Evet, Cenâb-ı Hakk’a iman eden, elbette O’na itaat edecek. Ve itaat yolları içinde en makbulü ve en müstakîmi ve en kısası, bilâ-şüphe Habibullah’ın gösterdiği ve takip ettiği yoldur.

Evet, bu kâinatı bu derece in’âmât ile dolduran Zât-ı Kerîm-i Zülcemâl, zîşuûrlardan o nimetlere karşı şükür istemesi, zarurî ve bedihîdir. Hem bu kâinatı bu kadar mucizât-ı sanatla tezyin eden o Zât-ı Hakîm-i Zülcelâl, elbette, bilbedâhe, zîşuûrlar içinde En Mümtaz Birisini Kendine muhâtap ve tercüman ve ibâdına mübelliğ ve imam yapacaktır. Hem bu kâinatı hadd ü hesaba gelmez tecelliyât-ı cemâl ve kemâlâtına mazhar eden o Zât-ı Cemîl-i Zülkemâl, elbette bilbedâhe sevdiği ve izhârını istediği cemâl ve kemâl ve esmâ ve sanatının en câmi ve en mükemmek mikyâs ve medârı olan bir Zât’a, her hâlde en ekmele bir

Bedihî: Açık, âşikâr.

Bilâ-şüphe: Şüphesiz.

Bilbedâhe: Açıkça.

Câmi: Kapsamlı.

Habibullah: “Allah’ın en çok sevdiği kul” anlamında Peygamber Efendimiz’e (s.a.s.) ait bir sıfat.

İbâd: Kullar.

İn’âmât: Nimetler.

İntâç: Netice verme, meydana getirme.

İzhâr: Açığa çıkarma, gösterme.

Kemâlât: Güzellikler, erdemler.

Menfi: Olumsuz.

Mucizât-ı sanat: Sanat mucizeleri.

Muhabbetullah: Allah sevgisi.

Mübelliğ: Haber veren, bildiren.

Mümtaz: Seçkin, ayrıcalıklı, üstün.

Müstakim: Dosdoğru, düzgün.

Sünnet-i Seniyye: Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) üstün söz, hâl, davranış ve buyrukları.

Tecelliyât-ı cemâl: Cenâb-ı Hakk’ın lütfu ile baştan

sona güzel tecellileri, icraatları.

Tezyin: Ziyinetleme, süsleme.

Zât-ı Cemîl-i Zülkemâl: Bütün güzel sıfatlara sahip olmakla ile beraber, Sonsuz Güzelliklerin de sahibi Hz. Allah.

Zât-ı Hakîm-i Zülcelâl: Buyurduğu ve yaptığı her şey yerli yerince olan Allah.

Zât-ı Kerîm-i Zülcelâl: Yüceliği ve lütfuyla nimetlerini bol bol ihsan eden pek cömert Zât.

Zîşuûr: Şuurlu.

vaziyet-i ubûdiyeti verecek ve O'nun vaziyetini sâirlerine numûne-i imtisâl edip herkesi O'nun ittibâına sevk edecek, tâ ki o güzel vaziyeti başkalarında da görünsün.

Elhâsıl: Muhabbetullah, sünnet-i seniyyenin ittibâını istilzâm edip intâç ediyor. Ne mutlu o kimseye ki, sünnet-i seniyyeye ittibâından hissesi ziyâde ola. Veyl o kimseye ki, sünnet-i seniyyeyi takdir etmeyip, bid'alara giriyor.

Altıncı Nükte

Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) ferman etmiş:

أَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ² يٰكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ¹

sırrı ile, kavâid-i Şeriat-ı Garrâ ve desâtir-i sünnet-i seniyye, tamam ve kemâlini bulduktan sonra, yeni icâdlarla o düsturları beğenmemek veyahut hâşâ ve kellâ, nâkıs görmek hissini veren bid'aları icâd etmek, dalâlettir, ateştir.

Sünnet-i seniyyenin merâtibi var:³

Bir kısmı vâcibtir, terk edilmez. O kısım, Şeriat-ı Garrâ'da

¹ “Her bid’at dalâlettir ve her dalâlet cehennem ateşindedir.” Nesâî, *ıydeyn* 22; Ma’mur İbn Râşid, *el-Câmi*’ 11/159; et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr* 9/97. İlk kısmı için bkz.: Müslim, *cum’a* 43; Ebû Dâvûd, *sünnet* 5; İbn Mâce, *mukaddime* 6, 7; Dârimî, *mukaddime* 16, 23.

² “İşte bugün sizin dininizi kemâle erdirdim.” (Mâide sûresi, 5/3)

³ Sünnet’in iki kısım olduğuna dair bkz.: Dârimî, *mukaddime* 49; et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-evsat* 4/215; ed-Deylemî, *el-Müsned* 2/345.

Bid’a: Dinde bir aslı olmayıp sonradan ortaya çıkan şey.

Dalâlet: Sapıklık, İslam’a uymayan her türlü yanlış düşünce.

Desâtir-i sünnet-i seniyye: Peygamber Efendimizin (s.a.s.) sünnetinin düsturları.

Ekmel: En mükemmel.

İstilizam: Gerektilmek, icap ettirmek.

İttibâ: Tâbi olma, uyma.

Kavaid-i Şeriat-ı Garrâ: İslam Hukuku’nun parlak kaideleri.

Kemâl: Mükemmellik, erdem.

Medâr: Vesile, vâsita, sebep.

Merâtip: Mertebeler.

Mikyas: Ölçü alet, ölçek.

Nâkıs: Eksik.

Numune-i imtisal: Örnek alınacak model, ideal.

Vaziyet-i ubûdiyet: Kulluk vaziyeti, tavrı.

Veyl: “Vay haline..., vah vah...” anlamında bir deyim.

tafsilâtıyla beyân edilmiş. Onlar muhkemâttır, hiçbir cihette tebeddül etmez.

Bir kısmı da, nevâfil nev'indendir. Nevâfil kısmı da iki kısımdır. Bir kısım, ibadete tâbi sünnet-i seniyye kısımlarıdır. Onlar dahi şeriat kitaplarında beyan edilmiş. Onların tağyiri bid'attır.

Diğer kısmı, "âdâb" tâbir ediliyor ki, siyer-i seniyye kitaplarında zikredilmiş. Onlara muhalefete, bid'a denilmez. Fakat âdâb-ı Nebevî'ye bir nevi muhalefettir ve onların nurundan ve o hakikî edepten istifâde etmemektir. Bu kısım ise, örf ve âdât, muamelât-ı fitriyede Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm)'ın tevâtürle mâlûm olan harekâtına ittibâ etmektir. Meselâ söylemek âdâbını gösteren ve yemek ve içmek ve yatmak gibi hâlâtın âdâbının düsturlarını beyan eden ve muâşerete taallûk eden çok sünnet-i seniyyeler var. Bu nev'i sünnetlere "âdâb" tâbir edilir. Fakat o âdâba ittibâ eden, âdâtını ibadete çevirir, o âdâptan mühim bir feyz alır. En küçük bir âdâbın mürâatı, Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm)'ı tahattur ettiriyor, kalbe bir nur veriyor.

Sünnet-i seniyyenin içinde en mühimmi, İslâmiyet alâmetleri olan ve şeâire de taalluk eden sünnetlerdir. Şeâir, âdetâ hukuk-u umumiye nev'inden cemiyete âit bir ubûdiyettir.

Âdâb: Görgü kuralları.

Feyz: Bereket, ihsan, lütuf.

Hâlât: Hâller, durumlar.

Hukuk-u umumiye: Kamu hukuku.

Muamelât-ı fitriye: Tabii davranışlar.

Muâşeret: İnsanların bir arada yaşaması ile ilgili durumlar.

Muhkemât: Dinin açık ve kesin olan hükümleri.

Mürâât: Riayet etme, uyma.

Nevâfil: Nafileler, farz, vacip gibi gerekli olmayan fakat yapılması güzel ve sevap olan şeyler.

Siyer-i seniyye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) hayatını ve özelliklerini konu eden ilim dalı.

Şeâir: Dini temsil eden semboller.

Taallûk etmek: İlgili olmak.

Tağyir: Değiştirme.

Tahattur ettirmek: Hatırlatmak

Tebeddül: Değişim.

Tevâtür: Yalanda ittifâk etmeleri aklın imkân ve ihtimâli bulunmayan birçok kişinin naklettiği kesin bilgi.

Vâcip: Yapılması farz gibi gerekli olan şey.

Birisinin yapmasıyla o cemiyet umumen istifade ettiği gibi, onun terkiyle de umum cemaat mesul olur. Bu nevi şēâire riyâ giremez ve ilân edilir. Nâfile nev'inden de olsa, şahsî farzlardan daha ehemmiyetlidir.

Yedinci Nükte

Sünnet-i seniyye, edeptir. Hiçbir meselesi yoktur ki, altında bir nur, bir edep bulunmasın! Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) ferman etmiş: ¹ *أَدَّبَنِي رَبِّي فَأَحْسَنَ تَأْدِيبِي* Yani, “Rabbim bana edebi, güzel bir sûrette ihsan etmiş, edeplendirmiş.” Evet siyer-i nebeviyeye dikkat eden ve sünnet-i seniyyeyi bilen, katiyen anlar ki: Edebin envânı, Cenâb-ı Hak, Habîbinde cem etmiştir.² O’nun sünnet-i seniyyesini terk eden, edebi terk eder.

بِي أَدَبٍ مَحْرُومٍ بِأَشَدِّ أَرْزُ لُطْفٍ رَبِّ³

kâidesine mâsadak olur, hasâretli bir edepsizliğe düşer.

Sual: Her şeyi bilen ve gören ve hiçbir şey O’ndan gizlenemeyen Allâmü’l-guyûb’a⁴ karşı edep nasıl olur? Sebebi hacâlet olan hâletler, ondan gizlenemez. Edebin bir nev’i

¹ Bkz.: el-Kurtubî, *el-Câmi’ li ahkâmi’l-Kur’ân* 18/228; es-Sülemî, *Âdâbü’s-sohbet* s.124; İbnü’l-Cevzî, *Sıfatü’s-safve* 1/201; el-Münâvî, *Feyzu’l-kadîr* 1/225; el-Aclûnî, *Keşfü’l-hafâ* 1/72.

² Bkz.: “Şüphesiz Sen, ahlâkın –Kur’ân buudlu, ulûhiyet eksenli olması itibarıyla– ihâtası imkânsız, idraki nâkabil en yücesi üzeresin.” (Kalem sûresi, 68/4)

³ Edepsiz kişi Allah’ın lutfundan mahrum olur. (Mevlânâ Celâleddin Rûmî, *Mesnevî-i Şerîf* 1/3)

⁴ Cenâb-ı Hakk’ın, Allâmü’l-guyûb olduğuna dair bkz.: Mâide sûresi, 5/109, 116; Tevbe sûresi, 9/78; Sebe sûresi, 34/48.

Allâmü’l-guyûb: Gaybları ve gizlilikleri pek iyi bilen, Hz. Allah.

Cem etmek: Toplamak, bir araya getirmek.

Envâ: Türler.

Habîb: Sevgili.

Hasâret: kayıp, zarar.

Mâsadak: İfade edilen hükme uygun olan, doğruluğunu ispat eden.

Riyâ: Gösteriş.

Sebeb-i hacâlet: Utanma sebebi.

Siyer-i nebeviye: Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) hayatını ve özelliklerini konu edinen ilim dalı.

tesettürdür, mûcib-i istikrah hâlâtı setretmektir. Allâmü'l-guyûb'a karşı tesettür olamaz?

Elcevap:

Evvelâ: Sâni-i Zülcelâl nasıl ki kemâl-i ehemmiyetle sanatını güzel göstermek istiyor ve müstekreh şeyleri perdeler altına alıyor ve nimetlerine, o nimetleri süslendirmek cihetiyle nazar-ı dikkati celb ediyor. *Öyle de mahlûkatını ve ibâdını sâir zîşuûrlara güzel göstermek istiyor. Çirkin vaziyetlerde görünmeleri, Cemîl ve Müzeyyin ve Latîf ve Hakîm gibi isimlerine karşı bir nevi isyan ve hilâf-ı edep oluyor. İşte sünnet-i seniyyedeki edep, o Sâni-i Zülcelâl'in esmâlarının hudutları içinde bir mahz-ı edep vaziyetini takınmaktır.*

Sâniyen: Nasıl ki bir tabip, doktorluk noktasında bir nâmahremi en nâmahrem uzvuna bakar ve zaruret olduğu vakit ona gösterilir. Hilâf-ı edep denilmez. Belki edeb-i tıp öyle iktizâ eder, denilir. Fakat o tabip, reculiyet unvanıyla yahut vâiz ismiyle yahut hoca sıfatıyla o nâmahremlere bakamaz. Ona gösterilmesini edep fetva veremez. Ve o cihette ona göstermek, hayâsızlıktır. *Öyle de Sâni-i Zülcelâl'in çok esmâsı var. Her bir ismin ayrı bir cilvesi var. Meselâ, "Gaffâr" ismi, günahların vücudunu ve "Settar" ismi, kusûrâtın bulunmasını iktizâ ettikleri gibi; "Cemîl" ismi de, çirkinliği görmek istemez. "Latîf, Kerîm,*

Cemîl: Yarattıklarına karşı daima iyilik ve güzelliğiyle lütfeden.

Esmâ: İsimler.

Gaffâr: Pek bağışlayıcı Cenâb-ı Hak.

Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan.

Hâlât: Hâller, durumlar.

Hilâf-ı edep: Ahlâka aykırı.

İbâd: Kullar.

Kemâl-i ehemmiyet: Çok önemli bir şekilde.

Kusûrât: Kusurlar.

Latîf: Daima lütuf ve ihsanla bulunan.

Mahz-ı edep: Tam mânâsıyla edep.

Mucib-i istikrah: Tiksinti uyaran.

Müstekreh: Çirkin, iğrenç.

Müzeyyin: Tezyin eden, süsleyen, güzelliklerle donatan.

Nâmahrem: Aralarında evliliğe mâni bir yakınlık

olmayan kimse, yabancı.

Nazar-ı dikkat: Dikkatli bakış.

Reculiyet: Erkeklik.

Sâni-i Zülcelâl: Her şeyi sanatlı olarak yaratan Ulu Allah.

Settâr: Günahları daima örten.

Tesettür: Örtünme, gizlenme.

Zîşuûr: Şuurlu.

Hakîm, Rahîm” gibi esmâ-yı cemâliye ve kemâliye, mevcûdâtın güzel bir sûrette ve mümkün vaziyetlerin en iyisinde bulunmalarını iktizâ ederler. Ve o esmâ-yı cemâliye ve kemâliye ise, melâike ve ruhânî ve cin ve insin nazarında güzelliklerini, mevcûdâtın güzel vaziyetleriyle ve hüsn-ü edepleriyle göstermek isterler. İşte sünnet-i seniyyedeki âdâb, bu ulvî âdâbın işaretidir ve düsturlarıdır ve numûneleridir.

Sekizinci Nükte

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ دَانِ تَوَلَّوْا فَعَلَّ حَسْبِيَ اللَّهُ¹ âyetini, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtu vesselâm*)’ın ümmetine karşı kemâl-i şefkat ve nihayet re’fetini gösterdikten sonra, şu تَوَلَّوْا فَإِنْ تَوَلَّوْا² âyetiyle der ki:

“Ey insanlar! Ey Müslümanlar! Böyle hadsiz bir şefkatiyle sizi irşâd eden ve sizin menfaatiniz için bütün kuvvetini sarf eden ve mânevî yaralarınız için kemâl-i şefkatle getirdiği ahkâm ve sünnet-i seniyyesiyle tedâvi edip merhem vuran şefkat-perver bir Zât’ın bedihî şefkatini inkâr etmek ve göz ile görünen re’fetini ittiham etmek derecesinde O’nun sünnetinden ve tebliğ ettiği ahkâmdan yüzlerinizi çevirmek, ne kadar vicdansızlık, ne kadar akılsızlık olduğunu biliniz!

¹ “(Ey Resûlüm! Sen böyle onların üzerine titirken) onlar halâ senden ve yolundan yüz çevirecek olurlarsa de ki: Bana (yardımcı ve destekçi olarak) Allah kâfidir.” (Tevbe sûresi, 9/129)

² “Size kendi aranızdan öyle bir Peygamber geldi ki zahmete uğramanız ona ağır gelir. Kalbi üstünüze titrer, müminlere karşı pek şefkatli ve merhametlidir.” (Tevbe sûresi, 9/128)

Âdâb: Görgü kuralları.

Ahkâm: Hükümler.

Bedihî: Açık, âşikâr.

Esmâ-yı cemâliye ve kemâliye: Cenâb-ı Hakk’ın

yüceliğini ve güzelliklerini bildiren isimleri.

Hüsn-ü edep: Güzel ahlak.

Kemâl-i şefkat: Mükemmel bir şefkat.

Re’fet: Merhamet, şefkat.

Şefkat-perver: Çok şefkat besleyen.

Ulvî: Yüce.

Ve ey şefkatli Resûl ve ey re'fetli Nebî! Eğer Senin bu azîm şefkatini ve büyük re'fetini tanımayıp akılsızlıklarından Sana arka verip dinlemeseler, merak etme! Semâvât ve arzın cünûdu taht-ı emrinde olan,¹ Arş-ı Azîm-i Muhî't'in tahtında saltanat-ı rubûbiyeti hükmeden Zât-ı Zülcelâl Sana kâfidir. Hakikî mutî tâifeleri Senin etrafına toplattırır, Seni onlara dinlettirir, Senin ahkâmını onlara kabul ettirir!

Evet, Şeriat-ı Muhammediye ve Sünnet-i Ahmediye'de hiçbir mesele yoktur ki, müteaddit hikmetleri bulunmasın. Bu fakir, bütün kusur ve aczimle beraber bunu iddia ediyorum ve bu dâvânın isbâtına da hazırım. Hem şimdiye kadar yazılan yetmiş-seksen Risale-i Nuriye, Sünnet-i Ahmediye'nin ve Şeriat-ı Muhammediye'nin (aleyhissalâtü vesselâm) meseleleri, ne kadar hikmetli ve hakikatli olduğuna yetmiş-seksen şâhid-i sâdık hükmüne geçmiştir. Eğer bu mevzua dâir iktidar olsa yazılsa, yetmiş değil, belki yedi bin risale o hikmetleri bitiremeyecek.

Hem ben şahsımda bilmüşâhede ve zevken, belki bin tecrübâtım var ki, mesâil-i şeriatla sünnet-i seniyye düsturları, emrâz-ı rûhaniyede ve akliyede ve kalbiyede, hususen emrâz-ı içtimâiyede gayet nâfi birer devâdır bildiğimi ve onların yerini başka felsefî ve hikmetli meseleler tutamadığını,

¹ Bkz.: "Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır." (Fetih sûresi, 48/4)

Arş-ı Azîm-i Muhî't: Allah'ın bütün kâinatı kuşatan yüce hâkimiyeti, büyük tahtı.

Azîm: Büyük.

Bilmüşâhede: Bizzat görerek.

Cünûd: Askerler.

Emrâz-ı içtimâiye: Toplumdaki hastalıklar.

Emrâz-ı ruhaniye, akliye ve kalbiye: Ruh, akıl ve kalb hastalıkları
Mesâil-i şeriat: Dinî

hüküm ve kurallara ait meseleler.

Müteaddit: Birçok.

Nâfi: Faydalı.

Saltanat-ı rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi kuşatan terbiye ve idâresi.

Semâvât: Gökler.

Sünnet-i Ahmediye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) üstün söz, hâl, davranış ve buyrukları.

Şâhid-i sâdık: Doğru şahit.

Şeriat-ı Muhammediye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) vasıtasıyla insanlara bildirilen dinî hüküm ve kurallar.

Taht: Hakimiyet, hüküm-rânlık.

Taht-ı emr: Emri altında.

Zât-ı Zülcelâl: Sonsuz gücün ve hakimiyetin sahibi Yüce Zât.

Zevken: Tadarak, zevkine vararak.

bilmüşâhede kendim hissettiğimi ve başkalarına da bir derece risalelerde ihsâs ettiğimi ilân ediyorum. Bu dâvâmda tereddüt edenler, Risale-i Nur eczâlarına müracaat edip bak-sınlar.

İşte böyle bir Zât'ın sünnet-i seniyyesine elden geldiği kadar ittibâa çalışmak, ne kadar kârlı ve hayat-ı ebediye için ne kadar saâdetli ve hayat-ı dünyeviye için ne kadar menfaatli olduğu kı-yâs edilsin.

Dokuzuncu Nükte

Sünnet-i seniyyenin her bir nev'ine tamamen bilfiil ittibâ etmek, ehass-ı havassa dahi ancak müyesser olur. Ona bilfiil olmasa da binniyet, bilkasd tarafdârâne ve iltizamkârâne talip olmak, herkesin elinden gelir. Farz ve vâcib kısımlara zaten ittibâa mecburiyet var. Ve ubûdiyetteki müstehap olan sünnet-i seniyyenin terkinde günah olmasa dahi, büyük sevâbın zayıyatı var. Tağyirinde ise, büyük hata vardır. Âdât ve muamelâtta sünnet-i seniyye ise, ittibâ ettikçe, o âdât, ibadet olur. Etmese itap yok. Fakat Habibullah'ın âdâb-ı hayatiyesinin nurundan istifâdesi azalır.

Ahkâm-ı ubûdiyette yeni icâdlar bid'attır. Bid'atlar ise,

Âdâb-ı hayatiye: İnsanın hayatı boyunca uyduğu davranış kuralları, ahlâkın gerektirdiği genel hareket tarzı.

Âdât: Âdetler.

Ahkâm-ı ubûdiyet: Kulluk ile ilgili hükümler.

Bilfiil: Bizzat, uygulayarak.

Bilkasd: Kasd ve irade ile.

Binniyet: Niyet ederek.

Bid'at: Dinde bir aslı olma-

yıp sonradan ortaya çıkan şey.

Ehass-ı havas: Toplumda en önde olanlar, ileri gelenler, seçkinler

Habibullah: "Allah'ın en çok sevdiği kul" anlamında Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) ait bir sıfat.

İhsas etmek: Hissettirmek.

İltizamkârâne: Gerekliliğini kabul ederek.

İtap: Azarlama.

İttibâ etmek: Uymak, tâbi olmak.

Muamelât: Karşılıklı ilişkiler.

Müstehap: Farz veya vâciblerden olmayıp, yapılması sevap ve güzel olan şey, nâfile.

Müyesser olmak: Kısmet, nasip olmak.

Tağyir: Değiştirmek.

Ubûdiyet: Kulluk.

¹ *أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ* sırrına münâfî olduğu için, merduttur.² Fakat, tarîkatte evrâd ve ezkâr ve meşrebler nev'inden olsa ve asılları Kitap ve Sünnet'ten ahzedilmek şartıyla ayrı ayrı tarzda, ayrı ayrı sûrette olmakla beraber, mukarrer olan usûl ve esasât-ı sünnet-i seniyyeye muhalefet ve tağyir etmemek şartıyla, bid'a değîllerdir. Lâkin bir kısım ehl-i ilim, bunlardan bir kısmını bid'a dâhil edip, fakat "bid'a-yı hasene" nâmını vermiş.³ İmam Rabbânî Müceddid-i Elf-i Sâni (radıyallâhu anı) diyor ki:

"Ben seyr-i sülûk-u ruhânîde görüyordum ki: Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm)dan mervî olan kelimât nurludur, sünnet-i seniyye şuâî ile parlıyor. O'ndan mervî olmayan parlak ve kuvvetli virdleri ve hâlleri gördüğüm vakit, üstünde o nur yoktu. Bu kısmın en parlağı, evvelkinin en azına mukâbil gelmiyordu. Bundan anladım ki; sünnet-i seniyyenin şuâî, bir iksirdir. Hem o sünnet, nur isteyenlere kâfidir, hâricte nur aramaya ihtiyaç yoktur."

İşte böyle hakikat ve şeriatın bir kahramanı olan bir zâtın bu hükmü gösteriyor ki, sünnet-i seniyye, saâdet-i dâreynin temel taşıdır ve kemâlâtın madeni ve menbaıdır.

¹ "İşte bugün sizin dininizi kemâle erdirdim." (Mâide sûresi, 5/3)

² "Kim şu dine uymayan bir şey uyduracak olursa, bu merduttur, kabul edilmez." anlamındaki hadis için bkz.: Buhârî, *i'tisam* 5, *büyü* 60, *sulh* 5; Müslim, *akdiye* 18; Ebû Dâvûd, *sünnet* 6.

³ Bkz.: el-İcî, *Kitâbü'l-Mevâkıf* 1/159; el-Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn* 2/256; İbn Receb, *Câmiu'l-ulûm ve'l-hikem* 1/267; İbn Âbidîn, *Hâşiye* 1/390.

Ahzedilmek: Alınmak, edinilmek.

Bid'a-i hasene: Sonradan ortaya çıkan, fakat yapılmaması dinin aslına aykırı olmayan güzel şey.

Esasât: Esaslar.

Evrâd: Virdler, belli zaman aralıkları ile devamlı oku-

nan dualar veya Kur'an-ı Kerim'den bölümler.

Ezkâr: Zikirler.

İksir: İlâç.

Kemâlât: Güzellikler, erdemler, faziletler.

Merdut: Reddedilmiş.

Mervî: Rivayet edilen.

Mukarrer: Kesinleşmiş.

Münâfî: Aykırı, ters.

Saadet-i dâreyn: Dünya ve âhiret mutluluğu.

Seyr-i sülûk-i ruhânî: Ruhânî seyahat, Tas: Mânevî arınma yoluna ilerleme.

Şuâ: Işın.

اللَّهُمَّ ارْزُقْنَا اتِّبَاعَ السُّنَّةِ السَّيِّئَةِ¹

رَبَّنَا أَمَّا بِمَا أَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ²

Onuncu Nükte

âyetinde i'câzlı bir îcâz vardır. Çünkü çok cümleler, bu üç cümlenin içinde dercedilmiştir. Şöyle ki:

Şu âyet diyor ki: Allah'a (*celle celâlihî*) imanınız varsa, elbette Allah'ı seveceksiniz. Madem Allah'ı seversiniz, Allah'ın sevdiği tarzı yapacaksınız. Ve o sevdiği tarz ise, Allah'ın sevdiği Zât'a benzemelisiniz. O'na benzemek ise, O'na ittibâ etmektir. Ne vakit O'na ittibâ etseniz, Allah da sizi sevecek. Zâten siz Allah'ı seversiniz, tâ ki Allah da sizi sevsin."

İşte bütün bu cümleler, şu âyetin yalnız mücmel ve kısa bir meâlidir. Demek oluyor ki, insan için en mühim âlî maksad, Cenâb-ı Hakk'ın muhabbetine mazhar olmasıdır. Bu âyetin nassıyla gösteriyor ki, o matlab-ı âlânın yolu, Habibullah'a ittibâdır ve sünnet-i seniyyesine iktidâdır. Bu makamda "Üç Nokta" isbât edilse, mezkûr hakikat tamamıyla tezâhür eder.

¹ "Allahım, bizi sünnet-i seniyyeye ittibâ ile rızıklandır."

² "Yâ Rabbenâ! İndirdiğin kitaba iman edip Elçinin yolunu tuttuk. "Sen de bizi, birliğini ve nebilerini tanıyan şahitlerle birlikte yaz." (Âl-i İmran sûresi, 3/53)

³ "De ki; Ey insanlar, eğer Allah'ı seviyorsanız, gelin bana uyun ki Allah da sizi sevsin." (Âl-i İmran sûresi, 3/31)

Âli: Yüce.

Derc: İçine alma, ilâve etme.

İ'câz: Mûcizeli oluş, insanları benzerini yapmaktan aciz bırakan üslup.

İcâz: Oldukça az sözle, çok şeyler ifade etme.

İktidâ: Uyma, tâbi olma.

Matlab-ı âlâ: En yüce istek.

Mezkûr: Geçen, zikredilen.

Mücmel: Kısa ve öz, hulâsa.

Nass: Hükme esas olan âyet veya hadis metni.

Tezahür etmek: Ortaya çıkmak, belirmek.

Birinci Nokta

Beşer, fıtraten şu kâinatın Hâlıkına karşı hadsiz bir muhabbet üzerine yaratılmıştır. Çünkü fıtrat-ı beşeriyede cemâle karşı bir muhabbet ve kemâle karşı perestiş etmek ve ihsana karşı sevmek vardır. Cemâl ve kemâl ve ihsan derecâtına göre, o muhabbet tezâyüd eder. Aşkın en müntehâ derecesine kadar gider.

Hem bu küçük insanın küçücük kalbinde, kâinat kadar bir aşk yerleşir. Evet, kalbin mercimek kadar bir sandukçası olan kuvve-i hâfıza, bir kütüphâne hükmünde binler kitap kadar yazı, içinde yazılması gösteriyor ki, kalb-i insan, kâinata içine alabilir ve o kadar muhabbet taşıyabilir.

Madem fıtrat-ı beşeriyede ihsân ve cemâl ve kemâle karşı böyle hadsiz bir istidâd-ı muhabbet vardır. Ve madem bu kâinatın Hâlıkı, kâinatta tezâhür eden âsâriyle, bilbedâhe tahakkuku sâbit olan hadsiz cemâl-i mukaddesi, bu mevcûdâtta tezâhür eden nukûş-u sanatıyla bizzarûre sübûtu tahakkuk eden hadsiz kemâl-i kudsi ve bütün zîhayatlarda tezâhür eden hadsiz envâ-i ihsan ve in'âmâtıyla bilyakîn ve belki bilmüşâhede vücudu tahakkuk eden hadsiz ihsanâtı vardır.¹ Elbette, zîşuûrların en câmi

¹ Bkz.: “Görmüyor musunuz ki Allah göklerde ve yerde olan şeyleri sizin hizmetinize vermiş. Görünen görünmeyen bunca nimete sizi garketmiş?” (Lokman sûresi, 31/20)

Âsâr: Eserler.

Bilbedâhe: Açıkça.

Bilmüşâhede: Bizzat görenek.

Bilyakîn: İyice, kesin olarak.

Bizzarure: Kesin olarak.

Câmi: Şümulü, kapsamlı.

Cemâl: Güzellik.

Cemâl-i mukaddes: Nezih, tertemiz, dıpduru güzellik.

Envâ-i ihsan: Türlü iyilikler.

Fıtrat-ı beşeriye: İnsan tabiatı.

Hâlık: Hz. Yaradan.

İhsan: İyilik.

İhsânât: Hediyeler, iyilikler.

İn'âmât: Nimetlendirmeler.

İstidâd-ı muhabbet: Sevmek kabiliyeti, yeteneği.

Kemâl: Güzellik, mükemmellik.

Kemâl-i kudsi: Kudsi yücelik, büyüklük.

Kuvve-i hâfıza: Hafıza kuvveti.

Müntehâ: Son, sınır, zirve.

Nukuş-u sanat: Sanat nakışları.

Perestiş etmek: Tapmak, gönülden bağlanmak.

Sübüt: Sabit olma, kesinlik.

Tezâyüd etmek: Artmak.

Zihayat: Canlı.

Zîşuûr: Şuurlu.

ve en muhtacı ve en mütefekkeri ve en müştâkı olan beşerden, hadsiz bir muhabbeti iktizâ ediyor.

Evet, her bir insan, o Hâlık-ı Zülcelâl'e karşı hadsiz bir muhabbete müstaid olduğu gibi, o Hâlık dahi herkesten ziyâde cemâl ve kemâl ve ihsanına karşı hadsiz bir mahbubiyete müstehaktır. Hatta insan-ı müminde, hayatına ve bekâsına ve vücuduna ve dünyasına ve nefesine ve mevcûdâta karşı türlü türlü muhabbetleri ve şedit alâkaları, o istidâd-ı muhabbet-i ilâhiyenin tereşşuhâtıdır. Hatta insanın mütenevvi hissiyât-ı şedidesi, o istidâd-ı muhabbetin istihâleleridir ve başka şekillere girmiş reşhalarıdır.

Mâlûmdur ki, insan kendi saadetiyle mütelezziz olduğu gibi, alâkadar olduğu zâtların saadetleriyle dahi mütelezziz oluyor. Ve kendini belâdan kurtaranı sevdiği gibi, sevdiklerini de kurtaranı öyle sever. İşte bu hâlet-i ruhiyeye binâen, insan, eğer her insana ait envâ-ı ihsanât-ı ilâhiyeden yalnız bunu düşünse ki: "Benim Hâlıkım beni zulûmât-ı ebediye olan ademden kurtarıp bu dünyada bir güzel dünyayı bana verdiği gibi, ecelim geldiği zaman beni idam-ı ebedî olan ademden ve mahvdan yine kurtarıp bakî bir âlemde ebedî ve çok şâşaalı bir âlemi bana ihsan ve o âlemin umum envâ-ı lezâiz ve mehâsininden istifâde edecek ve cevelân edip tenezzüh edecek zâhîrî ve bâtinî hâssaları,

Adem: Yokluk.

Cevelân etmek: Dolaşmak, gezmek

Envâ-ı ihsânât-ı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın türlü türlü iyilikleri.

Envâ-ı lezâiz ve mehâsin: Türlü türlü lezzetler ve iyilikler.

Hâlet-i ruhiye: Psikolojik durum.

Hâlık-ı Zülcelâl: Tek ve yektâ Ulu Yaradan.

Hissiyât-ı şedide: Şiddetli duygular.

İnsan-ı mümin: İnançlı insan.

İstidâd-ı muhabbet-i ilâhiye: İnsanın Cenâb-ı Hakk'ın sevme kabiliyeti, yeteneği.

İstihale: Hâl, durum, şekil değişimi.

Mahv: Ortadan kalkma, yok olma.

Müstaid: İstidatlı, kabiliyetli.

Müştâk: Arzulu, istekli.

Mütefekker: Düşünen, düşünür.

Mütelezziz: Zevk ve lezzet alan.

Mütenevvi: Çeşitli, türlü.

Reşha: Damla, sızıntı.

Şedit: Şiddetli.

Tenezzüh etmek: Gezinmek.

Tereşşuhât: Sızıntılar, süzülüp gelen şeyler.

Zâhîrî ve bâtinî hasseler: İç ve dış duygular.

Zulûmât-ı ebediye: Sonsuz karanlıklar

duyguları bana in'am ettiği gibi, çok sevdiğim ve çok alâkadar olduğum bütün akârip ve ahabap ve ebnâ-yı cinsimi dahi öyle hadsiz ihsanlara mazhar ediyor ve o ihsanlar bir cihette bana âit oluyor. Zira, onların saadetleriyle mesut ve mütelezziz oluyorum. Madem ¹الْإِنْسَانُ عَبِيدُ الْإِحْسَانِ sırrıyla, herkeste ihsana karşı perestiş var. Elbette böyle hadsiz ebedî ihsanâta karşı, kâinat kadar bir kalbim olsa, o ihsana karşı muhabbetle dolmak iktizâ eder ve doldurmak isterim. Ben bilfiil o muhabbeti etmezsem de bilistidâd, biliman, binniyye, bilkabul, bittakdir, biliştıyak, bililtizam, bilirade sûretinde ediyorum, diyecek ve hâkezâ... Cemâl ve kemâle karşı insanın göstereceği muhabbet ise, icmâlen işaret ettiğimiz ihsana karşı muhabbete kıyâs edilsin.

Kâfir ise, küfür cihetiyle hadsiz bir adâvet eder. Hatta kâinata ve mevcûdâta karşı zâlimâne ve tahkirkârâne bir adâvet taşıyor.

İkinci Nokta

Muhabbetullah, ittibâ-ı Sünnet-i Muhammediye (aleyhis-salâtü vesselâm)'ı istilzâm eder. Çünkü Allah'ı sevmek, O'nun marziyâtını yapmaktır. Marziyâtı ise, en mükemmel bir sûrette

¹ “İnsan, iyiliğin kulu kölesidir.” Bu gerçeği ifade eden “İyilik edene muhabbet duy-mak, kötülük edene de buğzetmek, insan fıtratında vardır.” anlamındaki hadis için bkz.: Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 4/121; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 1/381, 6/481.

Adâvet: Düşmanlık.

Akârip: Yakınlar.

Bilfiil: Bizzat, uygulayarak.

Bililtizam: Gerekliğini kabul ederek.

Biliman: İman ile.

Bilirade: İsteyerek.

Bilistidat: Kabiliyet, yetenek ile.

Biliştıyak: İştıyak, arzu ile.

Bilkabul: Kabul ederek.

Binniyet: Niyet ile.

Bittakdir: Takdir ederek.

Ebnâ-yı cins: Hemcinsler, kendi türüne ait olanlar.

İhsanât: Hediyeler, iyilikler.

În'am: Nimet verme.

İttibâ-ı Sünnet-i Muhammediye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) üstün davranış, söz, hâl ve buyruk-

larına uygun bir hayat yaşama.

Marziyât: Cenâb-ı Hakk'ın rızasını kazandıran şeyler.

Muhabbetullah: Allah sevgisi.

Perestiş etmek: Tapmak, gönülden bağlanmak.

Tahkirkârâne: Hakaret eder bir tarzda.

Zât-ı Muhammediye'de (*aleyhissalâtü vesselâm*) tezâhür ediyor. Zât-ı Ahmediye'ye (*aleyhissalâtü vesselâm*) harekât ve ef'âlde benzemek, iki cihetledir:

• **Birisi:** Cenâb-ı Hakk'ı sevmek cihetinde emrine itaat ve marziyâtı dairesinde hareket etmek, o ittibâi iktizâ ediyor. Çünkü bu işte en mükemmel imam, Zât-ı Muhammediye (*aleyhissalâtü vesselâm*)'dır.¹

• **İkincisi:** Madem Zât-ı Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*), insanlara olan hadsiz ihsanât-ı ilâhiyenin en mühim bir vesilesidir;² elbette Cenâb-ı Hak hesabına, hadsiz bir muhabbete lâyıktır. İnsan, sevdiği zâta eğer benzemek kâbilse, fıtraten benzemek ister. İşte Habibullah'ı sevenlerin, sünnet-i seniyyesine ittibâ ile O'na benzemeye çalışmaları katiyen iktizâ eder.³

Üçüncü Nokta

Cenâb-ı Hakk'ın hadsiz merhameti olduğu gibi, hadsiz bir muhabbeti de vardır. Bütün kâinattaki masnûâtın mehâsini ile ve süslendirmesiyle kendini hadsiz bir sûrette sevdirdiği gibi; masnûâtını, hususan sevdirmesine sevmek ile mukâbele eden zîşuûr mahlûkatı sever. Cennetin bütün letâif ve mehâsini ve lezâizi ve niamâtı, bir cilve-i rahmeti olan bir Zât'ın nazar-ı muhabbetini

¹ Bkz.: "Hakikaten, Allah'ın Resûlünde sizler için, Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı bekleyenler ve Allah'ı çok zikredenler için en mükemmel bir numûne vardır." (Ahzâb sûresi, 33/21)

² Bkz.: "Biz seni bütün insanlar için sırf bir rahmet vesilesi olman için gönderdik." (Enbiyâ sûresi, 21/107)

³ Bkz.: "Peygamberin müminler üzerinde haiz olduğu hak, onların bizzat kendileri hakkında haiz oldukları haktan daha fazladır." (Ahzâb sûresi, 33/6)

Ef'âl: Fiiller.

Fıtraten: Yaratılış, tabiat olarak.

İktizâ etmek: Gerektirmek.

Letâif: İncelikler, güzelli-
kler.

Lezâiz: Lezzetler.

Masnûât: Sanat eseri olan varlıklar (Allah'ın yarattığı her şey).

Mehâsin: Güzellikler.

Niamât: Nimetler.

Tezâhür etmek: Ortaya çıkmak, belirtmek.

Zât-ı Muhammediye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) mümtaz kişiliği.

kendine celbe çalışmak, ne kadar mühim ve âlî bir maksat olduğu bilbedâhe anlaşılır. *Madem, nass-ı kelâmıyla; O'nun muhabbetine, yalnız ittibâ-ı Sünnet-i Ahmediye (aleyhissalâtü vesselâm) ile mazhar olunur.*¹ *Elbette ittibâ-ı Sünnet-i Ahmediye (aleyhissalâtü vesselâm), en büyük bir maksad-ı insanî ve en mühim bir vazife-i beşeriye olduğu tahakkuk eder.*

On Birinci Nükte

Üç meseledir.

Birinci Mesele

Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm)'ın sünnet-i seniyyesinin menbai üçtür: *Akvâli, ef'âli, ahvâlidir.*² Bu üç kısım dahi, üç kısımdır: *Ferâiz, nevâfil, âdât-ı hasenesidir.*

Farz ve vâcip kısmında ittibâa mecburiyet var; terkinde, azâp ve ikap vardır. Herkes ona ittibâa mükelleftir.

Nevâfil kısmında, emr-i istihbabî ile yine ehl-i iman mükelleftir. Fakat, terkinde azap ve ikap yoktur. Fiilinde ve ittibâında azîm sevaplar var ve tağyir ve tebdili bid'a ve dalâlettir ve büyük hatadır.

¹ Bkz.: "Ey Resûlüm, de ki: "Ey insanlar, eğer Allah'ı seviyorsanız, gelin bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın." (Âl-i İmran sûresi, 3/31)

² Bkz.: es-Suyûtî, *et-Tedribü'r-râvî* 1/194.

Âdât-ı hasene: Güzel âdetler.

Ahvâl: Hâller, durumlar.

Akvâl: Sözler, ifadeler.

Bid'a: Dinde bir aslı olmayıp sonradan ortaya çıkan şey.

Dalâlet: Sapıklık, İslâm'a uymayan her türlü yanlış düşünce.

Ef'âl: Fiiller, işler.

Emr-i istihbabî: Müstehap (yapılırsa daha güzel) olan tavsiyeler.

Ferâiz: Farzlar.

İkâp: Azap, ceza.

Maksad-ı insanî: İnsan olmanın maksadı, gayesi.

Nass-ı kelâm: İfadenin net ve kesin anlamı.

Nevâfil: Nafileler, farz, vâcip gibi mecburî olmayan fakat yapılması güzel ve sevap olan şeyler.

Tağyir: Özelliklerini bozarak değiştirme.

Tebdil: Yerine başkasını koyarak değiştirme.

Vazife-i beşeriye: İnsanî görev.

Âdât-ı seniyyesi ve harekât-ı müstahsenesi ise hikmeten, maslahaten, hayat-ı şahsiye ve nev'îye ve içtimâîye itibâıyla O'nu taklit ve ittibâ etmek, gayet müstahsendir. Çünkü her bir hareket-i âdiyesinde, çok menfaat-i hayatiye bulunduğu gibi, mütâbaat etmekle o âdâb ve âdetler, ibadet hükmüne geçer.

Evet, madem dost ve düşmanın ittifâkıyla, Zât-ı Ahmediye (aleyhissalâtu vesselâm) mehâsin-i ahlâkın en yüksek mertebelerine mazhardır. Ve madem bilittifak nev-i beşer içinde en meşhur ve mümtaz bir şahsiyettir. Ve madem binler mucizâtın delâletiyle ve teşkil ettiği âlem-i İslâmiyet'in ve kemâlâtının şehâdetiyle ve mübellîğ ve tercüman olduğu Kur'ân-ı Hakîm'in hakâikinin tasdiğiyle, en mükemmel bir insan-ı kâmil ve bir mürşid-i ekmeldir. Ve madem semere-i ittibâıyla milyonlar ehl-i kemâl, merâtib-i kemâlâtta terakki edip saadet-i dâreyne vâsıl olmuşlardır. Elbette o Zât'ın sünneti, harekâtı, iktidâ edilecek en güzel numûnelerdir ve takip edilecek en sağlam rehberlerdir ve düstur ittihâz edilecek en muhkem kanunlardır. Bahtiyar odur ki, bu ittibâ-ı sünnette hissesi ziyâde ola. Sünnete ittibâ etmeyen, tembellik eder ise, hasâret-i azîme; ehemmiyetsiz görür ise,

Bilittifak: İttifakla.

Düstur: Prensip.

Ehl-i kemâl: Mükemmel insanlar.

Hakâik: Hakikatlar.

Hareket-i âdiye: Basit, sıradan gündelik hareketler.

Hasâret-i azîme: Çok büyük kayıp

Hayat-ı şahsiye ve nev'îye ve içtimâîye: İnsanoğlunun şahsî ve sosyal hayatı.

İktidâ: Uyma, tâbî olma.

İnsan-ı kâmil: Mükemmel

insan.

İttihâz etmek: Edinmek.

Maslahaten: Fayda açısından.

Mazhar: Erişen, nâil olan.

Mehâsin-i ahlâk: Ahlâkî güzellikler.

Menfaat-i hayatiye: Hayatî faydalar.

Merâtib-i kemâlât: Mükemmelleşme, olgunlaşma basamakları.

Mübellîğ: Haber veren, bildiren.

Mürşid-i ekmel: En mükemmel rehber, her yönüyle insanları doğruya ulaştırın.

Mütâbaat: Uyma, tâbî olma.

Saadet-i dâreyn: Dünya ve âhiret mutluluğu.

Semere-i ittibâ: Tâbî olmanın faydası, neticesi.

Terakki etmek: İlerlemek, yükselmek.

Vâsıl olmak: Ulaşmak.

cinâyet-i azîme; tekzîbini işmâm eden tenkit ise, dalâlet-i azîmedir.¹

İkinci Mesele

Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Hakîm'de: ²وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ fer-man eder. Rivâyât-ı sahiha ile Hazreti Âişe-i Sıddîka (radıyallâhu anhá) gibi sahâbe-i güzîn, Hazreti Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)³ı tarif ettikleri zaman ³خُلُقُهُ الْقُرْآنُ diye tarif ediyorlardı. Yani, “Kur'ân'ın beyân ettiği mehâsin-i ahlâkın misali, Muham-med (aleyhissalâtü vesselâm)dır. Ve o mehâsini en ziyâde imtisâl eden ve fıtraten o mehâsin üstünde yaratılan O'dur.”

İşte böyle bir Zât'ın ef'âl, ahvâl, akvâl ve harekâtının her biri-si, nev-i beşere birer model hükmüne geçmeye lâyık iken, O'na iman eden ve ümmetinden olan gafillerin, (sünnetine ehemmi-yet vermeyen veyahut tağyir etmek isteyen) ne kadar bedbaht olduğunu divâneler de anlar.

Üçüncü Mesele

Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm), hilkaten en mûtedil bir

¹ Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), kendisine itaat edenin Allah'a itaat etmiş olacağını beyan buyurmuş, itaat etmeyen hariç bütün ümmetinin cennete gireceğini müjdelemiştir: Buhârî, i'tisam 2, ahkâm 1, cihâd 109; Müslim, imâre 33; Nesâî, bey'at 27.

² “Şüphesiz Sen, ahlâkın –Kur'ân buudlu, ulûhiyet eksenli olması itibarıyla– ihâtası imkânsız, idrâki nâkâbil en yücesi üzerinesin!” (Kalem sûresi, 68/4)

³ Müslim, müsâfirîn 139; İbn Mâce, ahkâm 14; Ahmed İbn Hanbel, el-Müsne'd 6/91, 163, 216.

Cinayet-i azîme: Çok bü-yük suç, canilik.

Dalâlet-i azîme: Çok bü-yük sapıklık, yanlışlık.

Hilkaten: Yaratılış olarak.

İmtisâl etmek: Örnek al-mak, uymak.

İshmâm: Hissettirme, koklat-ma.

Mehâsin-i ahlâk: Ahlâkî güzelliikler.

Mûtedil: Orta halli, itidalli.

Rivâyât-ı sahiha: Sahih, doğru rivâyetler.

Sahabe-i güzîn: Peygam-ber Efendimiz (s.a.s.) ile aynı zaman ve zeminde beraber olup O'na iman etme bahtıyarlığına ermiş, seçkin kimseler.

Tekzip: Yalanlama.

vaziyette ve en mükemmel bir sûrette halkedildiğinden, harekât ve sekenâtı, itidâl ve istikâmet üzerine gitmiştir.¹ Siyer-i seniyyesi, kat'î bir sûrette gösterir ki, her hareketinde istikâmet ve itidâl üzere gitmiş, ifrât ve tefritten içtinâp etmiştir.

Evet, Resûl-i Ekrem (*aleyhiissalâtü vesselâm*),² فَاسْتَقَمَ كَمَا أُمِرَتْ em-rini tamamıyla imtisâl ettiği için, bütün ef'âl ve akvâl ve ahvâlinde istikâmet, kat'î bir sûrette görünüyor. Meselâ, kuvve-i akliyenin fesât ve zulmeti hükmündeki ifrât ve tefriti olan gabâvet ve cerbezeden müberrâ olarak, hadd-i vasat ve medâr-ı istikâmet olan hikmet noktasında kuvve-i akliyesi daima hareket ettiği gibi; kuvve-i gadabiyenin fesadı ve ifrât ve tefriti olan korkaklık ve tehevvrden münezzeh olarak, kuvve-i gadabiyenin medâr-ı istikâmeti ve hadd-i vasatı olan şecâat-ı kudsiye ile kuvve-i gadabiyesi hareket etmekle beraber; kuvve-i şehviyenin fesadı ve ifrât ve tefriti olan humud ve fücürdan musaffâ olarak, o kuvvenin medâr-ı istikâmeti olan iffette, kuvve-i şehviyesi daima iffeti, âzamî masûmiyet derecesinde rehber ittihâz etmiştir. Ve hâkezâ... Bütün sünen-i seniyyesinde, ahvâl-i fitriyesinde ve

¹ Bkz.: Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsne'd* 6/68, 155; et-Tayâlisî, *el-Müsne'd* s.49; Ebû Ya'lâ, *el-Müsne'd* 4/478.

² "Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!" (Hûd sûresi, 11/112)

Ahvâl-i fitriye: Tabîî halleri.

Âzamî mâsumiyet: Pek büyük masumiyet.

Cerbeze: Sözü iyi kullanıp gerçekleri çarpıtma gücü.

Fücür: Günahlarda, kötülüklerde aşırılık.

Gabâvet: Anlayış kıtlığı.

Hadd-i vasat: Tam karar, fazlası ve eksikliği olmayan.

Halk edilmek: Yaratılmak.

Harekât ve sekenât: Hareketler ve duruşlar.

Hikmet: Her şeyi yerli yerince yapma.

Humud: Karşı cinse arzu duymama.

İctinab etmek: Sakınmak.

İfrat: Fazlalık sebebiyle aşırılık.

Kuvve-i akliye: Akıl kuvveti.

Kuvve-i gadabiye: Öfke, sinirlenme duygusu.

Kuvve-i şehviye: Şehvet duygusu.

Medar-ı istikamet: İstikamet, dosdoğru olma sebebi.

Musaffâ: Sâfi, halis, arınmış.

Müberrâ: Uzak, beri.

Siyer-i Seniyye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) yüce hayatını ve özelliklerini konu edinen ilim dalı.

Sünen-i seniyye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) üstün davranış, söz, hâl ve buyrukları.

Şecâat-ı kudsiye: Kudsî cesaret (Dinin izzetini muhafaza hususunda gösterilen kahramanlık).

Tefrit: Eksiklik sebebiyle aşırılık.

Tehevvr: Hiçbir şeyden çekinmeyip, korkusuz hareket etme.

ahkâm-ı şer'iyyesinde, hadd-i istikâmeti ihtiyâr edip zulüm ve zulümât olan ifrât ve tefritten, israf ve tebzirden içtinâp etmiştir. Hatta tekellümünde ve ekl ve şürbünde, iktisâdı rehber ve israftan katiyen içtinâp etmiştir. Bu hakikatin tafsîlâtına dair binler cild kitap telif edilmiştir. ¹الْعَارِفُ تَكْفِيهِ الْإِشَارَةُ², bu denizden bu katre ile iktifâ edip, kıssayı kısa keseriz.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى جَامِعِ مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ وَمَظْهَرِ سِرِّ ﴿وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقِي عَظِيمٌ﴾ الَّذِي قَالَ مَنْ تَمَسَّكَ بِشَيْئِي عِنْدَ فَسَادِ أُمَّتِي فَلَهُ أَجْرُ مِائَةِ شَهِيدٍ²
وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَيْنَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا
أَنْ هَدَيْنَا اللَّهُ لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلٌ رَبَّنَا بِالْحَقِّ³
سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ⁴

¹ Ârif olana bir işaret yeter.

² Allahım! “Şüphesiz sen pek büyük bir ahlâk üzeresin.”^{*1} sırrına mazhar olarak en üstün meziyetleri kendisinde toplayan^{*2} ve “Ümmetimin fesadı zamanında benim sünnetime yapışana yüz şehid ecri vardır.”^{*3} buyuran Zât’a rahmet et.

^{*1} Kalem sûresi, 68/4.

^{*2} Bkz.: Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsne'd* 2/381; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* 6/324.

^{*3} et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsât* 5/315; İbn Adiyy, *el-Kâmil* 2/327; el-Beyhakî, *ez-Züh'd* s.118.

³ “Hamdolsun bizi bu cennete erıştiren Allah’a! Eğer Allah bizi muvaffak kılmasaydı, biz kendiliğimizden yol bulamazdık. Rabbimizin elçilerinin gerçeği bildirdikleri bir kere daha kesinlikle anlaşılmıştır.” derler.” (A’râf sûresi, 7/43)

⁴ “Sübhansın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

Ahkâm-ı şer'iyye: Dinî hükümler.

Ekl ve şürb: Yeme ve içme.

Tebzir: Gayesiz bir şekilde dağıtma, saçma, israf etme.

Tekellüm: Konuşma.

Zeyl

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(Bu küçücük zeylin büyük bir ehemmiyeti var. Herkese menfaatlidir.)

Cenâb-ı Hakk'a vâsıl olacak tarîkler pek çoktur. Bütün hak tarîkler Kur'ân'dan alınmıştır. Fakat tarîkatların bazısı; bazısından daha kısa, daha selâmetli, daha umumiyetli oluyor. O tarîkler içinde, kâsır fehmimle Kur'ân'dan istifade ettiğim “**acz** ve **fakr** ve **şefkat** ve **tefekkür**” tarîkidir.

Evet **acz** dahi, aşk gibi belki daha eslem bir tarîktir ki; ubûdiyet tarîkiyle mahbubiyete kadar gider.

Fakr dahi, *Rahmân* ismine îsal eder.

Hem **şefkat** dahi, aşk gibi belki daha keskin ve daha geniş bir tarîktir ki *Rahîm* ismine îsal eder.

Hem **tefekkür** dahi, aşk gibi belki daha zengin, daha parlak, daha geniş bir tarîktir ki, *Hakîm* ismine îsal eder.

Şu tarîk, hafî tarîkler misillü “letâif-i aşere” gibi on hatve

Acz: Âcizlik.. Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz kudreti karşısında âcizliğini anlama.

Eslem: Daha güvenli, daha emin.

Fakr: Fakirlik.. Cenâb-ı Hakk'ın engin ve sonsuz zenginliği karşısında kendi fakirliğini bilme.

Fehim: Anlama, anlayış.

Hafî tarîk: Mânevî yolculuğun “letâif-i aşere” sistemiyeli sürdürüldüğü, zikirlerin de sessizce, içten içe

yapıldığı tarikat.

Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan, Hz. Allah.

Hatve: Adım.

İsal etmek: Ulaştırmak.

Kâsır: Kısa, yetersiz.

Letâif-i aşere: On latife, on mânevî duyu.

Mahbubiyet: Allah tarafından sevilme.

Misillü: Gibi.

Rahîm: Sonsuz şefkat ve merhamet sahibi, Hz. Allah.

Rahmân: Merhamet ve ih-sanı engin, Hz. Allah.

Şefkat: Karşılıksız sevgi besleme, acıyarak sevmek.

Tarîk: Yol.

Tefekkür: Varlık ve hadi-seleri iyice okuma, derinle-mesine düşünme.

Übûdiyet: Kulluk.

Vâsıl olmak: Ulaşmak, erişmek.

Zeyl: Ek, ilave.

değil ve tarîk-i cehriye gibi “nüfûs-u seb’a” yedi mertebeye atılan adımlar değil, belki “dört hatve”den ibarettir. *Tarîkattan ziyade hakikattir, şeriattır. Yanlış anlaşılmasın; acz ve fakr ve kusurunu, Cenâb-ı Hakk’a karşı görmek demektir. Yoksa onları yapmak veya halka göstermek demek değildir.*

Şu kısa tarîkin evrâdı: **İttibâ-ı sünnettir, ferâizi işlemek, kebâiri terk etmektir. Ve bilhassa namazı tâdil-i erkân ile kılmak, namazın arkasındaki tesbihatı yapmaktır.**

Birinci Hatve’ye: ¹ فَلَا تُزَكُّوْا اَنْفُسَكُمْ âyeti işaret ediyor.

İkinci Hatve’ye: ² وَلَا تَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ نَسُوا اللّٰهَ فَاَنْسٰهُمْ اَنْفُسُهُمْ âyeti işaret ediyor.

Üçüncü Hatve’ye:

³ مَا اَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنْ اللّٰهِ وَمَا اَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ âyeti işaret ediyor.

Dördüncü Hatve’ye: ⁴ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهُ âyeti işaret ediyor. Şu dört hatvenin kısa bir izahı şudur ki:

¹ “Öyleyse, nefislerinizi temize çıkarmayın, kendinizi hatasız görmeyin.” (Necm sûresi, 53/32)

² “Allah’ı unutup da, Allah’ın da kendilerine kendilerini unutturduğu kimseler gibi olmayın!” (Haşır sûresi, 59/19)

³ “Sana gelen her iyilik Allah’tandır. Başına gelen her fenalık ise nefisindendir.” (Nisâ sûresi, 4/79)

⁴ “O’nun Vechi (Zâtı ve rızası) dışında her şey yok olup gitmeye mahkûmdur.” (Kasas sûresi, 28/88)

Evrâd: Virdler, belirli zamanlarda devamlı yapılan ibadetler.. okunan dua ve zikirler.

Ferâiz: Farzlar.

İttibâ-ı sünnet: Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) üstün söz, hâl, davranış ve buyruklarına uygun bir hayat

yaşama.

Kebâir: Büyük günahlar.

Nüfûs-u seb’a: Yedi nefis mertebesi: emmâre, levvâme, mülheme, mutmainne, râdiye, mardiyeye, kâmile/sâfiye.

Şeriat: Dinî hüküm ve kurallar.. İslâmiyet.

Tâdil-i erkân: Namazı; rükünlerini, şartlarını yerine getirerek edâ etme, gerektiği gibi kılma.

Tarîk-i cehriye: Mânevî yolculuğun “nüfûs-u seb’a” sistemiyle sürdürüldüğü, zikirlerin de sesli, açıktan yapıldığı tarikat

Birinci Hatve'de: فَلَا تُزَكُّوْا أَنْفُسَكُمْ âyeti işaret ettiği gibi *tezkiye-i nefis etmemek*. Zira insan, cibilliyeti ve fıtratı hasebiyle nefisini sever. Belki evvelâ ve bizzât yalnız zâtını sever, başka her şeyi nefisine feda eder. Mâbud'a lâıyk bir tarzda nefisini met-heder. Mâbud'a lâıyk bir tenzih ile nefisini meâyıpten tenzih ve tebrie eder. Elden geldiği kadar kusurları kendine lâıyk görmez ve kabul etmez. Nefsine perestiş eder tarzında şiddetle müdafaa eder. Hatta fıtratında tevdi edilen ve Mâbud-u Hakiki'nin hamd ve tesbihi için ona verilen cihâzât ve istidadı, kendi nefisine sarf ederek مَنْ اتَّخَذَ إِلَٰهَهُ هَوٰیهِ¹ sırrına mazhar olur. Kendini görür, kendine güvenir, kendini beğenir.

İşte şu mertebede, şu hatvede tezkiyesi, tathiri: *Onu tezkiye etmemek, tebrie etmemektir*.

İkinci Hatve'de: وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ der-sini verdiği gibi; kendini unutmuş, kendinden haberi yok. Mevti düşünse, başkasına verir. Fenâ ve zevâli görse, kendine almaz. Ve külfet ve hizmet makamında nefisini unutmak, fakat ahz-ı ücret ve istifade-i huzûzât makamında nefisini düşünmek, şiddetle iltizam etmek, nefis-i emmârenin muktezasıdır.

¹ “(Baksana) şu kendi heva ve heveslerini tanı edinen kimseye!” (Furkan sûresi, 25/43; Câsiye sûresi, 45/23)

Ahz-ı ücret: Ücret alma.
Cibilliyet: Karakter, huy.
Cihâzât: Cihazlar, donanımlar.
Fenâ: Bitme, tükenme.
Fıtrat: Tabiat, yaratılış.
Haseb: Dolay, dolayısı.
İltizam etmek: Sımsıkı sarılmak.
İstidat: Kabiliyet, yetenek.
İstifade-i huzûzât: Hazlardan, zevklerden istifade etme.
Mâbud: Kendisine ibadet

edilen Zât, ilâh.
Mâbud-u hakiki: Gerçek Mâbud.
Mazhar olmak: Söz konusu duruma düşmek, maruz kalmak.
Meâyib: Ayıplar, kusurlar.
Mevt: Ölüm.
Mukteza: Gerek.
Nefs-i emmâre: Sürekli günah arzusunda olan nefis.
Perestiş etmek: Aşırı derecede sevmek, düşkünlük.

Tathir: Temizleme.
Tebrie etmek: Temize çıkarmak.
Tenzih: Kusurlardan uzak tutma.. toz kondurmama.
Tevdi etmek: Emanet olarak vermek, koymak.
Tezkiye: Arındırma.
Tezkiye-i nefis: Nefsi, her türlü yanlış, kötü duygulardan, arzulardan arındırma, temiz tutma.
Zevâl: Yok olma, ölme.

Şu makamda tezkiyesi, tathiri, terbiyesi, şu hâlin aksidir. Yani, *nisyan-ı nefis içinde nisyan etmemek. Yani, huzûzât ve ihtirasâtta unutmak ve mevte ve hizmette düşünmek.*

Üçüncü Hatve'de: مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ نَفْسِكَ dersini verdiği gibi; nefsin muktezası, daima iyiliği kendinden bilip fahr ve ucbe girer. Bu hatvede, *nefsinde yalnız kusuru ve nakısı ve aczi ve fakrı görüp; bütün mehâsin ve kemâlâtını, Fâtır-ı Zülcelâl tarafından ona ihsan edilmiş nimetler olduğunu anlayıp, fahr yerinde şükür ve temeddüh yerinde hamdetmektir.*

Şu mertebede tezkiyesi, ¹زَكَّيْهَا قَدْ أَفْلَحَ مَنْ رَزَقَهَا sırrıyla şudur ki; kemâlini kemâlsizlikte, kudretini aczde, gınâsını fakrda bilmektir.

Dördüncü Hatve'de: كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ² dersini verdiği gibi; nefis, kendini serbest ve müstakil ve bizzât mevcut bilir. Ondán bir nevi rubûbiyet dâvâ eder. Mâbud'una karşı adâvet-kârâne bir isyanı taşır.

İşte gelecek şu hakikati derk etmekle ondan kurtulur. Hakikat şudur ki; *her şey nefsinde mânâ-yı ismiyle fânîdir, mefkuddur,*

¹ "Nefsini maddî ve manevî kirlerden arındıran, felâha erer." (Şems sûresi, 91/9)

² "O'nun Vechi (Zâtı ve rızası) dışında her şey yok olup gitmeye mahkûmdur." (Kasas sûresi, 28/88)

Adâvetkârâne: Düşman-casına.

Derk etmek: Anlamak, idrak etmek.

Fahr: Övünme, böbürlenme.

Fâtır-ı Zülcelâl: Ulu, Yüce Yaratıcı.

Gınâ: Kendine yetme, başkasına ihtiyaç duymama.

İhtirasât: Şiddetli hırslar,

ihhtiraslar.

Kemâl: Olgunluk, fazilet, mükemmellik.

Kemâlât: Güzellikler, faziletler, erdemler.

Mânâ-yı ismî: Her varlığın kendine bakan ve kendisini ifade eden yönü, anlamı.

Mefkud: Yok, olmayan.

Mehâsin: Güzellikler.

Naks: Eksiklik, kusur.

Nisyan-ı nefis: Kendini unutmama.. nefsin hoşuna giden şeyleri görmezden gelme, aldınış etmeme.

Rubûbiyet: Rab, ilâh olma.

Temeddüh: Kendi kendini övme, beğendirmeye çalışma.

Ucub: Kendini beğenme.

hâdistir, mâdumdur. Fakat mânâ-yı harfiyle ve Sâni-i Zülcelâl'in esmâsına âyinedarlık cihetiyle ve vazifedarlık itibarıyla şâhiddir, meşhuddur, vâciddir, mevcuttur.

Şu makamda tezkiyesi ve tathiri şudur ki: Vücûdunda adem, ademinde vücûdu vardır. Yani kendini bilse, vücûd verse; kâinat kadar bir zulümât-ı adem içindedir. Yani vücûd-u şahsîsine güvenip Mûcid-i Hakikî'den gaflet etse; yıldız böceği gibi bir şahsî ziya-yı vücûdu, nihayetsiz zulümât-ı adem ve firâklar içinde bulunur, boğulur. Fakat enâniyeti bırakıp, bizzât nefsi hiç olduğunu ve Mûcid-i Hakikî'nin bir âyine-i tecellisi bulunduğunu gördüğü vakit, bütün mevcudâtı ve nihayetsiz bir vücûdu kazanır. Zira bütün mevcudât, esmâsının cilvelerine mazhar olan Zât-ı Vâcibü'l-vücûd'u bulan, her şeyi bulur.

Hâtime

Şu acz, fakr, şefkat, tefekkür tarîkindeki dört hatvenin izahatı; hakikatin ilmine, şeriatın hakikatine, Kur'ân'ın hikmetine dair olan yirmi altı adet Sözler'de geçmiştir. Yalnız şurada bir-iki noktaya kısa bir işaret edeceğiz. Şöyle ki:

Evet şu tarîk, daha kısadır. Çünkü dört hatvedir. Acz, eli-ni nefisten çekse, doğrudan doğruya Kadîr-i Zülcelâl'e verir.

Adem: Yok, yokluk.

Aynadarlık: Aynalık, ayna tutma, yansıtma.

Ayna-yı tecellî: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimlerini, icraatlarını yansıtan, gösteren ayna.

Cilve: Tecelli, belirti, görüntü.

Enâniyet: Benlik, gurur.

Esmâ: İsimler.

Firâk: Aynlık.

Hâdis: Sonradan olan.

Kadîr-i Zülcelâl: Her şeyi gücü yeten Ulu Allah.

Mâdum: Varlığı olmayan, yok.

Mâna-yı harfî: Her varlığın Yaratıcısına bakan ve O'nu gösteren yönleri, anlamları.

Meşhud: Allah'a olan şehâdeti başkaları tarafından görülen.

Mevcud: Var edilmiş, varlığa erdirilmiş.

Mûcid-i Hakikî: Asıl var eden, gerçek yaratıcı.

Sâni-i Zülcelâl: Her şeyi sanatlı olarak yaradan Ulu Allah.

Şâhid: Allah'a şehâdet

eden, O'nu gösteren.

Tathir: Temizleme.

Tezkiye: Temize çıkarma veya arındırma.

Vâcid: Vücut sahibi.

Vazifedarlık: Vazifeli olma, görevlilik.

Vücûd: Varlık, var olma.

Zât-ı Vâcibü'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin tek varlık olan Allah.

Ziya-yı vücûd: Varlığın zıya-yı, ışığı.

Zulümât-ı adem: Yokluk, hiçlik karanlıkları.

Hâlbulki en keskin tarîk olan aşk, nefisten elini çeker, fakat mâşuk-u mecâziye yapışır. Onun zevâlini bulduktan sonra Mahbub-u Hakikî'ye gider.

Hem şu tarîk, daha eslemdir. Çünkü nefsin şatahat ve bâlâ-pervazâne dâvâları bulunmaz. Çünkü acz ve fakr ve kusurdan başka nefsinde bulmuyor ki, haddinden fazla geçsin.

Hem, bu tarîk daha umumî ve cadde-i kübrâdır. Çünkü kâinatı ehl-i vahdeti'l-vücûd gibi, huzur-u daimî kazanmak için *idama mahkum* zannedip, ¹ لَا مَوْجُودَ إِلَّا هُوَ hükmetmeye.. veyahut ehl-i vahdeti's-şuhûd gibi, huzur-u daimî için kâinatı *nisyan-ı mutlak hapsinde hapse mahkum* tahayyül edip, ² لَا مَشْهُودَ إِلَّا هُوَ demeye mecbur olmuyor. Belki *idamdan ve hapisten gayet zâhir olarak Kur'ân affettiğinden, o da sarf-ı nazar edip ve mevcudâtı kendileri hesabına hizmetten azlederek Fâtır-ı Zülcelâl hesabına istihdam edip, esmâ-yı hüsnâsının*

¹ Vücûd-u Vâcib'e nisbeten başka şeylere vücûd denilmemeli.. onlar vücûd unvanına lâyık değildir..

² Meşhûd olan sadece O'dur.

Bâlâ-pervazâne: Yüksekten uçarcasına, haddini aşarcasına.

Cadde-i kübrâ: Büyük, geniş yol, anayol.

Ehl-i vahdeti'l-vücûd: Allah'tan başka varlıkların da kendilerince sabit bir hakikati olduğu gerçeğini kabul etmeyen kimseler.

Ehl-i vahdeti's-şuhûd: Her şeyi Allah'ın tecellisi olarak gören, yani gözünde mâsiva yok olan, her şeyde sadece Bir'i gören, gördüğü her şeyi muhtelif mertebelerde O'nun zuhur ve

tecellisinden ibaret sayan kimseler.

Eslem: Daha güvenli, daha emin.

Esmâ-yı hüsnâ: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimleri.

Fâtır-ı Zülcelâl: Yüce, ulu Yaratıcı.

Huzur-u daimî: Daimî huzur.. Cenâb-ı Hakk'ın her yerde hazır ve nâzır olduğunu sürekli hissedebilme.

İstihdam etmek: Çalıştırmak, hizmet ettirmek.

İstimâl etmek: Kullanmak.

Mahbub-u Hakikî: Gerçek, asıl sevgili.

Mâşuk-u mecâzi: Mecâzî sevgili.

Nisyan-ı mutlak: Tamamen unutmama, görmeme.

Sarf-ı nazar: Bakmama, görmezlikten gelme.

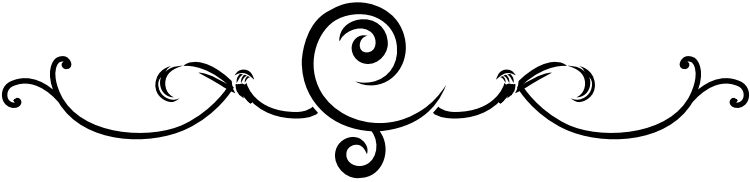
Şatahat: Bir takım hislerin coşkusu altında söylenen, dengesiz, maksadı aşan, dinin temel prensiplerine ters düşen sözler.

Tahayyül etmek: Hayal etmek, hayalde canlandırmak.

Zevâl: Sona erme, son bulma.

mazhariyet ve âyinedarlık vazifesinde istimâl ederek mânâ-yı harfî nazarıyla onlara bakıp, mutlak gafletten kurtulup, huzur-u daimîye girmektir. Her şeyde Cenâb-ı Hakk'a bir yol bulmaktır.

Elhâsıl: *Mevcudâtı; mevcudât hesabına hizmetten azlederek, mânâ-yı ismiyle bakmamaktır.*

Azletmek: Çıkarmak, ayırmak.

Elhasıl: Hasılı.. netice olarak.

İstimâl etmek: Kullanmak. ayna olma, nâil olma.

Mazhariyet: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin kendi varlığı üzerinde işleyişine

Üçüncü Mevkıf

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Şu Üçüncü Mevkıf “İkinci Nokta”dır. O da İki Mebhas’tır.

Birinci Mebhas

¹ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ¹ sırrınca: Herşeyden Cenâb-ı Hakk’a karşı pencereler hükmünde çok vecihler var. Bütün mevcudatın hakâiki, bütün kâinatın hakikati; esmâ-yı ilâhiyeye istinad eder. Her bir şeyin hakikati, bir isme veyahut çok esmâ-yı istinad eder. Eşyadaki sıfatlar, sanatlar dahi, her biri birer isme dayanıyor. Hatta hakikî fenn-i hikmet, “Hakîm” ismine ve hakikatlı fenn-i tıp “Şâfi” ismine ve fenn-i hendese “Mukaddir” ismine ve hâkezâ her bir fen, bir isme dayandığı ve onda niha-yet bulduğu gibi, bütün fûnûn ve kemâlât-ı beşeriye ve tabakat-ı kümmelîn-i insaniyenin hakikatleri, esmâ-yı ilâhiyeye istinad eder. Hatta muhakkikîn-i evliyanın bir kısmı demişler: “*Hakikî*

¹ “Hiç bir şey yoktur ki, O’nu hamd ile beraber tesbih (tenzih) ediyor bulunmasın.” (İsrâ sûresi, 17/44)

Esmâ: Cenâb-ı Hakk’ın isimleri.

Esmâ-yı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk’ın güzel isimleri.

Fenn-i hendese: Geometri, Mühendislik bilimi.

Fenn-i hikmet: Felsefe bilgisi.

Fenn-i tıp: Tıp ilmi.

Fûnûn: Bilimler, sanatlar.

Hakâik: Hakikatler, gerçekler.

Hakîm: Her şeyi tam yerli yerinde yapan Allah (c.c.).

İstinad: Dayanmak.

Kemâlât-ı beşeriye: İnsana ait mükemmellikler, erdemler.

Mebhas: Küçük bölüm.

Mevcûdat: Varlıklar, yaratılmışlar.

Mevkıf: Durma yeri, durak.

Muhakkikîn-i evliya: Hakikatleri delilleriyle bilen tah-

kik ehli Allah dostları.

Mukaddir: Her şeyi tam bir ölçü ile yaratan Allah (c.c.).

Şâfi: Maddî-mânevi bütün dertlere şifâ veren Allah (c.c.).

Tabakat-ı kümmelîn-i insaniye: İnsanların en mükemmellerinin (Peygamberler vs.) tabakaları.

Vecih: Yön, şekil.

hakâik-i eşya, esmâ-yı ilâhiyedir. Mahiyet-i eşya ise, o hakâikin gölgeleridir. Hatta bir tek zîhayat şeyde, yalnız zâhir olarak yirmi kadar esmâ-yı ilâhiyenin cilve-i nakşı görünebilir.” Şu ince ve dakik ve pek büyük ve geniş hakikati, bir temsil ile fehme takribe çalışacağız. İki üç ayrı ayrı elek ile elemek sûretinde tahlil edeceğiz. Ne kadar uzun beyân etsek yine kısadır. Usanmamak gerek. Şöyle:

Nasıl ki gayet mahir bir tasvirici ve heykeltraş bir zât, gayet güzel bir çiçekle ve insan cins-i latifinden gayet güzel bir hasnâ'nın sûret ve heykelini yapmak istese; evvelâ, o iki şeyin umumî şekillerini bazı hatlarla tayin eder. Şu tayini, bir tanzim iledir, bir takdir ile yapıyor. Hendeseye istinaden hudût tayin ediyor. Şu tanzim ve takdir, bir hikmet ve ilim ile yapıldığını gösteriyor ki, tanzim ve tahdit fiilleri, ilim ve hikmet pergelile dönüyor. Öyle ise, tanzim ve tahdit arkasında, ilim ve hikmet mânâları hükmediyor. Öyle ise, ilim ve hikmet pergeli, kendini gösterecek. İşte kendini gösterdi ki, o hudûtlar içinde, göz, kulak, burun, yaprak ve incecik püskülcükler gibi şeylerin tasvirine başladı. Şimdi görüyoruz ki: İçindeki pergelin harekâtıyla tayin edilen âzâlar, sanatkârâne ve inâyetkârâne düşüyor. Öyle ise o ilim ve hikmet pergelini çeviren, arkada sun' ve inâyet mânâları var, hükmediyorlar ve kendilerini gösterecekler. İşte ondandır ki; bir hüsün ve zînete kabiliyet gösteriyor. Öyle ise; sun' ve inâyeti çalıştıran,

Âzâ: Uzuvarlar, organlar.

Cilve-i nakş: Nakıştaki inceliğin görüntüsü, yansıması.

Cins-i latif: Güzel cins, kadınlık.

Dakik: İnce, hassas.

Fehme takrip: Anlamaya yakın hâle getirmek, aklın alacağı tarzda anlatmak.

Hakâik-i eşya: Varlığın hakikatleri.

Harekât: Hareketler.

Hasnâ: Güzel kadın.

Hat: Yazı, çizgi.

Hudût: Sınır.

Hüsün: Güzellik.

İnâyet: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi en mükemmel bir sistem, intizam ve denge içerisinde yaratması.

İnâyetkârâne: İtinâlı bir şekilde.

Mahir: Maharetli, hünerli.

Mahiyet-i eşya: Varlıkların asıl özelliği.

Sanatkârâne: Sanatkâra yakışır şekilde.

Sun': Sanat, sanatlı yapma.

Tahdit: Sınırlama, sınır çizme.

Takdir: Değerini, lüzumunu anlama, ilm-i ilâhî ile bir nizam verilmesi.

Tanzim: Düzenleme.

Tayin etmek: Yerini belli etmek, belirlemek.

Temsil: Benzetme, örnek.

Zâhir: Görünen, âşikâr olan.

Zihayat: Canlı, hayat sahibi.

irade-i tahsin ve kasd-ı tezyindir. Öyle ise onlar hükmediyorlar ki; tezyine, tenvire başladı. Bir tebessüm vaziyetini gösterdi ve hayattarlık heyetini verdi. Elbette şu tahsin ve tenvir mânâsını çalıştıran, lütuf ve kerem mânâsıdır. Evet o iki mânâ, onda o derece hükmeder ki; âdeta o çiçek bir lütf-u mücessem, o heykel bir kerem-i mütecessiddir. Şimdi bu mânâ-yı kerem ve lutfu çalıştıran ve tahrik eden, “teveddüd ve taarrüf” mânâlarıdır. Yani: Kendini, hüneri ile tanıttırmak ve halka kendini sevdirmek mânâları arkada hükmediyor. Bu tanıttırmak ve sevdirmek, elbette meyl-i merhamet ve irade-i nimetten geliyor. Madem rahmet ve irade-i nimet, arkada hükmediyor. Öyle ise o heykeli, nime-tin envâıyla dolduracak, tezyin edecek, o çiçeğin sûretini de bir hediye takacak. İşte o heykelin ellerini, kucağını ve ceplerini kıymettar nimetler ile doldurdu ve o çiçek sûretini de bir mücevherata taktı. Demek bu rahmet ve irade-i nimeti çalıştıran, terahhum ve tahannündür. Yani “acımak ve şefkat etmek” mânâsı, rahmet ve nimeti tahrik ediyor.

Ve o müstağni ve hiç kimseye ihtiyacı olmayan zâtta olan terahhum ve tahannün mânâsını tahrik eden ve izhara sevk eden, elbette o zâttaki mânevî cemâl ve kemâldir ki, tezahür etmek isterler. *Ve o cemâlin en şirin cüz'ü olan muhabbet ve en tatlı kısmı olan rahmet ise, sanat aynasıyla görünmek ve müştâkların*

Cemâl: Güzellik.

Envâ: Çeşitler.

Hayattar: Hayat sahibi.

Heyet: Şekil, görünüş, durum.

Hüner: Beceri, ustalık, maharet.

İrade-i nimet: Nimet verme iradesi.

İrade-i tahsin: Güzelleştirme, güzel kılma isteği.

İzhar: Ortaya koymak, göstermek.

Kasd-ı tezyin: Süsleme niyeti.

Kemâl: Mükemmellik. Bütün güzel sıfatlara sahip bulunmak

Kerem-i mütecessid: Vücut bulmuş lütuf ve ihsan, somutlaşmış, elle tutulur hâle gelmiş bir cömertlik.

Kıymettar: Kıymetli.

Lütf-u mücessem: Cisimleşmiş güzellik, lütuf.

Meyl-i merhamet: Acıma meyli.

Müstağni: İhtiyacı olmayan, ihtiyacını başkasına bildirmeyen.

Taarrüf: Kendini hünerleriyle tanıttırma.

Tahannün: Çok istekle sızlanma, şefkat etme.

Tebessüm: Gülümseme.

Tenvir: Aydınlatma.

Terahhum: Acımak, şefkat etmek.

Teveddüt: Kendini sevdirmek.

Zinet: Süs.

gözleriyle kendilerini görmek isterler. *Yâni cemâl ve kemâl, –çünkü; bizzât sevilirler– her şeyden ziyade kendi kendini severler. Hem hüsündür, hem aşkırlar. Hüsün ve aşkın ittihadı bu noktadandır. Cemâl madem kendini sever, kendini aynalarda görmek ister. İşte heykele konulan ve sûrete takılan sevimli nimetler, güzel meyveler, o cemâl-i mânevînin –kendi kabiliyetlerine göre– birer lem’asını taşıyorlar. O lem’aları hem cemâl sahibine, hem başkasına gösteriyorlar.*

Aynen öyle de: Sâni-i Hakîm, cenneti ve dünyayı, semâvâtı ve zemini, nebâtât ve hayvanâtı, cin ve insi, melek ve ruhâniyatı, küllî ve cüz’î bütün eşyayı; cilve-i esmâsıyla eşkâlini tahdit ediyor, tanzim ediyor, birer mikdar-ı muayyene veriyor. Onun ile bunlara “Mukaddir, Munazzım, Musavvir” isimlerini okutturuyor. Öyle bir tarzda şekl-i umumîsinin hudûdunu tayin eder ki, “*Âlîm, Hakîm*” ismini gösterir. Sonra ilim ve hikmet cetveliyle, o hudût içinde, o şeyin tasvirine başlar. Öyle bir tarzda ki, sun’ ve inâyet mânâlarını ve “*Sâni ve Kerîm*” isimlerini gösteriyor. Sonra sanatın yed-i beyzâsıyla, inâyetin fırçasıyla o sûretin, –eğer bir tek insan ve bir tek çiçek ise– göz, kulak, yaprak, püskül

Âlîm: İlim sahibi, ilmiyle her şeyi bilen Allah (c.c.).

Bizzât: Şahsen, kendi, kendisi.

Cemâl-i mânevî: Mânevî güzelliği.

Cilve-i esmâ: Cenâb-ı Hakk’ın isimlerinin tecellisi, parlıtsı.

Cüz’î: Küçük, kıymetsiz, mühim olmayan küçük bir parça.

Eşkâl: Şekiller, sûretler.

Hakîm: Her şeyi tam yerli yerinde yapan Allah (c.c.).

Hayvanât: Hayvanlar.

İnâyet: Cenâb-ı Hakk’ın her şeyi en mükemmel bir

sistem, intizam ve denge içerisinde yaratması.

İns: İnsan.

İttihat: Birleşmiş, birlik olmak.

Kerîm: Cömert, mütasama-hakâr Allah (c.c.).

Küllî: Genel, kapsamlı, bütüncül.

Lem’a: Parlıltı.

Mikdar-ı muayyene: Belirlenmiş ölçü, kalıp.

Mukaddir: Her şeyi tam bir ölçü ile takdir edip yaratan Allah (c.c.).

Munazzım: Her şeyi en güzel şekilde tanzim eden Allah (c.c.).

Musavvir: Mahluklara şekil veren Allah (c.c.).

Nebâtât: Bitkiler.

Ruhâniyat: Ruhânî varlıklar.

Sâni: Yaradan.

Sâni-i Hakîm: Her işini hikmetle yapan Allah (c.c.).

Semâvât: Gökler.

Şekl-i umumî: Genel hatlar, genel görünüm.

Tahdit: Sınırlama, sınır çizme.

Tanzim: Düzenleme.

Tayin: Belirlemek.

Yed-i beyzâ: Maharetli el.

Zemin: Yeryüzü, dünya.

gibi âzâlarına bir hüsün, bir ziynet renkleri veriyor. Eğer zemin ise; meâdin, nebâtât ve hayvanâtına bir hüsün ve ziynet renkleri veriyor. Eğer cennet ise; bağlarına, kasırlarına, hûrilerine bir hüsün ve ziynet renkleri veriyor ve hâkezâ... Başkalarını kıyas et.

Hem öyle bir tarzda tezyin ve tenvir eder ki: Lütuf ve kerem mânâları, onda o derece hükmediyor ki; âdeta o mevcud-u müzeyyen, o masnû-u münevver; bir lütf-u mücesssem, bir kerem-i mütecessid hükmüne geçer. “*Latîf ve Kerîm*” ismini zikreder. Sonra o lütuf ve keremi şu cilveye sevk eden, elbette teveddüt ve taarrüftür, yani kendini zîhayata sevdirmek ve zîşuura bildirmek şe’nleridir ki, “*Latîf, Kerîm*” isimlerinin arkalarında “*Vedûd ve Ma’rûf*” isimlerini okutuyor ve masnûun lisân-ı hâ-linden işitiliyor. Sonra o müzeyyen mevcudu, o güzel mahlûku, leziz meyveler, sevimli neticelerle süslendirip, ziynetten nimete, lütuftan rahmete çevirir. “*Mün’im ve Rahîm*” ismini okutturur ve zâhirî perdeler arkasında, o iki ismin cilvesini gösterir. Sonra bu *Rahîm ve Kerîm*’i, –Müstağnî-i ale’l-ıtlak olan Zât’ta– bu cilveye sevk eden, elbette bir terahhum, tahannün şe’nleridir ki;

Âzâ: Uzuvar, organlar.

Cilve: Görünme, yansıma, Allah’ın isimlerinin tecellisi.

Hüsün: Güzellik.

Kasır: Saray, köşk.

Kerem: Cömertlik, lütuf, ihsan.

Kerem-i mütecessid: Vücut bulmuş lütuf ve ihsan, somutlaşmış, elle tutulur hâle gelmiş bir cömertlik.

Kerîm: Cömert, müsama-hakâr Allah (c.c.).

Latîf: Lütuf ve ihsanda bulunan, gizli ve ince işleri bilen Allah (c.c.).

Lisân-ı hâl: Davranışların ifade ettiği anlam.

Lütf-u mücesssem: Cisimleşmiş güzellik.

Lütuf: İhsan, iyilik, güzellik.

Ma’rûf: Bilinen, bütün mahlukat tarafından bilinip tanınan Allah (c.c.).

Meâdin: Madenler.

Mahlûk: Yaratılmış.

Masnû: Sanat eseri.

Mevcud-u müzeyyen: Süslenmiş güzel varlık.

Mün’im: Nimet veren Allah (c.c.).

Müstağnî-i ale’l-ıtlak: Kesinlikle ihtiyacı olmayan.

Müzeyyen: Ziynetli, süslü.

Rahîm: Pek çok merhamet ve ihsanı olan Allah (c.c.).

Şe’n: Cenâb-ı Hakk’ın isimlerinin kaynağı olan sıfatlarının dayandığı, insanın idrak ufkunu aşan, ihata edilemeyen, Zât’ına lâyık şefkat, muhabbet, ferah, sürur, gazap gibi mukad-

des, münezzeş mânâlar.

Taarrûf: Kendini hünerleriyle tanıttırma.

Tahannün: Çok istekle sızlanma, şefkat etme.

Tenvir: Aydınlatma.

Terahhum: Acımak, şefkat etmek.

Teveddüt: Kendini tedricen sevdirmek.

Tezyin etmek: Donatmak, süslemek.

Vedûd: Sevilen, seven ve mahlukat arasında sevgi var eden Allah (c.c.).

Zâhirî: Görünen, görünürdeki.

Zihayat: Canlı, hayat sahibi.

Ziynet: Süs.

Zîşuûr: Akıl sahibi, şuurlu.

ism-i “*Hannân ve Rahmân*”ı okutturuyor ve gösteriyor. Şu terahhum, tahannün mânâlarını cilveye sevk eden, elbette bir cemâl ve kemâl-i zâtîdir ki, tezahür etmek ister. “*Cemîl*” ismini ve Cemîl isminde münderiç olan “*Vedûd ve Rahîm*” isimlerini okutturuyor. *Çünkü; cemâl, bizzât sevilir. Zîcemâl ve cemâl, kendi kendini sever. Hem hüsündür, hem muhabbettir. Kemâl dahi, bizzât mahbubdur, sebepsiz olarak sevilir. Hem muhibdir, hem mahbubdur.*

Madem nihayetsiz derece-i kemâlde bir cemâl ve nihayetsiz derece-i cemâlde bir kemâl; nihayet derecede sevilir, muhabbete ve aşka lâyıktır. Elbette aynalarda ve aynaların kabiliyetlerine göre lemeâtını ve cilvelerini görmek ve göstermekle tezahür etmek ister. Demek Sâni-i Zülcelâl’in ve Hakîm-i Zülcemâl’in ve Kadîr-i Zülkemâl’in zâtındaki cemâl-i zâtî ve kemâlât-ı zâtîyesi, terahhum ve tahannün ister ve “*Rahmân ve Hannân*” isimlerini tecelliye sevk eder. Terahhum ve tahannün ise, rahmet ve nimeti göstermekle “*Rahîm ve Mün’im*” isimlerini cilveye sevk eder. Rahmet ve nimet ise; teveddüt, taarrûf şe’nlerini iktiza edip “*Vedûd ve Ma’ruf*” isimlerini tecelliye sevk eder. Masnûun bir

Cemâl-i zâtî: Aslî güzellik.

Cemîl: Bütün güzelliklerin kaynağı mutlak güzel olan Allah (c.c.).

Cilve: Görünme, yansıma, Allah’ın isimlerinin tecellisi.

Derece-i cemâl: Güzellik derecesi.

Derece-i kemâl: Mükemmelliğin derecesi.

Hakîm-i Zülcemâl: Her işini hikmetli yapan yüce Allah (c.c.).

Hannân: Tekrar tekrar merhamet eden, kendisinden yüz çevirene yönelen Allah (c.c.).

İktiza etmek: Gerektirmek.

Kadîr-i Zülkemâl: Bütün mükemmelliklerin ve sınırsız kudretin sahibi Allah (c.c.).

Kemâlât-ı zâtîye: Aslî mükemmellik.

Lemeât: Parıltılar.

Mahbub: Sevgili.

Ma’ruf: Bilinen, bütün mahlukat tarafından bilinip tanınan Allah (c.c.).

Masnû: Sanat eseri.

Muhib: Seven, muhabbet eden, aşık.

Mün’im: Nimet veren Allah (c.c.).

Nihayetsiz: Sonu olmayan, ebedî.

Rahîm: Pek çok merhamet ve ihsanı olan Allah (c.c.).

Rahmân: Merhameti bütün varlıkları kapsayan Allah (c.c.).

Sâni-i Zülcelâl: Ululuk sahibi Allah (c.c.).

Taarrûf: Kendini hünerleriyle tanıttırma.

Tecelli: Cenâb-ı Hakk’ın isimlerinin varlıklarda eserlerinin görünmesi.

Teveddüt: Kendini sevdirmeye.

Vedûd: Sevilen, seven ve mahlukat arasında sevgi var eden Allah (c.c.).

Zîcemâl: Güzellik sahibi.

perdesinde onları gösterir, teveddüt ve taarrüf ise; lütuf ve kerem mânâlarını tahrik eder. “*Latîf ve Kerîm*” isimlerini masnûun bazı perdelerinde okutturuyor. Lütuf ve kerem şe’nleri ise, tezyin ve tenvir fiillerini tahrik eder. “*Müzeyyin ve Münevvir*” isimlerini masnûun hüsün ve nuraniyeti lisânıyla okutturur. Ve o tezyin ve tahsin şe’nleri ise, sun’ ve inâyet mânâlarını iktiza eder. Ve “*Sâni ve Muhsin*” isimlerini, o masnûun güzel sîmâsıyla okutturur. Ve o sun’ ve inâyet ise, bir ilim ve hikmeti iktiza eder. Ve ism-i “*Âlîm ve Hakîm*”i, o masnûun intizamlı, hikmetli âzâsıyla okutturur. O ilim ve hikmet ise tanzim, tasvir, teşkil fiillerini iktiza ediyor. “*Musavvir ve Mukaddir*” isimlerini masnûun heyetile, şekliyle okutturur, gösterir.

İşte Sâni-i Zülcelâl, bütün masnûatını öyle bir tarzda yapmış ki; ekserisi, hususan zîhayat kısmı, çok esmâ-yı ilâhiyeyi okutturur. Güya her bir masnûuna ayrı ayrı, birbiri üstünde yirmi gömlek giydirmiş, yirmi perdeye sarmış. Her gömlekte, her perdede ayrı ayrı esmâsını yazmış. Meselâ: Temsilde gösterildiği gibi, tek güzel bir çiçekle, insanın kısım-ı sânisinden bir ferd-i hasnânın

Âlîm: İlim sahibi, ilmiyle her şeyi bilen Allah (c.c.).

Âzâ: Uzuvarlar, organlar.

Ekser: Birçok, çoğu.

Esmâ-yı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk’ın güzel isimleri.

Ferd-i hasnâ: Güzel bir kadın.

Hakîm: Her şeyi tam yerli yerinde yapan Allah (c.c.).

Heyet: Şekil, görünüş, durum.

Hususan: Özellikle, bilhassa.

Hüsün: Güzellik.

İnâyet: Cenab-ı Hakk’ın her şeyi en mükemmel bir sistem, intizam ve denge içerisinde yaratması.

İntizam: Düzen.

Kerîm: Cömert, mûsama-hakâr Allah (c.c.).

Kısım-ı sâni: İkinci kısım.

Latîf: Lütuf ve ihsanda bulunan, gizli ve ince işleri bilen Allah (c.c.).

Muhsin: Lütuf ve iyilikte bulunan Allah (c.c.).

Mukaddir: Her şeyi tam bir ölçü ile yaratan Allah (c.c.).

Musavvir: Mahlûklara şekil veren Allah (c.c.).

Münevvir: Nuruyla her şeyi aydınlatan Allah (c.c.).

Müzeyyin: Her şeyi kendisine lâayık şekilde süsleyip güzelleştiren Allah (c.c.).

Nuraniyet: Nurlu olanın hâli, parlaklık.

Sâni: Yaradan.

Sâni-i Zülcelâl: Ululuk sahibi Allah (c.c.).

Sîmâ: Yüz, çehre.

Sun’: Sanat, sanatlı yapma.

Tahsin: Güzelleştirme, güzel kılma.

Tanzim: Düzenleme.

Tasvir: Bir şeyi söz veya yazı ile anlatmak.

Temsil: Benzetme, örnek.

Tenvir: Aydınlatma.

Teşkil: Oluşturmak.

Tezyin: Donatma, süsleme.

Zihayat: Canlı, hayat sahibi.

yalnız zâhirî hilkatlerinde, çok sayfalar vardır. Başka büyük ve küllî masnûatı, o iki cüz'î misale kıyas et.

✓ *Birinci sayfa*: Umumî şekil ve mikdarını gösteren heyettir ki: “*Yâ Musavvir, Yâ Mukaddir, Yâ Munazzım*” isimlerini yâdede.

✓ *İkinci sayfa*: Sûretlerinde ayrı ayrı âzâların inkişâfıyla hâsıl olan çiçek ve insanın basit heyettir ki; o sayfada “*Alîm, Hakîm*” isimleri gibi çok isimler yazılıyor.

✓ *Üçüncü sayfa*: O iki mahlûkun ayrı ayrı âzâlarına, ayrı ayrı hüsün ve ziynet vermekle, o sayfada “*Sâni ve Bâri*” isimleri gibi çok isimler yazılıyor.

✓ *Dördüncü sayfa*: Öyle bir ziynet ve hüsün, o iki masnûa veriliyor ki; güya lütuf ve kerem tecessüm etmiş, onlar olmuş. O sayfa “*Yâ Latîf, Yâ Kerîm*” gibi çok isimleri yâdede, okur.

✓ *Beşinci sayfa*: O çiçeğe leziz meyveler, o hasnâya sevimli evlâtlar, güzel ahlâklar takmakla; o sayfa “*Yâ Vedûd, Yâ Rahîm, Yâ Mün'im*” gibi isimleri okutturuyor.

✓ *Altıncı sayfa*: O in'am ve ihsan sayfasında, “*Yâ Rahmân, Yâ Hannân*” gibi isimler okunuyor.

✓ *Yedinci sayfa*: O nimetlerde, o neticelerde, öyle lemeât-ı

Alîm: İlim sahibi, ilmiyle her şeyi bilen Allah (c.c.).

Bâri: Her şeyi düzgün ve ahenkli yaratan Allah (c.c.).

Cüz'î: Küçük, kıymetsiz, mühim olmayan.

Hakîm: Her şeyi tam yerli yerinde yapan Allah (c.c.).

Hannân: Tekrar tekrar merhamet eden, kendisinden yüz çevirene yönelen Allah (c.c.).

Heyet: Şekil, görünüş, durum.

Hilkat: Yaratılış.

ihsan: İyilik, lütuf.

İn'am: Nimet verme, iyilik etme.

Kerem: Cömertlik, lütuf, ihsan.

Kerîm: Cömert, müsama-hakâr Allah (c.c.).

Küllî: Genel, kapsamlı, bütüncül.

Latîf: Lütuf ve ihsanda bulunan, gizli ve ince işleri bilen Allah (c.c.).

Mukaddir: Her şeyi tam bir ölçü ile yaratan Allah (c.c.).

Munazzım: Her şeyi en güzel şekilde tanzim eden Allah (c.c.).

Musavvir: Mahlûklara şekil

veren Allah (c.c.).

Mün'im: Nimet veren Allah (c.c.).

Rahîm: Pek çok merhamet ve ihsanı olan Allah (c.c.).

Rahmân: Zâtı itibarıyla pek çok merhameti ve ihsanı olan Allah (c.c.).

Sâni: Yaradan.

Tecessüm: Cisimleşme, maddeleşme.

Vedûd: Sevilen, seven ve mahlûkat arasında sevgi ver eden Allah (c.c.).

Yâdetmek: Anma, hatırlama, zikretme.

hüsün ve cemâl görünüyor ki, hakikî bir şevk ve şefkatle yoğrulmuş hâlis bir şükür ve safi bir muhabbete lâıyk olur. O sayfada “*Yâ Cemîl-i Zülkemâl, Yâ Kâmil-i Zülcemâl*” isimleri yazılı okunuyor.

İşte yalnız bir güzel çiçek ve hasnâ bir insan ve yalnız maddî ve zâhir sûretinde bu kadar esmâyı gösterirse; acaba umum çiçekler ve bütün zîhayat ve büyük ve küllî mevcudat, ne derece ulvî ve küllî esmâyı okutuyor, kıyas edebilirsiniz.

Hem insan ruh, kalb, akıl cihetiyle ve hayat ve letâif sayfalarıyla “*Hayy, Kayyûm ve Muhyî*” gibi ne kadar esmâ-yı kudsiye-i nuraniyeyi okur ve okutturur, kıyas edebilirsiniz.

İşte, cennet bir çiçektir. Hûri tâifesi dahi bir çiçektir. Rûy-u zemin dahi bir çiçektir. Bahar da bir çiçektir. Semâ da bir çiçektir; yıldızlar, o çiçeğin yaldızlı nakışlarıdır. Güneş de bir çiçektir; ziyâsındaki yedi rengi, o çiçeğin nakışlı boyalardır. Âlem, güzel ve büyük bir insandır; nasıl ki insan, küçük bir âlemdir. Hûriler nev’i ve ruhânîler cemaati ve melek cinsi ve cin tâifesi ve insan nev’i, birer güzel şahıs hükmünde tasvir ve tanzim ve îcad edilmiştir. Hem her biri külliyetiyle; hem her bir ferdi, tek başıyla Sâni-i Zülcemâl’inin esmâsını gösterdikleri gibi; O’nun cemâline, kemâline, rahmetine ve muhabbetine birer ayrı ayrı aynalardır. Ve

Cemîl-i Zülkemâl: Sonsuz kemâl ve güzellik sahibi Allah (c.c.).

Esmâ: Cenâb-ı Hakk’ın isimleri.

Esmâ-yı kudsiye-i nuraniye: Allah’ın (c.c.) mukaddes nurlu isimleri.

Hayy: Bütün hayat sahiplerine hayat veren, mutlak diri olan Allah (c.c.).

İcad: Varetmek, yaratmak.

Kâmil-i Zülcemâl: Her şeyi en mükemmel şekilde yaratan, bütün güzelliklerini yegâne sahibi Hz. Allah.

Kayyûm: Her şeyi yaratıp

varlıkta tutan Allah (c.c.).

Küllî: Genel, kapsamlı, bütüncül.

Külliyet: Küllilik, umumilik, genellik.

Letâif: Latifeler, mânevî duyular.

Mevcûdat: Varlıklar, yaratılmışlar.

Muhyî: Maddî mânevî hayat veren, dirilten Allah (c.c.).

Nakış: İpek veya sırma ile işleme, süsleme, süsleme sanatı.

Nev: Tür.

Ruhânî: Ruhânî varlıklar.

Rûy-u zemin: Yeryüzü, Dünya.

Sâni-i Zülcemâl: Sonsuz güzellik sahibi, her şeyi sanatla yaratan Allah (c.c.).

Semâ: Gökyüzü.

Tâife: Topluluk, grup.

Tanzim: Düzenlemek.

Tasvîr: Biçimlendirme, şekil verme.

Ulvî: Yüce.

Yaldız: Cilâ, parlatmaya yarayan şey.

Zîhayat: Canlı, hayat sahibi.

Ziyâ: Işık.

nihayetsiz cemâl ve kemâline ve rahmet ve muhabbetine birer şâhid-i sâdıktır. Ve o cemâl ve kemâlin ve rahmet ve muhabbetin birer âyâtıdır, birer emârâtıdır. İşte şu nihayetsiz envâ-ı kemâlât, daire-i vâhidiyette ve ehadiyette hâsıldır. Demek o daire haricinde tevehhüm olunan kemâlât, kemâlât değildir.

İşte hakâik-i eşyanın esmâ-yı ilâhiyeye dayandığını ve istinad ettiğini, belki hakikî hakâik, o esmânın cilveleri olduğunu ve her şeyin çok cihetlerle, çok dillerle Sâni'ini zikir ve tesbih ettiğini anla. 'وَأَنَّ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ'¹ 'nin bir mânâsını bil ve 'وَأَنَّ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ'² de. Ve âyetlerin âhirlerinde olan 'وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ'⁵ gibi zikir ve tekrarlarındaki bir sırrı fehmet.

Eğer bir çiçekte esmâyı okuyamıyorsan ve vâzih göremiyorsan; cennete bak, bahara dikkat et, zeminin yüzünü temâşâ et. Rahmetin şu büyük çiçekleri olan cennet ve bahar ve zeminde yazılan esmâyı vâzihan okuyabilirsin, cilvelerini ve nakışlarını anlar, görürsün.

¹ "Hiç bir şey yoktur ki, O'nu hamd ile beraber tesbih (tenzih) ediyor bulunmasın." (İsrâ sûresi, 17/44)

² Şiddet-i zuhurundan gizlenmiş olan Zât'ı her türlü kusur ve noksan sıfatlardan tenzih ederiz. (Bkz.: Gâzâlî, *İhyâü ulûmi'd-dîn* 4/221; el-İskendarânî, *Şerhu hikemi'l-atâiy-ye* s.119)

³ "Her şeyi bilen, her şeye Kadir olan, yalnız O'dur." (Rûm sûresi, 30/54)

⁴ "O, öyle Gafûr, öyle Rahim'dir." (Yûnus sûresi, 10/107; Ahkaf sûresi, 46/8)

⁵ "O Aziz'dir, Hakim'dir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir)" (İbrahim sûresi, 14/4; Nahl sûresi, 16/60; Ankebût sûresi, 29/42; Rûm sûresi, 30/27; ...)

Âyât: Deliller, mucizeler.

Ehadiyet: Cenâb-ı Hakk'ın birer birer her bir şeyde tecelli eden birliği.

Emârât: İşaretler, belirtiler.

Envâ-ı kemâlât: Türlü türlü mükemmellikler.

Esmâ-yı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimleri.

Fehmetmek: Anlamak.

Hakâik: Hakikatler, gerçekler.

Hakâik-i eşya: Varlığın hakikatleri.

İstinad: Dayanma.

Şâhid-i sâdik: Doğru sözlü şahit.

Temâşâ: Seyretmek, izlemek.

Tesbih etmek: Her türlü eksiklikten uzak olduğunu

haykırmak, dile getirmek.

Tevehhüm: Zannetme.

Vâhidiyet: Cenâb-ı Hakk'ın, bütün kâinatta birden tecelli eden, görünen birliği.

Vâzih: Açık.

Vâzihan: Açıkça.

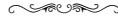
Zikretmek: Anmak, hatırlamak.

Nokta

Cenâb-ı Hakk'ın mâsivâsına yapılan muhabbet iki çeşit olur. *Birisi*, yukarıdan aşağıya nâzil olur. *Diğeri*, aşağıdan yukarıya çıkar, şöyle ki:

Bir insan en evvel muhabbetini Allah'a verirse, onun muhabbeti dolayısıyla Allah'ın sevdiği her şeyi sever ve mahlûkâtâ taksim ettiği muhabbeti, Allah'a olan muhabbetini tenkis değil, tezyid eder.

İkinci kısım ise, en evvel esbabı sever ve bu muhabbetini Allah'ı sevmeye vesile yapar. Bu kısım muhabbet, topluluğunu muhafaza edemez, dağılır. Ve bazen de kavî bir esbaba rast gelir. Onun muhabbetini mânâ-yı ismiyle tamamen cezbeder, helâkete sebep olur. Şayet Allah'a vâsıl olsa da, vusûlü nâkıs olur...

İ'lem Eyyühe'l-Aziz! Hilkat şeceresinin semeresi insandır. Mâlûmdur ki semere bütün eczanın en ekmeli ve kökten en uzağı olduğu için bütün eczanın hâsiyetlerini, meziyetlerini hâvidir. Ve keza hilkat-i âlemin ille-i gâiye hükmünde olan çekirdeği yine insandır.

Sonra, o şecerenin semeresi olan insandan bir tanesini şecere-i İslâmiyet'e çekirdek ittihaz etmiştir. Demek o çekirdek,

Cezbetmek: Çekmek.

Ecza: Cüzler, parçalar, kısımlar.

Ekmel: Mükemmel.

Esbap: Sebepler, şartlar.

Hâsiyet: Özellik, vasıf, hususiyet.

Hâvi: İhtiva eden, barındıran.

Helâket: Ölme, mahvolma.

Hilkat şeceresi: Yaratılış ağacı.

Hilkat-i âlem: Âlemin yaratılışı.

İlle-i gâiye: Asıl sebep, asıl gaye.

İ'lem Eyyühe'l-Aziz: Ey aziz kardeşim bilki!

İttihaz etmek: Edinmek.

Kavî: Güçlü, kuvvetli.

Kezâ: Böylece, bunun gibi.

Mahlûkat: Yaratılmışlar.

Mânâ-yı ismî: Her varlığın kendine bakan ve kendisini ifade eden yönü, anlamı.

Mâsivâ: Allah'tan başka bütün varlıklar.

Nâkıs: Eksik.

Nâzil olmak: İnmek.

Semere: Meyve, ürün.

Şecere-i İslâmiyet: İslâmiyet ağacı.

Tenkis: Azaltmak, eksiltmek.

Tezyid: Arttırmak.

Vâsıl olmak: Ulaşmak, erişmek.

Vusûl: Erme, ulaşma.

âlem-i İslâmiyet'in hem bânisidir, hem esasıdır, hem güneşidir. Fakat o çekirdeğin çekirdeği kalbdır. Kalbin ihtiyacat sâikasıyla âlemin envâıyla, eczasıyla pek çok alâkaları vardır; esmâ-yı hüsnânın bütün nurlarına ihtiyaçları vardır. Dünyayı dolduracak kadar o kalbin hem emelleri, hem de düşmanları vardır. Ancak, Ganiyy-i Mutlak ve Hâfız-ı Hakikî ile itmînân edebilir.

Ve keza o kalbin öyle bir kabiliyeti vardır ki bir harita veya bir fihriste gibi bütün âlemi temsil eder. Ve Vâhid-i Ehad'den başka merkezinde bir şeyi kabul etmiyor. Ebedî, sermedî bir bekadan mâadâ bir şeye razı olmuyor.

İnsanın çekirdeği olan kalb, ubûdiyet ve ihlâs altında İslâmiyet ile iska edilmekle imanla intibaha gelirse, nurânî, misalî âlem-i emirden gelen emir ile öyle bir şecere-i nurânî olarak yeşillenir ki; onun cismanî âlemine ruh olur. Eğer o kalb çekirdeği böyle bir terbiye görmezse, kuru bir çekirdek kalarak nura inkılâp edinceye kadar ateş ile yanması lâzımdır.

Ve keza o habbe-i kalb için pek çok hizmetçi vardır ki o hâdimler kalbin hayatıyla hayat bulup inbisat ederlerse, kocaman kâinat onlara tenezzüh ve seyrangâh olur. Hatta kalbin hâdimlerinden

Âlem-i emir: Her şeyin ilâhî bir emirle anında yaratıldığı, meydana geldiği âlem.

Âlem-i İslâmiyet: İslâm Âlemi.

Bânî: Bina eden, yapan, kuran.

Bekâ: Kalıcı olma, ebedilik.

Cismanî: Cisme ait, maddî.

Ecza: Cüzler, bölümler.

Envâ: Türler, çeşitler.

Esmâ-yı hüsnâ: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimleri.

Fihriste: Fihrist, katalog.

Ganiyy-i Mutlak: Bütün zenginliklerin, servetlerin

mutlak sahibi Hz. Allah.

Habbe-i kalb: Kalb çekirdeği.

Hâdim: Hizmetkâr, hizmetçi.

Hâfız-ı Hakikî: Yaş kuru, küçük büyük, değerli değer-siz her varlığı, hayatının devamı ve muhasebesi için mükemmel bir intizamla koruyup muhafaza eden Hz. Allah.

İhtiyacat sâikası: İhtiyaçlar sevk etmesi.

İnbisat etmek: Gelişmek, genişlemek.

İntibaha gelmek: Uyanmak, ayrılmak, yanlış fark etmek.

İska: Sulamak.

İtmînân: Tam tamına emin olma, tatmin olma.

Mâadâ: Kendinden başka her şey.

Misalî: Mânânın şekillendiği misal âlemine ait.

Sermedî: Ebedî, sonsuz, bakî.

Seyrangâh: Gezme ve seyr-etme yeri.

Şecere-i nurânî: Nurlu ağaç.

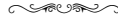
Tenezzüh: Gezinti.

Ubûdiyet: Kulluk.

Vâhid-i Ehad: Bir ve tek Hz. Allah.

bulunan hayal –meselâ– en zayıf, en kıymetsiz iken, hapiste ve zindanda kayıtlı olan sahibini bütün dünyada gezdirir, ferahlandırır. Ve şarkta namaz kılanın başını Hacerü'l-Esved'in altına koydurur. Ve şehâdetlerini Hacerü'l-Esved'e muhafaza için tevdi ettirir.

Madem benîâdem kâinatın semeresidir. Nasıl ki bir harmanda başaklar döğölür; tasfiye neticesinde semereler istibka ve iddihar edilir. Binâenaleyh haşır meydanı da bir harmandır. Kâinatın başak ve semeresi olan benîâdemi intizar etmektedir.

[Mesnevî-i Nuriye, Şûle'den]

İ'lem Eyyühe'l-Aziz! Bütün esmâ-yı hüsnânın ifade ettiği mânâlar ile bütün sıfât-ı kemâliyyeye lafza-yı celâl olan “Allah” bililtizam delâlet eder. Sair ism-i haslar yalnız müsemmalarına delâlet eder. Sıfatlara delâletleri yoktur. Çünkü sıfatlar, müsemmalarına cüz olmadığı gibi aralarında lüzum-u beyyin de yoktur. Bu itibarla ne tazammunen ve ne iltizamen sıfatlara delâletleri yoktur. Ama lafza-yı celâl bilmutabakat Zât-ı Akdes'e delâlet eder. Zât-ı Akdes ile sıfât-ı kemâliye arasında lüzum-u beyyin olduğundan sıfatlara da bililtizam delâlet eder. Ve keza ulûhiyet unvanı sıfât-ı kemâliyyeyi istilzam etmesi, ism-i has olan “Allah”ın da o sıfatı istilzam ettiğini istilzam ediyor. Ve keza “Allah” kelimesi de nefiyden sonra sıfatlar ile beraber düşünülür.

Benîâdem: İnsanoğlu.

Bilmutabakat: Lafzın mevzuu olduğu mânânın tamamına delâlet etmesi.

Bililtizam: Gerekliliğini kabul ederek.

Delâlet etmek: İşaret etmek, göstermek.

Esmâ-yı hüsnâ: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimleri.

İddihar: Biriktirme.

İltizam: Gerekliliğini kabul ederek.

İsm-i has: Özel isim.

İstibka: Saklama, koruma.

İstilzam etmek: Gerektilmek, icap ettirmek.

Lüzum-u beyyin: İsbata ihtiyacı olmayan.

Müsemma: Bir isimle nitelendirilen varlık. Meselâ: Ali “isim”, Alinin kendisi de “müsemma”dır.

Nefiy: Bir şeyin olmadığını iddia etme, inkâr.

Sıfât-ı kemâliye: Cenâb-ı

Hakk'ın her varlığa ayrı ayrı, hususî tecellilerini yansıtan kusursuz sıfatları.

Tasfiye: Arıtma, temizleme.

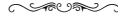
Tazammun: İhtiva etme, içermek.

Tevdi: Emanet etme.

Ulûhiyet: Allah'ın ibadet edilmeye layık tek ilah olması.

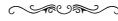
Zât-ı Akdes: En yüce Zât, Hz. Allah.

Binâenaleyh ¹لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ kelâmı, esmâ-yı hüsnânın adedince kelâmları tazammun ediyör. Bu itibarla, şu kelime-i tevhid kelâmı, delâlet ettiğı sıfatlar itibarıyla bir kelâm iken bin kelâm oluyor. ³لَا خَالِقَ إِلَّا اللَّهُ²، لَا فَاطِرَ لَا رَازِقَ لَا قَيُّومَ إِلَّا اللَّهُ gibi... Binâenaleyh terakki etmiş olan zâkir bir zât, bu kelâmı söylerken içindeki binlerce kelâmları söylemiş oluyor.

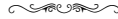
[Mesnevî-i Nuriye, Hubab'dan]

İ'lem Eyyühe'l-Aziz! Dünyanın lezzetleri, zevkleri ve zînetleri, Hâlıkımız'ı, Mâlikimiz'i ve Mevlâmız'ı bilmediğimiz takdirde cennet olsa bile cehennemdir. Evet öyle gördüm ve öyle de zevkettim. Bilhassa şefkatin ateşini söndürecek, “mârifetullah”tan başka bir şey var mıdır?! Evet mârifetullah olduktan sonra, dünya lezzetlerine iştîha olmadığı gibi cennete bile iştîyak geri kalır.

[Mesnevî-i Nuriye, Zeylül'-Hubab'dan]

İ'lem Eyyühe'l-Aziz! Her kim kendisini Allah'a mal ederse, bütün eşya onun lehinde olur. Ve kim Allah'a mal olmasa, bütün eşya onun aleyhinde olur. Allah'a mal olmak ise bütün eşyayı terk ve her şeyin O'ndan olduğunu ve O'na rücû ettiğini bilmekle olur.

¹ “Allah'tan başka ilâh yoktur.” (Sâffât sûresi, 37/35; Muhammed sûresi, 47/19)

² Allah'tan başka hiçbir yaratıcı yoktur.

³ Allah'tan başka her şeyi temelden yaratan, gıdaları yaratıp lutfeden ve kendi kendine kaim olan yoktur.

Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.

İ'lem Eyyühe'l-Aziz: Ey aziz kardeşim bil ki!

İştîha: İştah, istek, meyil.

İştîyak: Arzu.

Kelime-i tevhid: “Lâ ilâhe

illallah” cümlesi.

Mâlik: Her şeyin sahibi, Hz. Allah.

Mârifetullah: Allah'ı sıfat, isim ve fiilleriyle tanımak, bilmek. Kalb ve vicdan kütürü.

Rücû etmek: Dönmek.

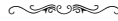
Terakki: Yükselme, mertebeye kat etme.

Zâkir: Zikreden, Cenâb-ı Hakk'ı anan.

[Mesnevî-i Nuriye, Habbe'den]

İ'lem Eyyühe'l-Aziz! Merayı tecavüz eden koyun sürüsünün çevirtmek için çobanın attığı taşlara musâb olan bir koyun, lisan-ı hâliyle: “Biz çobanın emri altındayız. O, bizden daha ziyade faydamızı düşünür. Madem onun rızası yoktur, dönelim.” diye kendisi döner, sürü de döner.

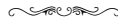
Ey nefis! Sen o koyundan fazla âsi ve dâll değilsin. Kaderden sana atılan bir musibet taşına maruz kaldığın zaman, **إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ**¹ söyle ve Merci-i Hakikî'ye dön, imana gel, mükedder olma. O, seni senden daha ziyade düşünür.

[Mesnevî-i Nuriye, Habbe'den]

İ'lem Eyyühe'l-Aziz! Kalbin umûr-u dünyeviye ile kasden iş-tigal etmek için yaratılmış olmadığı şöylece izah edilebilir:

Görüyoruz ki kalb hangi bir şeye el atarsa, bütün kuvvetiyle, şiddetiyle o şeye bağlanır. Büyük bir ihtimam ile eline alır, kucaklar. Ve ebedî bir devamla onun ile beraber kalmak istiyor. Ve onun hakkında tam mânâsıyla fenâ olur. Ve en büyük ve en devamlı şeylerin peşindedir, talebindedir. Hâlbuki umûr-u dünyeviye herhangi bir emir olursa, kalbin istek ve âmâline nazaran bir kıl kadardır. Demek kalb, ebedü'l-âbâda müteveccih açılmış bir penceredir. Bu fânî dünyaya razı değildir.

¹ “Biz Allah’a âidiz ve vakti geldiğinde elbette O’na döneceğiz.” (Bakara sûresi, 2/156)

Âmâl: Emeller.

Dâllin: Doğru yoldan ayrılan. Dalâlete düşen.

Ebedü'l-âbâd: Sonsuzluk, ilelebet.

İştigal etmek: Meşgul olmak.

Lisan-ı hâl: Hal dili. Davranışların ifade ettiği anlam.

Mera: Çayırılık, otlak.

Merci-i Hakikî: En sonunda varılacak, dönülecek Zât (c.c.).

Musâb olmak: İsabete uğramak.

Mükedder: Kederli.

Müteveccih: Yönelik, yönelmiş.

Umûr-u dünyeviye: Dünyaya ait işler.

[*Mesnevî-i Nuriye, Habbe'den*]

İ'lem Eyyühe'l-Aziz! Dört şey için dünyayı kesben değil, kalben terk etmek lâzımdır:

1– Dünyanın ömrü kısa olup, süratle zeval ve guruba gider. Zevalin elemiyle, visâlin lezzeti zeval buluyor.

2– Dünyanın lezâizi zehirli bala benzer. Lezzeti nisbetinde elemi de vardır.

3– Seni intizar etmekte ve senin de süratle ona doğru gitmekte olduğun “kabir”, dünyanın ziynetli, lezzetli şeylerini hediye olarak kabul etmez. Çünkü dünya ehlince güzel addedilen şey, orada çirkindir.

4– Düşmanlar ve haşerat-ı muzırta arasında bir saat durmakla dost ve büyükler meclisinde senelerce durmak arasındaki muvâzene, kabir ile dünya arasındaki aynı muvâzenedir. Maahâzâ, Cenâb-ı Hak da bir saatlik lezzeti terk etmeye davet ediyor ki senelerce dostlarıyla beraber rahat edesin. Öyle ise kayıtlı ve kelepçeli olarak sevk edilmezden evvel, Allah'ın davetine icabet et.

Fesübhanallah, Cenâb-ı Hakk'ın insanlara fazl u keremi o kadar büyüktür ki insana vedîa olarak verdiği malı, büyük bir semeni ile insandan satın alır, ibka ve himaye eder.¹ Eğer insan

¹ Bkz.: “Allah, karşılık olarak cenneti verip müminlerden canlarını ve mallarını satın almıştır.” (Tevbe sûresi, 9/111)

Addedilen: Sayılan, kabul edilen.

Fazl u kerem: Allah'ın lütuf ve cömertliği.

Fesübhanallah: Cenâb-ı Hak zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde bütün kusurlardan münezzehtir!

Gurub: Batma, kaybolma.

Haşerat-ı muzırta: Zararlı böcekler.

İbkâ: Kalıcı, sürekli kılmak.

İntizar etmek: Beklemek.

Kesben: Çalışma yönüyle.

Lezâiz: Lezzetler.

Maahâzâ: Bununla beraber, bununla birlikte.

Muvâzene: Tartma, kıyaslama, karşılaştırma.

Semen: Değer, kıymet, fiyat.

Vedîa: Emanet.

Visâl: Kavuşma.

Zeval: Kaybolup gitme. Yok olma.

o malı temellük edip Allah'a satmazsa, büyük bir belâya düşer. Çünkü o malı uhdesine almış oluyor. Hâlbuki kudreti taahhüde kâfi gelmiyor. Çünkü arkasına alırsa, beli kırılır; eli ile tutarsa, kaçır, tutulmaz. En nihayet meccanen fenâ olur gider, yalnız günahları miras kalır.

[Mesnevî-i Nuriye, Habbe'den]

...Dünyanın akibeti ne olursa olsun, lezâizi terk etmek evlâdır. Çünkü akibetin ya saadettir; saadet ise şu fânî lezâizin terkiyle olur. Veya şekavettir. Ölüm ve idam intizarında bulunan bir adam, sehpanın tezyin ve süslendirilmesinden zevk ve lezzet alabilir mi?! Dünyasının akibetini küfür sâikasıyla adem-i mutlak olduğunu tevehhüm eden adam için de terk-i lezâiz evlâdır. Çünkü o lezâizin zevâliyle vukua gelen hususî ve mukayyet ademlerden adem-i mutlakın elîm elemleri her dakikada hissediliyor. Bu gibi lezzetler, o elemlere galebe edemez.

Adem-i mutlak: Mutlak yokluk, tamamen yok olma.

Elîm: Elem veren, üzücü.

Evlâ: Daha iyi.

Fenâ: Bitme, tükenme, yok olma.

Galebe: Yenme, galip gelme.

Kâfi gelmek: Yeterli olmak.

Lezâiz: Lezzetler.

Meccanen: Karşılıksız.

Mukayyed ademler: Kayıtlı, sınırlı yokluklar.

Sâika: Sürükleyen, sevkeden sebep.

Şekâvet: Mutsuzluk. İnsanın cehenneme gitmesine sebep olacak bir hayat sürmesi.

Taahhüd: Üzerine alma, garanti etme.

Temellük: Sahiplenme.

Terk-i lezâiz: Lezzetleri terk etme.

Tevehhüm: Sanma, zan etme, vehmetme.

Uhde: Mesuliyet, sorumluluk.

Zeval: Kaybolup gitme. Yok olma.

On Dokuzuncu Söz

(Risâlet-i Ahmediye'ye Dairdir.)

وَمَا مَدَحْتُ مُحَمَّدًا بِمَقَالَتِي وَلَكِنْ مَدَحْتُ مَقَالَتِي بِمُحَمَّدٍ ﷺ

Evet şu Söz güzeldir. Fakat onu güzelleştiren, güzellerin güzeli olan evsâf-ı Muhammediye'dir.

“On Dört Reşehât”ı tazammun eden On Dördüncü Lem’a’nın

Birinci Reşhası

Rabbimizi bize tarif eden üç büyük, küllî muarrif var:

Birisi şu kitab-ı kâinattır ki, bir nebze şehâdetini on üç Lem’a ile Arabî Nur Risalesi’nden On Üçüncü Ders’ten işittik.

Birisi şu kitab-ı kebîrin âyet-i kübrâsı olan *Hâtemü'l-enbiyâ'dır* (*aleyhissalâtü vesselâm*).

Birisi de *Kur'ân-ı Azîmüşşân*'dır.

Şimdi, şu ikinci burhan-ı nâtık olan *Hâtemü'l-enbiyâ'yı* (*aleyhissalâtü vesselâm*) tanımalıyız, dinlemeliyiz. Evet, o burhanın şahs-ı mânevîsine bak:

1 “Ben sözlerimle Muhammed’i (*aleyhissalâtü vesselâm*) övmüş olmadım; aslında sözlerimi Muhammed (*aleyhissalâtü vesselâm*)’la övmüş ve güzelleştirmiş oldum.” (Hassân İbn Sâbit’in sözü olarak; İbnü'l-Esir, *el-Meselû's-sâir* 2/357; el-Kalkaşendî, *Subhu'l-a'shâ* 2/321; İmam Rabbânî, *el-Mektûbât* 1/58 (44.Mektup))

Âyet-i kübrâ: En büyük delil, âyet.

Burhan-ı nâtık: Akleden ve konuşan delil.

Evsâf-ı Muhammediye: Efendimizin (s.a.s.) vasıfları, özellikleri.

Hâtemü'l-enbiyâ: Son peygamber, peygamber mesle-

ğine vurulan son mühür.

Kitab-ı kâinat: Kâinat kitabı (bilgi verme bakımından kitap gibi olan kâinât).

Kitab-ı kebîr: Büyük kitap.

Küllî muarrif: Evrensel rehber.

Reşha-Reşahât: Damla; bir nehrin ana kaynağın-

dan çıkan duru, berrak ilk sızıntı.

Risâlet-i Ahmediye: Efendimiz’in (s.a.s.) peygamberliği, elçiliği.

Şahs-ı mânevî: Hükmi şahsiyet.

Tazammun: İçine almak, ihtiva etmek.

Sath-ı arz bir mescid, Mekke bir mihrap, Medine bir minber... O burhan-ı bâhir olan Peygamberimiz (aleyhissalâtü vesse-lâm) bütün ehl-i imana imam, bütün insanlara hatip, bütün enbiyâya reis, bütün evliyaya seyyid, bütün enbiyâ ve evliya-dan mürekkep bir halka-yı zikrin serzâkiri...

Bütün enbiyâ hayattar kökleri, bütün evliya tarâvettar semereleri bir şecere-i nurâniyedir ki; her bir dâvâsını, mucizâtlarına istinat eden bütün enbiyâ ve kerametlerine itimat eden bütün evliya, tasdik edip imza ediyorlar. Zira O, ﷻ der, dâvâ eder. Bütün sağ ve sol, yani mâzi ve müstakbel taraflarında saf tutan o nurânî zâkirler, aynı kelimeyi tekrar ederek, icmâ ile, mânen ² صَدَقْتَ وَبِالْحَقِّ نَطَقْتَ derler. Hangi vehmin haddi var ki, böyle hesapsız imzalarla teyid edilen bir müddeâyâ parmak karıştırırsın!..

İkinci Reşha

O nurâni burhan-ı tevhid, nasıl ki iki cenâhın icmâ ve tevâtürüyle teyid ediliyor. Öyle de Tevrat ve İncil gibi

¹ “Allah’tan başka ilâh yoktur.” (Sâffât sûresi, 37/35; Muhammed sûresi, 47/19)

² Doğru söyledin ve hakkı dile getirdin.

Burhan-ı bâhir: Açık, parlak delil.

Burhan-ı tevhid: Allah’ın birliğini gösteren delil.

Cenâh: Kanat, taraf.

Ehl-i iman: İman sahipleri, müminler.

Enbiyâ: Peygamberler.

Evliya: Allah dostları, kullukta örnek kişiler.

Halka-yı zikir: Zikir halkası.

Hayattar: Canlı, dipdiri.

İcmâ: Bir meselede oluşan ittifak, genel kabul.

İstinat: Dayanmak.

Mucizât: Mucizeler.

Müddeâ: İddia, ispatlanmamış düşünce.

Mürekkep: Bir araya gelmiş, oluşmuş.

Nurânî zâkir: Zikriyle etrafı aydınlatan kişi.

Nurâni: Parlak, aydın.

Sath-ı arz: Yeryüzü.

Serzâkir: Zikir edenlerin başı, zikri idare eden kişi.

Seyyid: Efendi, rehber, ileri gelen.

Şecere-i nurâniye: Pırl pırl, nurlu ağaç.

Tarâvettar semere: Taze, turfanda meyve.

Teyid: Pekiştirmek, desteklemek.

Tevâtür: Yalanda ittifâk etmeleri aklın imkân ve ihtimâli bulunmayan pek çok kişi tarafından nakledilen kesin bilgi.

Vehim: Yanlış ve mesnetsiz düşünce, zan, kuruntu.

kütüb-ü semâviyenin^{1(Hâşiye)} yüzler işaretî.. ve irhâsâtın binler rumûzâtı.. ve hâtiflerin meşhur beşârâtı.. ve kâhinlerin mütevâtir şehâdâtı.. ve şakk-ı kamer gibi binler mucizâtının delâlâtı.. ve şeriatın hakkaniyeti ile teyid ve tasdik ettikleri gibi; zâtında gayet kemâldeki ahlâk-ı hamîdesi.. ve vazifesinde nihayet hüsnündeki secâyâ-yı gâliyesi.. ve kemâl-i emniyeti.. ve kuvvet-i imanını ve gayet itmînânını ve nihayet vüsûkunu gösteren fevkalâde takvâsı.. fevkalâde ubûdiyeti.. fevkalâde ciddiyeti.. fevkalâde metâneti, dâvâsında nihayet derecede sâdık olduğunu güneş gibi âşikâre gösteriyor.

Üçüncü Reşha

Eğer istersen gel, Asr-ı Saadet'e, Ceziretü'l-Arab'a gideriz. Hayalen olsun, onu vazife başında görüp ziyaret ederiz. İşte, bak:

Hüsn-ü sîret ve cemâl-i suret ile mümtaz bir Zât'ı görüyoruz ki; elinde mu'ciz-nümâ bir kitap, lisânında hakâik-âşinâ

^{1(Hâşiye)} Hüseyin Cîsrî, Risâle-i Hamîdiye'sinde, yüz işaretî o kitaplardan çıkarmıştır. *¹ Tahriften sonra bu kadar bulunsa, elbette daha evvel çok tasrihat varmış.

^{*1} Hüseyin Cîsrî, *Risâle-i Hamîdiye (Türkçe terceme)* s.52-94.

Ahlâk-ı hamide: Övülecek, ideal ahlâk.

Asr-ı Saadet: Peygamber (s.a.s) Efendimiz'in varlığı ile şereflenen asır.

Âşikâre: Apaçık.

Beşârât: İnsanı sevindiren haberler, müjdelere.

Cemâl-i sûret: Yüz güzelliği, fiziki güzelliği.

Ceziretü'l-Arab: Arap Yarımadası.

Delâlât: Deliller.

Hakâik-âşinâ: Gerçekleri bilen.

Hâtif: Sesi işitilip kendisi görülmeyen varlık, gelecekle

alâkalı konuşan cinler.

Hüsün: Güzellik.

Hüsn-ü sîret: İç güzelliği, huy ve ahlâk güzelliği.

İrhâsât: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) peygamberliğinden önce meydana gelen harika hâller, olaylar.

İşârât: İşaretler.

İtmînân: Kararlılık, iç huzuru.

Kâhin: Gelecekte haber verdiğini iddia eden kimse, falcı, medyum.

Kemâl-i emniyet: Tam bir güven içinde olması.

Kütüb-ü semâviye: Allah

tarafından vahiy yoluyla gönderilen kitaplar.

Metanet: Dayanıklılık, sağlamlık.

Mu'ciz-nümâ: Mucize gösteren.

Remuzât: Remizler, işaretler.

Secâyâ-yı gâliye: Değerli özellikler.

Şakk-ı kamer: Ayın ikiye yarılması.

Şehâdât: Şehadetler.

Ubûdiyet: Kulluk.

Vüsûk: Sağlamlık, kararlılık, ciddiyet.

bir hitap, bütün benîâdeme, belki cin ve inse ve meleğe, belki bütün mevcudâta karşı bir hutbe-i ezeliyeyi tebliğ ediyor. Sırr-ı hilkat-i âlem olan muammâ-yı acibânesini hall ve şerh edip ve sırr-ı kâinat olan tılsım-ı muğlâkını feth ve keşfederek, bütün mevcudâtın sorulan, bütün ukûlü hayret içinde meşgul eden üç müşkül ve müthiş sual-i azîm olan “Necisin? Nereden geliyorsun? Nereye gidiyorsun?” suallerine mukni, makbul cevap verir.

Dördüncü Reşha

Bak, öyle bir ziya-yı hakikat neşreder ki, eğer O'nun o nurânî daire-i hakikat-i irşadından hariç bir surette kâinata baksan, elbette kâinatın şeklini bir matemhâne-i umumî hükmünde ve mevcudâtı birbirine ecnebi, belki düşman ve câmidâtı dehşetli cenazeler ve bütün zevillhayatı zevâl ve firâkın sillesiyle ağlayan yetimler hükmünde görürsün.

Şimdi bak, O'nun neşrettiği nur ile o matemhâne-i umumî, şevk u cezbe içinde bir zikirhâneye inkılâp etti. O ecnebi, düşman mevcudât, birer dost ve kardeş şekline girdi. O câmidât-ı meyyite-i sâmite, birer mûnis memur, birer musahhar hizmetkâr vaziyetini aldı. Ve o ağlayıcı ve şekvâ edici,

Benîâdem: Âdemoğulları.

Câmidât: Cansızlar.

Câmidât-ı meyyite-i sâmite: Sessiz, hareketsiz, cansız varlıklar.

Ecnebi: Yabancı.

Fetih: Açmak.

Firâk: Ayrılık.

Hall: Çözmek.

Hutbe-i ezeliye: Ezeli hutbe.

İnkılâp: Değişim.

Matemhane-i umumî: Matem yeri, herkesin kendine ait hüznlerden dolayı üzülüp ağladığı yer.

Mevcudât: Varlıklar.

Muammâ-yı acibâne: Şaşırtıcı bilmece, kapalılık.

Mukni: İkna edici, doyurucu.

Mûnis: Uysal, evcil.

Musahhar: Emre, hizmete hazır.

Müşkül: Zor, çetin.

Nurânî daire-i hakikat-i irşad: Gerçekleri, doğruları gösteren nurlu daire.

Sırr-ı hilkat-i âlem: Âlemin yaratılış sırrı.

Sırr-ı kâinat: Kâinatın sırrı.

Sual-i azîm: Büyük, zor soru.

Şekvâ: Şikâyet.

Şerh: Açmak, izah etmek.

Şevk u cezbe: Coşku ve kendinden geçme.

Tebliğ: Bildirmek, ulaştırmak.

Tılsım-ı muğlâk: Çözülmesi zor olan, şifre.

Ukul: Akıllar.

Zevâl: Yok olmak.

Zevillhayat: Canlılar.

Zikirhâne: Zikir meclisi; herkesin kendine ait bir dilele Allah'ı andığı yer.

Ziya-yı hakikat: Hakikat ışığı.

kimsesiz yetimler, birer tesbih içinde zâkir veya vazife paydosundan şâkir suretine girdi.

Beşinci Reşha

Hem o nur ile kâinattaki harekât, tenevvüât, tebeddülât, tagayyürât, mânâsızlıktan ve abesiyetten ve tesadüf oyuncaklığından çıkıp, birer mektubat-ı rabbâniye, birer sayfa-yı âyât-ı tekviniye, birer merâyâ-yı esmâ-yı ilâhiye ve âlem dahi bir kitab-ı hikmet-i samedâniye mertebesine çıktılar.

Hem insanı bütün hayvanâtın mâdûnuna düşüren hadsiz zaaf ve aczi, fakr ve ihtiyacâtı.. ve bütün hayvanlardan daha bedbaht eden vâsita-yı nakl-i hüzn ve elem ve gam olan aklı, o nur ile nurlandığı vakit; insan, bütün hayvanât, bütün mahlûkat üstüne çıkar. O nurlanmış acz, fakr, akıl ile, niyaz ile nazenin bir sultan.. ve fîzar ile nazdar bir halife-i zemin olur.

Demek o nur olmazsa kâinat da insan da hatta her şey dahi hiçe iner. Evet, elbette böyle bedî bir kâinatta böyle bir Zât lâzımdır. Yoksa kâinat ve eflâk olmamalıdır.

Altıncı Reşha

İşte o Zât; bir saadet-i ebediyenin muhbiri, müjdecisi.. bir

Abesiyet: Saçmalık, gâyesizlik.

Bedî: Emsalsiz, harika.

Eflâk: Âlemler, gökler, uzay.

Fîzar: Ağlayarak yalvarmak, yakarmak.

Halife-i zemin: Yeryüzü halifesi.

İhtiyacât: İhtiyaçlar.

Kitab-ı hikmet-i samedâniye: Her şeyin muhtaç olduğu ilâhî icraatlerdeki hikmetleri gösteren kitap.

Mâdûn: Aşağı, alt.

Mektubat-ı rabbâniye:

İlâhî mektuplar (Allah'ın mesajlarını ve çok mânâları ihtivâ eden mahlukları).

Merâyâ-yı esmâ-yı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin aynaları, yansıtıcıları.

Muhbîr: Haberci.

Nazdar: Nazlı.

Nazenin: Nazik.

Saadet-i ebediye: Ebedî, sonsuz mutluluk (cennet hayatı).

Sahife-i âyât-ı tekviniye: Kâinatta geçerli tabii kanunlar sayfası (kâinat kitabının kanun ve buyruklarını ihtivâ eden sayfa).

Şâkir: Şükreden.

Tagayyürat: Değişiklikler.

Tebeddülât: Başkalaşmalar.

Tenevvüât: Çeşitlilikler.

Vasita-yı nakl-i hüzn: Üzüntü nakleden araç.

Zâkir: Zikreden.

rahmet-i bînihâyenin kâşifi ve ilâncısı.. ve saltanat-ı rubûbiyetin mehâsininin dellâlı, seyircisi.. ve künûz-u esmâ-yı ilâhiyenin keşşâfı, göstericisi olduğundan, böyle baksan –yani ubûdiyeti cihetiyle– O’nu bir misal-i muhabbet, bir timsâl-i rahmet, bir şeref-i insaniyet, en nurâni bir semere-i şecere-i hilkat göreceksin. Şöyle baksan –yani risâleti cihetiyle– bir burhan-ı hak, bir sirâc-ı hakikat, bir şems-i hidayet, bir vesile-i saadet görürsün.

İşte, bak; nasıl berk-i hâtif gibi O’nun nuru, şarktan garbı tuttu. Ve nısf-ı arz ve hums-u beşer, O’nun hediye-i hidayetini kabul edip hırz-ı can etti. Bizim nefis ve şeytanımıza ne oluyor ki, böyle bir Zât’ın bütün dâvâlarının esası olan لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ¹’ı, bütün merâtibiyle beraber kabul etmesin?

Yedinci Reşha

İşte, bak; şu cezire-i vâsiada vahşî ve âdetlerine mutaassıp ve inatçı muhtelif akvâmı, ne çabuk âdât ve ahlâk-ı seyyie-i vahşî-yânelerini def’aten kal’ ve ref’ ederek, bütün ahlâk-ı hasene ile

¹ “Allah’tan başka ilâh yoktur.” (Sâffât sûresi, 37/35; Muhammed sûresi, 47/19)

Âdât: Âdetler.

Ahlâk-ı hasene: Güzel, ideal ahlâk.

Ahlâk-ı seyyie-i vahşiyâne: Kaba ve kötü ahlâk.

Akvâm: Kavimler, milletler.

Berk-i hâtif: Göz kamaştıran parlak ışık, bir anda etrafı ışığa boğan şimşek.

Burhan-ı hak: Hakkın, doğrunun delili, göstericisi.

Cezire-i vâsia: Geniş ada.

Def’aten: Bir defada.

Garb: Batı.

Hırz-ı can: Canından aziz bilip, korumak.

Hums-i beşer: İnsanların beşte biri.

Kal’ ve ref’: Söküp atmak.

Keşşâf: Keşfeden, bulup ortaya çıkaran.

Künûz-u esmâ-yı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk’ın isim ve sıfatlarının hazineleri.

Mehâsin: Güzellikler.

Merâtîp: Mertebeler, dereceler.

Nısf-ı arz: Yeryüzünün yarısı.

Rahmet-i bînihâye: Sonsuz, engin rahmet.

Risâlet: Peygamberlik, elçilik.

Saltanat-ı rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk’ın herkesi ve

her şeyi kuşatan terbiye ve idâresi.

Semere-i şecere-i hilkat: Yaratılış ağacının meyvesi.

Sirac-ı hakikat: Hakikatin ışığı, lambası.

Şark: Doğu.

Şems-i hidayet: Hidayet güneşi.

Şeref-i insaniyet: İnsanlığın iftihar tablosu, insanlığın yüz akı.

Timsâl-i rahmet: Rahmet numunesi, sembolü.

Ubûdiyet: Kulluk.

Vesile-i saadet: Mutluluk vesilesi.

techiz edip bütün âleme muallim ve medenî ümeme üstad eyledi. Bak, değil zâhirî bir tasallut.. *belki akılları, ruhları, kalble-ri, nefisleri feth ve teshir ediyor. Mahbub-u kulûb, muallim-i ukûl, mürebbî-i nüfûs, sultan-ı ervah oldu.*

Sekizinci Reşha

Bilirsin ki; sigara gibi küçük bir âdeti, küçük bir kavimde, büyük bir hâkim, büyük bir himmetle, ancak daimî kaldırabilir. Hâlbuki, bak:

Bu Zât, büyük ve çok âdetleri, hem inatçı, mutaassıp, büyük kavimlerden, zâhirî küçük bir kuvvetle, küçük bir himmetle, az bir zamanda ref' edip, yerlerine öyle secâyâ-yı âli-yeyi –ki dem ve damarlarına karışmış derecede sabit olarak– vaz' ve tesbit eyliyor. Bunun gibi daha pek çok harika icraatı yapıyor. İşte, şu Asr-ı Saadet'i görmeyenlere, Ceziretü'l-Arab'ı gözlerine sokuyoruz. Haydi, yüzer feylesofu alsınlar, oraya gitsinler, yüz sene çalışsınlar! O Zât'ın o zamana nisbeten bir senede yaptığıнын yüzden birisini acaba yapabilirler mi?..

Dokuzuncu Reşha

Hem bilirsin; küçük bir adam, küçük bir haysiyetle, küçük bir cemaatte, küçük bir meselede, münâzaralı bir dâvâda, hicapsız, pervâsız, küçük fakat hacâlet-âver bir yalanı, düşmanları yanında hilesini hissettirmeyecek derecede teessür ve telâş göstermeden söyleyemez. Şimdi bak bu Zât'a:

Dem: Kan.

Hacâlet-âver: Utandırıcı.

Haysiyet: İtibar, kıymet.

Hicap: Perde, engel, mahcubiyet.

Himmet: Gayret, çaba, emek.

Mahbub-u kulûb: Kalplerin sevgilisi.

Muallim-i ukul: Akılların öğretmeni.

Münâzara: Tartışma.

Mürebbî-i nüfus: Nefislerin terbiyecisi, eğitici

Pervâsız: Çekinmeksizin, sakınmaksızın.

Ref: Kaldırmak.

Secâyâ-yı âliye: Yüce, ideal huylar, tabiatlar.

Sultan-ı ervah: Ruhların sultanı.

Teçhiz: Donatmak, süslemek.

Teshir: Büyülemek, kendine bağlamak.

Teessür: Etkilenmek, tesir altında kalmak.

Ümem: Milletler.

Vaz': Koymak, yerleştirmek.

Zâhirî tasallut: Dışardan zorlama.

Pek büyük bir vazifede, pek büyük bir vazifedar, pek büyük bir haysiyetle, pek büyük emniyete muhtaç bir hâlde, pek büyük bir cemaatte, pek büyük husûmet karşısında, pek büyük meselelerde, pek büyük dâvâda, pek büyük bir serbestiyetle, bilâ-pervâ, bilâ-tereddüt, bilâ-hicap, telâşsız, samimî bir safvetle, büyük bir ciddiyetle, hasımlarının damarlarına dokunduracak şedit, ulvî bir sûrette söylediği sözlerinde hiç hilâf bulunabilir mi? Hiç hile karışması mümkün müdür? Kellâ!

¹ *إِنَّ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى* Evet, hak aldatmaz, hakikatbîn aldanmaz. Hak olan mesleği hileden müstağnîdir, hakikatbînin gözüne hayalin ne haddi var ki hakikat görünsün, aldatsın?

Onuncu Reşha

İşte, bak; ne kadar merak-âver, ne kadar cazibedar, ne kadar lüzumlu, ne kadar dehşetli hakâiki gösterir ve mesâili isbat eder. Bilirsin ki, en ziyade insanı tahrik eden meraktır. Hatta, eğer sana denilse, “Yarı ömrünü, yarı malını versen, kamerden ve Müşteri’den biri gelir, kamerde ve Müşteri’de ne var, ne yok, ahvâlini sana haber verecek. Hem doğru olarak senin istikbalini ve başına ne geleceğini doğru olarak haber verecek.”; merakın varsa, vereceksin.

Hâlbuki şu Zât, öyle bir Sultan’ın ahbârını söylüyor ki; memleketinde kamer, bir sinek gibi, bir pervane etrafında

¹ “O, kendisine vahyedilen bir vahiyden başka bir şey değildir.” (Necm sûresi, 53/4)

Ahbâr: Haberler.

Ahvâl: Hâller.

Bilâhicap: Utanmadan, sıklıkla.

Bilâpervâ: Çekinmeden.

Bilâtereddüt: Tereddütsüz.

Cazibedar: Cazibeli, çekici.

Hakâik: Hakikatlar.

Hakikatbîn: Hakikati gören.

Hilâf: Terslik, sözünden dönmek.

Husumet: Düşmanlık.

Kamer: Ay.

Kellâ: Asla.

Merak-âver: Merak uyandıran, dikkat çeken

Mesâil: Meseleler.

Müstağnî: İhtiyaç hissetmeyen, tenezzül etmeyen.

Müşteri: Jüpiter Gezegeni.

Safvet: Duruluk, berraklık, sâfilik.

Şedit: Şiddetli.

Ulvî: Yüce.

döner. O arz olan o pervane ise, bir lâmba etrafında pervaz eder. Ve o güneş olan lâmba ise, O Sultan'ın binler menzillerinden bir misafirhânesinde, binler misbahlar içinde bir lâmbasıdır.

Hem öyle acâib bir âlemden hakikî olarak bahsediyor ve öyle bir inkılâptan haber veriyor ki; binler küre-i arz bomba olsa, patlasalar, o kadar acîb olmaz. Bak, onun lisânında إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ¹، إِذَا السَّمَاءُ انفَطَرَتْ²، الْقَارِعَةُ³ gibi sûreleri işit...

Hem öyle bir istikbalden doğru olarak haber veriyor ki, şu dünyevî istikbal ona nisbeten bir katre serap hükmündedir. Hem öyle bir saadetten haber veriyor ki, bütün saadet-i dünyeviye ona nisbeten bir berk-i zâilin bir şems-i sermede nisbeti gibidir.

On Birinci Reşha

Böyle acîb ve muammâ-âlûd şu kâinatın perde-i zâhiriyesi altında, elbette ve elbette böyle acâib bizi bekliyor. Böyle acâibi haber verecek, böyle harika ve fevkalâde mu'ciz-nümâ bir zât lâzımdır. Hem bu Zât'ın gidişatından görünüyor ki; O, görmüş ve görüyor ve gördüğünü söylüyor. Hem bizi nimetleriyle perverde eden şu “Semâvât ve arzın İlâhı” bizden ne istiyor, marziyâtı nedir, pek sağlam olarak bize ders veriyor.

¹ “Güneş dürülüp ışığı söndüğü zaman.” (Tekvir sûresi, 81/1)

² “Gök yarıldığı zaman.” (İnfitâr sûresi, 82/1)

³ “...kapıları döven ve dehşetiyle kalblere çarpan o kıyâmet felaketi...” (Kâria sûresi, 101/1)

Arz: Yeryüzü.

Berk-i zâil: Bir anda parlayıp sönen, kaybolan şimşek.

Küre-i arz: Yeryüzü.

Marziyât: Cenâb-ı Hakk'ın nızasını kazandıran şeyler.

Misbah: Lamba.

Muammâ-âlûd: Sırla dolu, bilmeceli.

Muciznümâ: Mucize gösteren.

Perde-i zâhiriye: Dış perde.

Pervaz: Uçmak.

Perverde etmek: Besleyip büyötmek, yetiştirmek.

Saadet-i dünyeviye: Dünya mutluluğu.

Semâvat: Gökler, feza.

Şems-i sermed: Ebedî, batmayan güneş.

Hem bunlar gibi daha pek çok merak-âver, lüzumlu hakâiki ders veren bu Zât'a karşı her şeyi bırakıp O'na koşmak, O'nu dinlemek lâzım gelirken; ekser insanlara ne olmuş ki, sağır olup kör olmuşlar, belki divane olmuşlar ki bu hakkı görmüyorlar, bu hakikati işitmiyorlar, anlamıyorlar!..

On İkinci Reşha

İşte şu Zât, şu “Mevcudât Hâlıkı”nın vahdâniyetinin hakkaniyeti derecesinde hak bir burhan-ı nâtık, bir delil-i sâdık olduğu gibi, haşrin ve saadet-i ebediyenin dahi bir burhan-ı kâtı, bir delil-i sâtıdır. Belki, nasıl ki o Zât, hidayetiyle saadet-i ebediyenin sebep-i husûlü ve vesile-i vusûlüdür; öyle de, duasıyla, niyazıyla o saadetin sebep-i vücûdu ve vesile-i îcadıdır.

Haşir meselesinde geçen şu sırrı, makam münasebetiyle tekrar ederiz, işte, bak:

•O Zât, öyle bir salât-ı kübrâda dua ediyor ki; güya şu cezire, belki arz, O'nun azametli namazıyla namaz kılar, niyaz eder.

•Bak, hem öyle bir cemaat-i uzmâda niyaz ediyor ki, güya benîâdemın zaman-ı Âdem'den asrımıza, kıyâmete kadar bütün nurâni, kâmil insanlar, O'na ittibâ ile iktidâ edip duasına âmîn diyorlar.

Azamet: Büyüklük.

Benîâdem: Âdemoğulları, insanlar.

Burhan-ı katı: Kesin delil (karşı görüşleri kesip atan sağlam delil).

Burhan-ı nâtık: Akleden ve konuşan delil.

Cemaat-i uzmâ: Çok büyük topluluk, cemaat.

Cezire: Ada.

Delil-i sâdık: Doğru, yanıltmayan delil.

Delil-i sâtı: Parlak delil.

Hakkaniyet: Doğruluktan, adaletten ayrılmamak.

Hâlık: Yaradan.

Haşir: Dirilmek, mahşer meydanında toplanmak.

İktidâ: Uymak, örnek almak.

İttibâ: Tâbi olma.

Merak-âver: Merak uyandıran, dikkat çeken.

Saadet-i ebediye: Ebedî mutluluk, cennet hayatı.

Salât-ı kübrâ: Çok büyük çapta cemaatle kılınan namaz, dua.

Sebeb-i husûl: Meydana gelme sebebi.

Sebeb-i vücûd: Var olma sebebi.

Vahdâniyet: Allah'ın birliği.

Vesile-i icad: Yaratılış vesilesi.

Vesile-i vusûl: Ulaşma vesilesi.

•Hem bak, öyle bir hâcet-i âmme için dua ediyor ki; değil ehl-i arz, belki ehl-i semâvât, belki bütün mevcudât, niyazına “Evet, yâ Rabbenâ! Ver, biz dahi istiyoruz!” deyip iştirak ediyorlar.

•Hem öyle fakirâne, öyle hazînâne, öyle mahbubâne, öyle müştakâne, öyle tazarrukârâne niyaz ediyor ki; bütün kâinatı ağlattırıyor, duasına iştirak ettiriyor.

•Bak, hem öyle bir maksat, öyle bir gaye için dua ediyor ki; insanı ve âlemi, belki bütün mahlûkatı esfel-i sâfilinden, sukuttan, kıymetsizlikten, faydasızlıktan; âlâ-yı illiyyîne, yani kıymete, bekâya, ulvî vazifeye çıkarıyor.

•Bak, hem öyle yüksek bir fizâr-ı istimdatkârâne ve öyle tatlı bir niyaz-ı istirhamkârâne ile istiyor, yalvarıyor ki; güya bütün mevcudâta ve semâvâta ve Arş’a iştiririp, vecde getirip, duasına “Âmin, Allahümme âmin...” dedirtiyor.

•Bak, hem öyle Semî, Kerîm bir Kadîr’den.. öyle Basîr, Rahîm bir Alîm’den hâcetini istiyor ki; bilmüşâhede, en hafî bir zîhayatın en hafî bir hâcetini, bir niyazını görür, iştirir, kabul eder, merhamet eder. Çünkü istediğini –velev lisân-ı hâl

Âlâ-yı illiyyîn: En yüksek yer, insanın erişebileceği en yüce makam.

Alîm: Her şeyi bilen Hz. Allah.

Basîr: Her şeyi gören Hz. Allah.

Bekâ: Kalıcı, ölümsüz olmak.

Bilmüşâhede: Görerek.

Ehl-i arz: Yeryüzü halkı.

Ehl-i semâvât: Gökyüzü halkı; ruhânîler, melekler.

Esfel-i sâfilîn: En aşağı yer, insanın düşebileceği en kötü durum.

Fakirâne: Fakirce, fakirliği-ni ifadelerinde de hissettirerek.

Fizâr-ı istimdatkârâne: Yardım isteyerek yalvarmak.

Hâcet: İhtiyaç.

Hâcet-i âmme: Genel, herkesi ilgilendiren ihtiyaç.

Hafî: Gizli, saklı.

Hazînâne: Hüzünlü bir ifadeyle.

Kadîr: Her şeye gücü yeten Hz. Allah.

Kerîm: Pek cömert, pek âlîcenap.

Lisân-ı hâl: Hâl dili, durum ifadesi.

Mahbubâne: Sevildiğini bilerek, nazlı bir tarzda.

Müştakâne: İhtiyakını belirterek.

Niyaz-ı istirhamkârâne: Merhamet dileyerek isteme.

Rahîm: Merhameti ve ihsan-ı sonsuz Hz. Allah.

Semî: Her şeyi işiten Hz. Allah.

Sukut: Düşmek; değerini, derecesini yitirmek.

Tazarrukârâne: Yalvararak.

Ulvî: Yüce.

Vecd: Coşku (İlâhî aşkın insan benliğini bütünüyle sarması).

Velev: Şayet, dahi.

Zihayat: Hayat sahibi, canlı.

ile olsun– verir. Ve öyle bir suret-i hakîmâne, basîrâne, rahî-mânede verir ki, şûphe bırakmaz; bu terbiye ve tedbir, öyle bir Semî ve Basîr ve öyle bir Kerîm ve Rahîm’e hasır.

On Üçüncü Reşha

Acaba bütûn efâzıl-ı benîâdemi arkasına alıp, arz üstünde du-rup, Arş-ı Âzam’a müteveccihen el kaldırıp dua eden şu “Şeref-i nev-i insan” ve “Ferîd-i kevn ü zaman” ve bihakkın “Fahr-i kâ-inat” ne istiyor, bak, dinle:

Saadet-i ebediye istiyor.. bekâ istiyor.. likâ istiyor.. cen-net istiyor. Hem, merâyâ-yı mevcudâtta ahkâmını ve cemâl-lerini gösteren bütûn esmâ-yı kudsiye-i ilâhiye ile beraber is-tiyor. Hatta, eğer rahmet, inâyet, hikmet, adâlet gibi hesap-sız o matlubun esbab-ı mûcibesi olmasaydı; şu Zât’ın tek du-ası, baharımızın îcadı kadar kudretine hafif gelen şu cenne-tin binasına sebebiyet verecekti. Evet, nasıl ki O’nun risâleti şu dâr-ı imtihanın açılmasına sebebiyet verdi. Öyle de O’nun ubûdiyeti dahi öteki dârın açılmasına sebeptir.

لَيْسَ فِي الْإِمْكَانِ أَبَدُوعٍ مِّمَّا كَانَ¹ ehl-i akıl ve tahkike

¹ “Şu varlık âleminde, mevcut olandan daha mükemmeli, daha üstünü olması mümkün değildir.” (Bkz.: el-Gazâlî, *İhyâu ulûmî’-d-dîn* 4/258; İbn Arabî, *el-Fütûhâtü’l-Mekkiyye* 1/53, 4/154, 6/392, 7/82, 8/221)

Ahkâm: Hükümler.

Arş-ı Âzam: Yüce arş, Ce-nâb-ı Hakk’ın idare ve ira-desinin tecelligâhı.

Basîrâne: Görerek.

Bekâ: Kalıcı, ölümsüz ol-mak.

Bihakkın: Hakkıyla, tam bir liyâkatle.

Cemâl: Güzellik.

Dâr-ı imtihan: İmtihan ye-ri, yurdu.

Efâzıl-ı benîâdem: İnsan-oğlunun en faziletli, seç-kinleri.

Ehl-i akıl ve tahkik: İlim ehli, İslâm âlimleri.

Esbab-ı mûcibe: Gerek-çeler.

Esmâ-yı kudsiye-i ilâhiye: Allah’ın pek yüce sıfatları (Esmâu’l-Hüsna).

Fahr-i kâinat: Kâinatın ifti-har tablosu.

Ferîd-i kevn ü zaman: Bü-tün zaman ve mekânların yegânesi, bir tanesi, ben-zersiz.

Likâ: Kavuşmak (Allah’a ulaşmak).

Matlup: İstek, talep.

Merâyâ-yı mevcudat: Var-lık aynaları (her varlığın kendine ait bir ifadeyle Allah’ı göstermesi).

Rahîmâne: Merhamet ede-rek.

Risâlet: Peygamberlik, el-çilik.

Sûret-i hakîmâne: Hikmet-li bir şekilde.

Şeref-i nev-i insan: İnsan-lığa şeref veren.

Tedbir: Düzenlemek, yönet-mek.

Ubûdiyet: Kulluk.

dedirten şu meşhud intizam-ı fâik, şu rahmet içinde kusursuz hüsn-ü sanat ve misilsiz cemâl-i rubûbiyet; hiç böyle bir çirkinliği, böyle bir merhametsizliği, böyle bir intizamsızlığı kabul eder mi ki; en cüz'î, en ehemmiyetsiz arzuları, sesleri ehemmiyetle işitip ifâ etsin.. en ehemmiyetli, en lüzumlu arzuları ehemmiyetsiz görüp işitmesin, anlamasın, yapmasın? Hâşâ ve kellâ! Yüz bin defa hâşâ! Böyle bir cemâl, böyle bir çirkinliği kabul etmez, çirkin olmaz.

Yahu, ey hayalî arkadaşım! Şimdilik kâfidir, geri gitmeliyiz. Yoksa, yüz sene şu zamanda, şu cezirede kalsak; yine o Zât'ın garâib-i icraatını ve acâib-i vezâifini, yüzden birisine tamamen ihata edip temâşâsında doyamayız.

Şimdi, gel, üstünde döneceğimiz her asra birer birer bakacağız. Bak, nasıl her asır, o Şems-i hidayet'ten aldıkları feyizle çiçek açmışlar; Ebû Hanife, Şâfiî, Bayezid Bistâmî, Şah-ı Geylânî, Şah-ı Nakşibend, İmam Gazâlî, İmam Rabbânî gibi milyonlar münevver meyveler veriyor. Meşhudâtımızın tafsîlâtını başka vakte tâlik edip, o mu'ciz-nümâ ve hidayet-edâya, bir kısım kat'î mucizâtına işaret eden bir salavât getirmeliyiz:

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى هَذَا الذَّاتِ التُّورَانِيَّ الَّذِي أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْفُرْقَانُ
الْحَكِيمُ مِنَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مِنَ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ أَلْفَ أَلْفِ
صَلَاةٍ وَأَلْفَ أَلْفِ سَلَامٍ بَعْدَ حَسَنَاتِ أُمَّتِهِ.

Acâib-i vezâif: Vazifelerinin harikuladeliği.

Cemâl-i rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın bütün varlıkları kuşatan mükemmel yönü.

Feyiz: İlâhî ihsan, vergi, bereket.

Garâib-i icraat: Harika, fevkalâde icraat.

Hidayet-edâ: Hidayet sebeplerini yerine getiren.

Hüsn-ü sanat: Sanat güzelliği.

İfâ: Yerine getirmek.

İhata: Kuşatma, içine alma.

İntizam-ı fâik: Üstün nizam, intizam.

Meşhud: Görünen, bilinen.

Meşhudât: Görünenler, müşâhede edilenler.

Mu'ciz-nümâ: Mucize gösteren.

Şems-i hidayet: Hidayet güneşi.

Tâlik: Bağlamak, sonraya bırakmak.

Temâşâ: Seyretmek.

عَلَى مَنْ بَشَّرَ بِرِسَالَتِهِ التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلُ وَالزَّبُورُ، وَبَشَّرَ بُنْيَوْتَهُ الْإِزْهَاصَاتِ
وَهَوَاتِفَ الْجِنِّ وَأَوْلِيَاءَ الْإِنْسِ وَكَوَاهِنَ الْبَشَرِ، وَأَنْشَقَ بِإِشَارَتِهِ الْقَمَرُ سَيِّدِنَا
وَمَوْلَانَا مُحَمَّدٍ أَلْفَ أَلْفِ صَلَاةٍ وَأَلْفَ أَلْفِ سَلَامٍ بَعْدَ أَنْفَاسِ أُمَّتِهِ.

عَلَى مَنْ جَاءَتْ لِدَعْوَتِهِ الشَّجَرُ، وَنَزَلَ سُورَةً بِدُعَائِهِ الْمَطَرُ، وَأَظْلَلَتْهُ
الْعِمَامَةُ مِنَ الْحَرِّ، وَشَبَعَ مِنْ صَاعٍ مِنْ طَعَامِهِ مَاتَ مِنَ الْبَشَرِ، وَنَبَعَ الْمَاءُ
مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ كَالْكُوْثَرِ وَسَبَّحَ فِي كَفِّهِ الْحَصَاةُ وَالْمَدْرُ،
وَأَنْطَقَ اللَّهُ لَهُ الضَّبُّ وَالظَّبْيُ وَالذَّبُّ وَالْجِدْعُ وَالذَّرَاعُ وَالْجَمَلُ وَالْجَبَلُ
وَالْحَجَرُ وَالشَّجَرُ، صَاحِبِ الْمِعْرَاجِ وَمَا زَاغَ الْبَصَرُ، سَيِّدِنَا وَمَوْلَانَا
وَشَفِيعِنَا مُحَمَّدٍ أَلْفَ أَلْفِ صَلَاةٍ وَأَلْفَ أَلْفِ سَلَامٍ بَعْدَ كُلِّ الْخُرُوفِ
الْمُتَشَكِّلَةِ فِي الْكَلِمَاتِ الْمُتَمَتِّلَةِ بِإِذْنِ الرَّحْمَنِ فِي مَرَايَا تَمْوِجَاتِ الْهَوَاءِ
عِنْدَ قِرَاءَةِ كُلِّ كَلِمَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ قَارِئٍ مِنْ أَوَّلِ النَّزُولِ إِلَى آخِرِ
الرَّمَانِ وَاعْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا يَا إِلَهَنَا بِكُلِّ صَلَاةٍ مِنْهَا. آمِينَ آمِينَ آمِينَ.¹

¹ “Ey varlığıyla varlığımızı ışıklandıran, gözlerimize nurlar serpip, bizleri nefsanî karanlıklardan kurtaran Rahmeti Sonsuz Rabbimiz! Arş-ı Azîm’den Kur’ân-ı Hakîm’i üzerine indirdiğin nurani Zât, yani Peygamber Efendimiz Hazreti Muhammed’e (sallallâhu aleyhi ve sellem), ümmetinin hasenâtı adedince milyonlarca salât ve milyonlarca selâm olsun!

Risâletini Tevrat, İncil ve Zebur’un müjdelediği; nübüvvetini irhâsâtın (doğumundan hemen önce ve doğumu anında meydana gelen harikulâde hâllerin); cinlerin hâtiflerinin, insanlık âleminden Allah dostlarının ve beşerin kâhinlerinin müjdelediği; bir işaretleriyle ayın parçalandığı Efendimiz, Mevlâmız Hazreti Muhammed’e (sallallâhu aleyhi ve sellem), ümmetinin nefesleri adedince milyonlarca salât ve selâm olsun!

Davetine ağaçların koşup geldiği; duâsıyla yağmurun hemen iniverdiği; sıcaktan korumak için bulutların ona gölge yaptığı; bir ölçek yiyeceğiyle yüzlerce insanın doyduğu; parmaklarının arasından üç defa Kevser gibi suların çağladığı; avuçlarının içindeyken çakıl taşları ve toprağın Allah’ı tesbih ettiği; O’nun hürmetine Allah’ın, kertenkeleyi, ceylânı, kurdu, ağaç kütüğünü, zehirli keçinin kolunu, deveyi, dağı, taşı ve ağacı konuşturduğu, Mirac’ın ve “Resûl’ün gözü başka yana kaymadı (ki, gördüğünü yanlış görmüş olsun), görebileceğinin ötesine yönelmedi (ki, bir illüzyon görmüş olsun).”¹ âyetinin mazharı olan Efendimiz, Mevlâmız ve Şefiimiz Hazreti

“Şuâât-ı Mârifeti’n-Nebî” nâmındaki Türkçe bir risalede ve On Dokuzuncu Mektup’ta ve şu Söz’de icmâlen işaret ettiğimiz delâil-i nübüvvet-i Ahmediye’yi (*aleyhissalâtü vesselâm*) beyan etmişim. Hem onda Kur’ân-ı Hakîm’in vücûh-u i’câzı icmâlen zikredilmiş. Yine Lemeât nâmında Türkçe bir risalede ve Yirmi Beşinci Söz’de Kur’ân’ın kırk vecihle mucize olduğunu icmâlen beyan ve kırk vücûh-u i’câzına işaret etmişim. O kırk vecihle, yalnız nazımda olan belâgatı, İşârâtü’l-I’câz nâmındaki bir tefsir-i Arabî’de, kırk sayfa içinde yazmışım. Eğer ihtiyacın varsa şu üç kitaba müracaat edebilirsiniz.

On Dördüncü Reşha

Mahzen-i mucizât ve mucize-i kübrâ olan Kur’ân-ı Hakîm, nübüvvet-i Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) ile vahdâniyet-i ilâhiyeyi o derece kat’î isbat ediyor ki, başka burhana hâcet bırakmıyor. Biz de onun tarifine ve medar-ı tenkit olmuş bir-iki lem’a-yı i’câzına işaret ederiz: İşte, Rabbimizi bize tarif eden Kur’ân-ı Hakîm;

♦*Şu kitab-ı kebîr-i kâinatın bir tercüme-i ezeliyesi..*

Muhammed’e (sallallâhu aleyhi ve sellem), nüzûlünden bu yana Kur’ân’ı okuyan her bir okuyucunun okuduğu her bir kelimenin hava dalgalarının aynalarında Rahmân’ın izniyle temessül eden bütün kelimelerinin bütün harfleri adedince, milyonlarca salât ve selâm olsun.

Bütün bu salâvatlardan her biri hürmetine bizi mağfiret et, ey İlâhımız, bize merhamet et, âmin, âmin, âmin...”

*¹ Necm sûresi, 53/17.

Belâgat: Edebiyat (güzel, düzgün, kusursuz ve yerinde ifade sanatı).

Burhan: Delil.

Delâil-i nübüvvet-i Ahmediye: Efendimiz’in (s.a.s.) peygamberlik delilleri.

İcmâlen: Kısaca.

Kitab-ı kebîr-i kâinat: Büyük kâinat kitabı.

Lem’a-yı i’câz: Mucize parıltısı.

Mahzen-i mucizat: Mucizeler mahzeni, kaynağı.

Medar-ı tenkit: Tenkit sebebi.

Mucize-i kübrâ: En büyük mucize.

Tefsir-i Arabî: Arapça Tefsir.

Tercüme-i ezeliye: Ezeli tercüme (kâinata ait bütün hakikatleri ezelden ebede kadar, herkese anlayacağı şekilde ve dilde tercüme eden ilâhî bir kitap).

Vahdâniyet-i ilâhiye:

Allah’ın birliği

Vücûh-u i’câz: Mucize olma yönleri, özellikleri.

♦*Şu sahâif-i arz ve semâda müstetir künûz-u esmâ-yı ilâhiyenin keşşâfı..*

♦*Şu sutûr-u hâdisâtın altında muzmer hakâikin miftahı..*

♦*Şu âlem-i şehâdet perdesi arkasındaki âlem-i gayb cihe-tinden gelen iltifâtât-ı rahmâniye ve hitâbât-ı ezeliyenin ha-zinesi..*

♦*Şu âlem-i mâneviye-i İslâmiye'nin güneşi, temeli, hende-sesi.. avâlim-i uhreviye'nin haritası..*

♦*Zât ve sıfât ve şuûn-u ilâhiyenin kavl-i şârihi, tefsir-i vâzı-hı, burhan-ı nâtıkı, tercüman-ı sâtı..*

♦*Şu âlem-i insaniyetin mürebbîsi, hikmet-i hakikîsi, mür-şid ve hâdisi..*

♦*Hem bir kitab-ı hikmet ve şeriat..*

♦*Hem bir kitab-ı dua ve ubûdiyet..*

♦*Hem bir kitab-ı emir ve davet..*

Âlem-i gayb: Beş duyu ile kavranamayan varlıkların, gerçeklerin, hâdiselerin âle-mi.

Âlem-i insaniyet: İnsanlık âlemi.

Âlem-i mâneviye-i İslâmi-ye: Mânevî İslâm âlemi.

Âlem-i uhreviye: Âhiret'e ait âlemler.

Burhan-ı nâtık: Konuşan delil.

Hâdî: Hidayet eden, doğru yola ileten.

Hendese: Geometri, (da-yandığı bilgi eksenî).

Hikmet-i hakikî: Gerçek hikmet (doğru, yanıltma-yan ve faydalı bilgi).

Hitâbât-ı ezeliye: Ezeli hi-taplar, (bütün hakikatleri

ezelden ebede kadar, her-kese anlayacağı şekilde duyuran ilâhî seslenmeler, hitaplar).

İltifâtât-ı rahmâniye: Ce-nâb-ı Hakk'ın eşsiz, sınırsız iltifatları, ihsanları.

Kavl-i şârih: Açıklayıcı söz.

Keşşaf: Keşfeden, ortaya çıkaran.

Kitab-ı dua ve ubûdiyet: Dua ve kulluk kitabı.

Kitab-ı emir ve davet: Emir ve dua (tavsiye) kitabı.

Kitab-ı hikmet ve şeriat: Hikmet ve hukuk kitabı.

Künûz-u esmâ-yı ilâhiye: İlâhî isimlerin hazineleri.

Miftâh: Anahtar.

Muzmer hakaik: Gizli,

örtölmüş gerçekler.

Mürebbî: Terbiye eden, yetiştiren, eğiten.

Mürşid: İrşad eden, doğru-yu gösteren.

Müstetir: Gizli, saklı.

Sahâif-i arz ve semâ: Yer ve gök sayfaları (yer ve gö-ğe ait bütün ilâhî icraatler kâinat kitabının ayrı ayrı sayfaları).

Sutûr-u hâdisât: Hâdiseler-in ön yüzü, (hâdiselerin ifa-de ettiği gerçeklerin kâinat kitabında yer aldığı satırlar).

Şuûn-u ilâhiye: İlâhî işler, icraatler.

Tefsir-i vâzih: Açık, berrak tefsir.

Tercüman-ı sâtî: Yüksek, parlak tercüman.

♦ *Hem bir kitab-ı zikir ve mârifet... gibi, beşerin bütün hâcât-ı mâneviyesine karşı birer kitap.. ve bütün muhtelif ehl-i mesâlik ve meşârib olan evliya ve siddikînin, asfiyâ ve muhakkikînin her birinin meşreblerine lâayık birer risale ibraz eden bir kütüphâne-i mukaddesedir.*

Sebeb-i kusur tevehhüm edilen tekrarâtındaki lem'a-yı i'câza bak ki:

• *Kur'ân hem bir kitab-ı zikir, hem bir kitab-ı dua, hem bir kitab-ı davet olduğundan, içinde tekrar müstahsendir, belki elzemdır ve eblâğdır. Ehl-i kusurun zannı gibi değil. Zira; zikrin şe'ni, tekrar ile tenvirdir. duanın şe'ni, terdad ile takrirdir. emir ve davetin şe'ni, tekrar ile tekittir.*

• Hem herkes, her vakit bütün Kur'ân'ı okumaya muktedir olamaz, fakat bir sûreye galiben muktedir olur. *Onun için, en mühim makâsıd-ı Kur'âniye ekser uzun sûrelerde dercedilerek, her bir sûre bir küçük Kur'ân hükmüne geçmiş. Demek, hiç kimseyi mahrum etmemek için, tevhid ve haşir ve kıssa-yı Mûsâ gibi bazı maksatlar tekrar edilmiş.*

• Hem cismânî ihtiyaç gibi, mânevî hâcât dahi muhtelifdir. Bazısına insan her nefes muhtaç olur; cisme hava, ruha Hû gibi.

Asfiyâ: İlim ve takvâsıyla gerçek Peygamber varisi veliler.

Derc: İçine almak, ilâve etmek.

Eblâğ: Edebiyata en uygun olan, daha da edebi.

Ehl-i mesâlik ve meşârib: Farklı farklı yol ve usûl benimsemiş kişiler.

Galiben: Genellikle.

Hâcât-ı mânevîye: Mânevî ihtiyaçlar.

İbraz: Göstermek.

Kitab-ı zikir ve mârifet: Zikir ve mârifet kitabı.

Kütüphane-i mukaddese: Mukaddes kitaplık (bütün ilimlere kaynak olan ilâhî, kudsi kitap).

Lem'a-yı i'câz: Mucize parıltısı.

Makasıd-ı Kur'âniye: Kur'ân'ın maksatları, gâyetleri.

Mânevî hâcât: Mânevî ihtiyaçlar.

Muhakkik: Sürekli hakikatın peşinde, kılı kırk yarar-casına araştıran.

Müstahsen: Güzel kabul edilen, beğenilen, takdir edilen.

Siddikîn: Siddıklar (sözü özündeki temizliği ortaya koyan, ameli imanını doğrulayan, çok vefâli ideal kişiler).

Şe'n: İş, durum.

Takrir: Yerleştirmek, sağlamlaştırmak.

Te'kid: Pekiştirmek.

Tekrarat: Tekrarlar.

Tenvir: Aydınlatma, nurlandırma.

Terdad: Tekrar etmek, devamlı yapmak.

Tevehhüm: Vehmetmek, sanmak.

Bazısına her saat; بِسْمِ اللَّهِ gibi ve hâkezâ... Demek, tekrar-ı âyet, tekerrür-ü ihtiyaçtan ileri gelmiş ve o ihtiyaca işaret ederek, uyandırıp teşvik etmek, hem iştiağı ve iştahı tahrik etmek için tekrar eder.

• Hem Kur'ân müessistir, bir din-i mübînin esâsâtıdır ve şu Âlem-i İslâmiyet'in temelleridir ve hayat-ı içtimaiye-i beşeriye-yi değiştirip muhtelif tabakâtın, mükerrer suallerine cevaptır. Müessise; tesbit etmek için tekrar lâzımdır.. tekit için terdad lâzımdır.. teyid için takrir, tahkik, tekrar lâzımdır.

• Hem öyle mesâil-i azîme ve hakâik-i dakikadan bahsediyor ki, umumun kalblerinde yerleştirmek için, çok defa muhtelif suretlerde tekrar lâzımdır.

• Bununla beraber, sûreten tekrardır. Fakat, mânen her bir âyetin çok mânâları, çok faydaları, çok vücûh ve tabakâtı vardır. Her bir makamda ayrı bir mânâ ve fayda ve maksatlar için zikrediliyor.

• Hem Kur'ân'ın, mesâil-i kevnîyenin bazısında ibham ve ic-mâli ise, irşadî bir lem'a-yı i'câzdır. Ehl-i ilhadın tevehhüm ettikleri gibi medar-ı tenkit olamaz ve sebeb-i kusur değildir.

Eğer desen: “Acaba neden Kur'ân-ı Hakîm, felsefenin mevcudâtı bahsettiği gibi etmiyor? Bazı mesâili mücmel

¹ Allah'ın adıyla

Din-i mübîn: Apaçık, pırl pırl din.. hakkı bâtıldan ayıran din.

Ehl-i ilhâd: İnançsızlar, kâfirler.

Hakâik-i dakika: İnce, dikkat isteyen gerçekler.

Hâkezâ: Bunun gibi.

Hayat-ı içtimaiye-i beşeriye: Toplum hayatı.

İcmâl: Kısaca özetlemek.

İpham: Kapalılık, mânânın

açık olmaması.

İrşadi: İrşada ait, (Kur'ân-ı Kerim'in doğruları gösterme üslubuna ait).

Lem'a-yı l'caz: Mucize parıltısı.

Mesâil: Meseleler.

Mesâil-i azîme: Büyük meseleler.

Mesâil-i kevnîye: Varlıkla, kâinattaki hâdiselerle alâkalı meseleler.

Mücmel: Maksadın anlaşılamayacağı derecede öz, pek genel.

Müessis: Tesis eden, kur'an, temel atan.

Mükerrer: Tekrar edilen.

Tahkik: Doğruyu araştırıp açığa çıkarmak.

Tekerrür-ü ihtiyaç: Tekrar ihtiyaç duyulması.

Vücûh: Yönler.

bırakır; bazısını, nazar-ı umumîyi okşayacak, hiss-i âm-meyi rencide etmeyecek, fikr-i avâmı tâciz edip yormayacak bir sûret-i basitâne-i zâhirânede söylüyor.”

Cevaben deriz ki: Felsefe, hakikatin yolunu şaşırmış; onun için... Hem geçmiş derslerden ve Sözler’den elbette anlamışsın ki; Kur’ân-ı Hakîm şu kâinattan bahsediyor, tâ Zât ve sıfât ve esmâ-yı ilâhiyeyi bildirsin. Yani, bu kitab-ı kâinatın maânîsini anlattırıp, tâ Hâlık’ını tanıttırsın. Demek, mevcudâta kendileri için değil, belki Mûcid’leri için bakıyor. Hem umuma hitap ediyor. İlmi hikmet ise mevcudâta mevcudât için bakıyor. Hem hususan ehl-i fenne hitap ediyor. Öyleyse, mademki Kur’ân-ı Hakîm; mevcudâtı delil yapıyor, burhan yapıyor; delil zâhirî olmak, nazar-ı umuma çabuk anlaşılacak gerektir.

Hem mademki Kur’ân-ı Mürşid, bütün tabakât-ı beşere hitap eder. Kesretli tabaka ise tabaka-yı avâmdır. Elbette irşad ister ki; lüzumsuz şeyleri ibham ile icmâl etsin.. ve dakik şeyleri temsil ile takrib etsin.. ve mağlatalara düşürmemek için, zâhirî nazarların-da bedihî olan şeyleri lüzumsuz, belki zararlı bir sûrette tağyir etmemektir.

Meselâ güneşe der, “Döner bir sirâcdır, bir lâmbadır.”¹ Zira güneşten, güneş için, mahiyeti için bahsetmiyor. Belki bir nevi intizamın zembereği ve nizamın merkezi olduğundan, intizam ve nizam ise Sâni’in âyine-i mârifeti olduğundan bahsediyor.

¹ Bkz.: Yûnus sûresi, 10/5; Enbiyâ sûresi, 21/33; Furkan sûresi, 25/61; ...

Âyine-i mârifet: İlâhî bilgileri yansıtan ayna.

Bedihî: Açık, aşîkâr.

Burhan: Delil.

Esmâ-yı ilâhiye: Cenâb-ı Hak’ın isimleri.

Fikr-i avâm: Avâmın fikri (halkın genel bilgi seviyesi).

Hâlık: Yaradan.

Hiss-i âmme: Bütün insanların genel hissi, ka-

muoyunun hissiyâtı.

İbham: Kapalı bırakmak.

İcmâl: Özet, kısaca ifade etmek.

Kesret: Çoğunluk.

Kur’ân-ı Mürşid: Doğru yolu gösteren Kur’ân-ı Kerim.

Maânî: Manalar.

Mûcid: İcâd eden, yapan.

Mağlata: Yanıltıcı ifade,

diyalektik.

Nazar-ı umumî: Genel bakış, kamuoyunun bakışı.

Sâni: Sanatlı bir şekilde yapan, Yaradan

Sirac: Lamba, fener, kandil.

Sûret-i basitâne-i zahirâne: Açık, basit şekil.

Tağyir: Değiştirmek.

Takrib: Yaklaştırmak.

Evet, der: ¹ وَالشَّمْسُ تَجْرِي “Güneş döner.” Bu “döner” tâbiriyle, kış-yaz, gece-gündüzün deverânındaki muntazam tasarrufât-ı kudreti ihtar ile azamet-i Sâni’i ifham eder. İşte, bu “dönmek” hakikati ne olursa olsun; maksud olan ve hem mensuc, hem meşhud olan intizama tesir etmez.

Hem der: ² وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا Şu “irâc” tâbiriyle, âlemi bir kasır suretinde, içinde olan eşya ise insana ve zîhayata ihzar edilmiş müzeyyenat ve mat’ûmât ve levâzımât olduğunu ve güneş dahi musahhar bir mumdar olduğunu ihtar ile, rahmet ve ihsan-ı Hâlık’ı ifham eder.

Şimdi bak, şu sersem ve geveze felsefe ne der? Bak, diyor ki: “Güneş bir kütle-i azîme-yi mâyia-yı nâriyedir. Ondandır fırlamış olan seyyârâtı etrafında döndürüp, cesâmeti bu kadar, mahiyeti böyledir, şöyledir...” Mûhiş bir dehşetten, müthiş bir hayretten başka, ruha bir kemâl-i ilmî vermiyor. Bahs-i Kur’ân gibi etmiyor...

Buna kıyasen, bâtinen kof, zâhiren mutantan felsefî meselelerin ne kıymette olduğunu anlarsın. Onun şâşaa-yı sûrisine aldanıp Kur’ân’ın gayet mu’ciz-nümâ beyanına karşı hürmetsizlik etme!..

¹ Yâsîn sûresi, 36/38.

² “Güneşi de (ışığı kendinden) bir lamba yaptı.” (Nûh sûresi, 71/16)

Azamet-i Sâni: Yaradan’ın büyüklüğü.

Bahs-i Kur’ân: Kur’ân’ın bahsetmesi, konu edinmesi.

Bâtinen: İçi itibarıyla.

Cesâmet: Büyüklük, irilik.

Deverân: Peş peşe hareket etme, birbirini takip etme.

İfham: Anlatmak.

İhsan-ı Hâlık: Yaradan’ın hediyesi, ikramı.

İhzar: Hazırlamak.

Kasır: Köşk, saray.

Kemâl-i ilmî: İlmi güzellik,

zevk.

Kütle-i azîme-i mâyia-yı nâriye: Büyük akışkan, yanıcı kütle.

Levâzımât: Gerekli malzemeler.

Mat’ûmat: Yiyecekler.

Mensuc: Dokunan işlenen.

Meşhud: Görülen.

Mu’ciz-nümâ: Mucize gösteren.

Mûhiş: Korkutucu.

Mumdar: Mum tutan, ışık saçan.

Musahhar: Emre amade, hizmete hazır.

Mutant: Şatafatlı, gösterişli.

Müzeyyenat: Süslemeler, ziynetli bezemeler.

Seyyârât: Gezegenler.

Şâşaa-yı sûriye: Dıştaki yanıltıcı şâşaa, gösteriş.

Tasarrufât-ı kudret: İlâhî kudretin farklı, çeşitli tasarrufları.

Zihayat: Canlı, hayat sahibi.

اَللّٰهُمَّ اجْعَلِ الْقُرْآنَ شِفَاءً لَّنَا مِنْ كُلِّ دَاءٍ وَمُوْنِسًا لَّنَا فِي حَيَاتِنَا وَبَعْدَ
مَمَاتِنَا وَفِي الدُّنْيَا قَرِيْنًا وَفِي الْقَبْرِ مُوْنِسًا وَفِي الْقِيَامَةِ شَفِيْعًا وَعَلَى الصِّرَاطِ
نُوْرًا وَمِنَ النَّارِ سِتْرًا وَحِجَابًا وَفِي الْجَنَّةِ رَفِيْقًا وَآلِی الْخَيْرَاتِ كُلِّهَا دَلِيْلًا
وَإِمَامًا بِفَضْلِكَ وَجُودِكَ وَكَرَمِكَ وَرَحْمَتِكَ يَا أَكْرَمَ الْأَكْرَمِيْنَ وَيَا أَرْحَمَ
الرَّاحِمِيْنَ. أَمِيْن.¹

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى مَنْ أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ الْحَكِيْمُ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ
أَجْمَعِيْنَ. أَمِيْن.

İhtar: Arabî Risale-i Nur'da On Dördüncü Reşha'nın Altı Katresi, bâhusus Dördüncü Katre'nin Altı Nüktesi, Kur'ân-ı Hakîm'in kırk kadar envâ-ı i'câzından on beşini beyan eder. Ona iktifâen burada ihtisar ettik. İstersen ona müracaat et, bir hazine-i mucizât bulursun...

¹ Allah'ım! Kur'ân'ı bize, her türlü dertlere şifa.. hayatımızda ve ölümümüzden sonra en sıcak bir arkadaş.. dünyada cana yakın bir dost.. kabirde en samimi bir arkadaş.. kuyâmette bir şefaatçi.. sırat üzerinde bir nur.. ateşe karşı örtü ve perde.. cennette bir yoldaş.. ve bütün hayırlı işlere götüren rehber ve önder eyle. Bütün bunları bize fazlınla, cömertliğine, kereminle ve rahmetine ihsan et, ey kerem sahiplerinin en kerîmi ve merhametlilerin en merhametlisi olan Rabbimiz, âmin...

Mu'cizât-ı Ahmediye (aleyhissalâtü vesselâm)

Zeyli'nin Bir Parçasıdır

Risâlet-i Ahmediye (aleyhissalâtü vesselâm) delâili hakkında olup, Mirâç Risalesi'nin Üçüncü Esası'nın nihayetindeki üç mühim müşkülден birinci müşküle ait suale, muhtasar bir fihriste sûretinde verilen cevaptır.

Suâl: Şu Mirâc-ı Azîm, niçin Muhammed-i Arabî (aleyhissalâtü vesselâm)'a mahsustur?

Elcevap: Şu birinci müşkülünüz, otuz üç adet Sözlér'de tafsil halledilmiştir. Yalnız şurada Zât-ı Ahmediye'nin (aleyhissalâtü vesselâm) kemâlâtına ve delâil-i nübüvvetine ve o Mirâc-ı Âzam'a en elyak O olduğuna icmâlî işaretler nev'inde, bir muhtasar fihriste gösteriyoruz, şöyle ki:

Evvelâ: Tevrat, İncil, Zebûr gibi Kütüb-ü Mukaddese; pek çok tahrifata mâruz oldukları hâlde, şu zamanda dahi, Hüseyin Cîsrî gibi bir muhakkik, Nübüvvet-i Ahmediye'ye (aleyhissalâtü vesselâm) dair o kitaplardan yüz işârî beşâretleri çıkarıp "Risale-i Hamîdiye"de göstermiştir.¹

Sâniyen: Tarihçe müsbettir ki, Şıkk ve Satîh gibi meşhur iki kâhinin, Nübüvvet-i Ahmediye'den (aleyhissalâtü vesselâm) biraz

¹ Hüseyin Cîsrî, *Risâle-i Hamîdiye* (Türkçe terceme) s.52-94.

Beşâret: Müjde.

Delâil: Deliller.

Delâil-i nübüvvet: Peygamberlik delilleri.

Elyak: En lâyük.

İcmâlî: Özet.

İşârî: İşaretle bilinen, hissedilen.

Kemâlât: Güzellikler, yücelikler.

Kütüb-ü Mukaddese: Kut-

sal kitaplar, semâvî kitaplar.

Mirâc-ı Azîm: Büyük Mirâç Mu'cizesi.

Muhakkik: Sürekli hakikatın peşinde, kılı kırk yarar-casına araştıran kimse.

Muhtasar: Kısa, özet.

Müşkül: Mesele, problem.

Nübüvvet-i Ahmediye: Efendimiz'in (s.a.s.)

peygamberliği.

Risâlet-i Ahmediye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) elçiliği.

Sâniyen: İkinci olarak.

Tahrifat: Tahrifler, bozmalar.

Zât-ı Ahmediye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) mümtaz kişiliği.

evvel, nübüvvetine ve Âhırzaman Peygamberi olduğuna beyânatları gibi çok beşaretler, sahih bir surette tarihen nakledilmiştir.¹

Sâlisen: Velâdet-i Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) gecesinde Kâbe'deki sanemlerin sukutu ile,² Kisra-yı Fâris'in saray-ı meşhuresi olan Eyvân'ı inşikâk etmesi³ gibi, irhâsât denilen yüzer hârikalar, tarihçe meşhurdur.

Râbian: Bir orduya parmağından gelen suyu içirmesi.. ve câmide bir cemaat-i azîmenin huzurunda kuru direğin, minberin naklinden dolayı mufârakat-ı Ahmediye'den (*aleyhissalâtü vesselâm*) deve gibi enîn ederek ağlaması..⁴ *وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ*⁴ nassı ile şakk-ı kamer gibi muhakkiklerin tahkikatıyla bine bâliğ olan mucizâtıyla⁵ serfiraz olduğunu tarih ve siyer gösteriyor.

Hâmisen: Dost ve düşmanın ittifakıyla ahlâk-ı hasenenin

¹ İbn Hişâm, *es-Sıratü'n-nebeviyye* 124-129; 158, 190-192; et-Taberî, *Târihu'l-ümem ve'l-mülûk* 1/431.

² el-Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 1/19; es-Suyûtî, *el-Hasâisu'l-kübrâ* 1/81; el-Halebî, *es-Sıratü'l-Halebiyye* 1/76.

³ Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s.139; el-Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 1/19, 126, 127; et-Taberî, *Târihu'l-ümem ve'l-mülûk* 1/459.

⁴ "...Ay bölündü." (Kamer sûresi, 54/1).

⁵ Bkz.: el-Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 1/10; ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf* 1/382; en-Nevevî, *Şerhu Sahih-i Müslim* 1/2.

Âhırzaman: Son zaman, kıyamete yakın son zaman dilimi.

Ahlâk-ı hasene: Güzel ahlâk.

Baliğ: Varan, ulaşan.

Beyânat: Açıklamalar.

Cemaat-ı azime: Büyük topluluk.

Enîn etmek: İnlemek.

Hâmisen: Beşinci olarak.

İnşikâk: Yarılma, çatlama, parçalanma.

İrhâsât: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) peygamber-

liğinden önce meydana gelen, O'nun gelişini müjdeleyen harika hâller, olaylar.

Kisrâ-yı Fâris: Eski İran hükümdarlarına verilen unvan.

Mucizât: Mucizeler.

Mufârakat-ı Ahmediye: Peygamber Efendimiz'den (s.a.s.) ayrılma.

Nass: Hükme esas olan âyet veya hadis metni.

Râbian: Dördüncü olarak.

Sâlisen: Üçüncü olarak.

Sanem: Put.

Saray-ı meşhure: Meşhur saray.

Serfiraz: Üstün, seçkin.

Siyer: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) hayatını ve özelliklerini konu edinen ilim dalı.

Sukut: Düşme.

Sûret: Şekil.

Şakk-ı kamer: Ayın ikiye yarılması.

Velâdet-i Ahmediye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) doğumu.

şahsında en yüksek derecede.. ve bütün muamelâtının şehâdetiyle secâyâ-yı sâmiye, vazifesinde ve tebliğâtında en âlî bir derecede.. ve Din-i İslâm'daki mehâsin-i ahlâkın şehâdetiyle şeria-tında en âlî hisâl-i hamîde, en mükemmel derecede bulunduğuna ehl-i insaf ve dikkat tereddüt etmez.

Sâdisen: Onuncu Söz'ün İkinci İşaret'inde işaret edildiği gibi:

Ulûhiyet, mukteza-yı hikmet olarak tezahür istemesine mukabil; en âzamî bir derecede Zât-ı Ahmediye (aleyhissalâtü vesselâm), dinindeki âzamî ubûdiyetiyle en parlak bir derecede göstermiştir.

Hem Hâlık-ı âlem'in nihayet kemâldeki cemâlini bir vâsıta ile mukteza-yı hikmet ve hakikat olarak göstermek istemesine mukabil; en güzel bir surette gösterici ve târif edici, bilbedâhe yine O Zât'tır.

Hem Sâni-i âlem'in nihayet cemâlde olan kemâl-i sanatı üzerine enzâr-ı dikkati celbetmek, teşhir etmek istemesine mukabil; en yüksek bir sadâ ile dellâllık eden, yine bilmüşâhede O Zât'tır.

Âlî: Yüce.

Âzamî: En çok, en fazla.

Bilbedâhe: Apaçık bir şekilde.

Bilmüşâhede: Görerek.

Celbetmek: Kendine çekmek.

Cemâl: Güzellik.

Dellâllık: Bir şeyi ilân edip duyurmak.

Ehl-i insaf ve dikkat: İnsaf-lı ve dikkatli kişiler.

Enzâr-ı dikkat: Dikkatli bakışlar.

Hâlık-ı âlem: Âlemin, kainatın yaratıcısı.

Hisal-ı hamîde: Övülen, güzel hasletler, özellikler.

Kemâl: Yücelik.

Kemâl-i sanat: Sanat mükemmelliği.

Mehâsin-i ahlâk: Ahlâkî güzellikler.

Muamelât: Muameleler, karşılıklı ilişkiler.

Mukteza-yı hikmet: Hikmet gereği.

Sadâ: Ses.

Sâdisen: Altıncı olarak.

Sâni-i Âlem: Âlemi yapan, yaratan.

Secâyâ-yı sâmiye: Yüksek

ve kıymetli karakterler, huylar.

Şehâdet: Şahitlik.

Şeriat: Dinî hüküm ve kurallar.

Tebliğât: Tebliğ etmeler, bildirmeler.

Teşhir etmek: Sergilemek.

Tezahür: Görünme.

Ubûdiyet: Kulluk.

Ulûhiyet: Cenâb-ı Hakk'ın ibadet ve itaate lâyık tek ilah olması.

Zât-ı Ahmediye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) mümtaz kişiliği.

Hem bütün âlemlerin Rabbi, kesret tabakâtında vahdâniyetini ilân etmek istemesine mukabil, en âzamî bir derecede bütün merâtib-i tevhidi ilân eden, yine bizzarûre O Zât'tır.

Hem Sahib-i âlem'in nihayet derecede âsârındaki cemâlin işaretiyle, nihaysiz hüsn-ü zâtîsini ve cemâlinin mehâsinini ve hüsnünün letâifini aynalarda mukteza-yı hakikat ve hikmet olarak görmek ve göstermek istemesine mukabil; en şâşaa bir surette âyinedarlık eden ve gösteren ve sevip, başkasına sevdiren, yine bilbedâhe O Zât'tır.

Hem şu saray-ı âlemin Sâni'i, gayet hârîka mucizeler ile ve gayet kıymettar cevherler ile dolu hazine-i gaybiyelerini izhar ve teşhir istemesi.. ve onlarla kemâlâtını tarif etmek ve bildirmek istemesine mukabil; en âzamî bir surette teşhîr edici, tavsîf edici ve tarif edici, yine bilbedâhe O Zât'tır.

Hem şu kâinatın Sâni'i, şu kâinatı envâ-ı acâib ve zînetlerle süslendirmek sûretinde yapması.. ve zîşuûr mahlûkatını seyr ve tenezzüh ve ibret ve tefekkür için ona idhal etmesi.. ve mukteza-yı hikmet olarak onlara o âsâr ve sanayiî mânâlarını, kıymetlerini, ehl-i temâşâ ve tefekküre bildirmek istemesine mukabil; en âzamî bir sûrette cin ve inse, belki ruhânîlere

Âsâr: Eserler.

Ayinedarlık: Aynalık, ayna tutmak.

Âzamî: En çok, en fazla.

Bilbedâhe: Apaçık bir şekilde.

Bizzarûre: İster istemez, mecburen.

Ehl-i temâşâ ve tefekkür: İbretle seyredenler ve düşünenler.

Envâ-yı acâib: Çeşit çeşit harikalar.

Hazine-i gaybiye: Görünmeyen değerler hazinesi.

Hüsn-ü zâtî: Kendisinden

kaynaklanan güzellik.

İdhal etmek: Girdirmek.

İns: İnsanlar.

İzhar ve teşhir: Göstermek, sergilemek.

Kemâlât: Güzellikler, yücelikler.

Kesret: Çokluk, çok olma.

Letâif: İncelikler, güzellikler.

Mahlûkat: Yaratılmışlar.

Mehâsin: Güzellikler.

Merâtib-i tevhid: Tevhid mertebeleri.

Mukteza-yı hakikat ve hikmet: Hakikatin ve

hikmetin gereği.

Ruhânî: Vücudu maddi olmayan, ruh sahibi varlık (melek, cin gibi).

Sahib-i âlem: Âlemin Sahibi.

Sanayi: Sanatlar.

Sâni': Yapan, sanatkâr.

Seyr ve tenezzüh: Gidiş, gezinti.

Şâşaa: Parlaklık, debdebe.

Tefekkür: Derince düşünme.

Vahdâniyet: Birlik.

Zîşuûr: Şuurlu.

ve melâikelere de Kur'ân-ı Hakîm vâsıtasıyla rehberlik eden, yine bilbedâhe **O Zât'tır.**

Hem şu kâinatın Hâkim-i Hakîm'i, şu kâinatın tahavvülâtındaki maksat ve gayeyi tazammun eden tılsım-ı muğlakını ve mevcudâtın “Nereden? Nereye? Ve ne oldukları?” olan şu üç sual-i müşkülün muammasını bir elçi vâsıtasıyla umum zîşuurlara açtırmak istemesine mukabil; en vâzıh bir surette ve en âzamî bir derecede hakâik-i Kur'âniye vâsıtasıyla o tılsımı açan ve o muammayı halleden, yine bilbedâhe **O Zât'tır.**

Hem şu âlemin Sâni-i Zülcelâl'i, bütün güzel masnûâtıyla Kendini zîşuur olanlara tanıttırması.. ve kıymetli nimetler ile Kendini onlara sevdirmesi, bizzarûre onun mukabilinde zîşuur olanlara marziyyâtı ve arzu-yu ilâhiyelerini bir elçi vâsıtasıyla bildirmesini istemesine mukabil, en âlâ ve ekmel bir surette, Kur'ân vâsıtasıyla o marziyyât ve arzuları beyân eden ve getiren, yine bilbedâhe **O Zât'tır.**

Hem Rabbü'l-âlemîn, meyve-i âlem olan insana, âlemi içine alacak bir vüs'at-i istidat verdiğiinden.. ve bir ubûdiyet-i külliye müheyyâ ettiğiinden.. ve hissiyatça kesrete ve dünyaya müptelâ olduğundan, bir rehber vâsıtasıyla yüzlerini kesretten vahdete, fâniden bâkiye çevirmek istemesine mukabil; en

Âlâ: En üst, en yukarı.

Arzu-yu ilâhiye: Cenâb-ı Hak'ın istekleri.

Bakî: Ebedî, sonsuz.

Bilbedâhe: Apaçık bir şekilde.

Bizzarûre: İster istemez, mecburen.

Ekmel: En mükemmel.

Fânî: Ölümlü, sonlu.

Hakâik-i Kur'âniye: Kur'ân'a ait hakikatlar.

Hâkim-i Hakîm: Hükümünü hikmetlice, yerli yerince

yerine getiren Cenâb-ı Hak.

Kesret: Çokluk, yoğunluk.

Marziyyât: Cenâb-ı Hak'ın rızasını kazandıran şeyler.

Melâike: Melekler.

Mevcûdat: Varlıklar.

Meyve-i âlem: Bu âlemin nihai neticesi.

Muamma: Bilmecce, sır.

Mübtelâ: Tutkun.

Müheyya etmek: Hazırlamak, hazır hale getirmek.

Rabbü'l-âlemîn: Âlemlerin Rabbi.

Sual-i müşkül: Zor, çetin soru.

Tahavvûlât: Değişiklikler.

Tazammun etmek: İhtivâ etmek, içermek.

Tılsım-ı muğlak: Çözülmesi zor olan, şifre.

Ubûdiyet-i külliye: Geniş, her şeyi kuşatan kulluk.

Vahdet: Birlik.

Vâzıh: Açık, net.

Vüs'at-i istidat: Engin ve geniş kabiliyet, yetenek.

âzam bir derecede, en eblağ bir surette, Kur'ân vâsıtasıyla en ahsen bir tarzda rehberlik eden ve risâletin vazifesini en ek-mel bir tarzda îfâ eden, yine bilbedâhe **O Zât'**tır.

İşte mevcudâtın en eşrefi olan zîhayat.. ve zîhayat içinde en eşref olan zîşuur.. ve zîşuur içinde en eşref olan hakikî insan.. ve hakikî insan içinde geçmiş vezâîfi en âzamî bir derecede, en ekmel bir sûrette îfâ eden **Zât**; elbette bir Mirâc-ı Âzam ile Kâb-ı Kavseyn'e çıkacak,¹ saadet-i ebediye kapısını çalacak, hazine-i rahmeti açacak, imanın hakâik-i gaybiyesini görecek, yine **O** olacaktır.

Sâbian: Bilmüşâhede şu masnûâtta gayet güzel tahsinât, nihayet derecede süslü tezyinât vardır.. ve bilbedâhe şöyle tahsinât ve tezyinât, onların Sâni'inde gayet şiddetli bir irade-i tahsin ve kasd-ı tezyin var olduğunu gösterir.. ve irade-i tahsin ve tezyin ise, bizzarûre o Sâni'de sanatına karşı kuvvetli bir rağbet ve kudsî bir muhabbet olduğunu gösterir.. ve masnûât içinde en câmî ve letâîf-i sanatı birden kendinde gösteren ve bilen ve bildiren ve kendini sevdiren ve başka masnûâtta güzellikleri "Mâşallah" deyip istihsan eden,

¹ "Öyle ki araları yayın iki ucu arası kadar veya daha az kaldı." (Necm sûresi, 53/9).

Ahsen: En güzel.

Bilmüşâhede: Bizzat görmek.

Câmi: Geniş, kapsamlı.

Eblağ: En düzgün ve en açık söz.

Ekmel: En mükemmel, kusursuz.

Eşref: En şerefli, en üstün.

Hakâik-i gaybiye: Gayba ait hakikatler.

Hazine-i rahmet: Rahmet hazinesi.

İfâ etmek: Yerine getirmek.

İrade-i tahsin: Güzel yapma düşüncesi, kararı.

İstihsan etmek: Beğenmek, takdir etmek.

Kâb-ı kavseyn: İki yay uzunluğundaki mesafe.. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) Mirac'ta Cenâb-ı Hak'a yaklaştığı mahiyeti bizce meçhul makam. İm-kân ve vücub arası.

Kasd-ı tezyin: Süsleme niyeti.

Letâîf-i sanat: Sanat ince-likleri.

Masnûat: Eserler, sanatlı yapılan şeyler.

Mevcûdat: Varlıklar.

Mirâc-ı azim: Büyük Mirâç Mucizesi.

Saadet-i ebediye: Ebedî mutluluk.

Sâbian: Yedinci olarak.

Sâni: Yaradan, sanat eseri olarak meydana getiren.

Tahsinât: Güzelleştirmeler, güzel kılmalar.

Tezyinât: Süslemeler.

Vezâîf: Vazifeler.

Zihayat: Canlı.

Zîşuur: Şuurlu.

bilbedâhe o sanat-perver ve sanatını çok seven Sâni'in nazarında en ziyade mahbub, O olacaktır.

İşte masnûâtı yaldızlayan mezâyâ ve mehâsine ve mevcudâtı ışıktandıran letâif ve kemâlâta karşı: “Sübhânallah, Mâşallah, Allahu Ekber” diyerek semâvâtı çınlattıran ve Kur’ân’ın nağamâtıyla kâinatı velveleye verdiren, istihsan ve takdir ile, tefekkür ve teşhir ile, zikir ve tevhid ile, berr ve bahri cezbeyle getiren yine bilmüşâhede O Zât’tır.

İşte böyle bir Zât ki; ¹ كَالْفَاعِلِ السَّبَبُ sırınca bütün ümmetin işlediği hasenâtın bir misli, O’nun kefe-i mizanında bulunan.. ve umum ümmetinin salavâtı, O’nun mânevî kemâlâtına imdat veren.. ve risâletinde gördüğü vezâifin netâicini ve mânevî ücretleriyle beraber rahmet ve muhabbet-i ilâhiyenin nihayetsiz feyzine mazhar olan bir Zât, elbette Mirâç merdiveniyle cennete, Sidretü’l-Müntehâ’ya, Arş’a ve

¹ (Bir işe) sebep olan, (onu bizzat) yapan gibidir.

Allahu Ekber: Başka bir şey kendisiyle kıyas bile edilemeyecek yegâne büyük Allah’tır.

Arş: Semâ, gökyüzü. Allah’ın yüce tahtı, Allah’ın yüce hâkimiyetinin ifadesi.

Berr ve bahr: Kara ve deniz.

Bilmüşâhede: Bizzat görek.

Cezbeye getirmek: Coşturmak, Allah (c.c.) aşkıyla kendinden geçirmek.

Feyz: Bereket, ihsan.

Hasenât: İyilikler.

Kefe-i mizan: Terazi kefes-i.

Kemâlât: Mükemmellikler.

Letâif: İncelikler, güzellikler.

Mahbub: Sevgili.

Masnûat: Sanat eserleri.

Mâşallah: “Cenâb-ı Hak ne güzel dilemiş ve yapmış!” anlamında bir cümle.

Mazhar olmak: Erişmek, nâil olmak, şereflenmek.

Mehâsin: Güzellikler.

Mevcûdat: Varlıklar.

Mezâyâ: Meziyetler, özellikler.

Muhabbet-i ilâhiye: Allah (c.c.) sevgisi.

Nağamât: Nağmeler, sesler.

Netâic: Neticeler.

Risâlet: Peygamberlik.

Salâvât: Dualar. Peygamber Efendimiz’e (s.a.s.) yapılan dualar.

Sanat-perver: Sanatsever.

Semâvât: Gökler.

Sidretü’l-Müntehâ: Yedinci kat gökte olduğu rivâyet edilen ve Peygamber Efendimiz’in ulaştığı en son makam.

Sübhânallah: “Cenâb-ı Hakk’ın zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde bütün kusurlardan münezzehtir.” anlamında dua cümlesi.

Tevhid: Cenâb-ı Hakk’ın birliğine inanıp bildirmek.

Velvele: Coşkulu yüksek ses.

Vezâif: Vazifeler.

Kâb-ı Kavseyn'e kadar gitmek,¹ ayn-ı hak, nefs-i hakikat ve mahz-ı hikmettir.^{2(Hâşiye)}

¹ Bkz.: Necm sûresi, 53/4-18; İsrâ sûresi, 17/1.

² (Hâşiye) En mühim bir ceride-i İslâmiye'de, umum Âlem-i İslâm'a taalluk eden ve gayet ehemmiyetli siyasilerden ve hayat-ı içtimaiye ile çok alâkadar olan umum hukukçulardan 1927 senesinde Avrupa'da toplanan bir kongrede (mühim ecnebi filozoflar) Şeriat-ı Muhammediye'ye (*aleyhissalâtü vesselâm*) dair bu aşağıda yazılan Arabî fıkranın aynını kendi lisânlarıyla söylemişler. O Arabî ceridenin naklettiği Arabî ifadeyi aynen yazıyoruz ve tercümesini de Arabî ifadenin altına ilâve ediyoruz.

Nur Çeşmesi'nin âhırinde yazılan ecnebi feylesoflardan kırk üç tanesinin beyanatı, bu iki kahraman filozofun beyanatı ile, kırk beş tane şâhid-i sâdık oluyor.

^{1*} “الْفَضْلُ مَا شَهِدْتُ بِهِ الْأَعْدَاءُ” “Fazilet odur ki, düşmanlar dahi onu tasdik etsin.”

⁴¹ İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'ân* 2/539; el-Mâverdi, *A'lâmü'n-nübüvve* 1/268; Ebu'l-Abbas el-Mukri', *Nefhu't-tayyib* 2/358.

Tercümenin Bir Hülâsası

Evet garp ulemâsı ve filozofları, itiraf ve ikrar etmişler ki; *İslâmiyet'in kanunları yüksek bir tarzda âlemin ıslahına kâfidir.*

Hem Külliyyetü'l-Hukuk Kongresi'nin cemiyetinde, bütün hukukiyyûnun toplandığı o kongrede, 1927 senesinde onun reisi feylesof, üstad Shebol demiş ki:

“Muhammed'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) beşeriyete intisabıyla bütün beşeriyet muhakkak iftihar eder. Çünkü o Zât, ümmî olmasıyla beraber, on üç asır evvel öyle bir şeriat getirmiş ki, biz Avrupalılar iki bin sene sonra onun kıymetine ve hakikatine yetişsek en mesut, en saadetli oluruz.”

İkincisi veyahut Nur Çeşmesi'nin âhırine ilâve edilenlerle kırk beşinci olan Bernard Show demiş:

“Din-i Muhammedî'nin (*aleyhissalâtü vesselâm*) en yüksek makam-ı takdire çıkmasının sebebi, gayet acib ve sağlam bir hayatı temin etmesidir. Bana açılan budur

Arabî Ceride: Arapça gazete.

Ayn-ı hak: Gerçeğin ta kendisi.

Ceride-i İslâmiye: İslâmî gazete.

Din-i Muhammedî: İslâmiyet.

Envar: Nurlar.

Garp: Batı.

Hayat-ı içtimâiye: Sosyal hayat.

Hukukiyyûn: Hukukçular.

İkrar etmek: Dil ile ifade etmek.

İntisap: Bağlanma, ait olma.

Külliyyetü'l-Hukuk: Hukuk Fakültesi.

Mahz-ı hikmet: Hikmetin ta kendisi.

Nefs-i hakikat: Hakikatin ta kendisi.

Şâhid-i sâdık: Doğru şahit.

Şeriat-ı Muhammediye:

Peygamber Efendimiz (s.a.s.) vasıtasıyla insanlara bildirilen dinî hüküm ve kurallar.

Ümmî: Herhangi bir eğitim almamış, okuma yazma bilmeyen.

Taalluk etmek: İlgili, bağlı olmak.

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي¹

Said Nursî

ki: O din; tek, yektâ emsâlsiz bir din-i ferîd olup, bütün muhtelif, ayrı ayrı hayatın etvarlarını ve çeşitlerini hazmettiriyor. Yani, ıslah ve istihâlâ tarzında tasfiye ve terakki ettiriyor. Hem Muhammed'in (aleyhissalâtü vesselâm) dini öyle bir dindir ki insanın ayrı ayrı bütün milletlerini kendine celbedebilir. Ben görüyorum ve itikat ediyorum ki; beşere vaciptir ki, desin: *Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm) insaniyetin halaskârıdır ve halaskârlık nâmı O'na verilmek lâzımdır.*"

Hem diyor: "*Ben itikat ediyorum ki; Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm)'ın misli, yani sîretinde, tarzında bir adam şimdiki yeni âleme reis olsa, hükmetse, bu yeni âlemin müşkülâtını halledip; bu yeni karmakarışık âlemdede müsâlemet-i umumiyeye ve saadet-i hayatın husûlüne sebep olacak. Evet bu yeni âlemin, müsâlemet ve saadet-i hayatiyeye ne kadar şedit ihtiyacı var olduğunu herkes anlar!*"

¹ Kendinden başka her şeyin fâni olduğu gerçek Bâkî, Allah'tır.

Âdem: İnsan.

Din-i ferid: Eşsiz, yegâne din.

Halaskâr: Kurtarıcı.

Husul: Meydana gelme, olma.

Islah: Düzeltme, iyileştirme.

İtikat etmek: Gönülden inanmak.

Müsâlemet-i umumiyeye: Genel barış, barışıklık.

Müşkülât: Meseleler, problemler.

Saadet-i hayat: Hayat mutluluğu.

Sîret: İç yapı, karakter.

Şedit: Şiddetli.

Tasfiye: Sıfırlama, arıtma.

Terakki: İlerleme, yükselme.

On Dokuzuncu Nükteli İşaret

Sâbık işaretlerde, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) Cenâb-ı Hakk'ın resûlü olduğu gayet kat'î ve şüphesiz bir surette isbat edildi. İşte, risâleti binler delâil-i kat'îye ile sabit olan Muhammed-i Arabî (*aleyhissalâtü vesselâm*), vahdâniyet-i ilâhiyenin ve saadet-i ebediyenin en parlak bir delili ve en kat'î bir burhanıdır. Biz şu İşaret'te, o muşırık, parlak delile ve nâtık-ı sâdık burhana, hülâsatü'l-hülâsa bir icmâl ile küçük bir tarif yapacağız. Çünkü madem o delildir ve neticesi mârifet-i ilâhiyedir; elbette delili tanımak ve vech-i delâletini bilmek lâzımdır. Öyleyse, biz de gayet muhtasar bir hülâsa ile vech-i delâletini ve sıhhatini beyan edeceğiz, şöyle ki:

Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), şu kâinatın mevcudâtı gibi, Hâlık-ı kâinat'ın vücûduna ve vahdetine kendi Zât'ı delâlet ettiği gibi, o kendi delâlet-i zâtiyesini, bütün mevcudâtın delâletiyle beraber, lisânıyla ilân etmiştir. Madem delildir, biz o delilin hüccet ve istikâmetine ve sıdk ve hakkaniyetine on beş esasta işaret ederiz:

Birinci Esas: Hem Zât'ıyla, hem lisânıyla, hem delâlet-i hâliyle, hem kâliyle, kâinatın Sâni'ine delâlet eden şu delil, hem

Burhan: Delil.

Delâil-i kat'îye: Kesin deliller.

Delâlet etmek: İşaret etmek, göstermek.

Delâlet-i hâl: Durumun göstermesi, işareti.

Delâlet-i zâtiye: Kendisine ait özellikler ile işaret etme, gösterme.

Hakkaniyet: Haklılık.

Hâlık-ı kâinat: Kainatın Yaratıcısı.

Hüccet: Delil.

Hülâsatü'l-hülâsa: Özün özü.

İcmâl: Özet, kısaca anlatım.

Kâl: Söz, sözlü ifade.

Marifet-i ilâhiye: Allah'ı sıfat, isim ve fiilleriyle tanımak, bilmek (Allah bilgisi).

Muhtasar: Kısa, özet.

Muşırık: Parlak, parlayan.

Nâtık-ı sâdık: Doğru, konuşmalarına güvenilen kimse.

Risâlet: Peygamberlik, elçilik.

Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.

Sâbık: Geçen.

Sâni: Yapan, sanatkâr.

Sıdk: Doğruluk, dürüstlük.

Sıhhat: Doğruluk, gerçeklik.

Vahdâniyet-i ilâhiye:

Allah'ın birliği.

Vahdet: Birlik, bir olma.

Vech-i delâlet: İşaret etme, gösterme yönü.

Vücûd: Varlık, var olma.

hakikat-i kâinatça musaddak, hem sâdıktır. Çünkü bütün mevcudâtın vahdâniyete delâletleri, elbette vahdâniyeti söyleyen Zâtı tasdik hükmündedir. *Demek söylediği dâvâ da umum kâinatça musaddaktır.*

Hem beyan ettiği kemâl-i mutlak olan vahdâniyet-i ilâhiye ve hayr-ı mutlak olan saadet-i ebediye, bütün hakâik-i âlemin hüsün ve kemâline muvafık ve mutabık olduğundan; O, dâvâsında elbette sâdıktır. *Demek Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm), vahdâniyet-i ilâhiyeye ve saadet-i ebediye bir burhan-ı nâtık-ı sâdık ve musaddaktır.*

İkinci Esas: Hem O delil-i sâdık ve musaddak, madem umum enbiyânın fevkinde binler mucizât.. ve neshedilmeyen bir şeriat.. ve umum cin ve inse şâmil bir davet sahibi olduğundan, elbette umum enbiyânın reisidir. Öyleyse, umum enbiyânın mucizât-larının sırrını ve ittifaklarını câmîdir. *Demek, bütün enbiyânın kuvvet-i icmâi ve mucizâtlarının şehâdeti, O'nun sıdk ve hakaniyetine bir nokta-yı istinad teşkil eder.*

Hem O'nun terbiyesi ve irşadı ve nur-u şeriatıyla kemâl bulan bütün evliya ve asfiyânın sultanı ve üstadıdır. Öyleyse, onların sırr-ı kerametlerini ve icmâkârâne tasdiklerini ve tahkiklerinin

Asfiyâ: İlim ve takvasıyla peygamberlerin gerçek vârisi kişiler.

Burhan-ı nâtık-ı sâdık: Doğru konuşan, güvenilir delil.

Câmî: Şümullü, kapsamlı.

Enbiyâ: Peygamberler.

Fevk: Üst.

Hakâik-i âlem: Âlemdə var olan gerçekler.

Hakikat-i kâinat: Kâinat gerçeği.

Hayr-ı mutlak: Sırf hayır.

Hüsün: Güzellik.

İcmâkârâne: Bir meselede aynı noktada birleşir tarzda.

İns: İnsan, beşer.

İrşâd: Doğruyu gösterme, rehberlik etme.

Kemâl bulmak: Olgunlaşmak, mükemmelleşmek.

Kemâl: Güzellik, mükemmellik, yücelik.

Kemâl-i mutlak: Mutlak mükemmellik.

Kuvvet-i icmâ: Bir meselede aynı noktada bir araya gelerek oluşan kuvvet.

Mucizât: Mucizeler.

Musaddak: Tasdik edilen, kabul edilen.

Mutabık: Uygun.

Muvafık: Uygun, yerinde.

Nesh etmek: Bir şeriatin hükmünü daha sonra gönderilen bir peygamberin getirdiği şeriatle değiştirmek.

Nokta-yı istinad: Dayanak noktası.

Nur-u şeriat: Dinî hükümlerden yayılan nur, parlaklık.

Sırr-ı keramet: İlâhî ikrama mazhar olma sırrı.

Şeriat: Dinî hüküm ve kurallar.

Tahkik: Doğruyu araştırma, açığa çıkarma.

Vahdâniyet: Allah'ın birliği.

kuvvetini câmîdir. Çünkü onlar, Üstad'larının açtığı ve kapıyı açık bıraktığı yolda gitmişler, hakikati bulmuşlar. Öyleyse, *onların bütün kerametleri ve tahkikatları ve icmâları, O mukaddes Üstad'larının sıdk ve hakkaniyeti için bir nokta-yı istinad temin eder.*

Hem O burhan-ı vahdâniyet, sâbık işaretlerde görüldüğü gibi, o kadar kat'î, yakînî ve bâhir mucizeleri ve harika irhâsâtları ve şüphesiz delâil-i nübüvveti var ve o Zât'ı öyle bir tasdik ediyor ki, kâinat toplansa onların tasdikini ibtal edemez.

Üçüncü Esas: Hem O mucizât-ı bâhire sahibi olan vahdâniyet dellâli ve saadet-i ebediye müjdecisi, kendi Zât'ı mübarekinde öyle ahlâk-ı âliye ve vazife-i risâletinde öyle secâyâ-yı sâmiye ve tebliğ ettiği şeriat ve dininde öyle hasâil-i gâliye vardır ki, en şedit düşman dahi onu tasdik ediyor, inkâra mecal bulamıyor. Madem Zât'ında ve vazifesinde ve dininde en yüksek ve güzel ahlâkları ve en ulvî ve mükemmel seciyeleri ve en kıymettar ve makbul hasletleri bulunuyor. *Elbette o Zât, mevcudâtta ki kemâlâtın ve ahlâk-ı âliyenin misali ve mümessili ve timsali ve üstadıdır. Öyleyse, Zât'ında ve vazifesinde ve dininde şu kemâlât ise, hakkaniyetine ve sıdkına o kadar kuvvetli bir nokta-yı istinaddır ki, hiçbir cihette sarsılmaz.*

Dördüncü Esas: Hem maden-i kemâlât ve muallim-i ahlâk-ı âliye olan O dellâl-ı vahdâniyet ve saadet, kendi kendine

Ahlâk-ı âliye: Yüce ahlâk.

Bâhir: Besbelli, apaçık.

Burhan-ı vahdâniyet: Cenâb-ı Hakk'ın birliğini gösteren delil.

Delâil-i nübüvvet: Peygamberlik delilleri.

Hasâil-i gâliye: Değerli, tabii özellikler, hasletler.

İrhâsât: Peygamber Efendimiz'in (aleyhi's-salâtü ve's-

selâm) peygamberliğinden önce meydana gelen, O'nun gelişini müjdeleyen harika haller, olaylar.

Kemâlât: Güzellikler, erdemler.

Mu'cizât-ı bâhire: Apaçık mucizeler.

Mümessil: Temsilci.

Secâyâ-yı sâmiye: Yüce seciyeler, huylar.

Şedit: Şiddetli.

Timsal: Örnek, numune.

Ulvî: Yüce.

Vahdâniyet dellâli: Cenâb-ı Hakk'ın birliğini deliliyle ilân eden, haykıran tellâl.

Vazife-i risâlet: Peygamberlik vazifesi.

Yakînî: Şüphesiz, kesin bir bilgi niteliği olan.

söylemiyor, belki söylettiriliyor.¹ Evet, Hâlık-ı kâinat tarafından söylettiriliyor. Üstad-ı Ezeli'sinden ders alır, sonra ders verir. Çünkü sâbık işaretlerde kısmen beyan edilen binler delâil-i nübüvvetle Hâlık-ı kâinat, bütün mucizâtı O'nun elinde halketmekle gösterdi ki:

O, O'nun hesabına konuşuyor, O'nun kelâmını tebliğ ediyor. Hem O'na gelen Kur'ân ise, içinde-dışında kırk vech-i i'câz ile gösterir ki; O, Cenâb-ı Hakk'ın tercümanıdır.

Hem o kendi Zât'ında bütün ihlâsıyla ve takvâsıyla ve cidiyetiyle ve emanetiyle vesâir bütün ahvâl ve etvârıyla gösterir ki, O kendi nâmına, kendi fikriyle demiyor, belki Hâlık'ı nâmına konuşuyor.

Hem O'nu dinleyen bütün ehl-i hakikat, keşif ve tahkikle tasdik etmişler ve ilmelyakîn iman etmişler ki; O, kendi kendine konuşmuyor; belki Hâlık-ı kâinat O'nu konuştu-ruyor, ders veriyor, O'nunla ders verdiriyor. Öyle ise, O'nun sıdk ve hakkaniyeti, bu dört gayet kuvvetli esasların icmâina istinad eder.

Beşinci Esas: Hem O tercüman-ı kelâm-ı ezeli; ervahları görüyor, melâikelerle sohbet ediyor, cin ve insi de irşad ediyor. Değil ins ve cin âlemi, belki âlem-i ervah ve âlem-i melâike fevkinde

¹ Bkz.: En'âm sûresi, 6/50; A'râf sûresi, 7/203; Yûnus sûresi, 10/15; KeHF sûresi, 18/110; Necm sûresi, 53/3-4...

Ehl-i hakikat, keşif ve tahkik: Daima hak ve hakikat peşinde olup, Allah'ın izni ölçüsünde zaman zaman eşyanın perde arkasına, gaybî alemlere ait keşiflerde bulunabilen, meselelerini derinlemesine araştıran büyük İslâm âlimleri.
Emanet: Emin olma, güvenirlilik.

Ervah: Ruhlar.
Etvâr: Tavrılar, davranışlar.
Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.
Hâlık-ı kâinat: Kainatın Yarattıcısı.
İlmelyakîn: Okuyup öğrenerek, delillere dayanarak elde edilen bilgi.
İstinad etmek: Dayanmak.
Melâike: Melekler.

Tercüman-ı Kelâm-ı Ezeli: Cenâb-ı Hakk'ın zamanları aşan yüce kelâmının (Kur'ân-ı Kerim) tercümanı.
Üstad-ı Ezeli: Zamanla mukayyet olmayan üstad, rehber; ebedi üstad.
Vech-i i'câz: Mucize yönü.

ders alıyor ve mâverâsında münasebeti var ve ıtlılâ vardır. Sâbık mucizâtı ve tevâtürle kat'î mâcerâ-yı hayatı, şu hakikati isbat etmiştir. Öyleyse, kâhinler vesâir gaipten haber verenler gibi O'nun haberlerine değil cin, değil ervah, değil melâike, belki Cibril'den başka melâike-i mukarrabîn dahi karışamıyor. Hatta, ekser evkâtta O'nun arkadaşı olan Hazreti Cebrail'i dahi bazı geri bırakıyor.¹

Altıncı Esas: Hem o melek, cin ve beşerin seyyidi olan Zât, şu kâinat ağacının en münevver ve mükemmel meyvesi.. ve rahmet-i ilâhiyenin timsali.. ve muhabbet-i rabbâniyenin misali.. ve Hakk'ın en münevver burhanı.. ve hakikatin en parlak sirâcı..² ve tılsım-ı kâinatın miftahı.. ve muammâ-yı hilkatin keşşâfı.. ve hikmet-i âlemin şârihi.. ve saltanat-ı ilâhiyenin dellâlî.. ve me-hâsin-i sanat-ı rabbâniyenin vassâfı.. ve câmiyet-i istidat cihtiyle o Zât, mevcudâtta ki kemâlâtın en mükemmel enmûzecidir. Öyleyse, o Zât'ın şu evsafı ve şahsiyet-i mâneviyesi işaret eder, belki gösterir ki:

O Zât, kâinatın ille-i gâiyesidir. Yani, "O Zât'a şu kâinatın

¹ Kadı İyâz, eş-Şifâ 1/204; el-Kurtubî, el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'an 17/98; İbn Hacer, Fethu'l-bârî 13/484.

² Bkz.: Ahzâb sûresi, 33/45-46.

Burhan: Delil.

Câmiyet-i istidât: Kabiliyet genişliği, zenginliği.

Dellâl: Bir şeyi delilleriyle gösteren, ilân eden, tellâl.

Enmûzec: Numûne, örnek.

Evkât: Vakitler.

Hikmet-i âlem: Âlemde bütün oluşumların hikmeti, gâyesi.

İttılâ: Öğrenme, haberdar olma.

İlet-i gaiye: Asıl sebep, asıl maksat.

Kemâlât: Güzellikler, faziletler, mükemmellikler.

Keşşâf: Keşfeden, ortaya çıkaran.

Mâcerâ-yı hayat: Hayatın akışı, seyri.

Mâverâ: Bir şeyin ötesi, arkası.

Mehâsin-i sanat-ı rabbâniye: İlâhi sanat güzellikleri.

Melâike-i mukarrebîn: Büyük melekler.

Miftah: Anahtar.

Muammâ-yı hilkat: Yaratılış bilmececi.

Münevver: Nurlu, pırıl pırıl.

Saltanat-ı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan

hâkimiyeti, yüceliği.

Seyyid: Efendi.

Sirâc: Lamba, fener.

Şahsiyet-i mâneviye: Tüzel, hükmi kişilik.

Şârih: Şerh eden, açıklayan.

Tevâtür: Yalanda ittifâk etmeleri aklın mümkün olmayan pek çok kişinin naklettiği kesin haber, bilgi.

Tılsım-ı kâinat: Kainatın şifresi, sırrı.

Vassâf: Vasf eden, niteliklerini anlatan.

Hâlık'ı bakmış, kâinatı halketmiştir. Eğer onu icad etmeseydi, kâinatı dahi icad etmezdi.” denilebilir.¹ Evet, cin ve inse getirdiği hakâik-i Kur’âniye ve envâr-ı imaniye ve Zât’ında görünen ahlâk-ı âliye ve kemâlât-ı sâmiye, şu hakikate şahid-i kâtî’dır.

Yedinci Esas: Hem O burhan-ı hak ve sirâc-ı hakikat, öyle bir din ve şeriat göstermiştir ki, iki cihanın saadetini temin edecek desâtiri câmîdir. Ve câmî olmakla beraber, kâinatın hakâikini ve vezâifini ve Hâlık-ı kâinat’ın esmâsını ve sıfâtını, kemâl-i hakkaniyetle beyan etmiştir. İşte o İslâmiyet ve şeriat, öyle bir tarzda muhit ve mükemmeldir ve öyle bir surette kâinatı kendiyile beraber tarif eder ki, onun mahiyetine dikkat eden elbette anlar ki; o din, bu güzel kâinatı yapan Zât’ın, o kâinatı kendiyile beraber tarif edecek bir beyannâmesidir ve bir tarifesidir. Nasıl ki bir sarayın ustası, o saraya münasip bir tarife yapar, kendini vasıflarıyla göstermek için bir tarife kaleme alır.

Öyle de din ve şeriat-ı Muhammediye’de (aleyhissalâtü vesselâm) öyle bir ihata, bir ulviyet, bir hakkaniyet görünüyor ki, kâinatı halk ve tedbir edenin kaleminden çıktığını gösterir. Ve o kâinatı güzelce tanzim eden kim ise, şu dini güzelce tanzim eden yine O’dur. Evet, o nizam-ı ekmel, elbette bu nazm-ı ecmeli ister.

¹ Bkz.: et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-evsat* 6/314; et-Taberânî, *el-Mu’cemü’s-sağîr* 2/182; el-Hâkim, *el-Müstedrek*, 2/672.

Burhan-ı hak: Hakkın delili.

Câmi: Kapsamlı, şümullü.

Desâtir: Düsturlar, prensipler.

Envâr-ı imaniye: İmana ait nurlar.

Esmâ: İsimler.

Hakâik: Hakikatlar.

Hakâik-i Kur’âniye: Kur’ân hakikatları.

Halketmek: Yaratmak.

İns: İnsan, beşer.

Kemâlât-ı sâmiye: Yüce faziletler, güzelliğler.

Kemâl-i hakkaniyet: Tam bir doğruluk, dürüstlük.

Muhit: Şümullü, kapsamlı.

Nazm-ı ecmel: En güzel şekilde tertip etme, düzenleme.

Nizam-ı ekmel: Pek mükemmek nizam, düzen.

Sirâc-ı hakikat: Hakikatin

ışığı, lambası.

Şahid-i kâtî: Kesin şahit.

Şeriat-ı Muhammediye: Peygamber Efendimiz (s.a.s.) vasıtasıyla insanlara bildirilen dinî hüküm ve kurallar.

Tedbir: İdare etme, yönetme.

Ulviyet: Yücelik.

Vezâif: Vazifeler.

Sekizinci Esas: İşte mezkûr sıfatlarla muttasıf ve her cihet ile sarsılmaz, kuvvetli istinad noktalarına dayanan Muhammed-i Arabî (*aleyhissalâtü vesselâm*), âlem-i şehâdete müteveccih olarak âlem-i gayb nâmına, cin ve insin başları üzerine ilân ederek istikbalde, gelecek asırlar arkasında duran akvâma ve milletlere hitap edip öyle bir nidâ eder ki; umum cin ve inse, umum yerlere, umum asırlara işittiriyor. Evet, işitiyoruz...

Dokuzuncu Esas: Hem öyle yüksek, kuvvetli hitap ediyor ki, bütün asırlar onu dinler. Evet, aksisedâsını her bir asır işitiyor.

Onuncu Esas: Hem o Zât'ın gidişatında görünüyor ki; görüyor, öyle haber veriyor. Çünkü en tehlikeli vakitlerde, kemâl-i metânetle, tereddütsüz, telâssız söylüyor. Bazen olur, tek başıyla dünyaya meydan okuyor.¹

On Birinci Esas: Hem bütün kuvvetiyle, öyle kuvvetli davet edip çağırır ki; yarı yeri ve nev-i beşerin beşte birini, sesine karşı “Lebbeyk” dedirtti, ²سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا söylettirdi.

On İkinci Esas: Hem öyle bir ciddiyetle davet ve öyle esaslı bir surette terbiye eder ki, düsturlarını asırların cephesinde ve aktârın taşlarında nakşediyor ve dehirlerin yüzlerinde pâyidar ediyor.

¹ Bkz.: Buhârî, *hibe* 33, *cihâd* 24, 46, 50, 82, 116, 117, 165, *edeb* 39, 116; Müslim, *fezâil* 48-49.

² “İşittik ve itaat ettik...” (Bakara sûresi, 2/285).

Aksisedâ: Yankı.

Aktâr: Etraf, dört bir yan.

Akvâm: Kavimler, milletler.

Âlem-i gayb: Görünmeyen âlem, duyu organları ile kavranılamayanları ihtiva eden âlem.

Âlem-i şehâdet: Görünen âlem, duyu organları ile kavranılanları ihtiva eden

âlem.

Dehir: Çağ, devir.

İstinad: Dayanma, dayanak.

Kemâl-i metanet: Tam bir dayanıklılık, sebat.

Lebbeyk: Emredilene yerine getirme arzusunu belirten “buyurun, efendim” anlamında bir ifade.

Mezkûr: Zikredilen, adı geçen.

Muttasıf: Vasıflı, nitelikli.

Müteveccih: Yönelmiş, yöneldi.

Nev-i beşer: İnsanlık.

Pâyidar etmek: Kalıcı, sabit kılmak.

On Üçüncü Esas: Hem tebliğ ettiği ahkâmın sağlamlığına öyle bir vüsuk ve güvenmekle söylüyor ve davet ediyor ki, dünya toplansa O'nu bir hükmünden geri çevirip pişman edemez. Buna şahit, bütün tarih-i hayatı ve siyer-i seniyyesidir.

On Dördüncü Esas: Hem öyle bir itmân ile, bir itimat ile davet eder, tebliğ eder ki; kimseden minnet almaz, hiçbir müşkülâta karşı telâş etmez. Tereddütsüz, kemâl-i samimiyetle ve safvetle ve herkesten evvel kendisi amel edip kabul ederek, getirdiği ahkâmı ilân eder. Buna şahit ise herkesçe, dost ve düşmanca mâlûm olan meşhur zühdü ve istiğnâsı ve dünyanın fânî müzeyyenâtına adem-i tenezzülüdür.

On Beşinci Esas: Hem getirdiği dine herkesten ziyâde itaati ve Hâlık'ına karşı herkesten ziyâde ubûdiyeti ve menhiyâta karşı herkesten ziyâde takvâsı katıyen gösterir ki; O, Sultan-ı Ezel ve Ebed'in mübelliğidir, elçisidir ve O, Mâbud-u bilhakk'ın en hâlis abdidir ve Kelâm-ı Ezelî'nin tercümanıdır.

Şu on beş adet esasların neticesi şudur ki; *mezkûr evsafla mutasif şu Zât, bütün kuvvetiyle bütün hayatında mükerreren*

Abd: Kul.

Adem-i tenezzül: Tenezzül etmeme.

Ahkâm: Hükümler.

Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.

İstiğnâ: İstememe, tenezzül etmeme, tok gözlülük.

İtmân: Kararlılık, iç huzuru.

Kelâm-ı Ezelî: Cenâb-ı Hakk'ın zamanları aşan yüce kelâmı, Kur'ân-ı Kerim.

Kemâl-i samimiyet ve safvet: Mükemmel bir samimiyet ve saflık, berraklık.

Mâbud-u bilhakk: İbadete lâyık tek ve yektâ Zat.

Menhiyât: Yasaklar, haramlar.

Mübelliğ: Haber veren, bildiren.

Mükerreren: Tekrar tekrar, devamlı.

Müzeyyenât: Ziyinetler, süslü şeyler.

Siyer-i seniye: Peygamber Efendimiz (aleyhi's-salâtu ve's-selâm)'in yüce hayatını, üstün vasıflarını konu edinen ilim dalı.

Sultan-ı Ezel ve Ebed:

Başlangıcı, öncesi ve sonu olmayan Sultan, Cenâb-ı Hak.

Takvâ: Dinin emir ve yasaklarına sıkı sıkıya bağlı olma.

Ubûdiyet: Kulluk.

Vahdâniyet: Cenâb-ı Hakk'ın birliği.

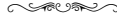
Vüsûk: Güvenme, emin olma.

Zühd: Nefsî, dünyevî arzu ve heveslere rağbet etmeme.

ve mütemâdiyen ¹إِلَّا إِلَهُ إِلَّا اللَّهُ¹ der, vahdâniyeti ilân eder.

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَيْهِ وَعَلَىٰ آلِهِ عَدَدَ حَسَنَاتِ أُمَّتِهِ²

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ³

¹ “O hâlde şu gerçeği hiç unutma ki: Allah’tan başka ilâh yoktur.” (Muhammed sûresi, 47/19)

² “Allah’ım! O’na ve O’nun Ehl-i Beyt’ine ümmetinin iyilikleri adedince salât ve selâm eyle.”

³ “Sübhansın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

[On Dokuzuncu Mektup ve Yedinci Şuâ'dan]

Âyetü'l-Kübrâ Rîsâlesi'nin Rîsâlet-i Ahmediye'den Bahseden On Altıncı Mertebesi

(Makam münasebetiyle buraya ilhak edilmiştir.)

Sonra, o dünya seyyahı kendi aklına dedi ki: “Madem bu kâinatın mevcudâtıyla Mâlik’imi ve Hâlık’ımı arıyorum. Elbette her şeyden evvel bu mevcudâtın en meşhuru.. ve âdâsının tasdikıyla dahi en mükemmeli.. ve en büyük kumandanı.. ve en namdâr hâkimi.. ve sözce en yükseği.. ve akılca en parlağı.. ve on dört asrı fazileti ile ve Kur’ân’ı ile ışıklandıran Muhammed-i Arabî (*aleyhissalâtü vesselâm*)’ı ziyaret etmek ve aradığımı O’ndan sormak için Asr-ı Saadet’e beraber gitmeliyiz.” diyerek, aklıyla beraber o asra girdi, gördü ki:

O asır hakikaten, o Zât (*aleyhissalâtü vesselâm*) ile bir saadet-i beşeriye asrı olmuş. Çünkü en bedevî, en ümmî bir kavmi, getirdiği nur vâsıtasıyla, kısa bir zamanda dünyaya üstad ve hâkim eylemiş.

Hem kendi aklına dedi: “Biz, en evvel, bu fevkalâde Zât’ın (*aleyhissalâtü vesselâm*) bir derece kıymetini ve sözlerinin hakkaniyetini ve ihbârâtının doğruluğunu bilmeliyiz. Sonra Hâlık’ımızı ondan sormalıyız.” diyerek taharriye başladı. Bulduğu hadsiz, kat’î delillerden burada yalnız “dokuz külliyesi”ne birer kısa işaret edilecek:

Âdâ: Düşman.

Asr-ı Saadet: Peygamber Efendimiz (aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm) ile şereflenen kutlu asır.

Âyetü'l-Kübrâ: En büyük âyet, en büyük delil.

Bedevî: Çölde yaşayan, göçebe.

Hakkaniyet: Haklılık, doğ-

ruluk.

Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.

Hâlık: Yarattıcı.

İhbarât: Haber vermeler, bilgilendirmeler.

İlhak etmek: İlave etmek, eklemek.

Külli: Genel, şümüllü, kapsamlı.

Malik: Her şeyin sahibi,

Hz. Allah.

Mevcudât: Varlıklar.

Nâmdâr: Namlı, şanlı.

Saadet-i beşeriye: İnsan mutluluğu.

Taharrî: Arama, araştırma.

Ümmî: Herhangi bir eğitim almamış, okuma yazma bilmeyen.

Birincisi

Bu Zât'ta (*aleyhissalâtü vesselâm*) –hatta düşmanlarının tasdiki ile dahi¹– bütün güzel huyların ve hasletlerin bulunması..²

âyetlerinin sarâhatiyle, bir parmağının işaretiyle kamer iki parça olması..⁵ ve bir avucu ile âdâsının ordusuna attığı az bir toprak, umum o ordunun gözlerine girmesiyle kaçmaları..⁶ ve susuz kalmış kendi ordusuna, beş parmağından akan kevser gibi suyu kifayet derecesinde içirmesi⁷ gibi –nass-ı kat'î ile ve bir kısmı tevâtür ile– yüzer mucizâtın O'nun elinde zâhir olmasıdır. Bu mucizâtın üç yüzden ziyade bir kısmı, On Dokuzuncu Mektup olan Mucizât-ı Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) nâmındaki harika ve kerametli bir

¹ Meselâ Mukavkis^{*1}, Huyey İbn Ahtab^{*2}, Ebûcehil^{*3} ve Abdullah İbn Süriyâ^{*4} gibi kim-seler.

^{*1} Bkz.: el-Vâkıdî, *Kitâbü'l-meğâzî* 3/964-967; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s.85-89; İbn Hacer, *el-İsâbe* 6/377.

^{*2} Bkz.: İbn Hişâm, *Sîratü'n-nebeviyye* 3/52; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s.77-78; İbn Kesîr, *Bidâye* 3/212.

^{*3} Bkz.: İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* 7/255.

^{*4} Bkz.: İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/164; İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve* 1/88.

² Bkz.: Ahzâb sûresi, 33/21; Kalem sûresi, 68/4; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/381; Muvatta, *hüsnü'l-huluk* 8.

³ "...Ay bölündü." (Kamer sûresi, 54/1).

⁴ "(Ey Resûlüm) Attığın vakit sen atmadın, lâkin Allah attı." (Enfâl sûresi, 8/17)

⁵ Buhârî, *menâkıb* 27, *menâkıbü'l-ensâr* 36, *tefsîru sûre* (54) 1; Müslim, *münâfikîn* 43-48.

⁶ Bu hâdise hem Bedir'd^{*1} hem de Huneyn'd^{*2} vuku bulmuştur.

^{*1} Bkz.: Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/303, 368; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 2/155; İbn Hibbân, *es-Sahîh* 14/430.

^{*2} Bkz.: Müslim, *cihâd* 81; Dârimî, *siyer* 16; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* 7/399.

⁷ Bkz.: Buhârî, *vudû* 32, *menâkıb* 25; Müslim, *fezâil* 5-7.

Haslet: Huy, mizaç.

Kamer: Ay.

Kıfayet: Yeter, yetecek kadar.

Mucizât-ı Ahmediye: Pey-gamber Efendimiz'e (s.a.s.)

ait mûcizeler.

Nakl-i kat'î: Doğruluğu ke-sin nakil, rivayet.

Sarâhat: Açıklık.

Tevâtür: Yalanda ittifâk etmeleri aklen mümkün ol-

mayan birçok kişinin nak-lettiği kesin haber, bilgi.

Zâhir olmak: Ortaya çık-mak, görülmek.

risalede kat'î delilleriyle beraber beyan edildiğinden; onları, ona havale ederek dedi ki:

“Bu kadar ahlâk-ı hasene ve kemâlâtla beraber, bu kadar mucizât-ı bâhiresi bulunan bir Zât (*aleyhissalâtü vesselâm*), elbette en doğru sözlüdür. Ahlâksızların işi olan hileye, yalana, yanlış tenezzül etmesi kabil değil.”

İkincisi

Elinde, bu kâinat Sahibi'nin bir fermanı bulunduğu.. ve o fermanı her asırda üç yüz milyondan ziyade insanların kabul ve tasdik ettikleri.. ve o ferman olan Kur'ân-ı Azîmüşşân'ın, yedi vecihle harika olmasıdır. Ve bu Kur'ân'ın, kırk vecihle mucize olduğu ve kâinat Hâlıkı'nın sözü bulunduğu, kuvvetli delilleriyle beraber Yirmi Beşinci Söz ve Mucizât-ı Kur'âniye namlarındaki Risale-i Nur'un bir güneşi olan meşhur bir risalede tafsilen beyan edilmesinden; onu, ona havale ederek dedi:

“Böyle ayn-ı hak ve hakikat bir fermanın tercümanı ve tebliğ edicisi bir Zât'ta (*aleyhissalâtü vesselâm*) fermana cinayet ve ferman Sahibi'ne hıyanet hükmünde olan yalan olamaz ve bulunamaz.”

Üçüncüsü

O Zât (*aleyhissalâtü vesselâm*), öyle bir şeriat ve bir İslâmiyet ve bir ubûdiyet ve bir dua ve bir davet ve bir iman ile meydana çıkmış ki; onların ne misli var ve ne de olur. Ve onlardan daha mükemmel, ne bulunmuş ve ne de bulunur. Çünkü

Ahlâk-ı hasene: Güzel, ideal ahlak.

Ayn-ı hak ve hakikat: Gerçeğin ta kendisi.

Kemâlât: İyilikler, faziletler, erdemler.

Kur'ân-ı Azîmüşşân: Şânı yüce Kur'ân-ı Kerim.

Mucizât-ı bâhire: Apaçık mucizeler.

Mucizât-ı Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'e ait mucizeler.

Şeriat: Dinî hüküm ve kurallar.

Tafsilen: Genişçe, ayrıntılı.

Ubûdiyet: Kulluk.

Vecih: Yön.

“ümmî bir Zât'ta” (*aleyhissalâtü vesselâm*) zuhur eden o şeriat, on dört asrı ve nev-i beşerin humsunu, âdilâne ve hakkaniyet üzere ve müdakkikâne hadsiz kanunlarıyla idare etmesi em-sâl kabul etmez.

Hem ümmî bir Zât'ın (*aleyhissalâtü vesselâm*) ef'âl ve akvâl ve ahvâlinden çıkan İslâmiyet, her asırda üç yüz milyon insanın rehberi ve mercii.. ve akıllarının muallimi ve mürşidi.. ve kalblerinin münevvi ve musaffisi.. ve nefislerinin mürebbisi ve müzekkisi.. ve ruhlarının medar-ı inkişafı ve maden-i terakkiyâtı olması cihetiyle, misli olamaz ve olamamış...

Hem dininde bulunan bütün ibadâtın bütün envâında en ileri olması.. ve herkesten ziyade takvâda bulunması.. ve Allah'tan korkması.. ve feukalâde daimî mücahedât ve dağ-dağalar içinde, tamtamına ubûdiyetin en ince esrarına kadar mürâat etmesi.. ve hiç kimseyi taklid etmeyerek ve tam mânâsıyla ve mübtediyâne, fakat en mükemmel olarak, hem ibtida ve intihayî birleştirecek yapması, elbette misli görülmez ve görülmemiş...

Hem binler dua ve münâcâtlarından Cevşenü'l-Kebîr ile, öyle bir mârifet-i rabbâniye ile, öyle bir derecede Rabb'ini

Âdilâne: Âdilce, âdaletli bir şekilde.

Ahvâl: Haller, durumlar.

Akvâl: Sözlere, ifadeler.

Dağdağa: Sıkıntı, gürültü.

Ef'âl: Fiiller, işler.

Envâ: Türler, çeşitler.

Humus: Beşte bir.

İbadât: İbadetler.

İbtidâ: Başlangıç.

İntihâ: Son.

Maden-i terakkiyât: İlerlemelerin, yükselmelerin kaynağı.

Mârifet-i rabbâniye: Allah'ı sıfat, isim ve fiilleriyle tanımak, bilmek.

Medâr-ı inkişâf: Gelişme sebebi.

Merci: Başvurulan yer, kaynak.

Musaffi: Artan, temizleyen.

Mübtediyâne: İlk olarak, yeni başlar bir tarzda.

Mücahedât: Mücahedeler, çabalar, gayretler.

Müdakkikâne: Dikkatli bir şekilde, titizlikle.

Münâcât: Yakarış, sessizce, içten içe dua etme.

Münevvir: Aydınlatan, nurlandıran

Mürâat etmek: Gözetmek, uymak.

Mürebbi: Terbiye eden, yetiştiren.

Mürşid: Rehber, doğruyu gösteren.

Müzekki: Temizleyen, duru hâle getiren.

Nev-i beşer: İnsanlık.

Zuhur etmek: Görünmek, ortaya çıkmak.

tausif ediyor ki; o zamandan beri gelen ehl-i mârifet ve ehl-i velâyet, telâhuk-u efkâr ile beraber, ne o mertebe-i mârifete ve ne de o derece-i tavsife yetişememeleri gösteriyor ki; duada dahi O'nun misli yoktur. Risale-i Münâcât'ın başında, Cevşenü'l-Kebîr'in doksan dokuz fıkrasından bir fıkrasının kısacık bir meâlinin beyan edildiği yere bakan adam, "Cevşen'in dahi misli yoktur!" diyecek.

Hem tebliğ-i risâlette ve nâsı, hakka davette o derece metânet ve sebat ve cesaret göstermiş ki; büyük devletler, büyük dinler, hatta kavim ve kabilesi ve amcası O'na şiddetli adâvet ettikleri hâlde; zerre miktar bir eser-i tereddüt, bir telâş, bir korkaklık göstermemesi.. ve tek başıyla bütün dünyaya meydan okuması.. ve başa da çıkarması.. ve İslâmiyet'i dünyanın başına geçirmesi isbat eder ki, tebliğ ve davette dahi misli olmamış ve olamaz.

Hem imanda öyle fevkalâde bir kuvvet ve harika bir yakîn ve mucizâne bir inkişaf ve cihanı ışıklandıran bir ulvî itikat taşımış ki, o zamanın hükümrânı olan bütün efkârı ve akîdeleri ve hükemânın hikmetleri ve ruhanî reislerin ilimleri O'na muâriz ve muhalif ve münkir oldukları hâlde; O'nun ne yakînine, ne itikadına, ne itimadına, ne itmînânına hiçbir şüphe, hiçbir tereddüt, hiçbir zaaf, hiçbir vesvese vermemesi.. ve

Adâvet: Düşmanlık.

Akîde: İnanç, iman.

Başa çıkarmak: Neticelendirmek, sonuçlandırmak.

Efkâr: Fikirler.

Ehl-i mârifet: Allah'ı sıfat, isim ve fiilleriyle bilen kimseler.

Ehl-i velâyet: Tam bir iman ve takvâ ile Allah'a kul olanlar, Allah dostları.

Hükemâ: Bilginler, filozoflar.

İnkişaf: Belirme, ortaya çıkma.

İtikad: İnanç, iman.

İtmînân: İç huzuru, tam tamına emin olma.

Metânet: Dayanıklılık, sağlamlık.

Mucizâne: Mucizeli bir şekilde.

Muâriz: Karşı gelen, muhalif.

Münkir: İnkâr eden, inancı olmayan.

Nâs: İnsanlar.

Tavsif etmek: Nitelemek, sıfatlarını belirtmek.

Tebliğ-i risalet: Peygamberlik gereği, ilâhî mesajları insanlara tebliğ etme.

Telâhuk-u efkâr: Fikirlerin birbirine eklenmesi, fikir birikimi.

Ulvî: Yüce.

Yakîn: Kesin bilgi.

mâneviyatta ve merâtib-i imaniyede terakki eden başta sahabeler ve bütün ehl-i velâyet, O'nun her vakit mertebe-i imanından feyz almaları ve O'nu en yüksek derecede bulmaları bilbedâhe gösterir ki, imanı dahi emsalsizdir.

İşte böyle emsalsiz bir şeriat.. ve misilsiz bir İslâmiyet.. ve harika bir ubûdiyet.. ve fevkalâde bir dua.. ve cihan-pesendâne bir davet.. ve mucizâne bir iman sahibinde elbette, hiçbir cihetle yalan olamaz ve aldatmaz, diye anladı ve aklı dahi tasdik etti.

Dördüncüsü

Enbiyâların icmâî, nasıl ki vücûd ve vahdâniyet-i ilâhiye-ye gayet kuvvetli bir delildir; öyle de, bu Zât'ın doğruluğuna ve risâletine gayet sağlam bir şehâdetir. Çünkü enbiyânın (aleyhimüsselâm) doğruluklarına ve peygamber olmalarına medâr olan ne kadar kudsî sıfatlar ve mucizeler ve vazifeler varsa, O Zât'ta (aleyhissalâtü vesselâm) en ileride olduğu tarihçe musaddaktır. Demek onlar, nasıl ki lisân-ı kâl ile Tevrat, İncil, Zebur ve suhuflarında bu Zât'ın geleceğini haber verip insanlara beşaret vermişler ki; kütüb-ü mukaddesenin o beşaretli işaretlerinden yirmiden fazla ve pek zâhir bir kısmı, On Dokuzuncu Mektup'ta güzelce beyan ve isbat edilmiş. Öyle de lisân-ı hâllerile, yani nübüvvetleriyle ve mucizeleriyle kendi mesleklerinde ve vazifelerinde en ileri ve en mükemmel olan bu Zât'ı

Beşaret vermek: Müjdelemek.

Bilbedâhe: Açıkça, beshelli.

Cihan-pesendâne: Dünyanın beğeneceği bir tarzda.

Enbiyâ: Peygamberler.

Feyz almak: Bereket, lûtuf almak, mânen istifâde etmek.

İcmâ: Bir meselede oluşan

ittifak, genel kabul.

İşârât: İşaretler.

Kütüb-ü Mukaddese: Kutusal kitaplar.

Lisân-ı hâl: Hal dili, davranışların ifade ettiği anlam.

Lisân-ı kâl: Sesli, sözlü ifade, anlatma.

Medâr olmak: Sebep, vesile, kaynak olmak.

Meratib-i imaniye: İman

dereceleri.

Musaddak: Sadakati ve doğruluğu tasdik edilmiş, kabul edilmiş.

Nübüvvet: Peygamberlik.

Terakki etmek: İlerlemek, yükselmek

Vücûd ve vahdâniyet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın varlığı ve birliği.

Zâhir: Açık, görünen.

tasdik edip dâvâsını imza ediyorlar.. ve lisân-ı kâl ve icmâ ile vahdâniyete delâlet ettikleri gibi, lisân-ı hâl ile ve ittifak ile de bu Zât'ın sâdıkiyetine şehâdet ediyorlar, diye anladı.

Beşincisi

Bu Zât'ın düsturlarıyla ve terbiyesi ve tebaiyetiyle ve arkasından gitmeleriyle hakka, hakikate, kemâlâta, kerâmâtâ, keşfiyâta, müşâhedâta yetişen binlerce evliya, vahdâniyete delâlet ettikleri gibi; üstadları olan bu Zât'ın, sâdıkiyetine ve risâletine icmâ ve ittifakla şehâdet ediyorlar. Ve âlem-i gayptan verdiği haberlerin bir kısmını, nur-u velâyetle müşâhede etmeleri ve umumunu, nur-u iman ile ya ilmelyakîn veya aynelyakîn veya hakkalyakîn suretinde itikat ve tasdik etmeleri, üstadları olan bu Zât'ın, derece-i hakkaniyet ve sâdıkiyeti ni güneş gibi gösterdiğini gördü.

Altıncısı

Bu Zât'ın ümmiliğiyle beraber getirdiği hakâik-i kudsiye ve ihtirâ ettiği ulûm-u âliye ve keşfettiği mârifet-i ilâhiyenin

Âlem-i gayb: Beş duyu ile kavranamayan varlıkların, gerçeklerin, hadiselerin alemi.

Aynelyakîn: Gözle görülüp edinilen bilgi.

Delâlet etmek: İşaret etmek, göstermek.

Derece-i hakkaniyet: Doğruluk, hakperestlik seviyesi.

Evliya: Allah dostları, veliler.

Hakâik-i kudsiye: Mukaddes, yüce hakikatlar.

Hakkalyakîn: Meselenin hakikatine, özüne ulaşarak, yaşanarak edinilen bilgi.

İhtirâ: Önceden var olma-

yan bir şey ortaya koyma, icad etme.

İlmelyakîn: Okuyup öğrenerek, delillere dayanarak elde edilen bilgi.

Kemâlât: Güzellikler, faziletler, mükemmellikler.

Kerâmât: Kerametler, Cenâb-ı Hakk'ın salih kullarına lütfettiği hususi, fevkalade nimetler, haller.

Keşfiyât: Keşifler..Tas: kalb ve ruh gözüyle, basiretle eşyanın perde ötesine nüfuz ederek vakıf olunan bilgiler.

Mârifet-i ilâhiye: Allah'ı sıfat, isim ve fiilleriyle tanımak, bilmek (Allah bilgisi).

Müşâhedât: Müşâhedeler.. Tas: kalb ve ruh gözüyle görülüp, elde edilen bilgiler.

Nur-u velâyet: Allah'a yakın olmanın insana kazandırdığı nur, basiret.

Risâlet: Peygamberlik, elçilik.

Sâdıkiyet: Sâdık olma, doğruluk.

Tebaiyet: Uyuma, tâbi olma.

Ulûm-u âliye: Yüksek ilimler.

Ümmillik: Herhangi bir eğitim almamış olmak, okuma yazma bilmemek.

Vahdâniyet: Cenâb-ı Hakk'ın birliği.

dersiyle ve tâlimiyle, mertebe-i ilmiyede en yüksek makama yetişen milyonlar asfiyâ-yı müdakkikîn ve siddikîn-i muhakkikîn ve dâhi hükemâ-yı müminîn, bu Zât'ın üssü'l-esas dâvâsı olan vahdâniyeti kuvvetli burhanlarıyla bilittifak isbat ve tasdik ettikleri gibi; bu Muallim-i Ekber'in ve bu Üstad-ı Âzam'ın hakkaniyetine ve sözlerinin hakikat olduğuna ittifak ile şehâdetleri, gündüz gibi bir hüccet-i risâleti ve sâdıkiyetidir. Meselâ Risale-i Nur, yüz parçasıyla, bu Zât'ın sadâkatinin birtek burhanıdır.

Yedincisi

Âl ve ashab nâmında ve nev-i beşerin enbiyâdan sonra feraset ve dirâyet ve kemâlâtla en meşhuru ve en muhterem ve en namdarı ve en dindar ve keskin nazarlı tâife-i azîmesi, kemâl-i merak ile ve gayet dikkat ve nihayet ciddiyetle bu Zât'ın bütün gizli ve âşikâr hâllerini ve fikirlerini ve vaziyetlerini taharri ve teftiş ve tedkik etmeleri neticesinde bu Zât'ın, dünyada en sâdik ve en yüksek ve en haklı ve hakikatli olduğuna ittifak ile ve icmâ ile sarsılmaz tasdikleri ve

Âl: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) kızı Hz. Fatıma ve damadı Hz. Ali vasıtasıyla devam eden mübarek soyu (r.anhum).

Asfiyâ-yı müdakkikîn: İncelemelerini derinlemesine ve alabildiğince hassasiyetle yapan, ilim ve takvalarıyla peygamberlere vâris olabilen kişiler.

Ashâb: Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ile aynı zaman ve zeminde beraber olup O'na iman etme bahtiyarlığına ermiş seçkin, talihli kimseler (r.anhum.).

Bilittifak: İttifakla.

Burhan: Delil.

Dirayet: İncelikleri kavrama, kuvvetli zekâ.

Ferâset: Bir şeyi çabuk sezme yeteneği, keskin ve hızlı idrak kabiliyeti.

Hüccet-i risâlet: Peygamberlik delili.

Hükemâ-yı müminîn: Mümin bilginler, filozoflar.

İcmâ: Bir meselede oluşan ittifak, genel kabul.

Kemâl-i merak: Son derece, büyük bir merak.

Muallim-i ekber: En büyük öğretmen.

Namdar: Namlı, şanlı.

Nev-i beşer: İnsanlık.

Siddikîn-i muhakkikîn:

Sürekli hakikatin peşinde, kılı kırk yararcasına araştıran; Cenâb-ı Hakk'tan geleni de tereddütsüz hemen kabul eden seçkin, Allah dostları.

Taharri: Arama, araştırma.

Taife-i azime: Büyük grup, zümre.

Talim: Öğretme, bilgilendirme.

Üssü'l-esas: Ana esas, temel.

Üstad-ı âzam: En yüce üstâd, rehber.

kuvvetli imanları, güneşin zıyasına delâlet eden gündüz gibi bir delildir, diye anladı.

Sekizincisi

Bu kâinat, nasıl ki kendini îcad ve idare ve tertip eden ve tasvir ve takdir ve tedbir ile bir saray gibi, bir kitap gibi, bir sergi gibi, bir temâşâgâh gibi tasarruf eden Sâni'ine ve Kâtib'ine ve Nakkaş'ına delâlet eder; öyle de, kâinatın hil-katindeki makâsıd-ı ilâhiyeyi bilecek ve bildirecek.. ve tahavvûlâtındaki rabbânî hikmetlerini talim edecek.. ve vazifedârâne harekâtındaki neticeleri ders verecek.. ve mahiyetindeki kıymetini ve içindeki mevcudâtın kemâlâtını ilân edecek.. ve o kitab-ı kebîrin mânâlarını ifade edecek bir yüksek del-lâl, bir doğru keşşaf, bir muhakkik üstad, bir sâdık muallim istediği ve iktiza ettiği ve herhâlde bulunmasına delâlet etti-ği cihetiyle; elbette bu vazifeleri herkesten ziyade yapan bu Zât'ın hakkaniyetine, ve bu kâinat Hâlıkı'nın en yüksek ve sâdık bir memuru olduğuna şehâdet ettiğini bildi.

Dokuzuncusu

Madem bu sanatlı ve hikmetli masnûâtıyla kendi hünelerlerini ve sanatkârlığının kemâlâtını teşhir etmek.. ve bu süslü, ziynet-li, nihayetsiz mahlûkatıyla kendini tanıttırmak ve sevdirmek.. ve bu lezzetli ve kıymetli hesapsız nimetleriyle kendine teşekkür ve

Dellâl: Gösteren, ilan eden, tellâl.

Hilkat: Yaratılış.

İcad: Var etme, vücuda ge-tirme, yaratma.

İktizâ etmek: Gerektirmek.

Kemâlât: Güzellikler, yüce-likler.

Keşşâf: Keşfeden, bulup ortaya çıkaran.

Kitab-ı kebîr: Büyük kitap.

Makasıd-ı ilâhiye: İlâhî maksatlar, gâyeler.

Masnuat: Her biri bir sanat eseri olan varlıklar.. Allah'ın yarattığı her şey.

Muhakkik: Sürekli hakika-tın peşinde, kılı kırk yararcasına araştıran kimse.

Nakkaş: İşleyen, nakşeden.

Rabbânî: Rabb'e ait, ilâhî.

Sâni: Yapan, sanatkâr.

Tahavvûlât: Değişimler.

Tasvir: Sûret, şekil verme.

Tedbir: İdare etme, düzenleme.

Temâşâgâh: Gezinti yeri.

Vazifedârâne: Vazifeli, gö-revli bir şekilde.

hamd ettirmek.. ve bu şefkatli ve himâyetli umumi terbiye ve iâşe ile hatta ağızların en ince zevklerini ve iştihaların her nev'ini tatmin edecek bir surette ihzar edilen rabbânî it'amlar ve ziyafetler ile kendi rubûbiyetine karşı minnettarâne ve müteşekkîrâne ve perestîşkârâne ibadet ettirmek.. ve mevsimlerin tebdili ve gece gündüzün tahvili ve ihtilâfı gibi azametli ve haşmetli tasarrufat ve icraat ve dehşetli ve hikmetli faaliyet ve hallâkiyet ile kendi ulûhiyetini izhar ederek, o ulûhiyetine karşı iman ve teslim ve inkıyad ve itaat ettirmek.. ve her vakit iyiliği ve iyileri himâye, fenalığı ve fenaları izâle ve semâvî tokatlar ile zâlimleri ve yalancıları imha etmek cihetiyle hakkaniyet ve adâletini göstermek isteyen perde arkasında Birisi var.

Elbette ve herhâlde, o gaybî Zât'ın yanında en sevgili mah-lûku ve en doğru abdi ve O'nun mezkûr maksatlarına tam hizmet ederek, hilkat-i kâinatın tılsımını ve muammasını hall ve keşfeden ve daima o Hâlık'ının nâmına hareket eden ve O'ndan istimdat eden ve muvaffakiyet isteyen ve O'nun tarafından imdada ve tevfiğe mazhar olan ve Muhammed-i Kureyşî denilen bu Zât olacak.

Abd: Kul.

Azamet: Büyüklük.

Gaybî: Gayba ait, görünmeyen.

Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.

Hallâkiyet: Yaratıcılık.

Halletmek: Çözmek.

Haşmet: Yücelik, ihtişam.

Hilkat-i kâinat: Kainatın Yaratılışı.

Himâyet: Koruma, gözetme.

İâşe: Besleme, geçindirme.

İhtilâf: Birbirinin ardınca gelme.

İhzar etmek: Hazırlamak, hazır hale getirmek.

İnkıyad: Boyun eğme, söz dinleme.

İstimdat: Medet isteme, yardım dileme.

İt'am: Yedirip içirme.

İzâle etmek: Gidermek, yok etmek.

İzhar etmek: Göstermek.

Mezkûr: Zikredilen, adı geçen.

Minnetdârâne: Minnet eder bir tarzda.

Muammâ: Bilmece.

Muvaffakiyet: Allah'ın yardımıyla elde edilen başarı.

Müteşekkîrâne: Teşekkür eder bir tarzda.

Perestîşkârâne: Tapınır, ibadet eder bir tarzda.

Rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi yaratıp, yönetmesi.

Tahvil: Halini, durumunu değiştirme.

Tebdil: Yerine başkasını koyarak değiştirme

Tevfiğe mazhar olmak: Cenâb-ı Hakk'ın yardımına nâil olmak.

Tılsım: Şifre, sır.

Ulûhiyet: Cenâb-ı Hakk'ın ibadet ve itaate lâyık tek ilah olması.

Hem aklına dedi: “Madem bu mezkûr dokuz hakikatler bu Zât’ın sıdkına şehâdet ederler. *Elbette bu Âdem, benîâdemin medar-ı şerefi ve bu âlemin medar-ı iftiharıdır ve O’na, ‘Fahr-i âlem’ ve ‘Şeref-i benîâdem’ denilmesi pek lâyıktır. ve O’nun elinde bulunan ferman-ı Rahmân olan Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyan’ın haşmet-i saltanat-ı mâneviyesinin nısf-ı arzı istilâsı ve şahsî kemâlâtı ve yüksek hasletleri gösteriyor ki; bu âlemde en mühim Zât budur, Hâlık’ımız hakkında en mühim söz, O’nundur.*

İşte gel, bak! Bu harika Zât’ın yüzer zâhir ve bâhir kat’î mucizelerinin kuvvetine ve dinindeki binler âlî ve esaslı hakikatlerine istinaden, bütün dâvâlarının esası ve bütün hayatının gayesi, Vâcibü’l-vücûd’un vücûduna ve vahdetine ve sıfâtına ve esmâsına delâlet ve şehâdet.. ve o Vâcibü’l-vücûd’u isbat ve ilân ve ilâm etmektir.

Demek, bu kâinatın mânevî güneşi ve Hâlık’ımızın en parlak bir burhanı bu Habibullah denilen Zât’tır ki; O’nun şehâdetini teyid ve tasdik ve imza eden aldanmaz ve aldatmaz üç büyük icmâ var:

Âdem: İnsan.

Âlî: Yüce.

Bâhir: Aşikâr, belli.

Benî-âdem: İnsanoğlu.

Burhan: Delil.

Esmâ: İsimler.

Fahr-i âlem: Bütün âlemin kendisi ile iftihar ettiği Peygamber Efendimiz (s.a.s.)

Habibullah: “Allah’ın en çok sevdiği kişi” anlamında Peygamber Efendimiz’e (s.a.s.) ait bir sıfat.

Haşmet-i saltanat-ı mâneviye: Mânevi hakimiyetinin ihtişamı, yüceliği.

İlâm etmek: Haberdâr etmek, bildirmek, tanıtmak.

İstinaden: Dayanarak.

Kemâlât: İyilikler, faziletler, erdemler.

Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyan: Beyan ve ifadesi ile insanları, benzerini yapmaktan aciz bırakan Kur’ân-ı Kerim.

Medar-ı iftihar: Övünç sebebi.

Medar-ı şeref: Şeref, onur vesilesi.

Nısf-ı arz: Yeryüzünün yarısı.

Sıdk: Doğruluk, dürüstlük, samimiyet.

Şeref-i benî-âdem: İnsanın iftihar tablosu.

Vâcibü’l-vücûd: Varlığı kendinden olan Zât.

Vahdet: Allah’ın birliği.

Vücûd: Varlık, var olma.

Zâhir: Açık, görünen.

Birincisi: “Eğer perde-i gayb açılrsa yakînîm ziyadeleşmeyecek.”¹ diyen İmam Ali (radıyallâhu anhi) ve yerde iken Arş-ı Âzam’ı ve İsrâfil’in azamet-i heykelini temâşâ eden Gavs-ı Âzam² (kıddise sirruhi) gibi keskin nazar ve gayb-bîn gözleri bulunan binler aktâb ve evliya-yı azîmeyi câmî ve “Âl-i Muhammed” nâmıyla şöhretşîâr-ı âlem olan cemaat-i nurâniyenin icmâ ile tasdikleridir.

İkincisi: Bedevî bir kavim ve ümmî bir muhitte, hayat-ı içtimâiyeden ve efkâr-ı siyasiyeden hâlî ve kitapsız ve fetret asrının karanlıklarında bulunan ve pek az bir zamanda en medenî ve mâlûmatlı ve hayat-ı içtimaiyede ve siyasiyede en ileri olan milletlere ve hükûmetlere üstad ve rehber ve diplomat ve hâkim-i âdil olarak, şarktan garba kadar cihan-pesendâne idare eden ve “sahabe” nâmıyla dünyada namdar olan cemaat-i meşhurenin ittifakla can ve mallarını, peder ve aşıretlerini feda ettiren bir kuvvetli imanla tasdikleridir.

¹ Bkz.: es-Sübki, *Tabakâtü’ş-Şâfiyyeti’l-kübrâ* 6/61; Aliyyülkârî, *el-Masnû* s.149; es-Sindî, *el-Hâşiye* 8/96.

² Bkz.: el-Gümüşhânevî, *Mecmûatü’l-ahzâb (Evrâd-ı Şâzeli)* s.561.

Aktâb: Kutuplar, en büyük veliler.

Âl-i Muhammed: Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) mübarek soyu (r.anhum).

Arş-ı Âzam: En büyük taht, Cenâb-ı Hakk’ın yüce saltanatı, idaresi.

Azamet-i heykel: Büyük, muhteşem duruş.

Bedevî: Çölde yaşayan, göçebe.

Câmî: Şümulî, kapsamlı.

Cemaat-i nuraniye: Nurlu, pırl pırl topluluk.

Cihan-pesendâne: Dünyanın beğeneceği bir tarzda.

Efkâr-ı siyasiye: Siyasi düşünceler.

Evliya-yı azîme: Büyük Allah dostları.

Fetret: İki peygamber devri arasında kalan, vahyin kesildiği dönem, zaman.

Gavs-ı Âzam: “En büyük velî” anlamında Hz. Abdulkadir Geylânî’ye (k.s.) verilen unvan.

Gayb-bîn: Gaybı gören, herkesin bilemediği şeyleri bilen, haber veren.

Hâkim-i âdil: Âdaletle hükmeden, hâkim.

Hâlî: Uzak, içinde olmama.

Hayat-ı içtimaiye: Sosyal hayat.

İcmâ: Bir meselede oluşan ittifak, genel kabul.

Namdar: Namlı, şanlı, meşhur.

Perde-i gayb: Beş duyu ile kavranamayan varlıkların, gerçeklerin, hadiselerin üzerini örten perde.

Şark-Garb: Doğu-Batı.

Şöhretşîâr-ı âlem: Âlemce tanınan, herkesce bilinen.

Temâşâ etmek: Bakmak, seyretmek.

Ümmî: Herhangi bir eğitim almamış, okuma yazma bilmeyen.

Yakîn: Kuvvetli, tam iman.

Üçüncüsü: Her asırda binlerle efradı bulunan ve her fende dâhiyâne ileri giden ve muhtelif mesleklerde çalışan, ümmetinde yetişen hadsiz muhakkik ve mütebahhir ulemâsının cemaat-i uz mâsının tevâfukla ve ilmelyakîn derecesinde tasdikleridir.

Demek, bu Zât'ın vahdâniyete şehâdeti şahsî ve cüz'î değil; belki, umumi ve küllî, sarsılmaz.. ve bütün şeytanlar toplansa, karşısına hiçbir cihetle çıkamaz bir şehâdettir, diye hükmetti.

İşte, Asr-ı Saadet'te aklıyla beraber seyahat eden dünya misafiri ve hayat yolcusunun o medrese-i nurâniyeden aldığı derse kısa bir işaret olarak, Birinci Makamın On Altıncı Mertebesi'nde böyle:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْوَاحِدُ الْوَاحِدُ الَّذِي دَلَّ عَلَىٰ وَجُوبِ
وُجُودِهِ فِي وَحْدَتِهِ: فَخَرُ عَالَمٍ وَشَرَفُ نَوْعِ بَنِي آدَمَ بِعِظَمِ سُلْطَانَةِ قُرْآنِهِ،
وَحِشْمَةِ وَسْعَةِ دِينِهِ، وَكَثْرَةِ كَمَالَاتِهِ، وَعُلُوبِيَّةِ أَخْلَاقِهِ، حَتَّىٰ بِتَصْدِيقِ
أَعْدَائِهِ، وَكَذَا شَهِدَ وَبَرَّهَنَ بِقُوَّةِ مِثَالِ مُعْجَزَاتِهِ الظَّاهِرَاتِ الْبَاهِرَاتِ
الْمُصَدِّقَةِ الْمُصَدِّقَةِ، وَبِقُوَّةِ الْآفِ حَقَائِقِ دِينِهِ السَّاطِعَةِ الْفَاطِعَةِ، بِاجْتِمَاعِ

Asr-ı Saadet: Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ile şereflenen kutlu asır.

Cemaat-ı uz mâ: Çok büyük topluluk.

Cüz'î: Küçük, az.

İlmelyakîn: Okuyup öğrenerek, delillere dayanarak elde edilen bilgi.

Küllî: Genel, şümüllü, kapsamlı.

Medrese-i nurâniye: Nurlu, pırıl pırıl medrese, okul.

Muhakkik: Sürekli hakikatin peşinde, kılı kırk yararcasına araştıran kimse.

Mütebahhir: Çok bilgili,engin bilgi sahibi.

Tevâfuk: Birbirine uygun, birbirine paralel olma.

Vahdâniyet: Cenâb-ı Hakk'ın birliği.

إِلَيْهِ ذَوِي الْأَنْوَارِ، وَبِاتِّفَاقِ أَصْحَابِهِ ذَوِي الْأَبْصَارِ، وَبِتَوَافُقِ مُحَقِّقِي أُمَّتِهِ

ذَوِي الْبَرَاهِينِ وَالْبَصَائِرِ النَّوَّارَةِ.¹

denilmiştir.

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي²

Said Nursî

¹ Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O, öyle varlığı kendinden ve kesin olan, tek ve yektâ bir Zât'tır ki; Âlem'in övünç kaynağı ve insanlığın iftihar tablosu, (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kur'ân'ın hâkimiyetinin büyüklüğü.. dininin muhteşem genişliği.. mükemmel sıfatlarının çokluğu.. ve hatta düşmanlarının dahi tasdik ettikleri ahlâkının yüceliği ile O'nun kendinden ve kesin olan varlığına ve birliğine delâlet eder. Ve keza O Zât; bir çok şahit tarafından tasdik edilen ve kendisini de tasdik ettiren, yüzlerce, apaçık mucizelerinin kuvveti.. ve dininin katî ve parlak binlerce hakikatının kuvveti.. ve nurlu âlinin icmâi.. ve keskin basiret sahibi ashabının ittifakı.. ve ümmetinin, birçok delillerle her meseleyi aydınlatan basiretli büyük âlimlerimin tevâfuku ile Allah'ın kendinden ve kesin olan varlığına ve birliğine şehâdet edip, isbat eder.

² Kendinden başka her şeyin fâni olduğu gerçek Bâkî, Allah'tır.

Nübüvvet Hakkında Bir Parçasıdır

Hülâsa: Hazreti Muhammed (*aleyhissalâtü vesselâm*) kendi kendine güneş gibi bir burhandır.

Ve kezâ, o Zât'ın (*aleyhissalâtü vesselâm*) dört yaşından kırk yaşına kadar geçirmiş olduğu gençlik devresinde bir hilesi, bir hiyaneti görülmemiş ve bir yalanı işitilmemiştir. Eğer o Zât'ın yaratılışında, tabiatında bir fenalık, bir kötülük hissi ve meyli olmuş olsaydı, behemehal gençlik sâikasıyla dışarıya verecekti. Hâlbuki bütün yaşını, ömrünü kemâl-i istikametle, metanetle, iffetle, bir ıttırad ve intizam üzerine geçirmiş, düşmanları bile hileye işaret eden bir hâlini görmemişlerdir.

Ve kezâ, yaş kırka bâliğ olduğunda, iyi olsun, kötü olsun ve nasıl bir ahlâk olursa olsun, rüşuh peyda eder, meleke hâline gelir, daha terki mümkün olmaz. Bu Zât'ın tam kırk yaşının başında iken yaptığı o inkılâb-ı azîmi âleme kabul ve tasdik ettiren ve âlemi celp ve cezbettiren, o Zât'ın (*aleyhissalâtü vesselâm*) evvel ve âhir herkesçe malûm olan sıdk ve emaneti idi. Demek o Zât'ın (*aleyhissalâtü vesselâm*) sıdk ve emaneti, dâvâ-yı nübüvvetine en büyük bir burhan olmuştur.

Bâliğ: Ulaşan.

Behemehal: Elbette, mutlaka.

Burhan: Delil.

Celp: Kendine çekme.

Cezb: Çekme.

Dâvâ-yı nübüvvet: Peygamberlik dâvâsı.

Emanet: Emin olma, güvenilirlilik.

Hülâsa: Öz, özet.

İttırad: Aynı şekilde ritmik devam etme.

İffet: Namus, ahlâk.

İnkılâb-ı azîm: Büyük dönüşüm.

Kemâl-i istikamet: Hak yolda dosdoğru.

Meleke: Maharet, ustalık.

Metanet: Dayanıklılık, sağlamlık.

Nübüvvet: Peygamberlik.

Peydâ etmek: Elde etmek, kazanmak.

Rüşuh: Yerinde sağlam ve sabit olma.

Sâika: Sürükleyen, sevk eden, sebep.

Sıdk: Doğruluk, dürüstlük, samimiyet.

Dördüncü Mesele

İkinci sayfayı okuyacağız. *Bu sayfa, mâzi, yani zaman-ı saadetten evvelki zamandır.* Şu sayfanın hâvi olduğu enbiyâ-yı sâlifinin ahvâl ve kıssaları, o Zât'ın sıdk-ı nübüvvetine birer burhandır. Yalnız dört nükteye dikkat lâzımdır.

Birinci Nükte

İnsan, bir fennin esaslarını ve o fennin hayatına taalluk eden noktaları bilmekle, yerli yerince kullanmasına vâkıf olduktan sonra dâvâsını o esaslara bina etmesi, o fende mâhir ve mütehasıs olduğuna delildir.

İkinci Nükte

Fıtrat-ı beşeriyenin iktizasındandır ki, âdi bir insan da olsa, hatta çocuk da olsa, hatta küçük bir kavim içinde de bulunsa, pek kıymetsiz bir dâvâ hususunda cumhura muhalefet edip yalan söylemeye cesaret edemez. Acaba, pek büyük bir haysiyet sahibi, âlem-şümûl bir dâvâda, pek inatlı ve kesretli bir kavim içinde, ümmî, yani okur-yazar sınıfından olmadığı hâlde, aklın tek başına idrakten âciz olduğu bazı şeylerden bahsedip kemâl-i ciddiyetle âleme neşir ve ilân etmesi onun sıdkına delil olduğu gibi, o meselenin Allah'tan olduğuna da bir burhan olmaz mı?

Üçüncü Nükte

Malûmdur ki, medenî insanlarca malûm ve melûf pek çok

Âlemşümûl: Evrensel.

Cumhur: Ekseriyet, çoğunluk

Enbiyâ-yı sâlifin: Geçmiş peygamberler.

Fıtrat-ı beşeriye: İnsan tabiatı.

Hâvi olmak: İhtiva etmek, barındırmak.

İktiza etmek: Gerekirtmek, icap ettirmek.

Kemâl-i ciddiyet: Tam, büyük bir ciddiyet.

Kıssa: Hâdise, olay.

Melûf: Alışılmış, benimsenmiş.

Mütehasıs: Uzman.

Neşir: Yayma, yayınlama.

Nükte: Dikkat gerektiren, zarif, ince nokta.

Sıdk-ı nübüvvet: Peygamberliğin doğru olduğuna.

Vâkıf olmak: Bilmek, haberdar olmak.

Zaman-ı saadet: Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ile şereflenen kutlu asır.

ilimler, sıfatlar, fiiller vardır ki, bedevîlerce meçhul olur ve o gibi şeylerden haberleri yoktur. Binaenaleyh, bilhassa geçmiş zamanlardaki bedevîlerin ahvâlinden bahsetmek isteyen bir adam, hayalen o zamanlara, o çöllere gidip onlarla görüşmelidir. Zira onların ahvâlini ezberden, onları görmeden muhakeme etmekle istediği malûmâtı elde edemez.

Dördüncü Nükte

Ümmî bir adam, bir fennin ulemâsıyla münakaşaya girişerek, beyne'l-ulemâ ittifaklı olan meseleleri tasdik ve ihtilâflı olanları da tashih ederse, o adamın bu harika olan hâli, onun pek yüksekliğine ve onun ilminin de vehbî olduğuna delâlet etmez mi?

Bu dört nükteyi göz önüne getir, Muhammed-i Arabî'ye (*aley-hissalâtü vesselâm*) bak ki; o Zât, herkesçe müsellemler ümmiliğiyle beraber, geçmiş enbiyâ ile kavimlerinin ahvâllerini görmüş ve müşahede etmiş gibi, Kur'ân'ın lisânıyla söylemiştir. Ve onların ahvâlini, sırlarını beyan ederek âleme neşir ve ilân etmiştir. Bilhassa naklettiği onların kıssaları, bütün zekîlerin nazar-ı dikkatini celbeden dâvâ-yı nübüvvetini isbat içindir. Ve naklettiği esasları, beyne'l-enbiyâ ittifaklı olan kısmı tasdik, ihtilâflı olanı da tashih edip dâvâsına mukaddime yapmıştır. Sanki o Zât, vahy-i ilâhînin mâkesi olan masum ruhuyla zaman ve mekânı tayyederek o zamanın en derin derelerine girmiş ve gördüğü gibi söylemiştir. Binaenaleyh, o Zât'ın bu hâli, O'nun bir mucizesi

Ahvâl: Hâller, durumlar.

Beyne'l-enbiyâ: Peygamberler arasında.

Beyne'l-ulemâ: Âlimler arasında.

Dâvâ-yı nübüvvet: Peygamberlik davası.

Enbiyâ: Peygamberler.

Mâkes: Akseden yer, ayna.

Muhakeme etmek: Değerlendirmek ve yargılamak.

Mukaddime: Başlangıç, giriş.

Müsellemler: Herkesçe kabul edilen.

Müşahede: Görme, şahit olma.

Nazar-ı dikkat: Dikkatli bakış.

Tashih etmek: Düzeltmek, yanlışları gidermek.

Tayyetmek: Çıkarmak, kaldırmak.

Vahy-i ilâhî: İlâhî vahiy, ilâhî mesaj.

Vehbi: Allah vergisi.

Zaman ve mekânı tayyetmek: Çok uzun bir zaman ve mekânı pek kısa olarak görmek ve yaşamak.

olup nübüvvetine delil olduğu gibi, evvelki enbiyânın da nübüvvet delilleri mânevî bir delil hükmünde olup, o Zât'ın nübüvvetini isbat eder.

Beşinci Mesele

Asr-ı Saadet'e ve bilhassa Ceziretü'l-Arab meselesine dairdir. Bunda da dört nükte vardır.

Birinci Nükte

Âlemce malûmdur ki, az bir kavmin âdetlerinden, hakir, ehemmiyetsiz bir âdeti kaldırmak veya zelil, miskin bir tâifenin cüz'î zayıf huylarını ref etmek, büyük bir hükümdara, uzun bir zamanda bile çok zahmetlere bağlıdır. Acaba, hâkim olmamakla beraber, az bir zamanda, nihayet derecede âdetlerine mutaassıp, inatçı ve kesretli bir kavimde rüşuh ve kuvvet peyda etmiş olan âdetleri ref ve kalblerde istikrar peyda eden ve zamanlarca devam ve istimrar eden ahlâklarını terk ettiren, hem yerlerine gayet yüksek âdetleri, güzel ahlâkları tesis eden bir Zât harikulâde olmaz mı?

İkinci Nükte

Yine âlemce malûmdur ki, devlet bir şahs-ı mânevîdir. Çocuk gibi, teşekkülü, büyümesi tedricîdir.

Ve kezâ, yeni teşekkül eden bir devletin, bir milletin ruhuna kadar nüfuz eden eski bir devlete galebe etmesi, yine tedricîdir, zamana mütevakkıftır. Acaba, Muhammed-i Arabî'nin

Asr-ı Saadet: Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ile şereflenen kutlu asır.

Ceziretü'l-Arab: Arap Yarımadası.

Galebe etmek: Yenmek, galip gelmek.

İstimrar eden: Sürüp giden.

Kesret: Çoğunluk.

Mutaassıp: Sıkı sıkı bağlı, tutucu.

Mütevakkıf: Bağlı, ilgili.

Nübüvvet: Peygamberlik.

Peydâ etmek: Elde etmek, kazanmak.

Ref etmek: Ortadan kalkmak.

Rüşuh: Yerinde sağlam ve sabit olma.

Şahs-ı mânevî: Hükmi şahsiyet, tüzel kişilik.

Tedricî: Belli bir süreçte meydana gelen; azar azar, yavaş yavaş olan.

Teşekkül: Şekillenme, oluşma.

(*aleyhissalâtü vesselâm*) bütün esasât-ı âliyeyi hâvi olan ve maddî-mânevî bütün terakkiyât ve medeniyet-i İslâmiye'nin kapısını açan, kısa bir zamanda def'aten teşkil ettiği bir devletle dünyanın bütün devletlerine galebe edip maddî-mânevî hâkimiyetini muhafaza ve ibka ettiren, harikulâdeliği değil midir?

Üçüncü Nükte

Evet, kahr ve cebirle zâhirî bir hâkimiyet, sathî bir tahakküm, kısa bir zamanda ibka edilebilir. Fakat bütün kalblere, fikirlere, ruhlara icrâ-yı tesir ederek, zâhiren ve bâtınen beğendirmek şartıyla vicdanlar üzerine hâkimiyetini muhafaza ve ibka etmek, – en büyük harika olmakla– ancak nübüvvetin hâssalarından olabilir.

Dördüncü Nükte

Evet, tehditlerle, korkularla, hilelerle efkâr-ı âmmeyi başka bir mecrâya çevirtmek mümkün olur. Fakat tesiri cüz'îdir, sathîdir, muvakkat olur. Muhakeme-i aklıyeyi az bir zamanda kapatabilir.

Amma irşadiyla kalblerin derinliklerine kadar nüfuz etmek, hissiyatın en incelerini heyecana getirmek, istidatların inkişafına yol açmak, ahlâk-ı âliyeyi tesis ve alçak huyları imha ve izale etmek, cevher-i insaniyetten perdeyi kaldırıp hakikati teşhir etmek,

Ahlâk-ı âliye: Yüce ahlâk.

Cebir: Baskı, zorlama.

Cevher-i insaniyet: İnsanlık cevheri.

Def'aten: Bir defada, birdenbire.

Efkâr-ı âmmeye: Kamuoyu. Toplumun genel kanaatı.

Esasât-ı âliye: Yüce esaslar.

Hâssa: Özellik, hususiyet.

Hissiyat: Duygular, hisler.

İbkâ etmek: Kalıcı, sürekli kılmak.

İcrâ-yı tesir: Bir işi yürütmek, yerine getirmek, uygulamak.

İnkişaf: Gelişme, ilerleme.

İstidat: Kabiliyet, yetenek.

İzâle etmek: Gidermek, yok etmek.

Kahr: Mahvetme, cezalandırma.

Muhakeme-i aklıye: Akıl vasıtasıyla yapılan

değerlendirme, sorgulama.

Sathî: Yüzeysel.

Tahakküm: Baskı, zorlama.

Terakkiyât: İlerleyişler, yükselişler.

Tesis etmek: Kurmak, oluşturmak.

Teşhir etmek: Göz önüne serme, meşhur etme.

Teşkil etmek: Meydana getirmek, oluşturmak.

Zâhir: Görünen.

hürriyet-i kelâma serbestî vermek, ancak şua-ı hakikatten muktebes harikulâde bir mucizedir.

Evet, Asr-ı Saadet'ten evvelki zamanlarda kalb katılığı ve merhametsizlik öyle bir hadde bâliğ olmuştu ki, kocaya vermekten âr ederek kızlarını diri diri toprağa gömerlerdi!¹ Asr-ı Saadet'te İslâmiyet'in doğurduğu merhamet, şefkat, insaniyet sayesinde, evvelce kızlarını gömerlerken müteessir olmayanlar, İslâmiyet dairesine girdikten sonra karıncaya bile ayak basmaz oldular. Acaba böyle ruhî, kalbî, vicdanî bir inkılâp hiçbir kanuna tatbik edilebilir mi? Bu nükteleri ceyb-i kalbine soktuktan sonra, bu noktalara da dikkat et:

1. Tarih-i âlemin şehâdetiyle sabittir ki, parmakla gösterilen en büyük bir dâhi, ancak umumî bir istidadı ihya ve umumî bir hasleti ikaz ve umumî bir hissi inkişaf ettirebilir. Eğer böyle bir hissi de ikaz edememiş ise sa'yi hep hebâ olur.

2. Tarih bize gösteriyor ki, en büyük bir insan, hamiyet-i milliye, hiss-i uhuvvet, hiss-i muhabbet, hiss-i hürriyet gibi hissiyat-ı umumiyyeden bir veya iki veyahut üç hissi ikaz etmeye muvaffak olur. Acaba evvelki zamanların cehalet, şekâvet, zulüm zulmetleri altında gizli kalan binlerce hissiyat-ı âliyyeyi, Ceziretül'l-Arab memleketinde, bedevî ve dağınık bir kavim içinde inkişaf ettirmek hârikulâde değil midir? Evet, şems-i hakikatin ziyasındandır.

¹ Bkz.: En'âm sûresi, 6/140, 151; Nahl sûresi, 16/58-59; İsrâ sûresi, 17/31; Tekvir sûresi, 81/8-9. Ayrıca bkz.: Dârimî, *mukaddime* 1.

Ceyb-i kalb: Kalb cebi.

Hamiyet-i milliye: Millî değerlere bağlılık, onları koruma gayreti.

Hebâ olmak: Boşa gitmek.

Hiss-i hürriyet: Hürriyet duygusu.

Hiss-i muhabbet: Muhabbet duygusu.

Hiss-i uhuvvet: Kardeşlik duygusu.

Hissiyat-ı âliye: Yüce duygular.

Hissiyat-ı umumiye: Bütün insanların genel hissi, kamuoyunun hissiyatı.

Hürriyet-i kelâm: Konuşma hürriyeti.

İhya etmek: Hayat vermek, diriltmek.

İktibas: Alınan.

Müteessir olmak: Etkilen-

mek, üzülmek.

Sa'y: Çaba.

Şekâvet: Nasipsiz, bedbaht.

Şems-i hakikat: Hakikat güneşi.

Şua-ı hakikat: Hakikat ışığı.

Tarih-i âlem: İnsanlık tarihi.

Ziya: Işık.

Bu noktaları aklına sokamayanın, Ceziretü'l-Arab'ı biz gözüne sokarız. Ey muannit! Ceziretü'l-Arab'a git, en büyük filozoflardan yüz taneyi de intihap et, beraber götür. Onlar da orada ahlâkın ve mâneviyatın inkişafı hususunda çalışsınlar. Muhammed-i Arabî'nin o vahşetler zamanında o vahşî bedevîlere verdiği cîlâyı, senin o filozofların, şu medeniyet ve terakkiyât devrinde yüzde bir nisbetinde verebilirler mi? Çünkü o Zât'ın yaptığı o cîlâ, ilâhî, sabit, lâyetegayyer bir cîlâdır ve O'nun büyük mucizelerinden biridir.

Ve kezâ, bir işte muvaffakiyet isteyen adam, Allah'ın âdetlerine karşı saffet ve muvafakatını muhafaza etsin ve fıtratın kanunlarına kesb-i muarefe etsin ve heyet-i içtimâiye râbitalarına münasebet peyda etsin. Aksi takdirde, fıtrat, adem-i muvafakatla cevap verecektir.

Ve kezâ, heyet-i içtimâiyede, umumî cereyana muhalefet etmemek lâzımdır. Muhalefet edildiği takdirde, dolabın üstünden düşer, altında kalır. Binaenaleyh, o cereyanlarda, tevfik-i ilâhînin müsaadesine mazhariyeti dolayısıyla, o dolabın üstünde, Muhammed-i Arabî'nin (aleyhissalâtü vesselâm) hak ile mütemessik olduğu sabit olur.

Evet, Hazreti Muhammed'in (aleyhissalâtü vesselâm) getirdiği şeriatın hakâiki, fıtratın kanunlarındaki muvâzeneyi muhafaza etmiştir. İçtimâiyatın râbitalarına lâzım gelen münasebetleri ihlâl etmemiştir. Zaman uzadıkça, aralarında ittisal peyda olmuştur.

Adem-i muvafakat: Uygun olmama.

Cereyan: Hareket.

Fıtrat: Tabiat, yaratılış.

Hakâik: Hakikatler.

Heyet-i içtimâiye: Sosyal yapı.

İçtimâiyat: Sosyal hayat.

İntihap etmek: Seçmek.

İttisal: Birleşme, buluşma, yakınlık.

Kesb-i muârefe: Âşinalık elde etme.

Lâyetegayyer: Değişmez.

Muannit: İnatçı.

Muvafakat: Uygunluk.

Mütemessik olmak: Tutunmak.

Râbita: Bağ, bağlantı.

Saffet: Berraklık, duruluk.

Terakkiyât: İlerleyişler, yükselişler.

Tevfik-i ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın yardımı, muvaffak etmesi.

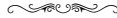
Bundan anlaşılır ki, İslâmiyet, nev-i beşer için fitrî bir dindir ve içtimâiyatı tezelzûlden vikâye eden yegâne bir âmildir.

Bu nükteler ile şu noktaları nazara al, Muhammed-i Hâşimî'ye (*aleyhissalâtü vesselâm*) bak. O Zât, ümmîliğiyle beraber, bir kuvvete mâlik değildi. Ne O'nun ve ne de ecdadının bir hâkimiyetleri sebkâta etmemişti; bir hâkimiyete, bir saltanata meyilleri yoktu. Böyle bir vaziyette iken, mühim bir makamda, tehlikeli bir mevkide, kemâl-i vüsuk ve itmi'nân ile büyük bir işe teşebbüs etti, bütün efkâr-ı âmmeye galebe çaldı, bütün ruhlara kendisini sevdirdi, bütün tabiatların üstüne çıktı, kalblerden bütün vahşet âdetlerini, çirkin ahlâkları kaldırarak pek yüksek âdât ve güzel ahlâki tesis etti, vahşetin çöllerinde sönmüş olan kalblerdeki kasaveti ince hissiyatla tebdil ettirdi ve cevher-i insanîyeti izhar etti.

Onları, o vahşet köşelerinden çıkararak, evc-i medeniyete yükseltti ve onları, o zamana, o âleme muallim yaptı.

Ve onlara öyle bir devlet teşkil etti ki, sâhirlerin sihirlerini yutan asâ-yı Mûsâ gibi, başka zalim devletleri yuttu ve nev-i beşeri istilâ eden zulüm, fesat, ihtilâl, şekâvet râbitalarını yaktı, yıktı ve az bir zamanda, devlet-i İslâmiye'yi şarktan garba kadar tevsi ettirdi.

Acaba o Zât'ın şu macerası, O'nun mesleği hak ve hakikat olduğuna delâlet etmez mi?

Âdât: Âdetler.

Âmil: Faktör, etken.

Asâ-yı Mûsâ: Hz. Mûsâ'nın (a.s.) asâsı.

Delâlet etmek: İşaret etmek, göstermek.

Efkâr-ı âmme: Kamuoyu. Toplumun genel kanaati.

Evc-i medeniyet:

Medeniyetin zirvesi.

Garp: Batı.

İzhar etmek: Göstermek, ortaya koymak.

Kasavet: Katılık, sertlik.

Kemâl-i vüsuk ve itmi'nân: Tam bir ciddiyet ve güven.

Nev-i beşer: İnsan, insan türü.

Sâhir: Sihirbaz, büyücü.

Sebkâta etmek: Öne geçmek.

Şark: Doğu.

Tevsi: Genişletmek.

Tezelzül: Deprem, sarsıntı.

Vikâye: Koruma.

[Mesnevî-i Nuriye, Hubab'dan]

İ'lem Eyyühe'l-Aziz! Tavus kuşu gibi pek güzel bir kuş, yumurtadan çıkar, tekâmül eder, semâlarda tayarâna başlar. Âfâk-ı âlemde şöhrat kazandıktan sonra, yerde kalan yumurtasının kabuğu içerisinde o kuşun güzelliğini, kemâlâtını, terakkiyâtını arayıp bulmak isteyen adamın ahmak olduğunda şüphe yoktur. Binâenaleyh tarihlerin naklettikleri Peygamberimiz'in (*aleyhissalâ-tü vesselâm*) bidayet-i hayatına maddî, sathî, sûrî bir nazar ile bakan bir adam şahsiyet-i mâneviyesini idrak edemez ve derece-i kıymetine vâsıl olamaz. Ancak bidayet-i hayatına ve levâzım-ı beşeriyetine ve ahvâl-i zâhiriyesine ince bir kışır, nazik bir kabuk nazarıyla bakılmalıdır ki o kışır içerisinden, iki âlemin güneşi ve tûba gibi şecere-i Muhammediye (*aleyhissalâ-tü vesselâm*) çıkmıştır. Ve feyz-i ilâhî ile sulanmış ve fazl-ı rabbânî ile tekâmül etmiştir. Binâenaleyh Nebiyy-i Zîşan'ın (*aleyhissalâ-tü vesselâm*) mebde-i hayatına ait ahvâl-i sûriyesinden zayıf bir şey işitildiği zaman üstünde durmamalı; derhal başını kaldırıp etraf-ı âleme neşrettiği nurlara bakmalı.

Maahâzâ mebde-i hayatına şek ve şüphe ile bakan adam herhalde masdar ile mazhar, menba ile mâkes, zâtî ile tecelli aralarını

Âfâk-ı âlem: Yeryüzünün bütün tarafları.

Ahvâl-i sûriye: Görünen insanî hâller.

Ahvâl-i zâhiriye: Görünen insanî hâller.

Bidayet-i hayat: Hayatının başlangıcı.

Derece-i kıymet ve azamet: Değer göstergesi.

Etraf-ı âlem: Âlemin her tarafı, dört bir yanı.

Fazl-ı rabbânî: Allah'ın ihsanı.

Feyz-i ilâhî: İlâhî ihsan, bereket.

İ'lem eyyühe'l-aziz: Ey aziz bil ki!

İdrak etmek: Anlamak, akıl erdirmek.

Kemâlât: Mükemmellikler, olgunlaşmalar, ilerlemeler.

Levâzım-ı beşeriyet: Beşerî ihtiyaçlar.

Maahâzâ: Bununla beraber, bununla birlikte.

Mâkes: Akseden yer, ayna.

Masdar: Kaynak, memba.

Mazhar: Bir şeyin zuhur ettiği, görüldüğü yer.

Mebde-i hayat: Hayatının başlangıcı.

Menba: Kaynak.

Nebiyy-i Zîşan: Şanlı Nebî (s.a.s.).

Sathî: Yüzeysel.

Sûrî: Görünüşte olan, görünürdeki.

Şahsiyet-i mâneviye: Mânevî kişiliği, şahsiyeti.

Tayerân: Uçma.

Tecelli: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin, sıfatlarının eşyada görünmesi.

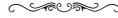
Tekâmül etmek: Olgunlaşmak, kemâle ermek.

Terakkiyât: İlerlemeler, yükselmeler.

Vâsıl olmak: Ulaşmak, erişmek.

Zâtî: Zâta ait olan.

fark edemiyor. Ve bu yüzden şüpheye düşer. Evet Nebiyy-i Zîşan (*aleyhissalâtü vesselâm*) tecelliyât-ı ilâhiyeye mazhar ve mâkes-tir; masdar ve menba değildir. Çünkü o Zât yalnız âbiddir ve ibadetçe herkesten ileridir. Demek bu kadar görünen terakkiyât, kemâlât O'nun zâtî malı değildir; ancak hariçten verilen Rahmân-ı Rahîm'in tecellileridir. Evvelce beyan edildiği gibi hiçbir şey, bir zerreye bile mânâ-yı ismiyle masdar olamaz. Amma bir zerre, mânâ-yı harfiyle semânın yıldızlarına mazhar olur. Yalnız gaflet ile o zerrenin masdar olduğu zannıyla bakıldığından, sanat-ı ilâhiyeyi tâğutî bir tabiata mâl ederler.

[Mesnevî-i Nuriye, Habbe'den]

İ'lem Eyyühe'l-Aziz! Şu gördüğün büyük âleme büyük bir kitap nazarıyla bakılırsa, Nur-u Muhammedî (*aleyhissalâtü vesselâm*) o kitabın kâtibinin kaleminin mürekkebidir. Eğer o âlem-i kebîr, bir şecere tahayyül edilirse, Nur-u Muhammedî hem çekirdeği, hem semeresi olur. Eğer dünya mücessem bir zîhayat farzedilirse, o Nur onun ruhu olur. Eğer büyük bir insan tasavvur edilirse, o Nur onun aklı olur. Eğer pek güzel şâşaalı bir cennet bahçesi tahayyül edilirse, Nur-u Muhammedî onun andelibî olur. Eğer pek büyük bir saray farzedilirse, Nur-u Muhammedî o Sultan-ı Ezel'in makarr-ı saltanat ve haşmeti

Âbid: Çok ibadet eden, kendini ibadete veren.

Âlem-i kebîr: Büyük âlem.
Andelib: Bülbül.

Makarr-ı saltanat ve haşmet: Saltanat ve ihtişam merkezi.

Mânâ-yı harfî: Her varlığın Yaraticısına bakan ve O'nu gösteren yönleri, anlamları.

Mânâ-yı ismî: Her varlığın kendi kendine, tek başına ifade ettiği anlam.

Mücessem: Cisme bürünmüş, cisim halini almış.

Nur-u Muhammedî: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) nuru.

Rahmân-ı Rahîm: Zâtında sonsuz rahmet sahibi olan, varlığa da bu engin merhametiyle şefkat eden Hz. Allah.

Sanat-ı ilâhiye: İlâhî sanat.

Sultan-ı Ezel: Zaman üstü, ebedî Sultan, Cenâb-ı Hak.

Şâşaa: Parlaklık, debdebe, ihtişam.

Şecere: Ağaç.

Tâgût: Puta, şeytana ait.

Tahayyül: Hayal etme.

Tasavvur: Zihinde canlandırma.

Tecelliyât-ı ilâhiye: Tecelliler. Cenâb-ı Hakk'ın isim ve sıfatlarının varlıktaki tecellileri, yansımaları.

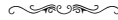
Zihayat: Canlı.

ve tecelliyât-ı cemâliyesiyle âsâr-ı sanatını hâvi olan o yüksek saraya nâzır ve münadi ve teşrifatçı olur. Bütün insanları davet ediyor. O sarayda bulunan bütün antika sanatları, harikaları ve mucizeleri tarif ediyor. Halkı o saray Sahibi'ne, Sâni'ine iman etmek üzere cazibedar, hayret-efzâ davet ediyor.

[Mesnevî-i Nuriye, Zerre'den]

İ'lem Eyyühe'l-Aziz! Nübüvvet-i Ahmediye'yi (*aleyhissalâtü vesselâm*) isbat eden delillerden biri de tevhiddir. Evet merâtibiyle tevhid bayrağını kâinatın en üst tepesi üstünde dikmiş olan ve enzâr-ı âleme karşı makamlarıyla beraber tevhide dellâllık eden ve enbiyânın mücmel bıraktıkları hakâiki tafsilâtıyla beyan eden ve açıklayan ancak ve ancak Hazreti Muhammed (*aleyhissalâtü vesselâm*)'dır. Binâenaleyh tevhidin hakikat ve kuvveti nisbetinde nübüvvet-i Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) hak ve hakikattir.

[Mesnevî-i Nuriye, Şemme'den]

İ'lem Eyyühe'l-Aziz! Kâinat bir şeceredir. Anâsır onun dallarıdır. Nebâtât yapraklarıdır. Hayvanât onun çiçekleridir. İnsanlar onun semereleridir.

Bu semerelerden en ziyadar, nurlu, ahsen, ekrem, eşref, eltaf

Ahsen: Daha güzel, en güzel.

Anâsır: Unsurlar, çeşitli etnik öğeler.

Âsâr-ı sanat: Sanat eserleri.

Beyan: Açıklama, belirtme.

Dellâl: Tellâl, ilâncı.

Ekrem: Pek yüce.

Eltaf: En latif, en ince, en hafif.

Enbiya: Peygamberler (a.s.).

Enzâr-ı âlem: İnsanların nazarı, bakışı.

Eşref: En şerefli.

Hakâik: Hakikatler.

Hâvi: İhtiva eden, barındıran.

Hayret-efzâ: Hayret verici, hayret artıran.

Hayvanât: Hayvanlar.

Merâtib: Mertebeler, dereceler.

Mücmel: Kısa, öz.

Münadi: Nida eden, seslenen.

Nâzır: Bakan, idare eden.

Nebâtât: Bitkiler.

Nübüvvet-i Ahmediye: Efendimiz'in (s.a.s.) peygamberliği.

Tafsilât: Etraflıca açıklamalar, ayrıntılar.

Tecelliyât-ı cemâliye: Cenâb-ı Hakk'ın güzelliğine ait sıfatlarıyla eşyadaki icraatları.

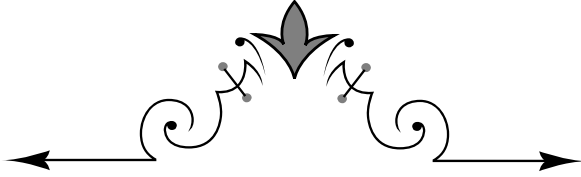
Teşrifatçı: Resmî toplantılarda uygulanan kabul sırası, protokol ile vazifeli şahıs.

Ziyadâr: Parlak.

Seyyidü'l-enbiyâ ve'l-mürselîn, İmamü'l-müttakîn, Habîb-i Rabbü'l-âlemîn Hazreti Muhammed'dir.

Medet ey kafilê-salâr-ı rusûl huz biyedî,
Sensin ey nur-u kerem cümlemizin mu'temedi
İntisâbım Sanadır.. işte dilimde senedi:
Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah.

عَلَيْهِ أَفْضَلُ الصَّلَوَاتِ مَا دَامَتِ الْأَرْضُ وَالسَّمَوَاتُ¹

¹ Yüce Allah'ın, kulları içinden seçip zirve payelerle şereflendirdiği en doğru sözlü ve en güvenilir elçisi Hazreti Muhammed'e, –yer ve gökler varolduğu sürece– salâvatların en üstünüyle salât ü selâm olsun.

Habîb-i Rabbü'l-âlemîn: Âlemlerin Rabbi'nin en çok sevdiği Kişi (s.a.s.).

Huz biyedî: Tut elimden.

İmamü'l-müttakîn: Takvâ sahiplerinin İmanı (s.a.s.).

İntisab: Bağlanma, bağlılık.

Kafilê-salâr-ı rusûl: Peygamberler kfilesinin Reisi (s.a.s.).

Medet: Yardım.

Mütemet: İtimat edilen, güvenilen.

Seyyidü'l-enbiyâ ve'l-mürselîn: Nebîlerin ve Resûllerin Efendisi Hz. Muhammed (s.a.s.).

Müminin Mümine En İyi Duası Nasıl Olmalıdır?

E/cevap: Esbab-ı kabul dairesinde olmalı. Çünkü bazı şerâit dahilinde dua makbul olur. Şerâit-i kabulün içtimâi nisbetinde makbuliyeti ziyadeleşir. Ezcümle, dua edileceği vakit:

✓ İstiğfar ile mânevî temizlenmeli..

✓ Sonra makbul bir dua olan salâvât-ı şerifeyi şefaathî gi-bi zikretmeli..

✓ Ve âhirde yine salâvât getirmeli. Çünkü iki makbul dua-nın ortasında bir dua makbul olur.

✓ Hem بَطَّحَ الْعَيْنِ¹ yani, gıyâben ona dua etmek..

✓ Hem hadiste ve Kur'ân'da geçen me'sur dualarla dua et-mek. Meselâ

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَلِكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ لِي وَلَهُ فِي الدِّينِ وَالْدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ²
رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ³

gibi câmî dualarla dua etmek..

¹ Müminin, mümin kardeşine gıyaben dua etmesinin faziletine dair bkz.: Müslim, *zikir* 86-88; Tirmizî, *birr* 50; Ebû Dâvûd, *vitir* 29.

² Allah'ım! Senden hem kendim, hem de onun için dinî, dünyevî ve uhrevî her işimizde af ve âfiyet istiyorum.

³ “Ey bizim (Yüce) Rabbimiz! Bize bu dünyada da iyilik ve güzellik ver, âhirette de iyilik ve güzellik ver ve bizi cehennem ateşinden koru!” (Bakara sûresi, 2/201). Ayrıca Peygamber Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) sık sık bu duayı yaptığına dair bkz.: Buhârî, *deavât* 55; Müslim, *zikir* 23, 26.

Âhir: Son, en son.

Câmi: Şümulî, kapsamlı.

Esbab-ı kabul: Kabul edil-me vesileleri.

Ezcümle: Bu cümleden olarak, şu şekilde.

Gıyâben: Mevcut ve hazır bulunmadığı halde, arkasın-dan.

İçtimâ: Toplanma, bir ara-ya gelme.

İstiğfar: Cenâb-ı Hakk'tan af dileme.

Makbuliyet: Kabul edilir, makbul olma.

Me'sur: Rivâyet ile, nakil yoluyla bilinen, menkul.

Salâvât-ı şerife: Peygam-ber Efendimiz (aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) için yapılan mübarek dualar.

Şerâit: Şartlar.

Şerâit-i kabul: Kabul edil-me şartları.

✓ Hem hulûs ve huşû ve huzur-u kalble dua etmek..¹

✓ Hem namazın sonunda,² bilhassa sabah namazından sonra..

✓ Hem mevâki-i mübarekede, hususan mescidlerde..

✓ Hem cumada, hususan saat-i icabede.. hem şuhûr-u selâsede, hususan leyâli-i meşhurede.. hem Ramazan'da, hususan Leyle-i Kadir'de dua etmek, kabule karin olması rahmet-i ilâhi-yeden kaviyyen me'muldür.³

O makbul duanın ya aynen dünyada eseri görünür, ve yahut dua olunanın âhiretine ve hayat-ı ebediyesi cihetinde makbul olur. Demek aynı maksat yerine gelmezse “dua kabul olmadı” denilmez,⁴ belki “daha iyi bir surette kabul edilmiş” denilir.

İkinci Sualiniz

Sahabe-i Kiram Hazeratına “radiyallâhü anh” denildiğine bi-nâen, başkalara da bu mânâda söylemek muvafık mıdır?

¹ Bkz.: “O hâlde kâfirler hoşlanmasalar da siz, ibadeti gönülden ve yalnız Allah’a yaparak O’na dua edin.” (Mü’min sûresi, 40/14); “... İhlâsla, ibadetinizi yalnız O’nun rızası için yaparak Allah’a kulluk ediniz! Çünkü ilkin sizi O yarattığı gibi, dönüşünüz de yine O’na olacaktır.” (A’râf sûresi, 7/29)

² Tirmizî, *deavât* 78; Abdurrezzak, *el-Musannef* 2/424; en-Nesâî, *es-Sünenü’l-kübrâ* 6/32.

³ el-Gazâlî, *İhyâu ulûmi’d-dîn* 1/204; ez-Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ* 10/107.

⁴ Buhârî, *deavât* 22; Müslim, *zikir* 90-92.

Binaen: ...dayanarak, bunun üzerine.

Hayat-ı ebediye: Ebedi, sonsuz Ahiret hayatı.

Hazerat: Hazretler.

Hulûs: Hâlislik, duruluk.

Huşû: Alçak gönüllülük, tevazu.

Karin: Yakın.

Kaviyyen: Kuvvetle, kat’i,

şüphesiz olarak.

Leyâli-i meşhure: Meşhur geceler..kandil geceleri.

Me’mul: Umulan, ümit edilen.

Mevâki-i mübareke: Mübarek mekânlar.

Muvafık: Uygun, yerinde.

Rahmet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk’ın rahmeti.

Saat-i icabe: Duaların kabul olduğu an..Cuma günü içinde bulunan sırlı ve kutlu zaman dilimi.

Sahabe-i Kiram: Seçkin, yüce sahabiler.

Şuhûr-u selâse: Kandil gecelerinin içinde bulunduğu üç aylar..Receb, Şaban ve Ramazan ayları.

Elcevap: Evet, denilir. Çünkü Resûl-i Ekrem'in bir şîârı olan “aleyhissalâtü vesselâm” kelâmı gibi “radiyallâhü anh” terkibi sahabeye mahsus bir şîâr değil. Belki sahabe gibi, veraset-i nübüvvet denilen velâyet-i kübrâda bulunan ve makam-ı rızaya yetişen Eimme-i Erbaa, Şah-ı Geylânî, İmam Rabbânî, İmam Gazâlî gibi zâtlara denilmeli. Fakat örf-ü ulemâda sahabeye “radiyallâhü anh”, tâbiîn ve tebe-i tâbiîne “rahimehullah”, onlardan sonrakilere “gaferahullah” ve evliyaya “kuddise sirruh” denilir.

Aleyhissalâtü vesselâm: Allah'ın rahmet ve selâmı O'na Olsun!

Eimme-i Erbaa: Dört büyük İmam; İmam Âzam, İmam Şâfiî, İmam Mâlik, İmam Ahmed İbn Hanbel (r. anhum).

Gaferallah: Allah onu affetsin!

Kuddise sirruh: Sırrı ve bereketi yüce olsun!

Makam-ı rıza: Cenâb-ı Hak'ın hoşnutluğu, memnuniyeti.

Örf-ü ulemâ: İlim erbabınca uygulanan adet.

Radiyallâhü anh: Allah ondan râzı olsun!

Rahimehullah: Allah ona rahmet etsin!

Resûl-i Ekrem: En yüce, en büyük Peygamber (s.a.s.).

Şîâr: Ayırt edici özellik, alamet.

Tâbiîn: Peygamber (s.a.s.) Efendimiz'in ashabını idrak edip, İslamiyet'i onlardan öğrenen insanlar.

Tebe-i tâbiîn: Tâbiîn asrında yetişip İslamiyet'i onlardan öğrenen üçüncü kuşak nesil.

Velâyet-i kübrâ: En büyük velâyet, Allah'a yakınlığın en ileri şekli..

Veraset-i nübüvvet: Peygamber vârisliği.

Yirmi Dördüncü Mektub'un Birinci Zeyli

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ¹ ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ²

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ مَا يَعْبُؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ³

Yani, “Ey insanlar! Duanız olmazsa ne ehemmiyetiniz var?” meâlindeki âyetin beş nüktesini dinle!

Birinci Nükte

*Dua, bir sırr-ı azîm-i ubûdiyettir. Belki ubûdiyetin ruhu hükmündedir.*⁴ Çok yerlerde zikrettiğimiz gibi, dua üç nevidir:

Birinci Nevi Dua: İstidat lisânıyladır ki; bütün hububat, tohumlar, lisân-ı istidad ile Fâtır-ı Hakîm’e dua ederler ki, “Senin nukuş-u esmânı mufassal göstermek için bize neşv ü nemâ ver. Küçük hakikatimizi sümbülle ve ağacın büyük hakikatine çevir!”

Hem şu istidat lisânıyla dua nev’inden birisi de şudur ki: *Esbabın içtimai, müsebbebin îcadına bir duadır.* Yani esbab, bir

¹ Her türlü noksan sıfatlardan uzak olan Allah’ın adıyla.

² “Hiç bir şey yoktur ki, O’nu hamd ile beraber tesbih (tenzih) ediyor bulunmasın.” (İsrâ sûresi, 17/44)

³ Furkan sûresi, 25/77.

⁴ Tirmizî, *duâ* 1, *tefsîru sûre* (2) 16, (40) 1; Ebû Dâvûd, *vitir* 23; İbn Mâce, *duâ* 1.

Esbab: Sebepler.

Fâtır-ı Hakîm: Her şeyi hikmetle, yerli yerince yaratan Yüce Allah.

İçtimâ: Toplanma, bir araya gelme.

Lisân-ı istidat: Kabiliyet

dili (kabiliyetini konuş-turmak).

Mufassal: Geniş, ayrıntılı.

Müsebbep: Sebebe bağlı olarak meydana gelen, netice.

Neşv ü nemâ: Büyüyüp

gelişme.

Nukuş-u esmâ: Cenâb-ı Hak’k’a ait güzel isimlerin güzel ve desenli nakışları.

Sırr-ı azîm-i ubûdiyet: Çok büyük bir kulluk sırrı.

Ubûdiyet: Kulluk.

vaziyet alır ki; o vaziyet, bir lisân-ı hâl hükmüne geçer.. ve müsebbebi, Kadîr-i Zülcelâl'den dua eder, isterler. Meselâ su, hararet, toprak, ziya, bir çekirdek etrafında bir vaziyet alarak, o vaziyet bir lisân-ı duadır ki; “*Bu çekirdeği ağaç yap, yâ Hâlık'ımız!*” derler. Çünkü o mucize-i harika-yı kudret olan ağaç; o şuursuz, câmid, basit maddelere havale edilmez.. havalesi muhâldir. Demek içtimâ-ı esbap, bir nevi duadır.

İkinci Nevi Dua: İhtiyac-ı fitrî lisâniyladır ki, bütün zîhayatların iktidar ve ihtiyârları dahilinde olmayan hâcetlerini ve matlaplarını ummadıkları yerden, vakt-i münasipte onlara vermek için, Hâlık-ı Rahîm'den bir nevi duadır. Çünkü iktidar ve ihtiyârları haricinde, bilmedikleri yerden, vakt-i münasipte onlara bir Hakîm-i Rahîm gönderiyor. Elleri yetişmiyor. Demek o ihsan, dua neticesidir.

Elhâsıl: *Bütün kâinattan dergâh-ı ilâhîye çıkan, bir duadır. Esbap olanlar, müsebbebâtı Allah'tan isterler.*

Üçüncü Nevi Dua: İhtiyaç dairesinde zîşuûrların duasıdır ki, bu da iki kısımdır.

• *Eğer ızdırar derecesine gelse.. veya ihtiyac-ı fitrîye tam münasebettar ise.. veya lisân-ı istidada yakınlaşmış ise.. veya sâfi, hâlis kalbin lisânıyla ise, ekseriyet-i mutlaka ile*

Câmid: Cansız.

Dergâh-ı ilâhîye: Cenab-ı Hakk'ın huzuru, divanı.

Ekseriyet-i mutlaka: Genellik, çoğunluk.

Hâcet: İhtiyaç.

Hâlık-ı Rahîm: Merhamet ve ihsanı pek çok olan Yüce Yaratıcı.

Hâlık: Hz. Yaradan.

İztirar: Çaresizlik, mecburiyet.

İçtimâ-ı esbab: Sebeplerin bir araya gelmesi.

İhtiyac-ı fitrî: Yaratılıştan gelen, tabii ihtiyaç.

İhtiyâr: İrade.

Kadîr-i Zülcelâl: Her şeye gücü yeten Ulu Allah.

Lisân-ı dua: Dua ifadesi, dili.

Lisân-ı hâl: Hâl dili, durum ifadesi.

Matlap: İstek, talep.

Mucize-i harika-yı kudret: Kudret harikası mucize.

Muhal: İmkânsız.

Münasebettar: İlgili, alâkalı.

Müsebbebât: Bir sebebe bağlı olarak meydana gelen şeyler, neticeler.

Vakt-i münasip: Uygun vakit.

Zihayat: Canlı.

Zîşuûr: Akıllı, şuur sahibi.

makbuldür. Terakkiyât-ı beşeriyenin kısm-ı âzamı ve keşfiyât-ları, bir nevi dua neticesidir. Havârik-ı medeniyet dedikleri şeyler ve keşfiyâtlarına medar-ı iftihar zannettikleri emirler, mânevî bir dua neticesidir. Hâlis bir lisân-ı istidad ile istenilmiş, onlara verilmiştir. Lisân-ı istidad ile ve lisân-ı ihtiyac-ı fitrî ile olan dualar dahi, bir mâni olmazsa ve şerâit dahilinde ise, daima makbuldürler.

• İkinci Kısım: Meşhur duadır. O da iki nevidir; biri fiilî, biri kavî. Meselâ çift sürmek, fiilî bir duadır. Rızkı topraktan değil; belki toprak, hazine-i rahmetin bir kapısıdır ki; rahmetin kapısı olan toprağı, saban ile çalar.

Sâir kısımların tafsîlâtını tayyedip, yalnız kavî duanın bir-iki sırlarını, gelecek iki-üç nüktede söyleyeceğiz.

İkinci Nükte

Duanın tesiri azîmdir. Hususan dua, külliyyet kesbederek devam etse netice vermesi gâliptir, belki dâimîdir. Hatta denilebilir ki, sebab-i hilkat-i âlemin birisi de duadır. Yani kâinatın hilkatinden sonra, başta nev-i beşer ve onun başında Âlem-i İslâm ve onun başında Muhammed-i Arabî (aley-hissafâtü vesselâm)’ın muazzam olan duası, bir sebab-i hilkat-i âlemdir. Yani Hâlık-ı âlem, istikbalde o Zât’ın nev-i beşer nâmına, belki mevcudât hesabına bir saadet-i ebediye, bir

Azîm: Çok büyük.

Gâlib: Üstün, baskın, kuvvetli.

Hâlık-ı âlem: Âlemin, kâinatın yaratıcısı.

Havârik-ı medeniyet: Medeniyet harikaları, olağanüstü gelişmeler.

Hilkat: Yaratılış.

Kavî: Sözlü.

Keşfiyât: Buluşlar.

Kısm-ı âzam: Çok büyük kısım.

Külliyyet kesb etmek: Bütünlük, genellik kazanmak, kapsamlı olmak.

Medar-ı iftihar: Övünç sebebi.

Nev-i beşer: İnsanlık.

Sebab-i hilkat-i âlem:

Kâinatın, âlemin yaratılış sebebi.

Şerâit: Şartlar.

Tayy etmek: Aşmak, atlamak, geçmek.

Terakkiyât-ı beşeriye: İnsanlığın kazandığı ilerlemeler, gelişmeler.

mazhariyet-i esmâ-yı ilâhiye isteyeceğini bilmiş, o gelecek duayı kabul etmiş, kâinatı halketmiş...

Madem duanın bu derece azîm ehemmiyeti ve vüs'ati vardır. Hiç mümkün müdür ki, bin üç yüz elli senede, her vakitte, nev-i beşerden üç yüz milyon cin ve ins ve melek ve ruhaniyâtta had ve hesaba gelmez mübarek zâtlar, bilittifak Zât-ı Muhammedî (*aleyhissalâtü vesselâm*) hakkında rahmet-i uzmâ-yı ilâhiye ve saadet-i ebediye ve husûl-ü maksud için duaları nasıl kabul olmasın? Hiçbir cihetle mümkün müdür ki, o duaları reddedilsin?

Madem bu kadar külliyet ve vüs'at ve devam kesbedip lisân-ı istidat ve ihtiyac-ı fitrî derecesine gelmiş. Elbette o Zât-ı Muhammed-i Arabî (*aleyhissalâtü vesselâm*), dua neticesi olarak öyle bir makam ve mertebededir ki; bütün ukûl toplansa, bir akıl olsalar, o makamın hakikatini tamamıyla ihata edemezler.

İşte, ey Müslüman, senin rûz-u mahşerde böyle bir Şefîin var. Bu Şefîin şefaatinı kendine celbetmek için, sünnetine ittibâ et!..

Eğer desen: Madem o Habibullah'tır. Bu kadar salâvât ve duaya ne ihtiyacı var?

Elcevap: O Zât (*aleyhissalâtü vesselâm*) umum ümmetinin saade-tiyle alâkadar ve bütün efrâd-ı ümmetinin her nevi saadetleriyle

Bilittifak: İttifakla.

Efrâd-ı ümmet: Müslümanlar.. Peygamber Efendimiz'e (*aleyhissalâtü vesselâm*) tâbi olanlar.

Habibullah: "Allah'ın en çok sevdiği kişi" anlamında Peygamber Efendimiz'e (*aleyhissalâtü vesselâm*) ait bir sıfat.

Halk etmek: Yaratmak.

Husûl-ü maksud: Maksadın, gayenin gerçekleşmesi.

İhata etmek: Bütün yönle-riyle anlamak, iyice kavramak.

İttibâ etmek: Uymak, bağlanmak.

Mazhariyet-i esmâ-yı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin tecellisine mazhar olma, nâil olma.

Rahmet-i uzmâ-yı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın engin, pek büyük rahmeti.

Ruhaniyât: Ruh sahibi var-

lıklar (maddi cisim taşıyanlar).

Rûz-u mahşer: Mahşer günü.

Salâvât: Dualar. Peygamber Efendimiz'e (*aleyhissalâtü vesselâm*) yapılan dualar.

Şefî: Şefaathçi, suçların affı için aracı olan.

Ükûl: Akıllar.

Vüs'at: Genişlik.

hissedardır ve her nevi musibetleriyle endişedârdır. İşte, kendi hakkında merâtib-i saadet ve kemâlât hadsiz olmakla beraber, hadsiz efrâd-ı ümmetinin, hadsiz bir zamanda, hadsiz envâ-ı saadetlerini hararetle arzu eden ve hadsiz envâ-ı şekâvetlerinden müteessir olan bir Zât, elbette hadsiz salâvât ve dua ve rahmete lâyıktır ve muhtaçtır.

Eğer desen: Bazen kat'î olacak işler için dua edilir. Meselâ husuf ve kûsuf namazındaki dua gibi. Hem bazen hiç olmayacak şeyler için dua edilir?

Elcevap: Başka Sözlere'de izah edildiği gibi, *dua bir ibadettir. Abd, kendi aczini ve fakrını dua ile ilân eder. Zâhirî maksatlar ise, o duanın ve o ibadet-i duaiyenin vakitleridir; hakikî faydaları değil. İbadetin faydası âhirete bakar. Dünyevî maksatlar hâsıl olmazsa, "O dua kabul olmadı." denilmez. Belki "Daha duanın vakti bitmedi." denilir.*

Hem hiç mümkün müdür ki, bütün ehl-i imanın bütün zamanlarda mütemâdiyen kemâl-i hulûs ve iştîyak ve dua ile istedikleri saadet-i ebediye onlara verilmesin.. ve bütün kâinatın şehâdetiyle hadsiz rahmeti bulunan o Kerîm-i Mutlak, o Rahîm-i Mutlak, bütün onların o duasını kabul etmesin.. ve saadet-i ebediye vücûd bulmasın?

Abd: Kul.

Ehl-i iman: İman sahipleri, müminler.

Endişedâr: Endişeli, endişe sahibi.

Envâ-ı saadet: Mutluluk çeşitleri.

Envâ-ı şekâvet: Bedbahtlık, mutsuzluk çeşitleri.

Hâsıl olmak: Meydana gelmek, ortaya çıkmak.

Husuf ve kûsuf namazları: Ay ve güneş tutulduğunda kılınması sünnet olan namazlar.

İbadet-i duaiye: Duayla ilgili ibadet.

Kemâl-i hulûs ve iştîyak: Tam, büyük bir samimiyet ve arzu.

Kerîm-i Mutlak: Sonsuz ve sınırsız cömertlik sahibi, Hz. Allah.

Merâtib-i saadet ve kemâlât: Mutluluk ve fazilet dereceleri.

Müteessir: Etkilenmiş, rahatsız.

Mütemadiyen: Devamlı, sürekli olarak.

Rahîm-i Mutlak: Sonsuz ve sınırsız şefkat ve merhamet sahibi, Hz. Allah.

Üçüncü Nükte

Dua-yı kavli-yi ihtiyârînin makbuliyeti, iki cihetledir: Ya *ayn-ı matlubu ile makbul olur, veyahut daha evlâsı verilir*. Meselâ birisi, kendine bir erkek evlât ister. Cenâb-ı Hak, Hazreti Meryem gibi bir kız evlâdını veriyor. “Duası kabul olunmadı.” denilmez. “Daha evlâ bir surette kabul edildi.” denilir. Hem bazen kendi dünyasının saadeti için dua eder. Duası âhiret için kabul olunur. “Duası reddedildi.” denilmez. Belki, “Daha enfâ bir surette kabul edildi.” denilir, ve hâkezâ...

Madem Cenâb-ı Hak, Hakîm'dir. Biz O'ndan isteriz, O da bize cevap verir. Fakat *hikmetine göre bizimle muamele eder*. Hasta, tabibin hikmetini itham etmemeli. Hasta bal ister; tabib-i hâzık, sıtması için sulfato verir. “Tabip beni dinlemedi.” denilmez. Belki âh ü fizârını dinledi, işitti, cevap da verdi, maksudun iyisini yerine getirdi.

Dördüncü Nükte

Duanın en güzel, en latîf, en leziz, en hazır meyvesi, neticesi şudur ki:

Dua eden adam bilir ki; birisi var ki onun sesini dinler, derdine derman yetiştirir, ona merhamet eder. O'nun kudret eli her şeye yetişir. Bu büyük dünya hanında o yalnız değil; bir Kerîm Zât var, ona bakar, ünsiyet verir. Hem onun hadsiz ihtiyâcâtını yerine getirebilir.. ve onun hadsiz düşmanlarını def edebilir bir Zât'ın huzurunda kendini tasavvur ederek bir

Âh ü fizâr: Sesli bir şekilde âh edip, sızlanma.

Ayn-ı matlup: İstenilenin aynısı.

Dua-yı kavli-yi ihtiyârî: İsteyerek yapılan sözlü dua.

Enfâ: Daha faydalı.

Evlâ: Daha iyi, âlâ.

Hâkezâ: Böylece, bunun gibi.

Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan, Hz. Allah.

Latîf: Hoş, güzel.

Maksud: Murad, maksat.

Sulfato: Sülfat, kinin; sıtma ilacı.

Tabib-i hâzık: Mâhir, uzman hekim.

Ünsiyet: Dostluk, yakınlık.

ferah, bir inşirah duyup, dünya kadar ağır bir yükü üzerinden atıp اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ¹ der.

Beşinci Nükte

Dua ubûdiyetin ruhudur ve hâlis bir imanın neticesidir. Çünkü dua eden adam, duasıyla gösteriyor ki: “Bütün kâinata hükmeden birisi var ki, en küçük işlerime ittılai var ve bilir. En uzak maksatlarımı yapabilir. Benim her hâlimi görür, se-simi işitir. Öyleyse bütün mevcudâtın bütün seslerini işitiyor ki, benim sesimi de işitiyor. Bütün o şeyleri O yapıyor ki, en küçük işlerimi de O’ndan bekliyorum, O’ndan istiyorum.”

İşte, duanın verdiği hâlis tevhidin genişliğine ve gösterdiği nur-u imanın halâvet ve sâfililiğine bak, قُلْ مَا يَعْبُؤُنَا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ², fermanını dinle! اذْعُونِي اَسْتَجِبْ لَكُمْ³ sırrını anla ve اَكْرَهَ خَوَاهِي دَاوْءٍ نَهَ دَاوِي خَوَاهِ⁴ denildiği gibi “Eğer vermek istemeydi, istemek vermezdi...”⁴

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ⁵
اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ مِنَ الْاَزَلِ اِلَى الْاَبَدِ عَدَدَ مَا فِي عِلْمِ اللّٰهِ وَعَلٰى اٰلِهٖ وَصَحْبِهٖ وَسَلِّمْ. سَلِّمْنَا وَسَلِّمْ دِيْنَنَا، اٰمِيْن. وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ⁶

¹ “Bütün hamdler, övgüler âlemlerin Rabbi Allah’adır.” (Fâtiha sûresi, 1/2)

² “(Resûlüm!) De ki: (Kulluk ve) yalvarmanız olmasa, Rabbim size ne diye değer verirsin?” (Furkan sûresi, 25/77)

³ “Rabbiniz buyurdu ki: “Bana dua edin ki size karşılık vereyim.” (Mü’min sûresi, 40/60).

⁴ Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-evliyâ* 3/263; el-Gazâlî, *İhyâu ulûmi’d-dîn* 1/204; el-Münâvî, *Feyzu’l-kadîr* 5/417.

⁵ “Sübhansın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

⁶ “Allah’ım! Efendimiz Muhammed’e ve O’nun âl ve ashabına, ezelden ebede kadar ilâhî ilmindeki şeyler adedince salât ve selâm eyle. Bize hem bedenî, hem dinî hayatımızda sıhhat ve selâmet lutfet, âmin... Bütün hamdler, övgüler âlemlerin Rabbi Allah’adır.”

Halâvet: Tatlılık.

İttılâ’: Öğrenme, haberdar olma.

İnşirah: Gönül rahatlığı, iç huzuru.

Ubûdiyet: Kulluk. **Sâfilik:** Berraklık, duruluk.

[On Dördüncü Lem'a'nın İkinci Makamı'ndan]

Altıncı Sır

Ey hadsiz acz ve nihayetsiz fakr içinde yuvarlanan bîçâre insan! Rahmet ne kadar kıymettar bir vesile ve ne kadar makbul bir şefaathî olduğu bununla anla ki: O rahmet, öyle bir Sultân-ı Zülcelâl'e vesiledir ki, yıldızlarla zerrât beraber olarak kemâl-i intizam ve itaatle –beraber– ordusunda hizmet ediyorlar. Ve o Zât-ı Zülcelâl'in ve o Sultân-ı Ezel ve Ebed'in istiğnâ-yı Zâtî'si var. Ve istiğnâ-yı mutlak içindedir. Hiçbir cihetle kâinata ve mevcûdâtâ ihtiyacı olmayan bir Ganiyy-i ale'l-ıtlak'tır. Ve bütün kâinat taht-ı emir ve idaresinde ve heybet ve azameti altında nihayet itaatte, celâline karşı tezellüdedir.

İşte rahmet, seni –Ey insan!– o Müstağni-i ale'l-ıtlak'ın ve Sultân-ı Sermedî'nin huzuruna çıkarır ve O'na dost yapar. Ve O'na muhâtap eder. Ve sevgili bir abd vaziyetini verir. Fakat, nasıl sen güneşe yetişemiyorsun, çok uzaksın, hiçbir cihetle yanaşamıyorsun. Fakat güneşin ziyâsı, güneşin aksini, cilvesini senin aynan

Abd: Kul.

Azamet: Büyüklük, ululuk, yücelik.

Bîçâre: Çaresiz.

Celâl: Büyüklük, ululuk, yücelik.

Ganiyy-i ale'l-ıtlak: Mutlak sûrette hiçbir şeye ihtiyaç duymayan Allah (c.c.).

Hadsiz acz: Sınırsız kuvvetsizlik ve güçsüzlük.

İstiğnâ-yı mutlak: Allah'ın (c.c.) hiçbir şeye muhtaç olmaması.

İstiğnâ-yı zâtî: Cenâb-ı Hakk'ın hiçbir şeye muhtaç olmaması, her şey kendisine muhtaç bulunduğu hâl-

de kendisi hiçbir şeye muhtaç olmama.

İttihaz etmek: Edinmek.

Kıymettar: Kıymetli, değerli.

Makbul: İtibar gören, beğenilen, geçerli.

Mevcûdât: Varlıklar.

Muhâtap: Kendisine hitap edilen.

Müstağni-i ale'l-ıtlak: Hiçbir şeye muhtaç olmayan.

Nihayetsiz fakr: Sınırsız ihtiyaç içinde olma.

Sultan-ı Ezel ve Ebed: Ezel ve ebedin mutlak hâkimi Allah (c.c.).

Sultan-ı Sermedî: Ebedî Sultan, saltanatı ve hâkimiyeti sonsuz olan Allah (c.c.).

Sultan-ı Zülcelâl: Hâkimiyet sahibi Allah (c.c.).

Taht-ı emir ve idâresinde: Emri ve idaresi altında.

Tezellül: Alçalmak, hor ve hakîr olmak.

Zât-ı Zülcelâl: Celâl, ululuk ve azamet sahibi Allah (c.c.).

Zerrât: Zerreler, madde- nin en küçük parçaları, atomlar.

vasıtasıyla senin eline verir, öyle de: O Zât-ı Akdes'e ve o Şems-i Ezel ve Ebed'e biz çendan nihayetsiz uzağız, yanaşamayız; fakat O'nun ziyâ-yı rahmeti, O'nu bize yakın ediyor.

İşte ey insan! Bu rahmeti bulan, ebedî tükenmez bir hazine-i nur buluyor. O hazineyi bulmanın çaresi: Rahmetin en parlak bir misali ve mümessili ve o rahmetin en belîğ bir lisânı ve del-lâlî olan ve "rahmeten li'l-âlemîn"¹ unvanıyla Kur'ân'da tesmiye edilen Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın sünnetidir ve tebaiyetidir. Ve bu rahmeten li'l-âlemîn olan rahmet-i mücessemeye vesile ise, salâvâtır. Evet, salâvâtın mânâsı rahmettir. Ve o zîhayat mücessem rahmete, rahmet duası olan salâvât ise; o rahmeten li'l-âlemîn'in vusûlüne vesiledir.² Öyle ise; sen salâvâtı kendine, o rahmeten li'l-âlemîne vesile yap ve o Zât'ı da rahmet-i Rahmân'a vesile ittihâz et.

Umum ümmetin rahmeten li'l-âlemîn olan (*aleyhissalâtü vesselâm*) hakkında hadsiz bir kesretle rahmet mânâsıyla salâvât getirmeleri, rahmet ne kadar kıymettar bir hediye-i ilâhiye ve ne kadar geniş bir dairesi olduğunu parlak bir sûrette isbat eder.

¹ Bkz.: Enbiyâ sûresi, 21/107.

² Peygamber Efendimiz'e (*salâllâhu aleyhi ve sellem*) salât ü selâm getirmenin önemine dair bkz.: Ahzâb sûresi, 33/56; Müslim, *salât* 11, 70; Tirmizî, *vitr* 21; Ebû Dâvûd, *salât* 36, 201, *vitr* 26.

Belîğ: Açık ve güzel ifade.

Çendan: Gerçi.

Dellâl: Bir şeyi ilân edip duyuran.

Ebedî: Sonsuz, nihayetsiz.

Hadsiz: Sınırsız, sonsuz.

Hazine-i nur: Nur hazinesi.

Hediye-i ilâhiye: Cenâb-ı Hak'tan gelen hediye.

İttihâz etmek: Kabul etmek, edinmek.

Kesretle: Çoklukla.

Kıymettar: Kıymetli, değerli.

Lisân: Dil.

Mümessil: Temsilci.

Rahmeten li'l-âlemîn: Bütün âlemler için rahmet olan Peygamber Efendimiz (s.a.s.).

Rahmet-i Rahmân: Rahmeti her şeyi kuşatan Cenâb-ı Hakk'ın merhameti.

Salâvât: Peygamber Efendimiz (s.a.s.) için rahmet

dileme, dua etme.

Şems-i Ezel ve Ebed: Ezel ve ebed güneşi Allah (c.c.).

Tesmiye: İsimlendirme.

Umûm: Genel, herkes.

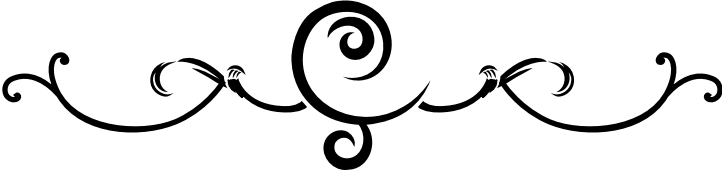
Vusûl: Ulaşma.

Zât-ı Akdes: Her türlü kusur ve noksandan münez-zeh Zât Allah (c.c.).

Ziyâ-yı rahmet: Cenâb-ı Hakk'ın rahmetinin ışığı.

Elhâsıl: Hazîne-i rahmetin en kıymetli pırlantası ve kapıcısı Zât-ı Ahmediye (*aleyhissalâtu vesselâm*) olduğu gibi, en birinci anahtarı dahi,

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ 'dir. Ve en kolay bir anahtarı da salâvâttır.

Beşinci Nokta

İman, duayı bir vesile-i kat'îye olarak iktiza ettiği.. ve fıtrat-ı insaniye, onu şiddetle istediği gibi; Cenâb-ı Hak dahi “*Duanız ol-mazsa ne ehemmiyetiniz var?*” meâlinde: *قُلْ مَا يَعْبُورُا بِكُمْ رَبِّي* ¹ *لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ* ² ferman ediyor. Hem *أَسْتَجِبْ لَكُمْ* emrediyor.

Eğer desen: “Birçok defa dua ediyoruz, kabul olmuyor. Hâl-buki âyet umumîdir; her duaya cevap var ifade ediyor.”

Elcevap: Cevap vermek ayırdır, kabul etmek ayırdır. Her dua için cevap vermek var; fakat kabul etmek, hem ayn-ı matlu-bu vermek, Cenâb-ı Hakk'ın hikmetine tâbidir.

Meselâ; Hasta bir çocuk çağırır: “Yâ hekim! Bana bak.”

Hekim: “Lebbeyk.” der. “Ne istersin?” cevap verir.

Çocuk: “Şu ilâcı ver bana.” der.

Hekim ise; ya aynen istediğini verir, yahut onun maslahatına binaen ondan daha iyisini verir, yahut hastalığına zarar olduğunu bilir, hiç vermez.

İşte Cenâb-ı Hak; Hakîm-i Mutlak, hâzır, nâzır olduğu için ab-din duasına cevap verir. Vahşet ve kimsesizlik dehşetini, huzu-ruyla ve cevabıyla ünsiyete çevirir. Fakat insanın hevâ-perestâne

¹ “(Resûlüm!) De ki: (Kulluk ve) yalvarmanız olmasa, Rabbim size ne diye değer ver-sin?” (Furkan sûresi, 25/77)

² “Bana dua edin, size cevap vereyim.” (Mü'min sûresi, 40/60)

Ayn-ı matlup: İstenilenin aynısı.

Fıtrat-ı insaniye: İnsan ta-biatı.

Hakîm-i Mutlak: Her işini hikmetle yapan Allah (c.c.).

Hâzır ve nâzır olmak: Ce-nâb-ı Hakk'ın; her zaman

ve her yerde, varlıkların bütün durumlarını görüp gözetmesi.

Hevâ-perestâne: nefse ta-pınırmasına.

Lebbeyk: “Baş üstüne!”, “Buyur!”.

Maslahat: Fayda, menfaat.

Tâbi: Uyan, itaat eden.

Ünsiyet: Aşinalık, dostluk.

Vahşet: Yalnızlık, yabancı-lık.

Vesile-i kat'îye: Uyulması gerekli sebep, olmazsa olmaz vesile.

ve heveskârâne tahakkümüyle değil, belki hikmet-i rabbâniye-nin iktzasıyla ya matlubunu veya daha evlâsını verir veya hiç vermez.

Hem dua bir ubûdiyettir. Ubûdiyet ise; semerâtı, uhreviye-dir. Dünyevî maksatlar ise; o nevi dua ve ibadetin vakitleridir. O maksatlar, gayeleri değil. Meselâ: Yağmur namazı ve duası bir ibadettir. Yağmursuzluk, o ibadetin vaktidir. Yoksa o ibadet ve o dua, yağmuru getirmek için değildir. Eğer sırf o niyet ile olsa; o dua, o ibadet hâlis olmadığından kabule lâayık olmaz.

Nasıl ki güneşin gurubu, akşam namazının vaktidir. Hem güneşin ve ayın tutulmaları, küsûf ve husûf namazları denilen iki ibadet-i mahsusanın vakitleridir. Yani gece ve gündüzün nurânî âyetlerinin nikaplanmasıyla¹ bir azamet-i ilâhiyeyi ilâna medâr olduğundan, Cenâb-ı Hak ibadını o vakitte bir nevi ibadete davet eder. Yoksa o namaz –açılması ve ne kadar devam etmesi, münecim hesabıyla muayyen olan– ay ve güneşin husûf ve küsûflarının inkişafı için değildir.

Aynı onun gibi; yağmursuzluk dahi, yağmur namazının vaktidir. Ve beliyyelerin istilâsı ve muzır şeylerin tasallutu, bazı duaların evkât-ı mahsusalarıdır ki; insan o vakitlerde aczini anlar, dua ile niyaz ile Kadîr-i Mutlak'ın dergâhına iltica eder.

¹ Bkz.: “Biz gece ve gündüzü kudretimizi gösteren iki delil kıldık. Gece delili ay'ı sildik, gündüz delili güneşi aydınlatıcı yaptık.” (İsrâ sûresi, 17/12)

Azamet-i ilâhiye: Allah'ın (c.c.) büyüklüğü, ululuğu.
Beliyye: Belâ, musibet.
Dünyevî: Dünyaya ait.
Evkât-ı mahsusa: Özel, belirli vakitler.
Heveskârâne: Heveslice.
Hikmet-i rabbâniye: Varlığın idare ve terbiyesinde Cenâb-ı Hakk'ın gözettiği hikmet, gaye.

İbad: Kullar.
İbadet-i mahsusa: Hususi şekilde ibadet.
İnkışaf: Açılma.
Kadîr-i Mutlak: Her şeye gücü yeten, mutlak ve sınırsız kudret sahibi Hz. Allah.
Küsûf ve husûf namazları: Güneş ve ay tutulduğunda kılınması sünnet olan namazlar.

Medâr: Sebep.
Muayyen: Belirli, belli.
Muzır: Zararlı.
Nikaplanma: Perdelenme.
Semerât: Meyveler, neticeler.
Tahakküm: Zorla baskı altına alma, boyun eğdirme.
Tasallut: Musallat olma.

Eğer dua çok edildiği hâlde, beliyyeler def' olunmazsa, denilecek ki: "Dua kabul olmadı." Belki denilecek ki: "Duanın vakti, kaza olmadı." Eğer Cenâb-ı Hak fazl ve keremiyle belâyı ref' etse –nurun alâ nur– o vakit dua vakti biter, kaza olur.

Demek dua, bir sır-ı ubûdiyettir. Ubûdiyet ise, hâlisen livechillâh olmalı.¹ Yalnız aczini izhar edip, dua ile ona iltica etmeli. Rubûbiyetine karışmamalı. Tedbiri ona bırakmalı. Hikmetine itimat etmeli. Rahmetini itham etmemeli.

Evet hakikat-i hâlde âyât-ı beyyinâtın beyanıyla sabit olan; bütün mevcudât, her birisi birer mahsus tesbih ve birer husûsî ibadet, birer has secde ettikleri gibi;² bütün kâinattan dergâh-ı ilâhiye giden, bir duadır.

• **Ya istidat lisânyıladır;** bütün nebâtâtın duaları gibi ki, her biri lisân-ı istidadıyla Feyyaz-ı Mutlak'tan bir suret talep ediyorlar ve esmâsına bir mazhariyet-i münkeşife istiyorlar.

• **Veya ihtiyac-ı fitrî lisânyıladır;** bütün zîhayatın, iktidarları dahilinde olmayan hâcât-ı zarûriyeleri için dualarıdır ki, her birisi o ihtiyac-ı fitrî lisânıyla Cevâd-ı Mutlak'tan idâme-i hayatları için bir nevi rızık hükmünde bazı metâlibi istiyorlar.

¹ Kulluğun sırf Allah için yapılacağını belirten âyet-i kerîmelerden bir kısmı için bkz.: Fâtiha sûresi, 1/5; Nisâ sûresi, 4/146; En'âm sûresi, 6/162; A'râf sûresi, 7/29; ...

² Varlığın tesbih, secde ve ibadetlerine dair âyet-i kerîmelerden bir kısmı için bkz.: Nahl sûresi, 16/49; İsrâ sûresi, 17/44; Meryem sûresi, 19/93; Hac sûresi, 22/18; ...

Âyât-ı beyyinât: Apaçık âyetler.

Cevâd-ı Mutlak: Çok cömert olan Allah (c.c.).

Dergâh-ı ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın huzuru, divanı.

Esmâ: İsimler.

Feyyaz-ı Mutlak: Bereket ve bolluğun yegâne sahibi Allah (c.c.).

Hâcât-ı zarûriye: Kesin, zaruri ihtiyaçlar.

Hakikat-i hâl: Gerçek

durum.

Hâlisen livechillâh: Sırf Allah rızası için.

İdâme-i hayat: Hayatını devam ettirme.

İhtiyac-ı fitrî: Yaratılıştan gelen, tabii ihtiyaç.

İltica: Sığınma.

İzhar etmek: Göstermek, ortaya koymak.

Mazhariyet-i münkeşife: Tecellînin gerçekleştiği ay-na olabilme.

Metâlip: İstekler, talepler.

Nebâtât: Bitkiler.

Nurun alâ nur: Nur üstüne nur.. "umulanın çok çok üstünde".

Ref: Kaldırma.

Rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan terbiye ve hâkimiyeti.

Sırr-ı ubûdiyet: Kulluk sırrı.

Tedbir: İdare etme, düzenleme.

Zîhayat: Canlı.

• **Veya lisân-ı ızdırarıyla bir duadır ki;** muzdar kalan her bir zîruh; kat'î bir iltica ile dua eder, bir hâmi-i meçhulüne iltica eder, belki Rabb-i Rahîm'ine teveccüh eder. *Bu üç nevi dua*, bir mâni olmazsa daima makbuldür.

• **Dördüncü nevi ki; en meşhurdur, bizim duamızdır.** Bu da iki kısımdır; *Biri*, fiilî ve hâlî; *diğeri*, kalbî ve kalîdir.

♦ Meselâ esbaba teşebbüs, bir dua-yı fiilîdir. Esbabın içtimar; müsebbebi îcad etmek için değil, belki lisân-ı hâl ile müsebbebi Cenâb-ı Hak'tan istemek için bir vaziyet-i marziye almaktır. Hatta çift sürmek, hazine-i rahmet kapısını çalmaktır. Bu nevi dua-yı fiilî, Cevâd-ı Mutlak'ın isim ve unvanına müteveccih olduğundan, kabule mazhariyeti ekseriyet-i mutlakadır.

♦ *İkinci kısım*; lisân ile, kalb ile dua etmektir. Eli yetişmediği bir kısım metâlîbi istemektir. Bunun en mühim ciheti, en güzel gayesi, en tatlı meyvesi şudur ki: Dua eden adam anlar ki; birisi var, onun hâtırât-ı kalbini iştirir, her şeye eli yetişir, her bir arzusunu yerine getirebilir, aczine merhamet eder, fakrına medet eder.

İşte ey âciz insan ve ey fakir beşer! Dua gibi hazine-i rahmetin anahtarı ve tükenmez bir kuvvetin medârı olan bir

Dua-yı fiilî: Duada istenilen şeylerin sebeplerini de bizat yerine getirmek (duanın hareketlerimizle örtüşmesi).

Ekseriyet-i mutlaka: Genel, büyük çoğunluk.

Esbap: Sebepler.

Fakr: Fakirlik, muhtaçlık. İhtiyaçlarını kendi imkân ve iktidarıyla karşılayamamak.

Hâmi-i meçhul: Görünmeyen koruyucu.

Hâtırât-ı kalb: Kalbe gelen duygular, fikirler.

Hazine-i rahmet: Rahmet hazinesi.

İcad: Var etme, varlığa erdirmeye.

İçtima: Toplanma, bir araya gelme.

Kâlî: Sözlü.

Lisân-ı hâl: Hal dili. Davranışların ifade ettiği anlam.

Lisân-ı ızdırar: Çaresizliğin ifade ettiği durum.

Muztar: Çaresiz, mecbur.

Müsebbep: Sebebe bağlı olarak meydana gelen, netice.

Müteveccih olmak: Yönelmek, dönmek.

Rabb-i Rahîm: Sonsuz, sınırsız şefkat ve merhameti ile kullarını gözetken Yüce Allah.

Teveccüh: Yönelme.

Vaziyet-i marziye: Allah'ın hoşnut olacağı hâl, tavrı.

vesileyi elden bırakma. Ona yapış, âlâ-yı illiyyîn-i insaniyete çık. Bir sultan gibi bütün kâinatın dualarını, kendi duan içi-
ne al. Bir abd-i küllî ve bir vekil-i umumî gibi ¹وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ de,
kâinatın güzel bir takvimi ol.

¹ “Yalnız senden medet umarız.” (Fâtiha sûresi, 1/5)

Abd-i küllî: Bütün varlıkları temsil edebilecek bir kul.
Âlâ-yı illiyyîn-i insaniyet: İnsanın çıkabileceği en yük-

sek merteye.

Takvîm: En ideal hâl, kıvam.

Vekil-i umumî: Herkesin

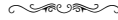
vekili, umumun sözcüsü, tam yetkili temsilci.

[Kastamonu Lâhikası'ndan]

Aziz, sıddık kardeşlerim,

Bundan evvel müjdeli hâtırada, “Herbir hâlis ve hakiki muttaki şakirt, kardeşleri adedince dillerle ibadet edip istiğfar eder.” fıkrasına, yine bir ihtarla bu gelen cümle ilâve edilsin. Cümle de budur:

“Risale-i Nur dairesine, sadâkat ve hizmet ve takvâ ve içtinab-ı kebâir derecesiyle, o ulvî ve küllî ubûdiyete sahip olur. Elbette bu büyük kazancı kaçırmamak için takvâda, ihlâsta, sadâkatte çalışmak gerektir.”

Aziz, sıddık kardeşlerim,

Meyusâne bir hâtıradan müjdeli bir ihtar:

Bugünlerde hatırıma geldi ki hayat-ı içtimâiyeye giren hangi şeye temas etse, ekseriyetle günahlara mâruz kalıyor. Her cihette günahlar serbestçe insanı sarıyorlar. “Bu kadar günahlara karşı insanın hususî ibadet ve takvâsı nasıl mukabele edebilir?” diye meyusâne düşündüm.

Hayat-ı içtimâyedeki Risale-i Nur talebelerinin vaziyetlerini tahattur ettim. Risale-i Nur şakirtleri hakkında necatlarına ve ehl-i saadet olduklarına dair kuvvetli işaret-i Kur’âniye’yi ve beşaret-i Aleviye’yi ve Gavsiye’yi düşündüm. Kalben dedim ki: “Herbiri bin yerden gelen günahlara karşı bir dille nasıl mukabele

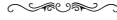
Beşaret-i Aleviye ve Gavsiye: Hz Ali (r.a.) ve Hz. Abdülkadir Geylânî’nin (k.s.) müjdeli haberleri.
Ehl-i saadet: Cennette mutlu bir hayat sürececek kimseler.
Ekseriyet: Çoğunluk.

Hayat-ı içtimâiye: Sosyal hayat.
İçtinab-ı kebâir: Büyük günahlardan kaçınma.
İşaret-i Kur’âniye: Kur’ân’ın işareti.
Külli ubudiyet: Bütün varlıkları temsil ve ifade eden bir kulluk.

Meyusâne: Ümitsizcesine.
Mukabele: Karşılık verme, karşılık.
Muttaki: Takvâ sahibi.
Necat: Kurtuluş.
Tahattur etmek: Hatırını, hafızasını yoklamak..

eder, galebe eder, necat bulur?” diye mütehayyir kaldım. Bu tahayyürüme mukabil ihtar edildi ki:

Risale-i Nur'un hakikî ve sâdık şakirtlerinin mâbeynlerindeki düstur-u esasiye olan iştirak-i a'mâl-i uhreviye kanunuyla ve samimî ve hâlis tesânüd sırrıyla her bir hâlis, hakikî şakirt, bir dille değil, belki kardeşleri adedince dillerle ibadet edip istiğfar eder. Bin taraftan hücum eden günahlara, binler dille mukabele eder. Bazı melâikenin kırk bin dil ile zikrettikleri gibi, hâlis, hakikî, müttakî bir şakirt dahi kırk bin kardeşinin dilleriyle ibadet eder, necata müstehak ve inşaallah ehl-i saadet olur.

Aziz, siddık kardeşlerim,

Evvelâ: Bütün ruh u canımla mübarek Ramazanınızı tebrik ederim... Ve o mübarek şehirde ettiğiniz duaların, Cenâb-ı Hak yanında makbul olmasını Erhamü'r-râhimîn'den niyaz ederim.

Sâniyen: Bu seneki Ramazan-ı Şerif hem Âlem-i İslâm için, hem Risale-i Nur şakirtleri için gayet ehemmiyetli, pek çok kıymetlidir.

Risale-i Nur şakirtlerinin iştirâk-i a'mâl-i uhreviye düstur-u esasiyeleri sırrınca, her birisinin kazandığı miktar, her bir kardeşlerine aynı miktar defter-i a'mâline geçmesi, o düsturun ve rahmet-i ilâhiyenin muktezası olmak haysiyetiyle,

Defter-i a'mâl: Amel defteri.

Düstur-u esasiye: Temel düstur, ana prensip.

Erhamü'r-râhimin: Merhametlilerin en merhametlisi Allah (c.c.).

Haysiyetiyle: İtibarıyla, dolayısıyla.

İştirak-i a'mâl-i uhreviye: Dinî ameller, işlerde ortaklık.

Mâbeyn: Arasında.

Melâike: Melekler.

Mukteza: Gerek, sebep.

Müstehak: Hak eden.

Mütehayyir: Şaşkın.

Necat bulmak: Kurtulmak.

Rahmet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın merhameti.

Tahayyür: Şaşırma, ne yapacağını bilememek.

Tesânüd: Birbirini destekleme, dayanışma.

Risale-i Nur dairesine sâdık ve ihlâsla girenlerin kazançları pek azîm ve küllîdir. Her biri, binler hisse alır. İnşaallah, emval-i dünyeviyyenin iştiraki gibi inkısam ve tecezzî etmeden, her birisine, aynı amel defterine geçmesi, bir adamın getirdiği bir lâmba, binler aynaların her birisine aynı lâmba inkısam etmeden girmesi gibidir.

Demek, Risale-i Nur'un sâdık şakirtlerinden birisi Leyle-i Kadrin hakikatini ve Ramazan'ın yüksek mertebesini kazan-sa, umum hakikî sâdık şakirtler sahip ve hissedar olmak, vüs'at-i rahmet-i ilâhiyeden çok kuvvetli ümitvârız.

Azîm: Pek büyük.
Emval-i dünyeviye: Dünya malı.
İştirak: Ortak olmak.
Küllî: Parçaları, bölümleri,

kendine ait mânâ ve değerleri tek başına ifade edebilen bütün.
Tecezzi ve inkısam: Bölünme, parçalanma.

Vüs'at-i rahmet-i ilâhiye: İlâhî rahmetin genişliği, enginliği.

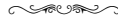
Birinci Şuâ'dan

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَبِهِ نَسْتَعِينُ¹

İki Acîb Suale Karşı Def'aten Hatıra Gelen Garip Cevaptır

Birinci Sual: Denildi ki; “Fâtiha ve Yâsîn ve hatm-i Kur’ânî gibi okunan virdler, kudsî şeyler, bazen hadsiz ölmüş ve sağ insanlara bağışlanıyor. Hâlbuki böyle cüz’î, birtek hediye, ân-ı vâhidde hadsiz zâtlara yetişmek ve her birisine aynı hediye düşmek, tavr-ı aklın haricindedir.”

Elcevap: Fâtır-ı Hakîm, nasıl ki unsur-u havayı kelimelelerin berk gibi intişarlarına ve tekessürlerine bir mezraa ve bir vasiya yapmış ve radyo vasıtasıyla bir minarede okunan ezan-ı Muhammedîyi (aleyhissalâtü vesselâm) umum yerlerde ve umum insanlara aynı anda yetiştirmek gibi –öyle de– okunan bir Fâtiha’yı dahi, meselâ umum ehl-i iman emvatına aynı anda yetiştirmek için hadsiz kudret ve nihayetsiz hikmetiyle mânevî âlemden, mânevî havada çok mânevî elektrikleri, mânevî radyoları sermiş, serpmiş; fitrî telsiz telefonlarda istihdam ediyor, çalıştırıyor. Hem nasıl ki bir lâmba yansa, mukabilindeki binler aynaya her birine tam bir lâmba girer. Aynen öyle de bir Yâsîn-i Şerif okunsa, milyonlar ruhlara hediye edilse, her birine tam bir Yâsîn-i Şerif düşer.

¹ Ancak O'ndan yardım dileriz.

Ân-ı vâhid: Bir an.

Berk: Şimşek.

Defaten: Bir defada, birdenbire.

Emvât: Ölümler.

Fâtır-ı Hakîm: Her şeyi hikmetle, yerli yerince yaratan Hz. Allah.

Fitri: Yaratılıştan gelen, tabii.

İntişar: Yayılma.

İstihdam: Çalıştırma, kullanma, iş gördürme.

Mezraa: Tarla.

Tavr-ı akıl: Aklın sınırı.

Tekessür: Artma, çoğalma.

[Kastamonu Lahikası'ndan]

Aziz, siddık kardeşlerim,

Kardeşlerimizden birisinin namaz tesbihatında tekâsül göstermesine binaen dedim:

Namazdan sonraki tesbihatlar tarîkat-ı Muhammediye'dir (aleyhissalâtü vesselâm) ve Velâyet-i Ahmediye'nin (aleyhissalâtü vesselâm) bir evrâdıdır. O noktadan ehemmiyeti büyüktür. Sonra, bu kelimenin hakikati böyle inkişaf etti:

Nasıl ki risâlete inkılâp eden velâyet-i Ahmediye (aleyhissalâtü vesselâm) bütün velâyetlerin fevkindedir. Öyle de o velâyetin tarîkatı ve o velâyet-i kübrânın evrâd-ı mahsusası olan namazın akabindeki tesbihat, o derece sâir tarîkatların ve evrâdların fevkindedir. Bu sır dahi şöyle inkişaf etti ki:

Nasıl zikir dairesinde bir mecliste veyahut hatme-i Nakşiye'de bir mescidde birbiriyle alâkadar heyet-i mecmuada nurânî bir vaziyet hissediliyor. Kalbi hüşyar bir zât namazdan sonra ¹سُبْحَانَ اللَّهِ.. سُبْحَانَ اللَّهِ deyip tesbihi çekerken, o daire-i zikrin reisi olan Zât-ı Ahmediye (aleyhissalâtü vesselâm)'ın müvâcehesinde yüz milyon tesbih edenler, tesbih elinde çektiklerini mânen

¹ Allah'ı bütün eksikliklerden tenzih ederim.

Daire-i zikir: Zikir halkası.

Evrâd: Virdler. Belirli zamanlarda devamlı yapılan ibadetler, okunan dua ve zikirler.

Evrâd-ı mahsusa: Özel virdler.

Hatme-i Nakşiye: Nakşibendi tarikatında belirli günlerde toplanarak belirli süre ve duaları yine belirli sayılarda okuma şekli.

Heyet-i mecmua: Genel yapı.

Hüşyar: Uyanık, dikkatli.

İnkılâp etmek: Dönüşmek.

İnkişaf: Belirme, ortaya çıkma.

Muvâcehe: Mescid-i Nebi'nin kible tarafından Efendimiz'in nur-efşan kabrini çevreleyen mübarek parmaklıklar.

Risâlet: Peygamberlik, elçilik.

Tarîkat-ı Muhammediye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) yolu, sünneti.

Tekâsül: Tembellik, üşengeçlik.

Velâyet-i Ahmediye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) kulluğundaki enginliği, derinliği ile Allah'a olan eşsiz, yakınlığı.

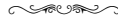
Velâyet-i kübrâ: Peygamberler ve varislerinin (asfiyâ) velâyeti.

Zât-ı Ahmediye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s) zâtı, kendisi.

hisseder. O azamet ve ulviyetle **سُبْحَانَ اللَّهِ.. سُبْحَانَ اللَّهِ** der. Sonra o serzâkirin emr-i mânevîsiyle, ona ittibaen **الْحَمْدُ لِلَّهِ.. الْحَمْدُ لِلَّهِ**¹ dediği vakit, o halka-yı zikrin ve o çok geniş dairesi bulunan hatme-i Ahmediye'nin (*aleyhissalâtü vesselâm*) dairesinde yüz milyon müridlerin **الْحَمْدُ لِلَّهِ.. الْحَمْدُ لِلَّهِ** 'larından tezahür eden azametli bir hamdi düşünüp içinde **الْحَمْدُ لِلَّهِ** ile iştirak eder ve hâkezâ **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ.. لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ**² ve duadan sonra **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ**³ üç defa o tarikat-ı Ahmediye'nin (*aleyhissalâtü vesselâm*) halka-yı zikrinde ve hatme-i kübrâsında o sâbık mânâ ile o ihvan-ı tarikatı nazara alıp o halkanın serzâkiri olan Zât-ı Ahmediye'ye (*aleyhissalâtü vesselâm*) müteveccih olup

أَلْفَ أَلْفِ صَلَاةٍ وَأَلْفَ أَلْفِ سَلَامٍ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ⁴

der, diye anladım ve hissettim ve hayalen gördüm. Demek tesbihat-ı salâtiyenin çok ehemmiyeti var.

¹ Bütün hamdler, övgüler Allah'adır.

² Sadece büyüklükte değil hiçbir konuda eşi ve benzeri olmayan, başka bir şey Kendisiyle kıyas bile edilemeyecek yegâne büyük, Allah'tır.

³ "Allah'tan başka ilâh yoktur." (Sâffât sûresi, 37/35; Muhammed sûresi, 47/19)

⁴ Sana milyonlar salât ve milyonlar selâm olsun yâ Resûlallah.

Azamet: Büyüklük, ululuk.

Emr-i mânevî: Mânevî emir.

Hâkezâ: Bunun gibi, böylece.

Halka-yı zikir: Zikir halkası.

Hatme-i kübrâ: Büyük hatme.

Ihvan-ı tarikat: Aynı tarikat mensup olanlar.

İştirak: Ortaklık.

Müteveccih: Yönelik, yönelmiş.

Sâbık: Geçen, önceki.

Serzâkir: Zikredenlerin başı, zikri idare eden kişi.

Tesbihat-ı salâtiye: Namaz tesbihatı.

Tezahür etmek: Görünmek, belirtmek, ortaya çıkarmak.

Ulviyet: Yücelik.

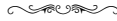
[Mesnevî-i Nuriye, Habbe'den]

İ'lem Eyyühe'l-Aziz! ³ اَللّٰهُ اَكْبَرُ ² ، اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ¹ bu üç mukaddes cümlelerin faydalarını ve mahall-i istimâllerini dinle:

1– Kalbinde hayat bulunan bir insan kâinata, âleme bakarken idrakinden âciz bilhassa şu boşlukta yapılan ilâhî manevraları görmekle hayretler içinde kalır. İşte bu gibi hayret ve dehşetengiz vaziyetleri ancak ⁴ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ cümlesinden nebean eden mâ-yı zülâl içmekle o hayret ateşi söner.

2– Aynı o insan, gördüğü leziz nimetlerden duyduğu zevkleri izhar etmekle, “hamd” unvanı altında in'amı nimette ve mün'imi in'amda görmekle idame-i nimet ve tezyid-i lezzet talebinde bulunarak ⁵ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ cümlesiyle nimetler definesini bulan adam gibi nefes alıyor.

3– Aynı o insan, mahlûkât-ı acîbe ve harekât-ı garîbeden aklının tartamadığı ve zihninin içine alamadığı şeyleri gördüğü zaman, ⁶ اَللّٰهُ اَكْبَرُ demekle rahat bulur. Yani, Hâlîk'ı daha azîm ve daha büyüktür. Onların halk ve tedbirleri kendisine ağır değildir.

¹ Allah'ı bütün eksiklerden tenzih ederim.

² Bütün hamdler, övgüler Allah'adır.

³ Sadece büyüklükte değil hiçbir konuda eşi ve benzeri olmayan, başka bir şey Kendisiyle kıyas bile edilemeyecek yegâne büyük, Allah'tır.

⁴ Allah'ı bütün eksiklerden tenzih ederim.

⁵ Bütün hamdler, övgüler Allah'adır.

⁶ Sadece büyüklükte değil hiçbir konuda eşi ve benzeri olmayan, başka bir şey Kendisiyle kıyas bile edilemeyecek yegâne büyük, Allah'tır.

Harekât-ı garîbe: Alışılmamış, yepyeni hayranlık uyaran hareketler.

İdame-i nimet: Nimeti devam ettirme.

İ'lem Eyyühe'l-Aziz: Ey Aziz kardeşim bil ki!

İn'am: Nimet vermek.

Mahall-i istimâl: Kullanım yeri.

Mahlûkât-ı acîbe: Benzersiz, orijinal sanatlı mahlûklar.

Mâ-yı zülâl: Tatlı su.

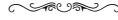
Mün'im: Nimeti veren.

Nebean etmek: Suyun kaynağından çıkması.

Tezyid-i lezzet: Lezzeti artırma.

[Mesnevî-i Nuriye, Katre'nin Zeylin'den]

İ'lem Eyyühe'l-Aziz! Dualar, tevhid ve ibadetin esrarına numûnedir. Tevhid ve ibadette lâzım olduğu gibi, dua eden kimse de, kalbinde dolaşan arzu ve isteklerini “Cenâb-ı Hak işitir.” deyip Kâdir olduğuna itikat etmelidir. Bu itikad, Allah'ın her şeyi bilir ve her şeye kâdir olduğunu istilzam eder.

[Mesnevî-i Nuriye, Hubab'dan]

İ'lem Eyyühe'l-Aziz! Kelime-i Tevhid'in tekrar ile zikrine devam etmek, kalbi pek çok şeylerle bağlayan bağları, ipleri kırmak içindir. Ve nefsin tapacak derecede sanem ittihaz ettiği mahbuplardan yüzünü çevirtmektir.

Maahâzâ, zâkir olan zâtta bulunan hâsse ve latîfelerin ayrı ayrı tevhidleri olduğuna işaret olduğu gibi; onların da onlara münasip şerikleriyle olan alâkalarını kesmek içindir.

İ'lem Eyyühe'l-Aziz! İnsanın bir akrabasına (meselâ) okuduğu bir Fâtiha-yı Şerîfe'den hâsıl olan sevapta istifade etmekte, bir ile bin müsavidir. Nasıl ki ağızdan çıkan bir lafzın işitilmesinde, bir cemaat ile bir ferd bir olur. Çünkü latîf şeyler matbaa gibidir. İstinsah edilen bir kelimededen bin kelime çıkar.

Ve kezâ nurânî şeylerde vahdet ile beraber tekessür olduğuna, yani bir nurânî şeyde bin sevap bulunduğu bir işaret tir...

İstilzam etmek: Gerektirmek, icap ettirmek.

İstinsah: Çoğaltma, kopyalama.

İttihaz etmek: Edinmek.

Kelime-i tevhid: “Lâ ilâhe

illallah” (Allah'tan başka ilâh yoktur) cümlesi.

Mâide: Sofra.

Sanem: Put.

Şerik: Ortak.

Tekessür etmek: Artma, çoğalma.

Vahdet: Bir.

Zâkir: Zikreden, Cenâb-ı Hakk'ı anan.

İ'lem Eyyühe'l-Aziz! Nebiyy-i Zîşan'ın (*aleyhissalâtü vesselâm*) Makam-ı Mahmud'u ilâhî bir mâide ve rabbânî bir sofrâ hük-mündedir. Evet tevzî edilen lütuflar, feyizler, nimetler o sofradan akıyor. Resûl-i Zîşan'a (*aleyhissalâtü vesselâm*) okunan salâvât-ı şerîfe, o sofraya edilen davete icabettir.

Ve keza salâvât-ı şerîfeyi getiren adam Zât-ı Peygamberî'yi (*aleyhissalâtü vesselâm*) bir sıfatla tavsif ettiği zaman, o sıfatın nereye taalluk ettiğini düşünsün ki tekrar be tekrar salâvât getirmeye müşevviki olsun.

[Mesnevî-i Nuriye, Şûle'den]

Nükte

Arkadaş! نَعْبُدُ¹ 'deki (ن)'un ifade ettiği cem' ve cemaat, fikri ve kalbi ayık olan musallînin nazarında sath-ı arzı bir mescid şekline getirir. Ve bütün müminlerden teşekkül etmiş, şarktan garba kadar dizilmiş safları hâvi o cemaat-ı kübra içinde namaz kıldığını ihtâr ettirir.

Ve kezâ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ² olan kelime-i zikriyeyi bir insan vird-i zeban ettiği zaman, zamanı bir halka-yı zikir tahayyül etmekle o

¹ “(Yalnız Sana) ibadet ederiz.” (Fâtiha sûresi, 1/5)

² “Allah'tan başka ilâh yoktur.” (Sâffât sûresi, 37/35; Muhammed sûresi, 47/19)

Cem': Birleşme, bir araya toplama.

Cemaat-ı Kübra: Büyük cemaat.

Halka-yı zikir: Zikir halkası.

İcabet: Kabul etme, uyma.

Kelime-i zikriye: Kendisiyle zikir yapılan kelime.

Makam-ı Mahmud: Âhiret-teki en büyük şefaât makamı.

Musallî: Namaz kılan.

Müşevvik: Gayrete getiren, şevk veren, teşvik eden.

Nebiyy-i Zîşan: Şanlı Nebî (s.a.s.).

Rabbânî: Cenâb-ı Hakk'ın hâkimiyet ve idaresine ait olan.

Resûl-i Zîşan: Şanlı Resûl (s.a.s.).

Salâvât-ı şerîfe: Peygamber Efendimiz (s.a.s.) için yapılan rahmet ve dualar.

Sath-ı arz: Yeryüzü.

Taallük etmek: İlgili, bağılı olmak.

Tahayyül: Hayal etme, düşünme.

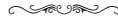
Tavsif etmek: Sıfatlarını belirtmek, anlatmak.

Tevzî edilen: Dağıtılan.

Vird-i zebân: Dilden düşmeyen, devamlı tekrarlanan dua, zikir.

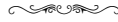
Zât-ı Peygamberî: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) Zât'ı.

halkanın sağ tarafı olan mâzi cihetinde enbiyânın, sol tarafı olan istikbal cihetinde de evliyanın oturup cemaatle zikrettiklerini ve kendisi de o cemaat-ı uzmâ içinde bulunarak şu kubbe-i minâ-yı dolduran yüksek ilâhî ve tatlı sadâlarına iştirak ettiğini tahayyül etsin. Kuvve-i hayaliyesi daha keskin olanlar da kâinat mescidinde bütün masnûâtın teşkil ettikleri halka-yı zikirlerine girsin, şu fezayı velvelelendiren o sadâları dinlesin.

İ'lem Eyyühe'l-Aziz! Müminler ibadetlerinde, dualarında birbirine dayanarak cemaatle kıldıkları namaz ve sair ibadetlerinde büyük bir sır vardır ki; her bir ferd, kendi ibadetinden kazandığı miktardan pek fazla bir sevap cemaatten kazanıyor. Ve her bir ferd ötekilere duacı olur, şefaatchi olur, tezekiyeci olur, bilhassa Peygamber (*aleyhiissalâtü vesselâm*)'a... Ve kezâ her bir ferd arkadaşlarının saadetinden zevk alır ve Hallâk-ı kâinat'a ubûdiyet etmeye ve saadet-i ebediyeye namzet olur.

İşte müminler arasında, cemaatler sayesinde husûle gelen şu ulvî, mânevî teavün ve birbirine yardımlaşmak ile hilâfete haml, emanete mazhar olmakla beraber mahlûkât içerisinde mükerrer unvanını almıştır.

Cemaat-ı uzmâ: Çok büyük topluluk.

Hallâk-ı kâinat: Kâinatın yaratıcısı Allah (c.c.).

Haml: Taşıma, yüklenme.

Kubbe-i minâ: Gök kubbe, gökyüzü.

Kuvve-i hayaliye: Hayal gücü.

Masnûât / masnû: Her biri bir sanat eseri olan varlıklar. Allah'ın yarattığı her şey.

Mazhar olmak: Erişmek, nâil olmak, şereflemek.

Mükerrer: Asil, saygın.

Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.

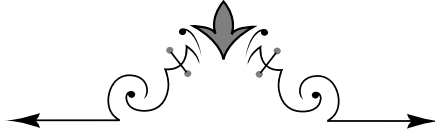
Teâvün: Yardımlaşma.

Ubûdiyet: Kulluk.

[Mesnevî-i Nuriye, Onuncu Risale'den]

İ'lem Eyyühe'l-Aziz! Tevfik-i ilâhî refiki olan adam, tarîkat berzahına girmeden zâhirden hakikate geçebilir. Evet Kur'ân'dan, hakikat-i tarîkatı –tarîkatsız– feyiz suretiyle gördüm ve bir parça aldım. Ve keza maksud-u bizzat olan ilimlere ulûm-u âliyeyi okumaksızın îsal edici bir yol buldum. Serîü's-seyr olan bu zamanın evlâdına, kısa ve selâmet bir tarîki ihsan etmek, rahmet-i hâkimenin şânındandır.

Bediüzzaman Said Nursî

Îsal: ulaştırmak, iletmek.

Maksud-u bizzât: Asıl maksat.

Rahmet-i hâkime: Hâkim rahmet.

Refik: Arkadaş, yoldaş.

Serîü's-seyr: Çok hızlı hareket eden.

Tarikat berzahı: Tarikat yolu, tasavvuf yolu.

Tevfik-i ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın yardımı, muvaffak etmesi.

Ulûm-u âliye: Âlet ilimleri. Eskiden medreselerde okutulan Arapça, belâgat, mantık gibi dersler.

Kaynakların Tesbitinde Faydalanılan Eserler

Abdurrahman b. Muhammed, Ebû Saîd (426-478 h.); ***el-Ğunye fî Usûli'd-dîn***, Müessesetü'l-hidemât, Beyrut, 1987.

Abdurrezzak, Ebû Bekr Abdurrezzak İbn Hemmâm (126-211 h.); ***el-Musannef***, [Tahkîk: Habîburrahmân el-A'zamî], I-XI, el-Meclisü'l-ilmî, Beyrut, 1403 h.

el-Aclûnî, İsmâîl b. Muhammed (v.1162); ***Keşfü'l-hafâ ve müzîlû'l-ilbâs***, I-II, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1988.

Ahmed b. Abdullah et-Taberî, Ebu'l-Abbas Muhibbuddîn Ahmed Muhibbuddin (v. 694/1295); ***er-Riyâdu'n-nadira***, I-II, Dâru'l-ğarbi'l-İslâmî, Beyrut, 1996.

———; ***ez-Zehâiru'l-ukbâ***, Dâru'l-kütübi'l-Misriyye, tsz.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah eş-Şeybânî (164-241 h.); ***el-Akîde***, Dâru Ku-neybe, Dimaşk, 1408 h.

———; ***el-Müsned***, I-VIII, Müessesetü Kurtuba, Mısır, tsz.

Ahmed b. Muhammed, Cemâlüddîn (v. 593 h.); ***Kitâbü Usûli'd-dîn***, Dâru'l-beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut, 1988.

Aliyyülkârî, Ebu'l-Hasan Nureddin Ali b. Sultan Muhammed (v.1014/1606); ***Şerhu's-Şifâ li'l Kâdı İyâz***, I-II, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, tsz.

———; ***el-Masnû fî mârifeti hadîsi'l-mevdû'***, [Tahkik: Abdülfettah Ebû Gudde], Mektebü'l-matbûati'l-İslâmî, Kahire, 1984.

el-Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Huseyn (384-458 h.); ***Delâilü'n-nübüvve***, I-VII, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1985.

———; **es-Sünenü'l-kübrâ**, I-X, Mektebetü Dâri'l-bâz, Mekke, 1414/1994.

———; **Şuabü'l-îmân**, [Tahkîk: Muhammed es-Saîd Besyûnî ez-Zağlûl], I-IX, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1410/1990.

———; **ez-Zühed**, Müessesetü'l-kütübi's-sekâfiyye, Beyrut, 1996.

el-Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdülhâlık (215-292 h.); **el-Müsned**, I-IX, Müessesetü ulûmi'l-Kur'ân/ Müessesetü'l-ulûmi ve'l-hikem, Beyrut/Medine, 1409 h.

ed-Dârakutnî, Ebu'l-Hasan Ali İbn Ömer (306-385 h.); **Sünenü'd-Dârakutnî**, I-IV, [Tahkîk: es-Seyyid Abdullah Haşim Yemânî el-Medenî], Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1386/1966.

ed-Dârimî, Abdullah b. Abdirrahmân (181-255 h.); **es-Sünen**, I-II, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1407/1987.

ed-Deylemî, Ebû Şucâ' Şîreveyh b. Şhredâr (445-509 h.), **el-Müsnedü'l-firdevs bi me'sûri'l-hitâb**, [Tahkîk: Muhammed es-Saîd Besyûnî ez-Zağlûl], Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1986.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (202-275 h.); **es-Sünen**, [Tahkîk: Muhammed Muhsin Abdülhamîd], I-IV, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, tsz.

Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh el-İsbehânî (v.430 h.); **Delâilü'n-nübüvve**, [Tahkîk: Muhammed Ravvas Kal'acî Abdulberr Abbas], I-II, Dâru'n-nefâis, Beyrut, 1991.

———; **Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ**, I-X, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut-1405 h.

Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Ali b. el-Müsennâ (210/307 h.); **el-Müsned**, I-XIII, Dâru'l-Me'mûn li't-türâs, Dimaşk, 1404/1984.

el-Gazâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed (450-505 h.); *İhyâü ulûmi'd-dîn*, I-IV, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, tsz.

Gümüşhânevî, Ahmed Ziyaeddin Nakşibendî; *Mecmûatü'l-ahzâb*, I-III, Sezgin neşriyat, İstanbul, 1311/1893.

———; *Kavâidü'l-akâid*, Âlemü'l-kütüb, Beyrut, 1985.

el-Hâkim, Ebû Abdullâh Muhammed b. Abdillâh en-Neysâbüî (321-405 h.); *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, I-V, Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, Beyrut, 1411/ 1990.

el-Hakîm et-Tirmizî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali b. el-Hasen, *Nevâdiru'l-usûl fi ehâdisi'r-Rasûl*, [Tahkîk: Abdurrahman Amîra], I-IV, Dâru'l-Cîl, Beyrut, 1412/1992.

el-Halebî, Ali İbn Burhaniddin (v. 1044/1635); *es-Sîratü'l-Halebiyye*, I-III, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1400.

Hatîb el-Bağdâdî, Ahmed b. Ali Ebû Bekr (393-463 h.); *el-Câmi' li ahlâki'r-râvî ve âdâbi's-sâmi'*, I-II, Mektebetü'l-meârif, Riyad, 1403 h.

Hüseyin Cîsrî; *Risâle-i Hamîdiye*, [Türkçe tercemesi: Manastırlı İsmail Hakkı], Bahar yayınları, İstanbul, 1980.

İbn Abdilberr, Yusuf b. Abdullah b. Muhammed (v.463 h.); *et-Temhîd*, I-XXIV, Vizâratü umûmi'l-evkâfi ve's-şüûni'l-İslâmiyye, Mağrib, 1387 h.

İbn Âbidîn, Muhammed Emîn (v. 1258/1842); *Hâşiye Raddi'l-Muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtâr*, I-VIII, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1984.

İbn Adiyy, Ebû Ahmed Abdullah İbn Adiyy el-Cürcanî (v. 365/976); *el-Kâmil fi duafâi'r-ricâl*, I-VII, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1985.

İbn Asâkir, Ebu'l-Kâsım Sikatüddîn Ali b. Hasan b. Hibetullah (v. 571/1176); *Târîhu Dimaşk*, I-LXX, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1417/1996.

İbnü'l-Cevzî, Abdurrahman b. Ali b. Muhammed (508-597 h.); *el-Müdhîş*, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1415 h.

—————; *Sıfatü's-safve*, I-IV, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1399/1979.

İbn Ebî Âsım, Ahmed b. Amr (v.287 h.); *ez-Zühed*, Dâru'r-rayyân li't-türâs, Kahire, 1408 h.

İbn Ebî'l-Hadîd, Ebu Hamid İzzeddin Abdülhamid b. Hibetullah (v. 655/1257); *Şerhu Nehci'l-Belâğa*, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1965.

İbn Ebî'l-İzz, Ali b. Ali b. Muhammed ed-Dımaşkî (v. 792/1390); *Şerhu'l-Akîdeti't-Tahâviyye*, el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 1391.

İbn Ebî Şeybe, Abdullah b. Muhammed (v.235 h.); *el-Musannef fi'l-ehâdis ve'l-âsâr*, [Tahkik: Kemal Yusuf el-Hût], I-VII, Mektebetü'r-ruşd, Riyad, 1409 h.

İbnü'l-Esîr, Ebu'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim (v.630/1233); *en-Kâmil fi't-târîh*, I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1415/1995.

İbn Habîb, Ebû Muhammed Bedrüddin Hasan İbni Ömer İbni Habib el-Halebî, (v. 779/1377); *el-Müktefâ min sîreti'l-Mustafa*, [Tahkik: Mustafa Muhammed Hüseyin ez-Zehebî], Dâru'l-hadîs, Kahire, 1416/1996

İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî (773-852 h.); *Fethu'l-bârî*, I-XIII, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1379 h.

—————; *el-İsâbe*, I-VIII, Dâru'l-cîl, Beyrut, 1412 h.

İbn Hibbân, Ebû Hâtım Muhammed el-Büstî (v. 354 h.), *el-İhsân fî takrîbi Sahîh İbn Hibbân*, [Tertîb: Alâüddîn Ali b. Belbânî; Tahkîk ve ta'lîk: Şuayb el-Arnaût], I-XVII, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1988.

İbn Hişâm, Abdülmelik İbn Hişam İbn Eyyûb el-Himyerî (v. 213/828); *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, I-VI, Dâru'l-cîl, Beyrut, 1411.

İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail İbn Ömer İbn Kesîr ed-Dimaşkî (v. 774 h.); *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*, I-IV, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1401 h.

———; *el-Bidâye ve'n-nihâye*, I-XIV, Dâru'l-meârif, Beyrut, tsz.

İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (207-275 h.); *es-Sünen*, I-II, Dâru'l-fikr, Beyrut, tsz.

İbnü'l-Mukri', Ahmed b. Muhammed et-Tilmisânî; *Nefhu't-tayyib*, [Tahkik: İhsan Abbas], Daru Sadır, Beyrut, 1968.

İbnü'l-Mübârek, Abdullah (118-181 h.); *ez-Zühed*, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, tsz.

İbn Receb, Ebu'l-Ferec Zeynüddin Abdurrahman İbn Ahmed el-Hanbelî (v. 795/1393); *Câmiu'l-ulûm ve'l-hikem fi şerhi hamsîne hadîsen min cevâmii'l-kelim*, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1408.

İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd el-Menî' (168-230 h.); *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, I-VIII, Dâru sâdir, Beyrut, tsz.

İbn Teymiyye, Ebu'l-Abbas Ahmed İbn Abdilhalim İbn Teymiyye el-Harrânî (661-728 h.); *Minhacü's-sünneti'n-Nebeviyye*, [Tahkik: Muhammed Reşad Salim], I-X, Müessesetü Kurtuba, 1406 h.

el-İcî, Ebu'l-Fazl Adudiddin Abdurrahman İbn Ahmed Abdulgaffar (v. 756/1355); *Kitabu'l-Mevakıf*, [Tahkik: Abdurrahman Umeyre], Dâru'l-cıl, Beyrut, 1997.

İmam Rabbânî, Ahmed Fârukî Serhendî; *el-Mektubat*, I-II, Fazilet Neşriyat, İstanbul, tsz.

Kâdî İyâz, Ebu'l-Fazl İyaz b. Musa b. İyâz el-Yahsubî (v. 544/1149); *eş-Şifâ bi ta'rîfi hukûki'l-Mustafa* (s.a.s.), [Tahkik: Hüseyin Abdulhamid Nil], Dâru'l-erkam, Beyrut, 1415/1995.

el-Kelâbâzî, Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhim (v. 380/990); *et-Taarruf li mezhebi Ehli't-Tasavvuf*, Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, Beyrut, 1400.

el-Kurtubî, Muhammed b. Ahmed b. Ebû Bekr b. Ferah (v.670); *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*, I-XX, Dâru's-şa'b, Kahire, 1372 h.

el-Makdîsî, Ebû Abdillâh Muhammed İbn Abdilvahid İbn Ahmed el-Hanbelî (567-643 h.); *Fedâilü Beyti'l-Makdis*, Dâru'l-fikr, Suriye, 1405 h.

Mâlik b. Enes, Ebû Abdullah el-Esbahî (93-179 h.); *el-Muvatta'*, I-II, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1985.

Mâverdî, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb (v. 450/1058 h.); *A'lâmü'n-nübüvve*, [Tahkik: Muhammed Mu'tesim Billah el-Bağdadi], Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1987.

el-Münâvî, Muhammed el-Med'uvv bi Abdirraûf; *Feyzu'l-kadîr şerhu Câmii's-sağîr*, I-VI, el-Mektebetü't-ticâriyyeti'l-küb-râ, Mısır, 1356 h.

el-Münzirî, Abdülazîm b. Abdülkavî (581-656 h.); *et-Terğîb ve't-terhib*, I-IV, Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, Beyrut, 1417.

en-Nebhânî, Yûsuf b. İsmâîl; *Huccetullâhi ale'l-âlemîn fi mu'cizâti Seyyidi'l-murselîn*, Dâru'l-fikr, Beyrut, tsz.

en-Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb (215-303 h.); *es-Sünen*, [Tahkîk: Abdülfettah Ebû Gudde], I-VIII, Mektebetü'l-matbûâtî'l-İslâmiyye, Halep, 1406/1986.

———; *es-Sünenü'l-kübrâ*, [Tahkîk: Abdulgaffâr Süleyman el-Bündârî], I-VI, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1411/1991.

en-Nevevî, Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Şeref (631-676 h.); *Şerhu Sahîhi Müslim (Şerhu'n-Nevevî alâ Sahîhi Müslim)*, I-XVIII, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1392.

er-Râzî, Muhammed b. Ömer b. el-Huseyn (544-606 h.); *İ'tikâdâtü firaki'l-müslimîn ve'l-müşrikîn*, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1402 h.

Sindî, Ebu'l-Hasan Nureddin Muhammed b. Abdülhadi (ö. 1138); *Hâşiye*, I-VIII, [Tahkik: Abdulfettah Ebû Gudde], Mektebetü'l-Matbaati'l-İslâmiyye, Halep, 1406/1986.

es-Suyûtî, Abdurrahman b. el-Kemâl Celâleddîn (849-911 h.); *el-Hasâisu'l-kübrâ*, I-III, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1985.

es-Sübkî, Ebû Nasr Abdülvehhab b. Ali b. Abdilkâfi (ö. 771/1370); *Tabakâtü's-Şâfiyyeti'l-kübrâ*, I-X, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, Kahire, 1983.

———; *et-Tedribü'r-râvî*, I-II, Mektebetü'r-Riyâd el-hadîse, Riyad, tsz.

es-Sülemî, Ebû Abdirrahmân (330-412 h.); *Âdâbü's-suhbet*, Dâru's-sahâbe, Tanta-Mısır, 1410/1990.

et-Taberânî, Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed (v. 360 h.); *el-Mu'cemül-evsat*, [Tahkîk: Hamdi b. Abdülmecîd es-Selefi], I-X, Dâru'l-Hameyn, Kahire, 1415 h.

———; *el-Mu'cemül-kebîr*, [Tahkîk: Hamdi b. Abdülmecîd es-Selefi], I-XX, Mektebetü'l-ulûmî ve'l-hikem, Musul, 1404 h.

———; *el-Mu'cemüs-sağîr*, [Tahkîk: Hamdi b. Abdülmecîd es-Selefi], I-II, el-Mektebetü'l-İslâmî/Dâru Ammân, Beyrut/Amman, 1405/1985.

et-Taberî, Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Hâlid (224-310 h.); *el-Câmiu'l-beyân*, I-XXX, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1405 h.

———; *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk (Tarîhu't-Taberî)*, I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1407h.

et-Tayâlisî, Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd (v.204 h.); *el-Müsned*, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, tsz.

et-Teftâzânî, Sa'düddin Mesud İbn Ömer İbn Abdillâh, (v. 792/1390); *Şerhu'l-akâid*, (Terc.: Süleyman Uludağ), İstanbul, 1980.

et-Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ (209-279 h.); *el-Câmiu's-Sahîh*, I-V, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

el-Vâkıdî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkıd el-Eslemî (ö. 207/823); *Kitâbü'l-megâzî*, I-III, [Tahkik: Marsden Jones], Alemü'l-Kütüb, Beyrut, 1966.

ez-Zehebî, Şemsüddîn Muhammed Ahmed (v. 748/1347); *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I-XXIII, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1413 h.

ez-Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmud b. Ömer b. Muhammed (v. 538/ 1144); *el-Keşşâf*, [Tahkik: Abdürrezâk el-Mehdî], Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

Sahislar

Âişe-i Siddîka (r.anhâ) (614 – 678)

Aşere-i Mübeşşere ve Hulefâ-yı Râşid'in birincisi Hz. Ebû Bekir'in (r.a.) kızı, Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) hanımı, müminlerin annesidir. 614'te Mekke'de doğdu. Allah Resûlü (s.a.s.) ile nikahı hicretten önce Mekke'de kıyılmıştır. 622'de Medine'ye hicret etti. Hicretin 2. yılında Peygamber Efendimiz'le (s.a.s.) evlendi. Bedir ve Uhud Gazveleri, Hudeybiye Musalahası, Mekke Fethi ve Veda Haccı'nda bulundu.

Allah Resûlü (s.a.s.) vefatından önceki rahatsızlığında, diğer hanımlarının iznini alarak Hz. Âişe'nin odasına geçti ve mübarek başı onun kucağında olduğu hâlde vefat etti ve onun odasında defnedildi. Hz. Âişe ile Peygamber Efendimiz (s.a.s.) arasındaki aile bağı sevgi, anlayış ve hürmet esası üzerine kurulmuştur.

Kendisine büyük yakınlık ve sevgi gösteren Allah Resûlü (s.a.s.) ile koşu yaptığı, O'nun omuzu-

na dayanarak Mescid-i Nebevî'de mızraklarıyla savaş oyunları oynayan Habeşliler'i seyrettiği bilinmektedir. Resûl-i Ekrem (s.a.s.) de onunla bir arada bulunmaktan, bilhassa gece seyahatlerinde kendisiyle sohbet etmekten, sorularına cevap vermekten pek memnun olurdu. Hz. Âişe zekâsı, anlayışı, kuvvetli hâfızası, güzel konuşması, Kur'ân-ı Kerim'i ve Peygamber Efendimiz'i (s.a.s.) en iyi şekilde anlamaya çalışması gibi vasıfları sayesinde O'nun yanında müstesna bir mevki kazandı.

Hz. Âişe, Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer'in halifeliği sırasında herhangi bir siyasi faaliyette bulunmadı. Onun her iki halife ile münasebetleri karşılıklı saygı ve anlayış içerisinde geçti. Hz. Osman'ın on iki yıllık hilafetinin birinci yarısında ilk iki halife dönemindeki hayatını sürdürdü. Ancak, Hz. Osman'ın halifeliğinin ikinci devresinde, onun bazı karar ve tasarruflarına muhalefet ettiği bilinmektedir.

Hız. Âişe, Hız. Osman'ın evinde muhasara edildiğı sırada hacetmek üzere Mekke'ye gitti. Halife'nin şehid edildiğini, yerine Hız. Ali'nin halife olduğunu Medine'ye dönerken yolda Hız. Talha ve Zübeyr'den öğrendi. Onlarla birlikte Mekke'ye döndü. Hız. Osman'ın öldürülmesine karşı çıkanlar ile bilhassa Ümeyyeoğulları'nın bazı mensupları onun etrafında toplanarak halifenin intikamını almak ve Müslümanlar arasındaki ihtilâflara son vermek üzere, Medine yerine Basra'ya gitmeye onu ikna ettiler. O da etrafına toplananlarla birlikte, iddia edildiğinin aksine, Hız. Ali'ye karşı hiçbir kırgınlığı olmadığı hâlde Hız. Osman'ın katillerini cezalandırmak ve Müslümanları içinde bulundukları fitneden kurtarmak için Basra'ya hareket etti.

Suriye'ye Muaviye üzerine yürümek için hazırlık yapmakta olan Hız. Ali bu gelişmeleri öğrenince Medine'den Irak'a hareket etti. Hız. Âişe ile Hız. Ali arasında çeşitli mektuplaşmalar ve müzakereler olmuşsa da 656 yılında Müslümanlar arasındaki ilk kanlı çarpışma engellenemedi. Bu

olay, Hız. Âişe'nin savaşı devsinin üzerinde idare etmesinden dolayı "Cemel Vakası" diye meşhur oldu. Sonunda Hız. Âişe tarafı savaşı kaybetti.

Hız. Ali kendisine esir muamelesi yapılmasına izin vermedi. On iki bin dirhem verdikten sonra yanına kattığı Basralı kırk kadınla birlikte onu Medine'ye gönderdi. Hız. Âişe, sadece Allah'ın emrini yerine getirmek gayesiyle katılmış olmasına rağmen, Hız. Osman'ın halifelüğünün son yıllarında başlayıp Cemel Vakası'yla sona eren siyasî faaliyetleri sonraları onu çok üzmüştür. Birçok Müslüman'ın ölümüne sebep olan bu acı olayları yaşamaktan daha önce ölmeyi tercih ettiğini söylemiş, Peygamber hanımının evlerinde oturmalarını emreden âyeti her okudukça baş örtüsü ıslanincaya kadar ağlamıştır.

Cemel Vakası'ndan sonra Medine'de sakin bir hayat sürmüş ve bir daha siyasete karışmamış ve Hız. Ali ile barışmıştır. 678'de 65 yaşında iken Medine'de vefat etmiş, vasiyeti üzerine Cennetü'l-Bakî'e defnedilmiştir.

Allah Resûlü (s.a.s.) irtihal-i dâr-ı bekâ ettiğinde, Hz. Âişe çok genç olmasına rağmen Kur'ân-ı Kerim'i ve Sünnet-i Seniyye'yi en iyi bilen, anlayan ve muhafaza eden sahabilerin başında yer alıyordu. Kuvvetli hâfızası Hadis ve Sünnetin daha sonraki nesillere ulaştırılmasında emsalsiz hizmetler ifâ etti. Binden fazla hadis rivayet eden ve "müksirûn" diye adlandırılan yedi sahabinin dördüncüsü oldu.

Fıkıh sahasında da o, ashab arasında çok sayıda fetva verme-şiyle meşhur olan yedi kişiden biridir. Birçok fikhî mesele yanında Usûl-ü fıkıh, hikmet-i teşrî ve bilhassa ferâiz sahalarında derin bir birikim ve anlayışa sahipti.

Hz. Ömer kadınlarla ilgili fikhî meselelerde dâima Hz. Âişe'nin görüşünü alırdı. Tâbiîn devrinin birçok hukukçusu, yüksek seviyedeki hukuk bilgisinden faydalanmak üzere kendisiyle ilmî istişarelerde bulunmuştur.

Hz. Âişe'nin en belirgin özelliklerinden biri de İslâm dininin esaslarını anlatmak hususundaki faaliyetleridir. Allah Resûlü'nden (s.a.s.) sonra onun evi, kadın-

erkek, büyük-küçük birçok kim-
senin huzuruna gelip kendisini
dinlediği, varsa sorusunu sorup
cevabını aldığı bir ilim ve irfan
ocağı oldu.

O, yalnızca şifahî sorulara değil aynı zamanda muhtelif şehir ve bölgelerde yaşayan Müslümanların mektupla sordukları sorulara da cevaplar vermiştir. Böylece hadislerin ve bazı fikhî meselelerin yazılmasına da öncülük etmiş oldu. (Bkz: İ. A., c. 2, s. 201-205).

Amr İbnü'l-Âs (r.a.)

Meşhur sahabilerdendir. Mısır fatihi ve devlet adamıdır. Mekke'de doğdu. Müslüman olmadan önce Mekke'nin ticaret ve siyaset hayatında önemli bir yeri vardı.

Ebû Süfyan başkanlığındaki ticaret kfilesinde bulunduğundan Bedir Savaşı'na katılmadı. Uhud ve Hendek savaşlarında Kureyş ordusunun süvari birliklerine kumanda etti.

Mekke fethinden önce Müslüman oldu. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) tarafından Zâtüsselâsil

seriyyesine kumandan tayin edildi. Daha sonra da İslâmiyet'i tebliğ etmek ve vergi toplamak üzere Umman'a gönderildi. Hz. Ebû Bekir döneminde küçük bir askerî birliğin başında Güneydoğu Filistin'e gönderildi ve bölgenin fethinde büyük rolü oldu. Ecnadeyn ve Yermuk Savaşlarına katıldı.

Hz. Ömer zamanında Filistin'i kesin olarak İslâm hâkimiyetine aldı. 640'da Aynişems'te güçlü Bizans ordusunu imha etti. Daha sonra Babilon Kalesi ve İskenderiye'yi fethedip Mısır'a hâkim oldu. Bu başarılarından dolayı "Mısır fatihi" unvanını aldı ve bu yeni eyalete vali tayin edildi.

Hz. Osman halife olduktan sonra Mısır valiliğine bir süre devam etti, ancak malî işleri yürütmek üzere Mısır'a tayin edilen Hz. Osman'ın süt kardeşi Abdullah İbni Sa'd İbni Ebî Serh ile anlaşamadıkları için Mısır valiliğinden azledildi.

Hz. Osman'ın şehid edilmesiyle sonuçlanan isyan hareketlerini

Hz. Amr'ın desteklediği yolundaki rivâ-yetler kesinlikle doğru değildir. Hatta bu iddiaların aksine, Taberî onun olaylara karışmamak için Medine'yi üzüntü içinde terkettiğini, Hz. Osman'ın vefat haberini aldığı anda hıçkırığa hıçkırığa ağıladığını kaydeder.

Hz. Ali'nin halifeliliğine başlangıcından itibaren karşı çıktısı da hâdiselere karışmayıp ortalığın yatışmasını bekledi. Ancak Cemel Vakası'ndan sonra, Hz. Osman'ın intikamını almak üzere Muaviye b. Süfyan'ın saflarına katıldı ve ona büyük destek sağladı.

Hz. Ali ile Muaviye arasındaki ihtilaf diplomatik yollarla çözülemeyince, Suriye ordusunu Hz. Ali'ye karşı savaşa hazırlamak için büyük gayret sarfetti. Sıffin Savaşı'nda Şam süvari birliklerinin kumandanıydı. Suriye birlikleri mağlûp olmak üzereyken orduda mevcut Kur'ân sayfalarını mızraklara taktırarak her iki tarafı da Kur'ân'ın hükmünü kabule çağırırdı. Bu teklifin benimsenmesi üzerine taraflar aralarındaki ihtilâfı Kur'ân ve Sünnet'e göre çözümlmek için iki hakem

seçmeye karar verdiler. Hz. Ali, Ebû Musa el-Eş'arî'yi; Muaviye de Amr İbnü'l-Âs'ı hakem tayin etti. İki taraf arasındaki müzakereler ve varılan sonuç ile ilgili rivayetler oldukça karışıktır.

Genellikle kabiliyetli bir siyâsi olarak bilinen Hz. Amr İbnü'l-Âs'ın Hz. Ebû Musa'ya Hz. Ali'yi halifelikten azlettirip Hz. Muaviye'yi halife ilân ettiği görüşü yaygındır. Bu olaydan sonra Muaviye halifeliğini ilân etti. Amr İbnü'l-Âs da askerleriyle Mısır'a gidip bölgenin idaresini yıllar sonra Muaviye'nin valisi sıfatıyla yeniden ele aldı; ölümüne kadar da bu görevde kaldı.

Bayezid-i Bistamî (k.s.) (777 - 848)

İlk büyük mutasavvıflardan kabul edilen Bâyezid-i Bistami, İran'ın Horasan eyaletinde bulunan Bistam kasabasında doğmuştur. Bayezid, tasavvuf tarihinde sekr, fena, tevhid, mirac gibi konulardaki sözleri ile tanınır. Esasında onun sekr dediği cezbe ve vecd hâlinde söylediği şeyler açıklanmaya ve yoruma muhtaç-

tır. Şu kadar var ki Hadis, Fıkıh ve Kelâm âlimlerinden çoğu Hz. Bayezid'in bazı sözlerini doğru bulmamakla birlikte sekr hâlin-den dolayı kendisini mazur görmüşlerdir.

Kendisinden pek çok keramet ve keşf hâli nakledilen Bayezid olağanüstü hâllere önem verilmesini istemezdi. "Falan kişi tayy-ı mekân ediyor." denilince, "Allah'ın lânetlediği şeytan ile leş yiyen kargalar da aynı şeyi yapıyor." der; "Falan zât su üzerinde yürüyor." denilince, "Balıklar da aynı işi yapıyor." diyerek bunları önemsemediğini göstermiş ve aslolanın şeriatın hükümlerine bağlı kalmak olduğuna işaret etmiştir.

O, şer'î edeplerden birine aykırı davranan kişiye, Allah'ın velilik sırrını emanet etmeyeceğini söylerdi. Yaşadığı dönemde halk üzerinde derin tesirler bırakmış olan Bayezid'in kendisinden sonra Tayfuriyye veya Bistamiyye adı verilen tasavvuf cereyanları doğmuştur. (Bkz. İ.A., c.5, 240)

Cafer-i Sadık (k.s.)
(699/702-765)

Şiîler tarafından İsna-aşeriyeye'nin altıncı, İsmailiyye'nin beşinci imamı, Caferî fıkının kurucusu olarak kabul edilen Cafer-i Sadık 699 veya 702'de Medine'de doğdu. Soyu baba tarafından Hz. Ali'ye (r.a.), anne tarafından da Hz. Ebû Bekir'e (r.a.) dayanmaktadır.

İlktahsilinidedesi Zeynelâbidin ve babası Muhammed el-Bâkır'dan aldı. Babasının on dokuz yıl süren ima-metinden sonra kendisi de otuz dört yıl aynı vazi-feyi devam ettirdi. Uzun süren imamet devresinde çeşitli kesimlere mensup geniş İslâm toplumuyla iyi münasebetler kuran Cafer-i Sadık, Sünnî kaynaklarda daima hürmetle anılan ilmî bir şahsiyet olarak benimsenmiştir.

Hadis, Tefsir, Fıkıh, Akaid, Cedel, Lûgat ve Tarih gibi alanlarda yoğun bir ilmî faaliyetin görüldüğü, değişik fikir ve görüşlerin firkalaşmayı meydana getirmeye başladığı hicri yedinci asırda İslâmî konulardaki düşüncelerini

daha toplayıcı bir tarzda ortaya koyan Cafer-i Sadık (k.s.), bununla birlikte sapık fırkalarla mücadele etmekten de geri durmamıştır.

Hadis ilminde sika kabul edilen Cafer-i Sadık'ın rivâyetleri Buharî'nin el-Camiu's-Sahîh'i dışında Kütüb-i Sitte'de yer almıştır. Buharî'nin bu eserinde Cafer-i Sadık'tan rivâyette bulunmaması, onun hadis konusunda zayıf oluşu yüzünden değil meclisine girip çıkan bazı kimselerin kendisinin söylemediği münker ve mevzu hadisleri ona isnad etmeleri sebebiyledir. Nitekim Buhari el-Edebü'l-Müfred'inde ve diğer eserlerinde onun rivâyetlerine yer vermiştir.

Cafer-i Sadık, tasavvuf tarihinde de önemli bir yere sahiptir. Ebû Nuaym el-İsfahanî Hilyetü'l-Evliya'da kendisine geniş yer ayırmıştır. Feridüddin Attar ise Tezkiretü'l-Evliya adlı eserine onunla başlar. Bütün sufilerin evliyadan saydıkları Cafer-i Sadık tarikat silsilerinde de önemli bir yer tutar.

Doğduğu şehir Medine'de vefat eden Cafer-i Sadık (k.s.),

Cennetü'l-Bakî'de babası Muhammed el-Bakır (k.s.) ve dedesi Zeynelâbidin'in (k.s.) kabirlerinin yanına defnedilmiştir. (Bkz: İ.A., c.7, s. 1-3)

İmam Âzam Ebû Hanife (699 – 767)

Hanefî mezhebinin imamı, İslâm'da hukukî düşüncenin ve içtihat anlayışının gelişmesinde önemli payı olan büyük müçtehit, âlim, ârif ve sûfidir. İmam Âzam sıfatıyla da şöhret bulmuştur. "Büyük imam" anlamına gelen "İmam Âzam" sıfatının ona verilmesi, çağdaşları arasında seçkin bir yere sahip bulunması, hukukî düşünce ve içtihat metodunda belli bir çığır açması, döneminden itibaren birçok fakihin onun görüşleri ve metodu etrafında kümelenmiş olması gibi sebeplerle açıklanabilir.

Ticaretle uğraşan varlıklı bir ailenin çocuğu olan Ebû Hanife, 699'da Kûfe'de doğdu. Küçük yaşlarda Kur'ân'ı ezberledi. Önce Akâid ve Cedel ilmini öğrenmeye başlayan, giderek bu ilimde belli bir mesafe alan İmam Âzam,

dönemindeki inkarcı ve bid'atçılarla münakaşa ve münazara da bulunmuştur. Bu münakaşalarla Efendimiz'den sahabeye ve sonraki nesillere intikal eden ve o dönem müslümanların çoğunluğunca da benimsenen itikadî esasları savunmayı gaye edinmiştir. Onun bu alandaki görüşleri, zamanla daha belirgin hâle gelecek olan Ehl-i Sünnet anlayışının şekillenmesine önemli ölçüde yardımcı olmuştur.

Fıkıhta ve bilhassa amelî fıkıhta derinleşmesi ise, kendi döneminde Kûfe re'y ekolünün üstadı kabul edilen Hammad b. Ebî Süleyman'ın öğrencisi olduktan sonra gerçekleşir. İmam Âzam'ın "Biz önce Allah'ın kitabında olanı alırız. Onda bulamazsak Hz. Peygamber'in (s.a.s.) sünnetine bakarız. Orada da bir şey bulamazsak ashabın ittifak ettiğini benimseriz, ihtilâf etmişlerse dilediğimizin görüşünü alırız. Başkalarının görüşlerini onlara tercih etmeyiz. Ancak tâbiîn âlimlerine gelince onların içtihatlarına bağlı kalmayız. Onlar gibi biz de içtihatla bulunuruz. Aralarında müsterek illet bulununca bir hükmü

diğerine kıyas ederiz.” sözünden içtihat metodu anlaşılmaktadır. Zaten sahabeden itibaren İslâm âlimleri az veya çok bu metodu kullanmışlardır.

İmam Âzam'da göze çarpan farklılık kıyası belli bir sistem ve kurala bağlamak, onu sıkça kullanmak ve henüz vuku bulmamış hâdiselere de uygulamaktan ibarettir. Kaynaklar onun kanaatkâr, cömert, güvenilir, âbid ve zâhid bir kişi olduğunda, bütün ticarî işler ve beşerî ilişkilerinde bu özelliklerinin açıkça görüldüğünde görüş birliği içindedir. Derin fıkıh bilgisinin yanı sıra, inandığını ve doğru bildiğini söylemekten ve onun mücadelesini vermekten çekinmeyen güçlü bir irade ve cesarete de sahipti.

Hakikati aramada ve takip etmede son derece samimi olan İmam Âzam başkalarının görüşlerine karşı hoşgörülü olmuş, kendi içtihadının doğruluğunda ısrar eden ve onu tartışmaya imkân vermeyen bir taassup göstermemiştir. Müzakere sonunda ulaştığı netice için, “Bizim kanaatimiz ve ulaşabildiğimiz en güzel

görüş budur. Bundan daha iyisini bulan olursa şüphe yok ki doğru olan onun görüşüdür.” diyerek hem diğer görüşlere müsamaha ile bakar, hem de ilmî araştırmayı sürdürmeyi teşvik ederdi.

İlim, takvâ, cömertlik, edep, tevazu, cesaret gibi vasıflar bakımından eşine ender rastlanan bir âlim olarak tarihe geçen İmam Âzam Hazretleri, 767 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir.

Gavs-ı Âzam Abdülkadir-i Geylânî (k.s.) (1077-1166)

Hazar Denizi'nin güneybatısındaki Gılân eyalet merkezine bağlı Neyf köyünde doğdu. Küçük yaşta babasını kaybeden Şah-ı Geylânî'nin bütün gayesi tahsiline devrin en önemli ilim ve kültür merkezi olan Bağdat'ta devam etmektir.

On sekiz yaşına gelince annesinden izin alarak bir kafileye katılıp Bağdat'a gitti. Orada Hadis, Fıkıh, Edebiyat okudu. Bu arada Bağdat mutasavvıflarıyla yakın dostluklar kurup tasavvufa intisap etti. Medresede Hadis, Tefsir, Kıraat, Fıkıh ve Nahiv gibi ilimleri

okuttu ve vaaz vermeye başladı. Ancak bir süre sonra bütün bunları bırakarak inzivaya çekildi.

Abdülkadir-i Geylânî'nin tasavvufu, şeriata ve dinin zahirî hükümlerine titizlikle bağlı kalma esasına dayanır. O, her an Kur'ân ve hadislere uygun hareket etmeyi şart koşar. Ona göre, bir zahidin hayatında görülebi-
lecek derûnî hâller dinî ölçülerin dışına taşmamalıdır. Gerek vaazlarında gerekse eserlerinde son derece sade bir üslûp kullanan Abdülkadir-i Geylânî'nin verdiği vaazları dinlemek için yetmiş bin kişinin Bağdat'a geldiği rivâyet edilir.

Daha hayatta iken kendisinden birçok kerâmet nakledilmeye başlanmıştır. Kendi adıyla anılan Kadiriyye tarikatı bütün İslâm âlemine yayılmıştır. Gunye, Fütûhu'l-Gayb ve el-Fethu'r-Rabbanî onun en mehur eserlerindendir. (Bkz: İ.A., c.1, 234-239)

H. Hasan (r.a.) (625-669)

Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) torunu, Hz. Fatıma ve Hz. Ali'nin büyük oğludur. 625 yılında

Medine'de doğdu. Babası ona Harb adını koymayı düşünmüşse de Peygamber Efendimiz (s.a.s.), Cahiliye döneminde bilinmeyen Hasan adını ve Ebû Muhammed künyesini vermiş ve kulağına bizzat ezan okumuştur. Peygamber Efendimiz (s.a.s.), Hz. Hasan'ın doğumunun yedinci gününde akıka kurbanı kesmiş ve Hz. Fatıma'dan da onun saçının ağırlığınca fakirlere gümüş dağıtmasını istemiştir.

H. Hasan (r.a.), ilk halife döneminde cereyan eden önemli olaylarda fiilen yer almamıştır. Babası Hz. Ali'nin (r.a.) şehid edilmesinin ardından Ubeydullah b. Abbas b. Abdülmuttalib Kufeliler'i halife olarak ona biata davet etti ve bir-iki gün sonra Kûfe'de kendisine biat edildi. Fakat Hz. Ali'nin (r.a.) şehid edildiğini ve Hz. Hasan'ın (r.a.) halifelğe getirildiğini haber alan Muaviye b. Ebî Sufyan (r.a.), onun taraftarlarını ve Kûfeliler'i kendi safına çekmek için yoğun bir faaliyet başlattı. İki taraf arasında sıcak çatışmaya doğru yol alınırken, Hz. Hasan (r.a.) Müslüman kanının dökülmesini istemeyerek hilâ-

fetten feragat etmiş ve belli şartlar altında halifelîği Hz. Muaviye'ye bırakmıştır.

İşte 661 tarihinde gerçekleşen bu uzlaşmadan dolayı, bu sene-ye İslâm tarihinde “birlik yılı” denilmiştir. Böylece Hz. Hasan (r.a.), Hz. Muaviye ile anlaşarak Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) “Bu benim evlâdım Hasan, o seyyiddir. Allah (c.c.) onunla iki büyük cemaatı birbiriyle sulh ettirecektir.” hadisiyle de işaret buyurduğu gibi Müslümanlar arasında kan dökülmesini önlemiş ve insanların kısa bir süre için de olsa barış ve huzur içinde yaşamalarına vesile olmuştur.

Hz. Hasan (r.a.) daha sonra ailesiyle birlikte Medine'ye gitmiş ve hayatının geri kalan kısmını orada siyasetten uzak bir şekilde geçirmiştir. Ancak sonunda, rivâyete göre eşlerinden Ca'de bint Eş'as b. Kays tarafından zehirlenerek 669 tarihinde şehid olmuştur. Cenazesi Cennetü'l-Bakî'de annesinin yanına defnedilmiştir.

“Mücteba” (seçkin/seçilmiş), “takî” (müttaki/takva ehli), “zekî” ve “sıbt” (Hz. Muhammed Mus-

tafa'nın (s.a.s.) sevgili torunu) lâkaplarıyla tanınan Hz. Hasan (r.a.) halim-selim, cömert, sakın, vakarlı, siyaset ve fitneden kaçınan bir yaratılışa sahipti. Onun hilâfette kalış süresi hakkında farklı rivâyetler varsa da, halifelîğinin 6 ay üç gün sürdüğü kabul edilmektedir.

Kaynaklarda, Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.), Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin hakkında “Allahım! Bunlara merhamet et. Çünkü Ben de bunlara şefkat ediyorum!” diye dua buyurduğu, kendilerini “cennetin efendileri” olarak taltif ettiği, onlarla oyun oynayıp sırtında gezdirdiği, hatta secdede iken sırtına bindiklerinde ininceye kadar kalkmadığı ve onlara olan düşkünlüğünü gösteren daha birçok rivâyet nakledilmektedir. Hz. Hasan (r.a.) bazı Sünnî âlimlerce, babasının şehid edilmesinden hilâfeti Muaviye b. Ebî Sufyan'a devretmesine kadar geçen surede Hulefa-yı Râşidîn'in beşincisi ve sonuncusu kabul edilir.

Hz. Hasan (r.a.), Ehl-i Beyt'e ve Âl-i Abâ'ya dahil olmasının kardeşi Hz. Hüseyin'le (r.a.) birlikte Peygamber Efendimiz'in

(s.a.s.) neslini günümüze kadar devam ettiren iki kişiden biridir. O, Hz. Hüseyin (r.a.) ile birlikte bütün İslâm dünyasında olduğu gibi memleketimizde de Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) sevgili torunları sıfatıyla daima tebci edilmiş, sevilip sayılmış, adları çocuklara verilen en yaygın isimler arasında yer almıştır. (Bkz: İ.A., c.16, 282-285)

Hz. Hüseyin (r.a.)

Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) torunu, Hz. Fatıma ve Hz. Ali'nin (r.anhuma) küçük oğludur. "Şehid" lâkabıyla meşhurdur.

Hz. Hüseyin (r.a.) babasının halifelîği sırasında Kûfe'ye gidecek onun bütün seferlerine katıldı; şehâdetinden sonra da yine onun vasiyetine uyarak ağabeyine itaat etti. Bu arada Hz. Hasan, Hz. Muaviye ile anlaşmaya karar verdiği zaman ona karşı çıkmak istediye de itirazının reddedilmesi üzerine vazgeçti ve beraberinde Medine'ye gitti.

Hz. Hasan'ın (r.a.) vefatından sonra ise Yezid'in hilâfet makamına gelişine kadar kendini iba-

dete vererek zühd ve takvâya dayalı bir hayat sürdürdü. Hz. Hüseyin'e ağabeyinin vefatı üzerine imam sıfatıyla biat edildiğine veya Hz. Muaviye aleyhine faaliyetinde bulunduğuna yahut kendi imameti için harekete geçtiğine dair ilk Sünnî ve Şiî kaynaklarında herhangi bir rivâyete rastlanmaz; aksine bu husustaki birtakım kıpırdanışlara fırsat vermediği söylenir.

Yezid b. Muaviye'nin Medine'de bulunan Hz. Hüseyin'den her ne şekilde olursa olsun biat almak istemesi üzerine Hz. Hüseyin, ona biat etmeyip Mekke'ye doğru yola çıktı. Bu durumu haber alan Kûfelilerden bir kısım ileri gelenler, Hz. Hüseyin'i hilâfete getirmek için kendisine davet mektupları yazdı, ayrıca bir heyet gönderdiler. Fakat Yezid'in baskıları neticesinde Kûfeliler Hz. Hüseyin'e destek çıkmaktan vazgeçmişlerdi.

Hz. Hüseyin yeni gelişen olaylardan habersiz Kûfe'ye hareket etmeye karar verdi. Her ne kadar Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Ömer ve Ömer b. Abdurrahman

b. Haris gibi şahıslar kesinlikle Kûfe'ye gitmemesini isteseler de, Hz. Hüseyin 680 tarihinde umresini tamamladıktan sonra ailesi ve bazı taraftarlarıyla Kûfe'ye hareket etti. Yolda Kûfelilerin biattan caydığını ve Kûfe'deki durumu öğrenmek için gönderdiği amcasının oğlu Müslim b. Akîl'in öldürüldüğünü öğrenince geri dönmek istedi; fakat bu defa Müslim b. Akîl'in oğulları ve kardeşlerinin ısrarı üzerine yola devam etmeye mecbur oldu.

Bu arada taraftarlarına, istenilenlerin ayrılabilceğini söyledi; onlar da ayrıldılar; yanında sadece aile fertleriyle birlikte yaklaşık yetmiş kişi kaldı. Böylece sayısı azalan kabile Nineva bölgesindeki Kerbelâ'ya vardı.

Rey valiliğine getirilen Ömer b. Sa'd'dan, ordusuyla Hz. Hüseyin üzerine yürümesi ve bu meseleyi halletmesi istendi. Ömer b. Sa'd böyle bir işe yanaşmak istemedi. Her ne kadar kafilenin üstüne doğru yola çıktı ise de sıcak çatışma öncesi Ömer b. Sa'd ile Hz. Hüseyin arasında yapılan görüşmeler neticesinde anlaşmaya

varıldı ve Hz. Hüseyin geri dönmeyi kabul etti.

Ömer b. Sa'd bu teklifle Ubeydullah b. Ziyad'a geldi. Ubeydullah önce bu teklifi uygun gördüyse de Sıffin'de Hz. Ali'nin safında çarpışanlardan Şemir b. Zülcevşen ona önemli bir fırsatı kaçırmış olacağını hatırlatarak, Fırat nehriyle irtibatı kesilmiş, çok çetin şartlar altındaki Hz. Hüseyin'i isteğine boyun eğdirmesini ve cezalandırmasını söyledi.

Bunun üzerine Ubeydullah, Şemir ile Ömer'e bir mektup göndererek Hz. Hüseyin'i doğrudan kendisine teslim olmasını sağlamasını, aksi takdirde kumandayı Şemir'e bırakmasını emretti. Ömer b. Sa'd kumandayı, dolaısıyla kazandığı dünyalığı elden kaçırmamak için bu görevi yerine getireceğini söyledi.

Neticede birbirine denk olmayan iki kuvvet arasında başlayan mücadele tam bir dram şeklini aldı ve kısa sürede Hz. Hüseyin'in çevresindeki asker sayısı azaldı. Yanındaki az sayıdaki piyade ile cesaretle dövüşen Hz. Hüseyin'e

Şemir b. Zülcevşen'in emriyle her taraftan hücum edildi ve Hz. Hüseyin fecî bir tarzda şehid edildi. Bu arada Hz. Hüseyin'in hasta yatağındaki oğlu Ali Zeynelâbidin öldürülmek istendiyse de Ömer b. Sa'd buna engel oldu.

Hadis ve tarih kitaplarında, Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) Hz. Hasan ve Hüseyin'i çok sevdiği, onlarla oyun oynadığı, sırtına bindirip gezdirdiği; hatta secdede iken üstüne çıktıklarında inmelerine kadar beklediğini gösteren pek çok rivâyet nakledilir. Müslümanların Ehl-i Beyt'e ve Âl-i Âbâ'ya dahil olan Hz. Hasan ve Hüseyin'e duyduğu sevgi ve şefkat, Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) vefatından sonra da devam etmiştir. (Bkz: İ.A., c.18, 518- 524)

Hüseyin Cisrî (1845-1909)

Suriyeli din âlimi olan Hüseyin Cisrî (el-Cisr) 1845'te Trablusşam'da doğdu. Amcasının yanında başlayan dinî tahsilini devam ettirmek için Ezher'e gitti. Ezher'de bulunduğu süre içinde İslâmî ilimlerle meşgul olanların mutlaka tabîî ve aklî ilimleri de

öğrenmelerinin gerektiğini ısrarla savundu. Ona göre yeni tip eğitim, dinî ilimlerle müsbet ilimlerle bir arada sunan kurumlar şeklinde düzenlenmelidir.

Türkçeye Risale-i Hamidiye adıyla tercüme edilen eserinde oryantalistlerin İslâm aleyhinde ileri sürdükleri iddialara cevap veren Hüseyin Cisrî, aynı eserde Hz. Peygamber'in hak peygamber olduğuna dair 100'den fazla delili semâvî kitaplardan istihraç ederek ortaya koymuştur. 1909 yılında vefat etmiştir.

İmam Gazâlî (k.s.) (1058 - 1111)

Eş'arî kelâmcısı, Şafiî fakihî, tasavvuf ehli, felsefeye yönelttiği eleştirilerle tanınan İslâm düşünürüdür. İran'ın Horasan bölgesindeki Tus'ta (bugünkü Meşhed) doğdu.

Okuma-yazma, Kur'ân ezberi, dil bilgisi, aritmetik gibi alanlarda dönemin geleneksel ilk öğrenimini babasının yakın sufi bir dostundan aldı. Nişabur'daki Nizamiye Medresesi'ne girmesi ve orada dönemin en tanınmış Kelâm âlimi

olan İmamü'l-Haremeyn el-Cüveynî'nin öğrencisi olması eğitimöğretiminde dönüm noktası oldu.

Cüveynî'nin ölümünden sonra büyük devlet ve siyaset adamı Nizamülmülk'le görüşmesi ise hayatında yeni bir dönemin açılmasını sağladı. Nizamiye Medreseleri'nde müderrislik makamına kadar ulaşan İmam Gazâlî; burada Kelâm, Felsefe, Batnîlik ve Tasavvuf hakkında uzun soluklu araştırma ve çalışmalarında bulundu.

Aklı, duyuları, tecrübe ve sezgiyi bilginin başlıca kaynakları kabul etmekle beraber, akli aşan hakikatleri ancak vahiyile öğrenilebileceğini belirten İmam Gazâlî, filozoflara karşı verdiği mücadele ile İslâm düşünce tarihinde önemli bir konuma sahiptir. İhyau Ulûmî'd-dîn, Mişkâtü'l-Envâr, Mükâşefetü'l-Kulûb, el-Meârifü'l-Aklyye, Minhacü'l-Arifin, el-Munkız Mine'd-Dalâl, Tehâfütü'l-Felâsife, el-İktisad fi'l-İ'tikad, el-Maksadü'l-Esnâ, Meâricü'l-Kuds, el-Müstesfâ min İlmi'l-Usûl gibi eserler İmam Gazâlî'nin eserlerinden bir kısmıdır.

İmam Rabbânî (k.s.) (1563-1624)

Müceddid-i Elf-i Sâni (hicrî ikinci bin yılın müceddidi) unvanıyla da tanınmaktadır. Doğu Pencap'taki Sirhind'de (Serhind) doğdu. Öğrenime babasının yanında başladı. Medresede Tefsir, Hadis yanında akli ilimler tahsil de aldı.

Hacca giderken Delhi'de Nakşibendiye tarikatını Hindistan'da yayan Hâce Bakî-Billah ile karşılaştı. Teklifini kabul ederek bir süre yanında kaldı, sonra ona intisap etti. Kısa bir müddet sonra da onun en önemli bir halifesi konumuna geldi. Kendi ifadesiyle Nakşibendiye tarikatına intisap etmesi onun bütün ruhî terakkisinin temelini oluşturdu.

Yaşadığı dönem ve coğrafyada, İslâm inançları hurafe ve batıl inançlarla karıştırılmak isteniyordu. Hint kıtasında Ekber Şah eliyle bir Babür devletinin politikası olarak bütün dinleri birleştirme gibi bir hedef doğrultusunda İslâmî inançların tahrif ve değiştirilme tehlikesi söz konusuydu. İşte İmam Rabbânî bu batıl hare-

ketlere karşı sahih İslâm inancının yerleşmesi için büyük gayret ve çalışmalarda bulundu ve tarihe ikinci bin yılın müceddidi olarak geçti.

En önemli eseri Mektubat'tır. İmanın yakîn derecesine erdirilmesi, insanın ihsan derecesine yükseltilmesi, İslâm'ın insana sevdirmesi vb. konularda İmam Rabbânî'nin görüşlerini yansıtan bu eser, 536 mektubun derlenmesiyle meydana gelmiştir. Birkaçı dışında bütün mektuplar Farsça yazılmıştır. (Bkz. İ.A., c. 22, s. 195-199)

İmam Şâfiî (r.a.) (767 – 820)

İslâm dünyasının ikinci büyük mezhebi olan Şâfiî mezhebinin kurucusu. 767'de Gazze'de doğmuş olmakla birlikte, babasının vefatı dolayısıyla henüz iki yaşında iken annesi tarafından Mekke'ye getirildi. Küçük yaşta Kur'ân'ı ezberledi.

Fasih Arapça konuşan Huzeyl kabilesi arasında şiir ve edebiyat öğrendi. O dönem Mekke müftisinden ders aldı. Henüz 15 yaşında iken Mekke müftisi-

nin yanında fetva verecek konuma geldi. Sonra Medine'ye gitti. Orada müçtehit İmam Mâlik İbni Enes'ten Fıkıh ve Hadis derisi aldı.

Süfyan b. Uyeyne, Fudayl b. İyaz, amcası Muhammed b. Şâfiî ve başkalarından hadis rivayet etti. 820'de vefat eden İmam Şâfiî, mutlak müçtehit olup, Fıkıh, Hadis ve Usûl'de imamdı. "Er-Risale" adlı eseriyle ilk olarak Fıkıh Usûlü konularını ele alan İmam Şâfiî, bu eseriyle Fıkıh Usûlü'nün de kurucusu sayılmıştır. Mısır'daki görüşlerini kapsayan "el-Ümm" adlı eseri de en önemli eserlerinden birisi kabul edilir.

Ömer b. Sa'd

Cennetle müjdelenen on sahabîden biri olan Sa'd b. Ebî Vakkas'ın (r.a.) oğludur. Allah Resûlü'nün (s.a.s.) başına elini sürüp dua ettiği Ömer İbn Sa'd'ın seksen yaşında, öldüğü vakit –o duanın bereketiyle– başında beyaz saç olmadığı rivayet edilir. Ömer b. Sa'd İslâm tarihinde daha çok Kerbelâ hâdisesiyle hatırlanır.

**Şah-ı Nakşibend (k.s.)
(1318-1389)**

Bahaüddin Nakşibend Hazretleri Buhara yakınlarındaki Kasr-ı Arifan'da doğdu. Nakşibend Farsça bir kelimedir ve "nakış yapan" demektir.

Dünyaya geldiğinde, o dönem Hâcegan tarikatının şeyhlerinden Semmasî (k.s.), Bahaüddin Nakşibend'i (k.s.) mânevî evlâtlığına almış ve onu müridi Emir Külâl'e (k.s.) teslim ederek mânevî eğitimini sağlamıştır. Şah-ı Nakşibend, Hanefî mezhebine mensuptu.

O, her fırsatta sohbet eder ve "Tarîkimiz sohbet üzerinedir." diyerek, müridlerini de buna teşvik ederdi. Vefatından sonra Nakşibendî tarikatı İslâm coğrafyasında büyük bir alana yayıldı. Bilhassa İmam Rabbanî (k.s.) zamanında Hindistan ve havalisinde yayılma kaydetti. Sonraki yıllarda Nakşibendîyye tarikatının Mevlâna Halid Bağdadî (k.s.) (ö. 1826) tarafından kurulan Hâlidîye kolu, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde, Suriye ve Irak bölgelerinde yaygınlık kazandı. (Bkz. Şamil İ.A., c. 5, s. 15-17)

**H. Zeynelâbidin (r.a.)
(656-713)**

H. Hüseyin'in (r.a.) oğludur. Tabîinin büyüklerinden olan Zeynelâbidin Hazretleri, Medine-i Münüvvere'de doğmuştur.

Başta babası olmak üzere birçok akraba ve yakınını yitirdiği Kerbelâ Hâdisesi'ni yaşamış, burada esir alınarak Şam'a götürülmüştür. Bir süre tutuklu kaldıktan sonra serbest bırakılan Zeynelâbidin Hazretleri tekrar Medine'ye dönmüştür.

H. Zeynelâbidin Hadis, Fıkıh ve Tasavvuf sahasında söz sahibidir. İmam Zührî "Ondan daha üstün fıkıh âlimi görmedim." demiştir. Tasavvuf ilmindeki yüksek derecesi ve hâlleri de methe-dilmiştir.

Her gün ve gecede bin rekât namaz kıldığı ve buna ölünceye kadar devam ettiği nakledilmiştir. Doğduğu Medine'de zehirlenerek şehid edilmiştir. Bakî' Kabristanı'nda amcası Hz. Hasan'ın yanına defnedilmiştir.

Karma İndeks

A

Abd 149, 160, 184, 187, 194
abd-i küllî 194
âbid 222
acımak ve şefkat etmek” mânâsı
97
Âciz 56
acz 19, 20, 53, 88, 89, 92, 93,
116, 187
âdâb 71, 74, 76, 84
âdâb-ı Nebevî 71
adâlet 123
Âdât 71, 76, 83, 84, 117, 172
adâvet 10, 18, 81
adem 14, 49, 53, 57, 92
Âdem 34, 121, 141, 161
adem-i mutlak 111
âdet 13, 64
âdetler 83, 84
Âdil 68
âfiyet 8, 20
ağaç 3, 18, 106, 113, 125, 181
ağrâz-ı siyaset 41
âhîret 8, 12, 77, 82, 84, 185
âhîret kardeşim 12
Âhîrzaman Peygamberi 134
ahkâm 43, 44, 74, 85, 87
ahlâk 31, 45, 57, 84, 85, 87,
114, 117, 134, 135, 144,
147, 153, 165, 169
ahlâk-ı âliye 144, 147
ahlâk-ı hasene 117, 153
ahlâk-ı hamîdesi 114
ahvâli 29, 85, 86, 145, 166, 173
ahvâli 29

ahz-ı ücret 90
akâid-i imaniye 37
akıl 29, 56, 59, 65, 75, 103,
116, 123, 156, 173, 174,
183, 198, 228
akl-ı dünyevî 59
aktâb 34, 162
Aktâb-ı Âl-i Beyt-i Muhammedi-
ye 36
Akvâl 83, 85, 86, 154
Âl-i Beyt 34, 35, 36, 37, 38, 39,
40, 44, 47
Âl-i Muhammed 162
âlâ-yı illiyyîn 194
âlâ-yı illiyyîn-i insaniyet 194
alâka-yı kalb 23
âlâm 20
âlem-i ervah 145
âlem-i gayb 127, 148
Âlem-i İslâm 3, 5, 37, 140, 182,
196
âlem-i melâike 145
âlem-i asgar 20
âlem-i gayb 127
Âlem-i İslâmiyet 84, 106, 129
âlem-i kebîr 174
âlem-i mâneviye-i İslâmiye 127
âlem-i nur kapısı 50
âlem-i şehâdet 127
âlemlerin Rabbi 136, 186
Alevîler 46, 47
Alîm 98, 101, 102, 122
Allah 1, 3, 4, 6, 7, 8, 10, 11, 12,
15, 16, 17, 21, 25, 26, 27,
30, 31, 35, 38, 40, 43, 44,

45, 46, 47, 51, 55, 56, 58,
59, 60, 61, 62, 64, 66, 68,
69, 72, 73, 74, 75, 76, 78,
79, 81, 82, 83, 85, 87, 88,
89, 92, 93, 95, 98, 99, 100,
101, 102, 103, 105, 106,
107, 108, 110, 113, 114,
115, 116, 121, 122, 123,
126, 139, 142, 143, 145,
149, 151, 154, 155, 157,
158, 159, 160, 161, 162,
167, 173, 174, 179, 180,
181, 183, 184, 185, 187,
188, 190, 191, 192, 193,
196, 198, 199, 202, 204,
215, 216, 217, 219, 221,
224, 229

Allâmü'l-guyûb 72, 73

altın 8, 44

Âl ve ashab 158

amelîyat-ı cerrahiye 21

Amr İbnü'l-Âs 41, 217, 219

Anâsır 175

andelib 174

Arabî Nur Risalesi 112

Arabî Risale-i Nur 132

Arş 1, 30, 62, 66, 67, 75, 122,
123, 125, 139, 162

Arş-ı Âzam 123, 162

Arş-ı Âzam 123

Arş-ı Azîm 67, 75

Arş-ı Azîm-i Muhîr 75

Arş-ı Azîm Sahibi 67

arz 4, 66, 113, 117, 120, 121,
122, 123, 127, 161, 203

arzu-yu bekâ 24

asâ-yı Mûsâ 172

asfiyâ 46, 128, 158, 199, 208

asfiyâ-yı müdakkikîn 158

aşk 22, 23, 24, 60, 79, 88, 93

Aşk-ı ebedî 56

Asr-ı Saadet 33, 114, 118, 151,
163, 168, 170

Avrupa 140

Avrupalılar 140

ay 27, 107, 191, 192, 224

âyet 7, 28, 31, 62, 65, 67, 68,
69, 74, 78, 89, 90, 112,
129, 134, 151, 190, 192,
216

âyet-i azîme 68

âyine-i mârifeti 130

âyine-i Samed 56

ayn-ı hak 140, 153

aynelyakîn 3, 4, 157

azamet-i Sâni 131

azâp 83

B

Bahar 103, 104, 209

Bahs-i Kur'ân 131

Bâkî 1, 21, 22, 23, 24, 26, 27,
29

bâkî 13, 14, 15, 22, 24, 25, 27,
29, 53, 54, 56, 57, 80, 106

Bâkî-i Hakikî 22, 23, 26, 27

Bâkî-i Sermedî 29

Bâkî-i Zülcelâl 24, 26

Bâkî'nin aynaları 24

Bâkî'nin esmâsı 24

bal 54, 185

Bal arısı 54

balık 2

Bâri 102

Basîr 122, 123

bast-ı zaman 28, 29

bâtın-ı kalb 8
 Bayezid Bistâmî 124
 bekâ 22, 23, 24, 28, 29, 54, 57,
 123, 217
 belâ 11, 18
 belâgat 126
 belıyyeler 192
 belıyyelerin istilâsı 191
 benîâdem 107, 123, 161
 berk-i hâtif 117
 Bernard Show 140
 beşaret-i Aleviye'yi ve Gavsıye
 195
 beşaretler 134
 beşer 24, 66, 84, 117, 143, 147,
 148, 154, 158, 172, 182,
 193
 beşerin seyyidi 146
 Beşinci Söz 126, 153
 bid'a 71, 77, 83
 bid'a-yı hasene 77
 bid'at 70, 71
 Bid'atlar 76
 Birinci Harb-i Umumî 14
 burhan 112, 113, 117, 121,
 127, 130, 143, 144, 147,
 165, 166
 burhan-ı hak 117, 147
 burhan-ı nâtik-ı sâdık 143
 burhan-ı vahdâniyet 144
 burhan-ı bâhir 113
 burhan-ı kâtı 121
 burhan-ı nâtik 112, 121, 127
 burhan-ı tevhid 113

C

Câfer-i Sâdık 33
 Câmî 60

cehalet 170
 cehennem 9, 70, 177
 cemaat-ı kübra 203
 cemaat-i mütesânide 37
 cemaat-ı uzma 204
 Cemâl 22, 23, 69, 79, 80, 81,
 97, 98, 100, 103, 104, 114,
 123, 124, 135
 cemâl-i rubûbiyet 124
 cemâl-i suret 114
 cemâl-i zâtî 100
 Cemîl 69, 73, 100, 103
 Cemîl-i Zülkemâl 69, 103
 Cenâb-ı Hak 1, 3, 7, 8, 10, 13,
 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20,
 23, 29, 34, 52, 64, 67, 68,
 69, 72, 73, 74, 75, 78, 80,
 81, 82, 85, 88, 89, 93, 94,
 95, 96, 98, 99, 100, 101,
 103, 104, 105, 106, 107,
 108, 110, 116, 117, 120,
 123, 124, 127, 130, 135,
 137, 139, 142, 144, 145,
 149, 157, 158, 160, 162,
 163, 171, 173, 174, 175,
 177, 178, 179, 180, 183,
 185, 187, 188, 190, 191,
 192, 193, 196, 202, 203,
 205
 Cenâb-ı Hakk'ın muhabbeti 78
 cenaze 3, 49, 66, 68
 Cennet 1, 22, 49, 54, 85, 87,
 99, 103, 104, 108, 116,
 121, 123, 142, 174, 204
 ceride-i İslâmiye 140
 cesaret 9, 86, 155, 166, 222
 Cevâd-ı Mutlak 192, 193

Cevşen 155

Cevşenü'l-Kebîr 154, 155

cezbe 115, 219

Ceziretü'l-Arab 114, 118, 168,
170, 171

Cibillî taraftarlık 37

Cibril 146

ciddiyet 114, 166, 172

cilve-i esmâ 23

cilve-i rahmet 82

cin 74, 98, 103, 115, 136, 143,
145, 146, 147, 148, 183

cinâyet-i azîme 85

cin tâifesi 103

cismânî ihtiyaç 128

cumhur 166

cüz-ü ihtiyârî 50, 52

cüz-ü lâyeteccezzâ 50, 52

Ç

çâre-i necât 53

çekirdek 105, 106, 181

çiçek 97, 98, 102, 103

çoban 16

Çocuk 168, 190

D

dâimî lezzet 13

daire-i iktidar 52

dalâlet 26, 67, 70, 85

dâr-ı dünya 11

davet 48, 110, 127, 128, 143,
148, 149, 153, 156, 175,
191, 223, 225

dehşet 5, 50, 66, 68

dehşetler 51

delâil-i kat'îye 142

delâil-i nübüvvet-i Ahmediye

126

delil-i sâdık 121, 143

dellâl-ı vahdâniyet 144

deniz 2, 66

derece-i hakkaniyet 157

dergâh-ı ilâhî 15, 192

devâ 49, 56

devlet 51, 168, 172, 217, 228

devlet-i İslâmiye 172

din 30, 129, 141, 147, 227

din-i ferîd 141

Din-i İslâm 33, 37, 135

Din-i Muhammedî 140

dinî olmayan musibetler 16

dirâyet 158

Dîvâne bir kumandan 15

doğru keşşaf 159

dört hatve 89

Dua 2, 5, 7, 13, 16, 31, 89, 121,
122, 123, 127, 128, 139,
153, 154, 156, 177, 178,
180, 181, 182, 183, 184,
185, 186, 188, 190, 191,
192, 193, 199, 203, 224,
229

Dua-yı kavî-yi ihtiyârî 185

dua-yı fiilî 193

duacı 204

Dualar 77, 139, 177, 182, 183,
202, 203

Dünya 4, 8, 11, 18, 26, 49, 52,
53, 57, 58, 77, 84, 98, 103,
108, 110, 120, 149, 151,
163, 174, 185, 186, 197

Dünya-perestlik 57

dünya misafiri 163

dünyevî istikbal 120

Dünyevî maksatlar 184, 191
düstur-u esasiye 196

E

ebedî 6, 8, 19, 22, 23, 25, 49,
53, 56, 58, 61, 80, 81, 100,
174

Ebû Hanife 124, 221

ecnebi filozoflar 140

edeb-i tıp 73

edep 64, 72, 73, 74, 128, 222

ef'âl 85, 86, 154

efkâr 59, 155, 162, 169, 172

ehadîs 40

ehadîs-i nebeviye 38, 40

ehadiyet 3

ehass-ı havas 76

ehl-i hakikat 145

ehl-i insaf 135

ehl-i mârifet 155

ehl-i saadet 196

ehl-i temâşâ 136

ehl-i akıl ve tahkike 123

ehl-i arz 122

Ehl-i Beyt 37

ehl-i dalâlet 67

ehl-i gaflet 67

ehl-i hak 28, 40, 42, 43, 47

ehl-i hakikat 40

ehl-i hak ve sünnet 43

ehl-i hâl 41

ehl-i ilim 77

ehl-i iman 83, 198

ehl-i kemâl 84

ehl-i mesâlik 128

ehl-i saadet 195

ehl-i semâvât 122

Ehl-i Sünnet 37, 38, 39, 40, 42,
43, 44, 46, 47

Ehl-i Sünnet'in düsturları 46

Ehl-i Sünnet ve Cemaat 37, 38,
39, 40, 42, 46, 47

ehl-i tevhid 47

ehl-i vahdeti'l-vücûd 93

ehl-i vahdeti's-şuhûd 93

ehl-i velâyet 27, 41, 155, 156

Eimme-i Erbaa 179

eimme-i âlîşan 33

eimme-i verese 34

elem 13, 57

elemler 19, 53, 54

Elhamdülillâh 12, 13, 15

emanet 165

emeller 53, 56, 109

Emevîler 40

emr-i istihbabî 83

enbiyâ 8, 31, 35, 112, 113, 166,
167, 176

Enbiyâ-yı Benî İsrâil 35

en keskin tarîk 93

envâ-i acâib 136

envâ-i ihsan 79

envâ-ı kemâlât 104

envâ-i lezâiz 80

envâr-ı imaniye 147

Erhamü'r-râhimîn 196

erkek evlât 185

ervah 118, 145, 146

Erzurum 14

esâsât-ı imaniye 38

esasât-ı sünnet-i seniyye 77

esbap 2, 3, 4, 58, 105, 123,
177, 180, 181, 193,

Esedullah 45
 eser-i tereddüt 155
 eser-i samedânî 58
 Eski Said 64
 esmâ 19, 20, 23, 59, 69, 74, 93,
 95, 96, 98, 101, 103, 104,
 106, 107, 108, 116, 117,
 123, 127, 130, 180, 183
 esmâ-yı hüsnâ 23
 esmâ-yı cemâliye 74
 esmâ-yı ilâhiye 20, 116
 esmâ-yı kudsiye-i ilâhiye 123
 evhâm 13
 evliya 16, 28, 46, 64, 81, 95,
 113, 128, 143, 157, 162,
 208
 evrâd 77, 199
 evsâf-ı Muhammediye 112
 Eyvân 134
 ezkâr 77

F

fahr 91
 Fahr-i âlem 161
 Fahr-i kâinat 123
 fakr 19, 20, 51, 52, 53, 88, 89,
 91, 92, 93, 116, 187
 fânî 1, 13, 14, 15, 19, 21, 22,
 24, 25, 26, 27, 29, 49, 54,
 56, 57, 58, 137, 149
 fânî insanlar 24
 fânî ömür 25
 Fârisî 48, 49, 51, 53, 55, 57,
 59, 61
 Fârûk 42, 43
 Fârûk-u Âzam 42, 43
 Farz 76, 83
 Fâtiha 186, 192, 194, 198

Fâtiha-yı Şerîfe 202
 Fâtır-ı Hakîm 180, 198
 Fâtır-ı Kerîm 24
 Fâtır-ı Zülcelâl 91, 93
 fazl 110, 173, 192
 fazl-ı rabbânî 173
 felsefe 95, 130, 131, 228
 fenâ 18, 25, 54, 57, 59, 67
 fenn-i hendese 95
 fenn-i hikmet 95
 fenn-i tıb 95
 ferâiz 83, 89, 217
 feraset 158
 Ferîd-i kevn ü zaman 123
 ferman 36, 40, 63, 70, 72, 85,
 153, 161, 190
 ferman-ı Rahmân 161
 Fesâd-ı ümmeti 63
 fesat 172
 fetva 73, 217, 229
 feyizler 203
 Feyyaz-ı Mutlak 192
 feyz 71, 156, 173
 feyz-i ilâhî 173
 fikirler 4, 46, 193
 fikr-i insanî 58
 filozoflar 140, 155, 158
 firâk 13, 22, 26, 92, 115
 Firâkın bir saniyesi 26
 fitrat 20, 23, 51, 79, 90, 166,
 171, 190
 fitrat-ı insaniye 190
 fitrî amel 63
 fitrî İslâmiyet 37
 fûnûn 95
 fûtûhât-ı İslâmiye 39

G

gabâvet 86
 gaferahullah 179
 Gaffâr 73
 gaflet 3, 4, 16, 18, 26, 67, 92,
 174
 Ganiyy-i ale'l-ıtlak 187
 Ganiyy-i Mutlak 106
 garp ulemâsı 140
 Gavs-ı Âzam 33, 162
 gaybûbet 56
 gece 2, 4, 27, 55, 215
 genç hasta 19
 gençlik 19, 165
 gümüş 44, 223
 günah 8, 9, 65, 76, 90
 günahlar 15, 16, 89, 195
 güneş 68, 69, 103, 114, 120,
 130, 131, 157, 165, 184,
 191
 güneşin gurubu 191
 güzel ahlâkları 144, 168

H

habbe-i kalb 106
 Habîb-i Rabbü'l-âlemîn 176
 Habibullah 64, 69, 76, 78, 82,
 161, 183
 Hacerü'l-Esved 107
 hâcet-i âmme 122
 hadd-i vasat 86
 hadis 38, 42, 77, 78, 81, 134,
 217, 220, 229
 Hâfız-ı Hakikî 106
 hak 27, 28, 40, 42, 43, 45, 46,
 47, 60, 64, 65, 68, 82, 88,
 117, 119, 121, 140, 145,

147, 153, 171, 172, 175,
 227
 hakâik 31, 65, 95, 96, 104, 114,
 119, 121, 129, 137, 138,
 143, 147, 157, 171, 175
 hakâik-i kudsiye 157
 hakâik-i Kur'âniye 137, 147
 hakâik-i eşya 96
 hakikat 4, 5, 16, 18, 21, 24, 27,
 28, 36, 39, 40, 44, 45, 52,
 54, 77, 78, 91, 93, 95, 96,
 115, 117, 119, 121, 131,
 135, 136, 140, 143, 144,
 145, 146, 147, 153, 158,
 169, 170, 172, 175, 192,
 199, 205
 hakikat-i hadîsiye 36
 hakikat-i İslâmiyet 5
 hakikat-i Muhammediye 40, 44
 hakikat-i tevekküle 52
 hakikatler 137, 138, 157, 161
 hakikî Âl-i Beyt 36
 hakikî insan 138
 hakikî sâdık şakirtler 197
 Hakîm 5, 11, 16, 55, 68, 69, 73,
 74, 84, 85, 88, 95, 98, 100,
 101, 102, 104, 125, 126,
 129, 130, 132, 137, 180,
 181, 185, 190, 198, 209
 hâkim-i âdil 162
 Hakîm-i Rahîm 181
 Hakîm-i ilâhî 55
 Hakîm-i Mutlak 190
 Hakîm-i Zülcemâl 100
 hâkimiyet 75, 146, 169, 187,
 192, 203
 hakkalyakîn 157

- hakkaniyet 114, 121, 144, 145,
 147, 154, 157, 160
 halife-i zemin 116
 Hâlık 4, 24, 54, 79, 80, 108,
 121, 130, 131, 135, 142,
 145, 147, 149, 151, 160,
 161, 181, 182, 201
 Hâlık-ı âlem 135, 182
 Hâlık-ı kâinat 142, 145, 147
 Hâlık-ı Rahîm 24, 181
 Hâlık-ı Kerîm 54
 Hâlık-ı Rahîm 24
 Hâlık-ı semâvât ve arz 4
 Hâlık-ı Zülcelâl 80
 Hâlıkımız 108
 halka-yı zikir 203
 Hallâk-ı kâinat 204
 hamd 90, 95, 104, 160, 180,
 201
 hamele-i şariat-i Ahmediye (aley-
 hissâlâtü vesselâm) 33
 hamiyet-i milliye 170
 Hannân 100, 102
 hararet 181
 harekât 82, 84, 86
 Hâricîler 40, 46
 Hâricîlik 46
 hasâil-i gâliye 144
 hasâret-i azîme 84
 haşerat-ı muzırâ 110
 haşır 33, 107, 128
 haşır meydanı 33, 107
 hasnâ 96, 101, 103
 hasta 185, 190
 hastalık 10, 11, 14, 16, 19
 hastalıklar 12, 17, 19, 75
 Hastalıklar ve musîbetler 11
 Hâtemü'l-enbiyâ 112
 hatip 113
 hâtırât-ı kalb 193
 hatm-i Kur'ânî 198
 hatme-i Ahmediye 200
 hatme-i Nakşiye 21, 199
 hatme-i Kur'âniye 28
 hatme-i mahsus 21
 hatve 88, 89, 90, 91
 Havârik-ı medeniyet 182
 hayal 17, 26, 52, 93, 107, 174,
 203, 204
 hayat 3, 4, 5, 8, 11, 16, 20, 25,
 53, 68, 76, 81, 84, 89, 96,
 97, 99, 101, 103, 106, 111,
 122, 129, 131, 140, 141,
 146, 162, 170, 171, 173,
 178, 192, 195, 216, 225
 hayat-ı içtimaiye 140
 hayat-ı dünyeviye 76
 hayat-ı ebediye 76
 hayat-ı kalbî 25
 hayr-ı mutlak 143
 hayret 66, 115, 175, 201
 hayvanât 98, 175
 Hayy 103
 hazine-i rahmeti 138
 hazine-i mucizât 132
 hazine-i nur 188
 hazine-i rahmet 193
 hazine-i rahmetin anahtarı 193
 Hazreti Âişe-i Sıddîka 85
 Hazreti Ali (radiyallâhu anh) 38,
 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45,
 46
 Hazreti Ali'nin şîası 42
 Hazreti Cebail (aleyhisselâm)
 146

- Hazreti Ebû Bekir (radiyallâhu anh) 40
 Hazreti Eyyûb (aleyhisselâm) 7, 8, 16
 Hazreti Hasan (radiyallâhu anh) 32, 33, 34
 Hazreti Hüseyin (radiyallâhu anh) 33, 42
 Hazreti İbrahim (aleyhisselâm) 35
 Hazreti İsa (aleyhisselâm) 42
 Hazreti Meryem 185
 Hazreti Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm) 125, 165, 171, 175, 176
 Hazreti Ömer (radiyallâhu anh) 40, 41, 45
 Hazreti Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm) 38, 85
 Hazreti Sıddîk (radiyallâhu anh) 38, 42, 43, 45
 Hazreti Sıddîk-ı Ekber (radiyallahu anh) 42, 43
 Hazreti Yûnus (aleyhisselâm) 2, 3, 4
 hediye-i ilâhiye 188
 Hekim 190
 helâket 105
 helâket kapısı 10
 Hendese 127
 heyet-i içtimâiye 171
 heykel 97, 162
 heykeltraş 96
 hidayet 117, 124
 hikmet 24, 68, 86, 95, 96, 98, 101, 104, 116, 123, 127, 130, 135, 136, 140, 146, 191, 217
 hilâf-ı edep 73
 hilâfet 38, 39, 43, 45, 225
 hilâfet-i İslâmiye 39
 hilâfet mücâhedeleri 43
 hile 119, 165
 hilkat 49, 105, 115, 117, 146, 182
 Hilkat şeceresi 105
 his 21
 hiss-i hürriyet 170
 hiss-i muhabbet 170
 hiss-i uhuvvet 170
 hissiyat 170
 his ve zevk 21
 hıyaneti 165
 hizmet 11, 30, 33, 90, 93, 160, 187, 195
 Hizmet-i İslâmiyet 40
 hubb-u Ali 41
 hüccet-i risâlet 158
 hükemâ 158
 hükemâ-yı müminîn 158
 hukuk-u umumiye 71
 hulefâ 39
 Hulefâ-yı Erbaa 38
 Hulefâ-yı Râşidîn 40, 41, 45
 hulûs 178, 184
 humud 86
 Hûri tâifesi 103
 Hüseyin (radiyallahu anh) 32, 33, 34, 42, 209, 210, 212, 224, 225, 226, 227, 230
 Hüseyin Cisrî 114, 133, 209, 227
 hüsn-ü sanat 124
 Hüsn-ü sîret 114
 huşû 178

husuf 184
 husûmet 18
 hüsn 23, 96, 99, 101, 102,
 103, 143, 152
 hususî ibadet ve takvâsı 195
 hût 2, 4
 huzur 16, 18, 48, 63, 64, 93,
 94, 224
 huzur-u daimî 93, 94
 huzur-u ilâhî 63
 huzur-u iman 48
 huzûzât 90, 91

İ

i'câz 126, 128, 132, 145
 ibadet 6, 12, 19, 56, 60, 63, 64,
 76, 84, 90, 107, 135, 160,
 174, 184, 191, 192, 195,
 196
 ibadetler 89, 199
 ibham 129, 130
 İbrahim (aleyhisselâm) 55
 İbrahimvârî 57, 58, 59
 ibtida 154
 icmâ 113, 143, 156, 157, 158,
 161, 162, 164
 icmâl 130, 142
 icmâlî işaretler 133
 içtimâ-ı esbap 181
 içtinab-ı kebâir 195
 idam 80
 idame-i nimet 201
 idam-ı ebedî 80
 ifrât 42, 46, 86, 87
 ifrât-ı muhabbet 42
 ihlâs 106
 ihsan 8, 23, 69, 71, 72, 79, 80,
 91, 97, 99, 102, 124, 131,
 132, 139, 173, 181, 229

ihsanât 80, 82
 ihsan-ı Hâlık 131
 ihsanlar 81
 ihtilâl 172
 İhtiyaç dairesi 52
 ihtiyac-ı fitrî 182, 183, 192
 ihtiyac-ı fitrîye 181
 ihtiyâr 46, 87
 ihvan-ı tarîkat 200
 ikap 83
 iki âlemin güneşi 173
 iktidar 48, 52, 75, 181
 ilâhî bir mâide 203
 ilâhî manevraları 201
 ilim ve hikmet 96, 98, 101
 ilim ve hikmet pergelî 96
 ille-i gâiye 105
 ilmelyakîn 145, 157, 163
 İlmi hikmet 130
 İlmi Kelâm 30
 iltifât-ı rahmâniye 127
 iltizam 36, 37, 90
 imam 69, 82, 113, 221, 225
 İmam Ali 162
 İmam Gazâlî 124, 179, 227, 228
 İmam Rabbânî 65, 179
 İmam Rabbânî Müceddid-i Elf-i
 Sâni 77
 İmamü'l-müttakîn 176
 İman 1, 5, 8, 9, 27, 37, 38, 48,
 49, 50, 51, 67, 69, 78, 81,
 83, 85, 113, 145, 153, 155,
 156, 157, 158, 160, 162,
 175, 184, 190, 198
 imanın tercümanı 9
 imkân 28, 71, 113, 193, 222
 in'am 58, 81, 102

inatçı 117, 118, 168
 inâyet 96, 98, 101, 123
 İncil 113, 125, 133, 156
 İnkâr 10
 inkâr 9, 10, 74, 107
 inkılâb-ı azîm 165
 inkişaf 155, 170, 199
 ins 98, 145, 183
 ins ve cin âlemi 145
 insan 6, 12, 20, 22, 24, 27, 29,
 53, 58, 66, 67, 78, 79, 80,
 81, 82, 83, 84, 90, 96, 98,
 103, 105, 110, 116, 122,
 123, 128, 138, 141, 143,
 147, 151, 161, 166, 170,
 172, 174, 187, 188, 190,
 191, 193, 201
 insan nev'i 103
 insan-ı ekber 20
 insan-ı kâmil 84
 insaniyet 117, 127, 169, 170,
 194
 İnsanlar 13, 24, 27, 33, 62, 67,
 68, 74, 78, 82, 83, 84, 121,
 136, 155, 175, 179, 180
 irade-i nimet 97
 irade-i tahsin 97, 138
 İran milliyeti 41
 irhâsât 134
 irşad 30, 34, 36, 130, 143, 145
 işâ 1
 işarât 23, 114
 İşârâtü'l-İ'câz 126, 165
 işaret-i Kur'âniye 195
 İslâmiyet 5, 35, 37, 40, 71, 84,
 89, 105, 106, 129, 140,
 147, 153, 154, 155, 156,

170, 172, 218
 israf 87
 İsrafil 162
 istidâd-ı muhabbet 22, 79, 80
 istifade-i huzûzât 90
 istiğfar 9, 177, 195, 196
 istiğnâ 187
 istiğnâ-yı mutlak 187
 istiğnâ-yı Zâtî 187
 İstikâmet 46, 86
 istikbâl 4, 34, 48
 istirahat-i nefis 16
 iştirak-i a'mâl-i uhreviye 196
 iştîyak 108, 184
 isyan 73, 218
 itidâl 86
 itikat 23, 37, 141, 155, 157
 itimad 53, 54
 itmînân 106, 149
 ittibâ-ı Sünnet-i Ahmediye 83
 ittibâ-ı Sünnet-i Muhammediye
 81
 ittifak 2, 4, 113, 156, 157, 158,
 162, 221
 ızdırar 181
 izn-i ilâhî 37

K

Kâb-ı Kavseyn 138, 140
 Kâbe 134
 kabir 50, 110
 kabir kapısı 50
 Kaderi tenkid 17
 Kadîr 68, 92, 100, 122, 181,
 191, 202
 Kadîr-i Zülcelâl 92, 181
 Kadîr-i Mutlak 191
 Kadîr-i Zülkemâl 100

- kâfir 81
 kâhinler 146
 kahraman-ı İslâm 45
 kâinat 6, 68, 79, 81, 92, 106,
 112, 115, 116, 123, 126,
 127, 142, 143, 144, 145,
 146, 147, 153, 159, 160,
 187, 204
 kâinat ağacı 146
 kâinat Hâlıkı 153, 159
 kâinatın Hâkim-i Hakîm'i 137
 kâinatın Hâlıkı 79
 kâinatın Sân'i 136, 142
 kâinat Sahibi 153
 kalb 4, 7, 8, 9, 21, 23, 25, 26,
 29, 51, 55, 56, 59, 62, 64,
 74, 75, 79, 103, 106, 108,
 109, 157, 170, 193, 199,
 kalb-i insan 79
 kalb-i insanî 26
 kalb çekirdeği 106
 kalben terk 110
 kalb gözü 55
 kalb katılığı 170
 kalbler 118
 kamer 3, 114, 119, 134, 152
 Kâmil-i Zülcemâl 103
 kâmil insanlar 121
 karâbet-i nesliye 34, 35
 kasd-ı tezyin 138
 Kâtib 159
 kavâid-i Şeriat-ı Garrâ 70
 kavl-i şârihi 127
 Kayyûm 103
 kazaya rıza 17
 kebâir 195
 Kelâm-ı Ezeli 149
 kelâmullah 55
 Kelime-i Tevhid 108, 202
 kemâl 7, 8, 11, 23, 31, 32, 33,
 67, 69, 70, 73, 74, 79, 80,
 84, 91, 97, 98, 100, 103,
 114, 131, 135, 143, 147,
 148, 149, 158, 165, 166,
 172, 184, 187, 213
 kemâl-i hulûs 184
 kemâl-i mutlak 143
 kemâl-i sanatı 135
 kemâl-i ilmi 131
 kemâl-i şefkat 31, 33, 74
 kemâlât 35, 39, 42, 43, 44, 84,
 95, 100, 104, 144, 147,
 174, 184
 kemâlât-ı sâmiye 147
 kemâlât-ı beşeriye 95
 kemâlât-ı insâniye 35
 kemâlât-ı şahsiye 44
 kemâlât-ı zâtiyesi 100
 kemâlâtı 24, 43, 161
 kerametler 144
 kerametli 152
 kerem 97, 99, 101, 102, 110,
 132, 176
 kerem-i mütecessid 99
 Kerîm 24, 54, 69, 73, 98, 99,
 101, 102, 122, 123, 184,
 185
 Kerîm-i Mutlak 184
 kesben 110
 kesret 136
 kevser 152
 kırk vech-i i'câz 145
 kısa ömrü 13
 Kisra-yı Fâris 134

kıssa-yı Mûsâ 128
 kitab-ı davet 128
 kitab-ı dua 127, 128
 kitab-ı dua ve ubûdiyet 127
 kitab-ı emir ve davet 127
 kitab-ı hikmet-i samedâniye 116
 kitab-ı hikmet ve şeriat 127
 kitab-ı kebîr 126
 kitab-ı zikir 128
 kitab-ı zikir ve mârifet 128
 Kitâbullah 36
 Kitap 36, 77
 kıyâmet 6, 27, 31, 33, 66, 120
 kıyâs 32, 68, 76, 81
 kıyâs-ı istisnâî 68
 kıyâsât-ı mantıkiye 68
 kuddise sirruh 64, 162, 179
 kudret 19, 51, 59, 131, 181, 185, 191, 198
 kudsî bir muhabbet 138
 kudsî şeyler 198
 kudsî sıfatlar 156
 küfür 13, 81, 111
 küllî masnûatı 102
 küllî mevcudat 103
 küllî muarraf 112
 Külliyyetü'l-Hukuk Kongresi 140
 Kur'ân 1, 5, 27, 30, 36, 67, 72, 77, 84, 85, 88, 92, 93, 112, 125, 126, 128, 129, 130, 131, 132, 137, 138, 139, 140, 145, 146, 147, 149, 151, 153, 161, 164, 167, 177, 188, 195, 208, 212, 215, 217, 218, 221, 223, 227, 229
 Kur'ân-ı Azîmüştân 153

Kur'ân-ı Hakîm 137
 Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan 161
 Kur'ân-ı Azîmüştân 112
 Kur'ân-ı Hakîm 5, 84, 85, 125, 126, 129, 130, 132
 Kur'ân-ı Mürşid 130
 küre-i arz 120
 küsûf ve husûf namazları 191
 kusur 22, 29, 75, 91, 104
 kusurlar 90
 Kütüb-ü Mukaddese 133, 156
 kuvve-i hâfıza 79
 kuvve-i vâhime 23

L

lafz-ı mücessem 59
 Latîf 4, 73, 99, 101, 102, 185
 Lebbeyk 148, 190
 Lemeât 100, 126
 letâif 29, 82, 88, 103, 138, 139
 letâif-i aşere 88
 levh-i misalî 20
 Leyle-i Kadir 27, 178
 lezâiz 20, 80, 111
 lezâizi terk 111
 lezzet 9, 13, 14, 57, 80, 201
 lezzetler 19, 80
 lieclillâh 27
 Lillâh 8, 27
 lisân 20, 24, 99, 193
 lisân-ı hâl 24, 122, 157, 181, 193
 lisân-ı ihtiyac-ı fitrî 182
 lisân-ı kâl 156, 157
 lisân-ı istidad 180, 182, 183, 245
 livechillâh 26, 27, 192
 lûtf-u mücessem 97, 99

lütuflar 8, 203

lütuf ve kerem 97, 99, 101, 102

Lütuf ve kerem mânâları 99

Lütuf ve kerem şe'nleri 101

M

Ma'ruf 99, 100

Mâbud 6, 29, 56, 60, 90, 91,
149

Mâbud-u Hakikî 90

Maddî hastalıklar 17

maddî musîbet 17

maden-i kemâlât 144

mağrib 1

mahall-i iman 8

Mahbub 22, 29, 41

Mahbûb-u Bâkî 22

Mahbub-u Hakikî 57, 93

Mahbub-u kulûb 118

Mahbub-u Lâyezâl 58

Mahbub-u Lâyezâlî 61

Mahbub-u Sermedî 58

mahbûbat 22, 66

mahbubiyet 64

mahbublar 22

mahbup 56, 60

mağşer 121, 183

mahz-ı edep 73

Mahzen-i mucizât 126

Makam-ı Mahmud 203

makarr-ı saltanat 174

makâsîd-ı Kur'âniye 128

mâkes 173

maksad-ı insanî 83

Mâlik 22, 108, 151, 179, 212,
229

Mâlikimiz 108

mânâ-yı harfî 94

mânâ-yı işarî 68

mânâ-yı kerem 97

mânâ-yı sarîhi 67

mânevî 8, 9, 10, 13, 16, 17, 22,
23, 24, 40, 44, 65, 74, 88,
95, 97, 98, 103, 112, 128,
139, 161, 168, 169, 177,
182, 198, 200, 230

mânevî azab 22

mânevî cerihalar 23

mânevî hâcât 128

mânevî teavün 204

mânevî yılan 9

mantık 21, 205

mantık mîzanları 21

mârifet 7, 25, 26, 128, 155

mârifet-i rabbâniye 154

mârifet-i ilâhiye 25

mârifetullah 108

marziyât 25, 29, 137

marziyât-ı rahmâniye 25

masdar 173, 174

Mâsivâ 21, 22, 105

maslahat 65

masnû-u münevver 99

masnûât 59

matemhâne-i umumî 115

mazhar 8, 10, 24, 27, 34, 44,
49, 69, 78, 81, 83, 87, 90,
92, 139, 143, 160, 173,
174, 183

mazhariyet-i esmâ-yı ilâhiye 183

mecâzî muhabbetler 57

meclis-i münevver 48

mecma-ı ahbab 48

medâr-ı şerefi 161

- medâr-ı istikâmet 86
 medâr-ı nazar 30
 medâr-ı şüphe 28
 medâr-ı tenkit 126, 129
 medeniyet 169, 171, 172, 182
 medeniyet-i İslâmiye 169
 Medine 113, 208, 215, 216,
 218, 220, 223, 224, 225,
 229, 230
 mehâsin 80, 84, 85, 91, 135,
 146
 mehdî-misal 33
 mehdîler 34
 mekârim-i ahlâk 31
 Mekke 113, 208, 215, 216, 217,
 225, 229
 mektubat-ı rabbâniye 116
 mektubat-ı samedâniye 50
 melâike 9, 74, 145, 146
 melâike-i mukarrabîn 146
 melâikeler 34
 melek 98, 103, 115, 136, 146,
 183
 melek cinsi 103
 meleke 165
 menba 173, 174
 mera 109
 merak 12, 67, 75, 119, 121,
 158
 merâtib-i saadet 184
 merâyâ-yı esmâ-yı ilâhiye 116
 Merci-i Hakikî 109
 merhamet 4, 5, 8, 12, 14, 17,
 31, 35, 68, 88, 97, 99, 100,
 102, 122, 126, 170, 184,
 185, 193, 224
 merhametsizlik 170
 mertebe-i mârifete 155
 mesâil-i azîme 129
 mesâil-i imaniye 30
 mescid 113, 203
 Mesele-i imamet 30
 meşrebler 77
 metânet 155
 Mevcûd-u Hakikî 58
 mevcud-u müzeyyen 99
 Mevcudât Hâlîkî 121
 meveddet 34
 Mevlâmız 108, 125
 Mevlânâ Câmî 60
 mevt 5, 65
 meydan-ı cevelân 3
 meyl-i merhamet 97
 meyve-i âlem 137
 mezar taşı 66
 mihrap 113
 millet 35
 millet-i İbrahimiye 35
 minber 113
 Minhâcû's-Sünne 30, 62
 minnet 54
 Mirâç 28, 138
 Mirâc-ı Âzam 133, 138
 Mirâc-ı Azîm 133
 Mirâç Risalesi 133
 Mirkâtü's-Sünne 62
 Mirkâtü's-Sünnet 62
 misal-i muhabbet 117
 muallim 118, 144, 159, 172
 muallim-i ahlâk-ı âliye 144
 Muallim-i Ekber 158
 muallim-i ukûl 118
 muamelât 71
 muannit 171

- mücâhedât 154
 mücâhede-i âdâ 39
 Müceddid-i Elf-i Sâni 64, 77
 Mûcid 92, 130
 Mûcid-i Hakikî 92
 mucizât 69, 126, 132, 143, 144, 153
 Mucizât-ı Ahmediye 152
 mucizât-ı bâhire 144
 Mucizât-ı Kur'âniye 153
 mucizât-ı bâhiresi 153
 mucize 126, 153, 181
 mucize-i harika-yı kudret 181
 mucize-i kübrâ 126
 mucizeler 104, 136, 153, 156
 mucizeleri 69, 144, 175
 mücmel 78, 129, 175
 mufârakat-ı Ahmediye 134
 muhabbet 14, 22, 23, 25, 26, 32, 34, 41, 42, 45, 79, 80, 81, 97, 99, 100, 105, 170
 muhabbet-i rabbâniyenin misali 146
 muhabbet-i rabbâniye 25
 Muhabbetullah 69, 70, 81
 Muhâcir Hâfız Ahmed 12
 muhakeme 167
 muhakkik 133, 159, 163
 muhakkikîn 95, 158
 muhakkik üstad 159
 Muhammed (aleyhissalâtü vesse-lâm) 85
 Muhammed-i Arabî (aleyhissalâ-tü vesselâm) 133, 142, 148, 151, 182, 183
 Muhammed-i Kureyşî (aleyhissa-lâtü vesselâm) 160
 Muhammed-i Arabî (aleyhissalâ-tü vesselâm) 167, 168, 171
 Muhammed-i Hâşimî (aleyhissalâ-tü vesselâm) 172
 Muhammed (aleyhissalâtü vesse-lâm) 140
 Muhsin 101, 208
 Muhyî 103
 Mukaddir 95, 98, 101, 102
 mükâfât-ı uhreviye 13, 15
 mükâfât yeri 11
 mükellef 36
 mükemmel meyvesi 146
 mukteza-yı hakikat 136
 mukteza-yı hikmet 135, 136
 mülhidler 46
 mûmâşât 45
 müminler 82, 113, 184, 204
 Mün'im 58, 99, 100, 102, 201
 münâcât 2, 3, 7, 8, 16, 48
 münâcât-ı Eyyûbiye 8
 münadi 175
 Munazzım 98, 102
 Münevvir 101, 154
 mürebbî-i nüfûs 118
 mürşid 46, 84, 127
 musaddak 29, 143
 müşâhede 3, 28, 34, 54, 65, 124, 157
 müsâlemet-i umumiye 141
 Musavvir 98, 101, 102
 müsebbeb 181, 193
 Müsebbibü'l-esbap 3, 4
 müsemmâ 107
 musîbet 10, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19
 musîbetler 11, 16

Müslüman 183, 216, 217, 223
 Müslümanlar 74, 183, 216, 224
 Müstağnî-i ale'l-ıtlak 99
 müstehap 76
 mutaassıp 117, 118, 168
 mütehasıs 166
 mütevâtir 114
 muttaki şakirt 195
 Müzeyyin 73, 101
 muzır şeylerin tasallutu 191

N

Nâfile 72
 Nakkaş 159
 nâmahrem 73
 namaz 45, 107, 121, 191, 199,
 200, 203, 204, 230
 nasârâ 42
 nass-ı kat'î 152
 nass-ı Kur'ân 27
 nâtık-ı sâdık 142, 143
 nazar 3, 5, 30, 33, 34, 40, 48,
 52, 73, 82, 93
 nazar dairesi 52
 nebâtât 98, 99, 175
 Nebiyy-i Zîşan (aleyhissalâtü
 vesselâm) 173, 174, 203
 necat 2, 36, 53, 196
 nefis 3, 4, 16, 25, 31, 57, 65,
 89, 90, 91, 92, 93, 109,
 117, 149
 nefisleri 118
 nefis-i hakikat 140
 Nefs-i emmâre 57
 nefy-i nefy 54
 nev-i beşer 24, 84, 172, 182
 nevâfil 71, 83
 nimet 19, 58, 97, 100, 201

nimetler 91, 97, 98, 137, 157,
 201, 203
 nisyan 91, 93
 nisyan-ı mutlak 93
 nisyan-ı nefis 91
 nizam-ı ekmel 147
 nokta-yı istinad 143, 144
 nübüvvet 32, 33, 40, 43, 44,
 126, 133, 144, 165, 166,
 167, 168, 175, 179
 Nübüvvet-i Ahmediye (aleyhissa-
 lâtü vesselâm) 126, 133,
 175
 nübüvvet 144
 nüfûs-u seb'a 89
 numûne-i imtisâl 70
 nur-u iman 5, 157
 Nur-u Muhammedî (aleyhissalâtü
 vesselâm) 174
 nur-u tevhid 3
 nur-u vücûd 54
 nurânî rehberler 35
 nurânî zâkirler 113
 Nur Çeşmesi 140

O

On Dokuzuncu Mektup g, 126,
 133, 142, 151, 152, 156
 On Dördüncü Lem'a 112, 187
 On Dördüncü Reşha g, 126, 132
 On Dört Reşhât 112
 on hatve 88
 Onuncu Söz 135
 ordu 187
 Otuz Birinci Mektub 1

Ö

Ömer İbni Sa'd 42

ömür 12, 13, 14, 20, 25, 27,
49, 53
örf 13, 71

P

perde-i gayb 162
peygamber 55, 112, 156, 162,
227
Peygamber (aleyhissalâtü vesse-
lâm) 38, 44, 85, 204
Peygamberimiz (aleyhissalâtü
vesselâm) 113, 173

R

Rab 6, 8, 12, 29, 48, 53, 87, 91,
159, 193
Rabb-i Rahîm 193
rabbânî bir sofrâ 203
Rabbimiz 29, 125, 132, 177
Rabbü'l-âlemîn 137, 176
râbita-yı kudsiye 47
radiyallâhü anh 178, 179
radyo 198
Rahîm 12, 15, 24, 68, 74, 88,
99, 100, 102, 122, 123,
174, 181, 184, 193
Rahîm-i Mutlak 184
rahimehullah 179
Rahmân 15, 58, 88, 100, 102,
174, 188
Rahmân-ı Rahîm 15, 174
rahmet 15, 24, 49, 53, 68, 82,
87, 97, 100, 104, 117, 123,
124, 131, 138, 139, 146,
174, 178, 179, 183, 187,
188, 189, 193, 196, 197,
203, 205

rahmet-i ilâhiye 15, 197
rahmet-i ilâhiyenin timsali 146
rahmet-i uzmâ-yı ilâhiye 183
rahmet-i Rahmân 188
rahmet duası 188
Rahmeten li'l-âlemîn 188
rahmet kapısı 49
Ramazan 178, 196, 197
Ramazan-ı Şerif 196
re'fet 31
re'fetli Nebî 75
Resûl 188
Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü ves-
selâm) 31, 32, 34, 35, 39,
40, 63, 67, 70, 71, 72, 74,
77, 83, 85, 86, 142, 143,
179, 188, 215, 224, 225,
227,
Resûl-i Zîşan 203
Rezzâk ismi 10
Risale-i Hamîdiye 133
Risale-i Münâcât 155
Risale-i Nur 153, 158, 195, 196,
197
Risale-i Nur şakirtleri 195, 196
Risale-i Nuriye 75
risâlet 33, 35, 43, 117, 123,
142, 144, 158
Risâlet-i Ahmediye (aleyhissalâtü
vesselâm) 112, 133
Rivâyât-ı sahiha 85
rivâyet-i sahiha 31, 40
riyâ 12, 72
riyâkârlık 45
rıza 17, 179
rubûbiyet 17, 68, 75, 91, 117,
124, 160, 192

Ruh 25, 56, 59, 67, 75, 103,
106, 136, 157, 183
ruhânî 9, 74, 77
ruhânîler cemaatı 103
ruhânîler 136
ruhâniyatı 98
ruhî 8, 16, 25, 170, 228
ruhlara 169, 172, 198
rüya 26, 53

S

saadet-i beşeriye 151
saadet-i ebediye 50, 123, 138,
143, 144, 182, 183, 184,
204
saadet-i dünyeviye 120
sabır 7, 12, 13, 15
Sabır kahramanı 7
sabır kuvveti 15
sabırsızlık 14
sadâkat 195
sâdik 75, 104, 114, 121, 140,
142, 143, 158, 159, 196,
197
sâdik muallim 159
Sâffât sûresi, 37/35 108, 200,
203
sahabe 162, 179
Sahabe-i Kiram 178
sahâbe-i güzîn 85
sahabeler 156
sahâif-i arz 127
sahâif-i nukûş-u sübhâniye 50
Sahib-i âlem 136
sahrâ 3, 4, 26
Said 64
salâvât 124, 177, 183, 184, 188,
189, 203
salâvât-ı şerîfe 203
samimî ve hâlis tesânüd 196
sanatlar 95
sanem 202
Sâni 58, 59, 64, 73, 92, 98,
100, 101, 102, 103, 104,
130, 131, 135, 136, 137,
138, 139, 142, 159, 175
Sâni-i âlem 135
Sâni-i Zülcelâl 58, 59, 73, 92,
100, 101, 137
Sâni-i Hakîm 98
Sâni-i Zülcemâl 103
Sâni ve Kerîm 98
saray 131, 134, 136, 159, 174,
175
saray-ı âlemin Sâni'i 136
saray Sahibi 175
Sath-ı arz 113
Satîh 133
sebat 148, 155
Sebeb-i hacâlet 72
sebeb-i muhabbet 23
secâyâ-yı sâmiye 135, 144
sefâhete 19
sefine-i mâneviye 5
sekenât 86
sekînet 67
Semâ 2, 3, 103, 127, 139
Semâvât 4, 75, 98, 122, 139
Semâvât ve arzın İlâhı 120
semâvî tokatlar 160
semere-i şecere-i hilkat 117
Semî 122, 123
senâ-yı nebevî 42
sermest-i câm-ı aşk 60
serzâkir 113, 200

Settar 73
 sevap 13, 76, 202, 204
 sevaplar 83
 seyyârât 6
 seyyid 113
 Seyyidü'l-enbiyâ ve'l-mürselîn 176
 Shebol 140
 siddîkîn 158
 siddîkîn-i muhakkikîn 158
 siddıkların kumandanı 45
 sıdk 28, 142, 143, 144, 145, 165, 166, 197
 Sidretü'l-Müntehâ 139
 sıfât 107, 127, 130
 sıfatlar 95, 107
 sıhhat 19, 20
 silâh-ı insanî 50
 sinema perdeleri 5
 sirâc 117, 131, 147
 sirâc-ı hakikat 147
 sırr-ı ehadiyet 3
 Sırr-ı hilkat-i âlem 115
 sırr-ı kâinat 115
 sırr-ı Kur'ân 5
 sıtma 185
 siyaset 39
 siyaset meftunları 46
 Sözler 83, 92, 130, 133, 154, 184
 su 14, 181, 201, 219
 sual-i azîm 115
 süflî muhabbetler 27
 sulfato 185
 Sultan-ı Ezel ve Ebed 9, 149, 187
 Sultân-ı Sermedî 187

sultan-ı ervah 118
 Sultan-ı Ezel 9, 174
 Sultân-ı Sermedî 187
 Sultân-ı Zülcelâl 187
 sun' ve inâyet mânâları 96
 Sünnet 27, 30, 32, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 46, 47, 62, 63, 64, 65, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 81, 82, 83, 89, 184, 191, 217, 218, 221
 Sünnet-i Ahmediye 75, 83
 Sünnet-i seniyye 63, 64, 70, 71, 72, 75, 76, 77, 78
 sünnet-i seniyye düsturları 75
 Süreyyâ 65

Ş

Şâfi 10, 95
 Şâfiî 124, 179, 229
 Şâfi ismi 10
 Şah-ı Geylânî 33, 34, 124, 179
 Şah-ı Nakşibend 124
 Şah-ı Velâyet 38, 46
 şahid-i kâtî 147
 şahid-i sâdık 140
 şahid-i sâdık 75
 şahs-ı mânevî 39, 40, 44
 şahs-ı mânevî-i Âl-i Beyt 40, 44
 şahsî kemâlât 39, 43
 şâkir 116
 şakk-ı kamer 114, 134
 Şâri-i Hakikî 64
 şatahat 93
 şeâir 71, 72
 şecâat 38, 86
 şecâat-ı kudsiye 86
 şecere 3, 35, 49, 105, 106, 113, 117, 173, 174

şecere-i İslâmiyet 105
 şecere-i Muhammediye 173
 şecere-i nurânî 106
 şecere-i nuraniye 35
 şecere-i yaktîn 3
 şefaât 203
 şefaâtçi 132, 177, 187, 204
 Şefîin 183
 şefkat 12, 14, 17, 31, 32, 33,
 53, 68, 74, 88, 92, 97, 99,
 170, 174, 184, 193, 224,
 227
 şefkatli Resûl 75
 şehâdet 61, 92 127, 148, 157,
 158, 159, 161, 163, 164
 şek 173
 sekâvet 170, 172, 184
 sekvâ 12, 14, 15, 17
 Şems-i Ezel ve Ebed 188
 Şems-i hidayet 124
 şems-i sermed 120
 Şeref-i benîâdem 161
 şeref-i insaniyet 117
 Şeref-i nev-i insan 123
 şeriat 33, 64, 67, 71, 75, 127,
 140, 143, 144, 147, 153,
 154, 156
 Şeriat-ı Muhammediye 75, 140,
 147
 Şeriat-ı Garrâ 70
 Şeriat-ı Muhammediye 75
 şeriatın hakâiki 171
 şeriat sahibi 64
 şerr-i mahz 11
 şevk 103, 115, 203
 Şeyheyn 43, 44
 Şeyheyn-i Mükerreremeyn 43

şeyhü'l-İslâm 43
 şeyhü'l-İslâmlığı 39
 şeytan 219
 şeytanlar 163
 Şîa 37, 39, 41, 42, 44, 45
 Şîa-yı Hilâfet 39, 41, 44
 Şîa-yı Velâyet 39, 41, 42
 Şîalar 38
 şîâr 179
 şiddet-i iltizam 37
 şifâ 16, 95
 Şikk 133
 şöhet 173, 221
 Şuâât-ı Mârifeti'n-Nebi 126
 şükret 15
 şükür 14, 20, 69, 91, 103
 şükür fabrikası 20
 şüphe 8, 9, 10, 28, 69, 123,
 155, 173, 222
 şüpheler 8

T

taarrûf 97, 100, 101
 tabakât-ı evliyâ 64
 tabiat 174
 tabiatlar 118
 tabip 73, 185
 tabib-i hâzık 185
 tâbiîn 179, 221
 tâdil-i erkân 89
 tahakküm 169
 tahannün 97, 99, 100
 tahsinât 138
 tahte'l-bahir 3, 4
 takiyye 45
 takvâ 27, 155, 195, 222
 tarih 31, 134, 149, 170, 220,
 227

- tarîk 68, 88, 89, 92, 93
 tarîk-i cehriye 89
 tarîkat 41, 64, 199, 200, 205
 tarîkat-ı Ahmediye 200
 tarîkat-ı Muhammediye 199
 tarîkler 88
 tasaffî 11
 tasarrufât-ı kudret 131
 tasavvur 57, 64
 tasdik 23, 39, 41, 65, 113, 114,
 140, 143, 144, 145, 153,
 156, 157, 158, 161, 164,
 165, 167
 tasfiye 107, 141
 tashih 167
 tathir 90, 91, 92
 Tavus kuşu 173
 tayy-ı zaman 28
 tebliğ 74, 115, 144, 145, 149,
 153, 155, 218
 tecelli 3, 20, 44, 58, 104, 173
 tecelliyât-ı cemâl 69
 tedbir 68, 123, 147, 159
 tefekkür 16, 88, 92, 136, 139
 tefsir-i vâzih 127
 tekâmül 173
 tekâsül 199
 tekemmül 11
 tekrar 100, 102, 113, 121, 128,
 129, 149, 230
 tekrar-ı âyet 129
 telâhuk-u efkâr 155
 temellük 111
 temsil 39, 40, 71, 96, 106, 130,
 194, 195
 terahhum 97, 99, 100
 terakki 11, 84, 141
 terakkiyât 174
 Terakkiyât-ı beşeriye 182
 terbiye 5, 68, 75, 106, 117, 123,
 148, 160, 192
 terbiye-i Furkâniye 5
 tercüman-ı kelâm-ı ezeli 145
 tercüman-ı sâtî 127
 tereddüt 76, 119, 135, 155
 tesadüf 116
 tesbih 95, 104, 116, 125, 180,
 192, 199
 tesbihatlar 199
 Teşehhüd 35
 tesettür 73
 tesîs-i ahkâm-ı risâlet 43
 teslim 37, 45, 51, 160, 226, 230
 teşrifatçı 175
 tevâtür 152
 teveccüh 12
 teveddüt 99, 100, 101
 tevehhüm 13, 23, 104, 111,
 128, 129
 tevehhüm-ü bekâ 23
 tevekkül 17, 18, 52, 67
 Tevfik-i ilâhî 205
 tevhid 3, 47, 108, 113, 128,
 136, 139, 175, 202, 219
 Tevrat 113, 125, 133, 156
 tezkiye 90, 91, 92
 tezkiye-i nefis 90
 tezkiyeci 204
 tezyid-i lezzet 201
 tezyinât 138
 tezyin ve tahsin şe'nleri 101
 tezyin ve tenvir fiillerini 101
 ticaret 217
 tılsım 115, 137, 146

timsâl-i rahmet 117

tiryak 23

Tiryâku Marazi'l-Bid'a 62

toprak 152, 181, 182

tûba 173

U

ubûdiyet 7, 9, 11, 12, 16, 25,
70, 76, 88, 106, 114, 117,
123, 127, 135, 137, 149,
153, 156, 180, 186, 191,
192, 204

ubûdiyet-i ilâhiye 7

ubûdiyet-i sübhâniye 25

ubûdiyetin ruhu 180

uhuvvet 170

Ulûhiyet 107, 135, 160

ulûm-u âliye 157

umûr-u dünyeviye 109

usûl-ü İslâmiye 41

Usûlü'd-Din 30

Ü

ümme 31, 41, 63, 183

Ümme-i Muhammediye 35

Ümmî 140, 151, 154, 162, 166,
167

ünsiyet 5, 48, 50, 185

üssü'l-esas 158

Üstad-ı Âzam 158

Üstad-ı Ezeli 145

V

Vâcibü'l-vücûd 92, 161

vâcip 76, 83

vahdâniyet 126, 142, 143, 144,
156

vahdâniyet-i ilâhiye 143, 156

vahdâniyet dellâli 144

vahdet 93 202

Vâhid-i Ehad 106

vahşet 5, 48, 50

vasıta-yı necat 2

vazife-i beşeriye 83

vazife-i nübüvvet 32

vazife-i risâlet 33, 35

vaziyet-i marziye 193

Vedûd 99, 100, 102

vehbî 167

Vehhabilik 46

vekil-i umumî 194

Velâdet-i Ahmediye 134

velâyet 27, 34, 41, 44, 155,
157, 179

Velâyet-i Ahmediye 199

velâyetin tarîkatı 199

veraset-i nübüvvet 33, 43, 44,
179

verâset-i mutlaka 44

verese-i nebeviye 33

vesile 16, 22, 32, 105, 117, 121,
156, 187, 188, 190, 224

vesile-i kat'îye 190

vesile-i saadet 117

vesvese 155

vesveseler 8

vezâif-i azîme-i İslâmiyet 35

vicdan 58, 59, 108

vicdanî bir inkılâp 170

vicdanlar 169

vicdansızlık 32, 74

vird-i zeban 203

virdler 77, 198, 199

visâl 26

visâlin bir senesi 26

visâlin lezzeti 110
 Vücûd-u hakîkî 58
 vüs'at-i istidat 137

Y

Yağmur namazı 191
 Yağmursuzluk 191
 yakîn 155, 229
 yalan 153, 156, 166
 Yâsîn 131, 198
 Yâsîn-i Şerif 198
 yedi rengi 103
 yetimler 115, 116
 yıldız böceği 54, 92
 Yirmi Altıncı Söz f, 10, 88
 Yirmi Beşinci Söz 126, 153
 Yirmi Birinci Söz 13
 yirmi gömlek 101
 yüksek dellâl 159
 Yûnus İbni Mettâ Yûnus İbni
 Mettâ (alâ Nebiyyinâ ve
 aleyhissalâtü vesselâm) 2
 Yûnusvârî (aleyhisselâm) 6

Z

zaaf 20
 zâhir-perest 59
 zâhirî perdeler 99
 zâkir 108, 113, 116, 202
 zaman-ı Âdem 34, 121
 zaman-ı hâzır 51
 zaman-ı Mirâç 28
 Zât-ı Ahmediye (aleyhissalâtü
 vesselâm) 33, 82, 84, 133,
 135, 189, 199, 200
 Zât-ı Akdes 107, 188
 Zât-ı Cemîl-i Zülkemâl 69

Zât-ı Hakîm-i Zülcelâl 69
 Zât-ı Kerîm-i Zülcemâl 69
 Zât-ı Muhammedî (aleyhissalâtü
 vesselâm) 183
 Zât-ı Muhammediye (aleyhis-
 salâtü vesselâm) 82
 Zât-ı Zülcelâl 187
 Zât-ı Ahmediye 33, 82, 84
 Zât-ı Ahmediye (aleyhissalâtü
 vesselâm) 82, 84, 189
 Zât-ı Peygamberî 203
 Zât-ı Vâcibü'l-vücûd 4, 92
 Zât-ı Zülcelâl 34, 68, 75, 187
 Zebûr 125, 133, 156
 zelzele 6, 58
 zevâl 13, 25, 53, 55, 56, 57, 58,
 59, 60, 66, 93
 zevâl-i lezzet 13, 57
 Zeynelâbidîn 33
 zikir 1, 5, 7, 21, 104, 113, 128,
 139, 177, 178, 199, 200,
 203
 zikr-i lisânî 16
 zındıka cereyânı 47
 Zinnureyn 43
 ziya 92, 115, 181
 ziya-yı hakikat 115
 ziya-yı vücûd 92
 zühd 9, 11, 34, 225
 zulüm 87, 170, 172
 zulümât 53, 80, 87, 92
 zulümât-ı adem 92
 zulümât-ı ebediye 80